

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDE
TEKRAR EDEN KONULAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERDİ KARABIYIK

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ TUBA DALAR

T.C.

**KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYALBİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDE
TEKRAR EDEN KONULAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ERDİ KARABIYIK

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ TUBA DALAR

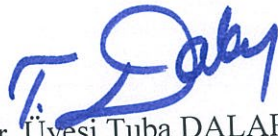
KASTAMONU 2019

TEZ ONAYI

Erdi KARABIYIK tarafından hazırlanan **Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Tekrar Eden Konular** adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve oy birliği ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman

Unvanı Adı SOYADI
Üniversite Adı

Dr. Öğr. Üyesi Tuba DALAR
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Unvanı Adı SOYADI
Üniversite Adı

Dr. Öğr. Üyesi M. Onur HASDEDEOĞLU
Kastamonu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Unvanı Adı SOYADI
Üniversite Adı

Doç. Dr. Mehmet Erkin ULUDAĞ
Düzce Üniversitesi

21 /05/2019

Enstitü Müdürü

Unvanı Adı SOYADI

Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

İmza

Adı Soyadı

Erdi KARABIYIK

ÖZET

Yüksek Lisans

“MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDE TEKRAR EDEN KONULAR”

Erdi KARABIYIK

Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Tuba DALAR

Bu çalışma, Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde tekrar eden konular üzerine yapılmıştır. Çalışmanın amacı, Mustafa Kutlu’nun 29 hikâyesinde tekrar eden konuları ve konuların arka planını tespit etmek olacaktır. Birinci bölümde Mustafa Kutlu’nun hayatı, edebi kişiliği ve hikâye kitaplarının özeti verilmiştir. İkinci bölümde, Mustafa Kutlu’nun 29 hikâye kitabının tekrar eden konuları belirlenmiş bu hikâyelerden yola çıkarak yazarın düşünce dünyası ve değerler sistemi belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Mustafa Kutlu’nun hikayelerine ek olarak Kutlu hakkında yazılan ve hazırlanan bilgi şöleni bildirilerinden, yazar hakkında yayımlanmış olan inceleme kitaplarından, konuya ışık tutacak muhtelif kaynaklardan yararlanılmıştır. Çalışmanın neticesinde Mustafa Kutlu hikayelerinde tekrar eden konuların, yazarın his ve düşün dünyasının bir yansıması olduğu ve bu dünya ile paralel sıklıkta tekrar ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Mustafa Kutlu, konu, tekrar, hikaye, teknoloji, tasavvuf, siyaset*

Yıl, 2019 sayfa,211

ABSTRACT
Master's Degree

" RECURRING ISSUES IN MUSTAFA KUTLU'S STORIES "

Erdi KARABIYIK

Kastamonu University
Institute for Social Science
Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Lecturer. Member of. Tuba DALAR

This study was conducted on recurring topics in the stories of Mustafa Kutlu. The purpose of the study will be to determine the background of the issues and the issues that are repeated in Mustafa Kutlu's 29 stories. In the first part, a summary of Mustafa Kutlu's life, literary personality and story books is given. In the second part, the authors ' thought world and values system were determined based on these stories. For this purpose, in addition to the stories of Mustafa Kutlu, information about Kutlu, published about the author, Review Books, various sources to shed light on the subject were used. As a result of the study, it was determined that the issues that repeat in Mustafa Kutlu stories were a reflection of the world of the author's feelings and thoughts and that they repeat frequently in parallel with this world.

Key words: *Mustafa Kutlu, issues, repeat, story, technology, mysticism, politics*
Year, 2019 pages, 211

ÖN SÖZ

Mustafa Kutlu, 1970’li yılların ardından Türk hikâyesinin öncü kalemlerinden biri olmuştur. Kutlu, günümüze kadar yazdığı hikâyelerinde, kullandığı dil, üslup, işlediği konular itibariyle kendine ait bir hikâye dünyası oluşturmayı başarmıştır.

Mustafa Kutlu’nun bütün hikâye kitaplarının incelendiği bu çalışmanın hedefi, yazarın hikâye kitaplarında tekrar eden konuları tespit etmektir. Mustafa Kutlu hikâyelerinde yer alan tekrar eden konuları anlayabilmek için çok yönlü okumalar gerçekleştirilmiştir. Yazarın din ve tasavvuf algısı, kentleşme, sosyal değişim, göç, teknoloji, aşk ve musiki gibi kavramlara bakışı ortaya koyulmuş, onun yazma edimini besleyen kültürel arka plan belirlenmiştir.

Giriş bölümünde Hikaye nedir? Nasıl bir edebi türdür? Özellikleri nelerdir? Türk hikayesi nasıl bir gelişim göstermiştir gibi sorulara cevap verildikten sonra Mustafa Kutlu’nun Türk edebiyatındaki yeri ve önemine dair bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde Mustafa Kutlu’nun çocukluk yılları, eğitim hayatı, evlilik hayatı, meslek kariyeri, edebi kişiliği ve hikâyelerin kimliği hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra “tema”nın tanımı, bünyesinde ne gibi özellikler taşıdığı, “konu” ile arasında beliren farkların ne olduğuna dair genel bir çerçeve çizilmiş, böylece “tema”ya dair kısa bir kuramsal giriş hazırlanmıştır.

İkinci bölümde Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde tekrar eden konular tespit edilmiştir. Hikayelerde tekrar eden konuların sosyal değişim, teknoloji, yabancılaşıma, sanayi, siyaset, beşeri aşk-evlilik, müzik, tasavvuf ve göç olduğu görülmüştür. Mustafa Kutlu hikayelerini oluştururken bu konular üzerinde durmuştur. Bu durum, Mustafa Kutlu’nun içinde yaşadığı toplumu sevmesi, toplum adına kaygılanması, ona yabancılaşıma yerine toplumsal varoluşumuzu kuran kendilik değerleri üzerine düşünmesi ve okurlarını düşünmeye sevk etmek istemesiyle açıklanabilir.

Son olarak bu çalışmanın şekillenmesinde emeği geçen tez danışmanım hocam Dr. Öğr. Üyesi Tuba DALAR’a, yüksek lisans derslerini beraber işlediğimiz hocam Dr. Öğr. Üyesi M. Onur HASDEDEOĞLU’na ve benim bu yola çıkmama vesile olan Dr. Öğr. Üyesi Nadir YURTOĞLU’na teşekkürlerimi sunarım. Tüm hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme teşekkür etmeyi bir borç bilirim. **Erdi KARABIYIK**

Kastamonu, Mayıs, 2019

İÇİNDEKİLER

Taahhütname.....	III
Özet	IV
Abstract.....	V
Ön söz.....	VI
İçindekiler.....	VII
Tablolar Dizini.....	VIII
Grafikler Dizini.....	X
Kısaltmalar Dizini.....	XI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	
1. EDEBİ BİR KİŞİLİK OLARAK MUSTAFA KUTLU.....	
1.1.Çocukluk yılları, eğitim ve meslek hayatı.....	9
1.2. Edebi kişiliği.....	10
1.3. Hikâyelerinin kimliği.....	15

1.4. Mustafa Kutlu'nun yayımladığı diğer eserler.....	42
---	----

İKİNCİ BÖLÜM.....

2. MUSTAFA KUTLU'NUN HİKÂYELERİNDE TEKRAR EDEN KONULAR.....

2.1. Konu nedir?.....	43
-----------------------	----

2.2. Sosyal değişim Nedir ?.....	48
----------------------------------	----

2.2.1. Değişen peyzaj ve mimari.....	52
--------------------------------------	----

2.2.2. Değişen demografik yapı.....	60
-------------------------------------	----

2.2.3. Değişen geleneksel yapı.....	63
-------------------------------------	----

2.3. Teknolojik değişim.....	76
------------------------------	----

2.4. Yabancılaşma Nedir?	86
--------------------------------	----

2.4.1. Çevreye Karşı Yabancılaşma.....	87
--	----

2.4.2. Bireylerin Birbirine Karşı Yabancılaşması.....	89
---	----

2.4.3. Mekanlara Karşı Yabancılaşma.....	92
--	----

2.5. Tasavvuf.....	94
--------------------	----

2.6. Evlilik ve beşeri aşk	134
----------------------------------	-----

2.7. Siyasi ve bürokratik yozlaşma	142
--	-----

2.8. Musiki.....	157
------------------	-----

2.9. Göç Nedir?.....	177
----------------------	-----

2.9.1. Demografik göç.....	178
2.9.2. Ekonomik göç.....	181
2.9.3. Akademik göç.....	185
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	188

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.....	59
Tablo 2.....	63
Tablo 3.....	75
Tablo 4.....	85
Tablo 5.....	94
Tablo 6.....	132
Tablo 7.....	141
Tablo 8.....	156
Tablo 9.....	175
Tablo 10.....	181
Tablo 11.....	185
Tablo 12.....	187

Tablo 13. Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde yer alan tekrar eden konuların hikâyeye kitaplarına göre dağılımı.....	193
--	-----

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Mustafa Kutlu’nun hikâyelerindeki tekrar eden konuların sayısal grafiği.....	195
--	-----

Grafik 2. Mustafa Kutlu’nun hikâyelerindeki tekrar eden konuların oranları.....	196
---	-----

Grafik 3. Mustafa Kutlu hikâyelerinde tekrar eden konuların yıllara göre dağılımı.....	197
--	-----

KAYNAKÇA.....	199
----------------------	------------

ÖZ GEÇMİŞ.....	211
-----------------------	------------

KISALTMALAR DİZİNİ

B. Baskı

C. Cilt

Çev. Çeviren

Fr. Fransızca

hızl. Hazırlayan

s. Sayfa

O. A. Ortadaki Adam

G. İ. Gönül İşi

Y. A. S. Yokuşa Akan Sular

Y. İ. Yoksulluk İçimizde

Y. T. Y. S. Ya Tahammül Ya Sefer

B. B. Bu Böyledir

S. Sır

A. Y. Arkakapak Yazıları

H. V. T. Hüzün Ve Tesadüf

U. H. Uzun Hikâye

B. Ö. Beyhude Ömrüm

M. K. Mavi Kuş

T. Ö. Tufandan Önce

R. P. Rüzgarlı Pazar

C. Chef

M. M. Menekşeli Mektup

K. A. Kapıları Açmak

H. B. Huzursuz Bacak

T. S. B. Ö. H. Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı

Z. Y. H. Zafer Yahut Hiç

H. G. Hayat Güzeldir

A. Y. Anadolu Yakası

S. B. Ö. T. Sıradışı Bir Ödül Töreni

N. Nur

T. B. K. Trende Bir Keman

H. G. Hesap Günü

İ. Ö. İyiler Ölmez

T. K. S. Tarla Kuşunun Sesi

S. B. Sevincini Bulmak

1. GİRİŞ

Hikâyenin tarihi serüveni incelendiğinde, ilk insanların doğa karşısında verdikleri tepkilerin, kendi aralarındaki ilişkilerin, savaşların, göçlerin, doğal afetlerin söz ve duygular ile ifade edilmesine hikâye denildiği görülmektedir. Arapça “hakaye” kökünden türeyen hikaye sözcüğü anlatma, nakletme anlamına gelir. Türkçe’ye İslamiyet sonrası dönemde girmiştir. En genel anlamıyla hikaye: “Olmuş veya olması mümkün olayları yazılı veya sözlü olarak anlatma sanatıdır.” Hikâyeler, gerçek ya da hayal ürünü bir olayı kısa şekilde anlatır. Hikaye yaşanmış, yaşanabilir veya hayal mahsulü olayları formun iskeleti içinde kurgulayarak anlatır. İnsanoğlunun hikâyeye bu kadar ilgi duymasının sebebi, merak faktörüdür. Merak duygusu çoğu zaman hoş vakit geçirme isteğine hizmet ederken, hikaye anlatıcısı bu merak duygusunu eser boyunca korumaya çalışır. Vaka zinciri dediğimiz olayları anlatan hikayenin, bu vaka dışında başka yapısal unsurları da bulunur. Olay örgüsünü oluşturun varlıklara yani şahıs kadrosuna ihtiyaç vardır. Nitekim hikayede amaç, olay örgüsü değil, olay örgüsüne anlam ve değer kazandıran insandır. Bunun dışında hikaye, olay örgüsünün üzerinde yaşanacağı belli bir zamana ve mekana ihtiyaç duyar. Ayrıca hikayenin bir de anlatıcıya ihtiyacı vardır. Sözlü dönem hikayesinin anlatıcısı, etiyile, kemiğiyle dinleyici karşısındaki insandır. Yazılı dönem hikayesinde ise gerçek insan anlatıcının yerini kurgusal anlatıcı alır. Böylece hikayenin iskeletini oluşturan temel unsurlar tamamlanmış olur. Sonuçta hikaye: Belli bir zaman ve mekan ortamı içinde, belli bir şahıs kadrosunun yaşadığı olay ve durumları anlatan bir edebi formdur. Hikâyenin genellikle kısa oluşu, yalın bir olay örgüsü bulunması, bir olay ya da sahne vasıtasıyla yoğun bir etki uyandırması ve az sayıda karaktere yer vermesiyle roman ve diğer edebi türlerden ayrılır.

Modern hikayenin ayırt edici en önemli özelliği “kısa mensur metin” olmasıdır. Kısa mensur metin olma, onu, roman, destan, mesnevi ve yer yer halk hikayesinden ayırır. Ancak kısalık ölçüsünü tam olarak vermek zordur. Aslında modern hikayenin kısalığını, metnin hacminden ziyade yapıyı oluşturan unsurların (konu, olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekan) sınırlandırılmış ve yoğunlaştırılmış olmasında aramak gerekir. Modern hikaye, romana göre son derece sınırlıdır. Bu nedenle onda olaylar uzun ve karmaşık değildir. Konunun ayrıntılarına

girilmez. Kahramanlar bütün yönleriyle değil büyük ölçüde tek bir yönleriyle irdelenirler. Hikayeciden beklenen destan ve romanda olduğu gibi bir toplumu veya devri kucaklamak, bir insanın bütün hayatını sunmak değil; birey ya da toplum hayatından alınan bir kesiti, estetik bir şekilde takdim etmektir. Olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman ve mekan unsurlarının gerçek veya gerçeğe yakınlığı ile olan sıkı ilişkisi, modern hikayeyi; destan, masal, efsane ve menkıbeden ayırır. Batı pozitivist düşüncesinin eseri olan modern hikaye; mucize, olağanüstü ve muhteşemlikten uzaktır. O, son iki yüzyılın büyük ölçüde yalnızlaşan insanını, bu insanın günlük hayattaki sıkıntı, bunalım ve çıkmazlarını, kendisi ve toplumla olan çatışmalarını anlatır. Yani gücünü hayalden çok gerçekten alır. Modern hikayenin dili bütünüyle mensurdur. Destan, masal, efsane, menkıbe, halk hikayesi gibi müşterek şuurun çoğu zaman kalıplaşmış anonim dili, modern hikayenin dışındadır. Ayrıca teferruattan arınmışlığı ve yoğunluğu ile roman dilinden de ayrılır.

Hikâye kelimesinin çeşitli kaynaklardaki tanımları şunlardır:

- 1) Osmanlıca- Türkçe Lugat : “*Anlatma; roman; masal; olmuş bir hadise*” (Devellioğlu 1979: 67)
- 2) Kamus-ı Türki: “*Nakletme, bir vaka ve sergüzeşti sırasıyla anlatma; hakiki veya uydurma ve ekseriya hisse yapmaya mahsus sergüzeşt ve vukuat*” (Samî 1317: 554)
- 3) Büyük Türkçe Sözlük: “*Olmuş ve olması muhtemel olayları yazılı ve sözlü olarak anlatma*” (BTK 1982: 43)
- 4) Türkçe Sözlük: “*Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması 2. Gerçek ya da tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, öykü 3. Aslı olamayan söz, olay*” (TDK 1998: 645)
- 5) Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: “*Arapça olan kelimenin lügât mânâsı, bir sözü veya bir haberi nakil ve rivayet eylemek, bir kimseden bir söz nakletmektir. Kelime ayrıca, anlatı, benzetme, tarih, destan, kıssa, masal, latife, fıkra, roman, siyer, menkıbe, maktel vb. gibi birbirinden farklı muhtevalara sahip ve fakat umumiyetle olaya dayalı anlatım unsurlarını da karşılamaktadır.*” (TDEA 1981: 225)

Hikâye, dinleyenlerin veya okuyanların alakasını çekmek ve muhatabına merak uyandırmak için anlatılan gerçek veya hayal ürünü olayların ifade edilmesidir.

Türk edebiyatında hikâye kelimesi İslamiyet'in kabul edilmesinden sonra kullanılmaya başlar. İslamiyet öncesi Türkler hikâye kelimesi yerine “sav” kelimesini kullanır. *“Kaşgarlı Mahmut'un Divanı Lugati-t-Türk'ünde hikâye kelimesi ötükünç, ötkünç ve ötük olarak kullanılmıştır.”* (Atalay, 1986: 468) Dede Korkut'ta anlatılan hikâyeler için “boy” kelimesi kullanılır. Tarihi çağlardan günümüze kadar Türk edebiyatı içinde hikâyecilik sözlü kültür geleneği olarak yaşamıştır. Kuşaktan kuşağa anlatılan destanlar, halk hikâyeleri, masallar ve meddahlık Tanzimat döneminde sistemleşmeye başlar.

Tanzimat döneminde Türk edebiyatı batı edebiyatından etkilenir. Edebiyatımızda isim olarak bulunmayan fakat sözlü kültür olarak bize yabancı olmayan tiyatro, roman ve hikâye gibi türlerin ilk ortaya çıkışı bu döneme rastlar. Bu dönemde yazarlarımız hikâye türünde eserler oluşturmaya başlarlar.. *“Ali Aziz Efendi'nin Tanzimat döneminde kaleme aldığı Muhayyelât adlı eseri Türk edebiyatındaki ilk hikâye örneği kabul edilir. Hemen ardından Ahmet Mithat Efendi, meddah hikâyelerine benzeyen taşıyan Letaif-i Rivayat adlı eserini ortaya koyar. Emin Nihat'ın Müsâmeretnâme adlı eseri ilk hikâye örnekleri arasında gösterilmektedir. Samipaşazade Sezai, Batı hikâyelerini andıran Küçük Şeyler'i yazar. Tanzimat döneminde hikâye türünün Türk Edebiyatı'nda tanınması ve bilinmesinde gazetelerin önemi büyüktür. Bu sayede toplum hikaye türünden haberdar olmaya başlamıştır.”* (Çetişli 2004: 43) Böylece ilk hikaye ürünleri oluşmaya başlar.

Tanzimat döneminden sonra Servet-i Fünûn dergisi yazarlarının oluşturduğu Edebiyat-ı Cedide adında yeni bir edebiyat hareketi ortaya çıkar. *“Edebiyat-ı Cedide devri olarak da anılan bu dönem ,Türk Edebiyatında ,1860'dan beri devam eden Doğu-Batı mücadelesinin kesin sonucunu Batı Edebiyatının lehine tayin eyleyen sonuncu safhasıdır”* (Akyüz, 1969: 74) Recaizade Mahmut Ekrem'in öncülüğünde Servet-i Fünûn dergisi etrafında toplanan gençler tarafından oluşturulan bir edebiyattır. Bu hareketi meydana getiren isimler: Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın ve Ali Şuayb'dir. Bu hareketin yazarları eserlerinde ağırlıklı olarak bireysel temaları işler. Her bakımdan Avrupalılaşmak gerektiğine inanmışlar ve batının sanat ve edebiyatından yararlanmaya çalışmışlar özellikle Fransız edebiyatını örnek almışlardır. Onlara göre her şey şiirin konusu olabilir. Dil ve üslup süslüdür. Şiirde aruz ölçüsü kullanılır. Şiirde biçim yenilemiş

ve batı şiirinden alınan sone, terzarima ve serbest müstezat kullanılmıştır. Nazmı nesre yaklaştırmışlardır. Beyit bütünlüğü yerine konu bütünlüğü ön plandadır. Şairler genellikle aşırı duygusal, karamsar, umutsuzdurlar. Tanzimat ile başlayan dilde sadeleşme durmuş sözlüklerde kalmış ağır bir dil kullanılmıştır. Servet-i Fünun döneminde Tanzimat döneminin “Sanat toplum içindir” görüşü terk edilerek “Sanat, sanat içindir” anlayışına geçilir. Aşk yazarların en çok rağbet ettiği tema olur. Türk hikâyeciliği, bu dönemde meydana getirilen hikayelerle gelişme gösterir. Servet-i Fünûn döneminde hikâyede olaylar ve kişiler genellikle İstanbul'dan seçilir.

Servet-i Fünûn döneminin ardından Servet-i Fünûn yazarlarından ve Batılı yazarlardan etkilenen bazı edebiyatçılar Fecr-i Âtî isminde bir edebî topluluk meydana getirir. “*Fecr-i Ati, Müfit Ratib imzasıyla Servet-i Fünun’un 11 Şubat 1909 tarihli nüshasında yayımlanan Fecr-i Ati Encümen-i Edebisi Bildirisiyle ortaya çıkmış “Sanat şahsi ve Muhteremdir” görüşünü benimseyen gruptur. Müfit Ratib, Yakup Kadri, Şahabettin Süleyman, Cemil Süleyman, Fuat Köprülü, Faik Ali, Celal Sahir bu topluluğun üyelerindendir*”. (Kerman; 1979: 173). Sanat sanat içindir anlayışı bu dönemde devam eder. Dil ağır, sanatlı ve süslüdür. Roman ve hikâyelerde realizm ve natüralizm akımı etkili olur. “*Fecr-i Ati Encümeni üyelerini bir araya getiren aslında onların edebiyata ve sanata olan sevgisi ve düşkünlüğüdür. Sevmek de bilmekle, keşfetmekle başlar. Encümen edipleri mevcut elindekilerle yetinmez, Batı edebiyatı alanında gidebilecekleri en uç noktalarına kadar tanımayı, keşfetmeyi kendine amaç edinir. Hâl böyle olunca da onların öğrendiği, keşfettiği malumatlar encümen ediplerini bir araya getiren en önemli müşterek olur.*” (Şen, 2004: 5) Fakat topluluk, kendilerinden önceki edebi anlayışı devam ettirdikleri için uzun süre geçmeden dağılmışlardır.

Türkçülük hareketi dilde sadeleşme çabaları ve milli bir edebiyat kurma fikri ile Milli Edebiyat dönemi ortaya çıkar. “*Milli Edebiyat kavramını ilk ortaya atan Ali Canip’tir. Ali Canip, ilk önce Genç Kalemler’de daha sonra Türk Yurdu’nda milli edebiyat meselesini ele almıştır.*” (Ercilasun. 1995: 121) Bu dönem hikayeciliğinde en bilinen isim Ömer Seyfettin’dir. Ömer Seyfettin, yazdığı hikayelerle toplumu yakalamayı başarır ve oldukça sevilir. Hikayelerinde toplumsal sıkıntılara, milli hassasiyetlere yer verir. Sade bir kullanması hikayelerinin anlaşılmasında ve sevilmesinde etkisi büyüktür. “*II. Meşrutiyet Dönemi, hem yavaş yavaş Türkçe bilincinin uyanması hem de ele alınan konuların gittikçe halka ve halkın sorunlarına yönelmesi bakımından bu düşünce akımının daha bilinçli bir şekilde ortaya çıktığı bir zaman dilimi olarak dikkati çeker. Türkçülük, bu zaman diliminde, yaygınlığını öylesine artırır ki; başta edebiyat olmak üzere*

hem siyaseti hem de devlet politikalarını belirleyen ana düşünce damarı hâline gelir. İşte bu temel mantıktan hareketle, 1911-1923 yılları arasında ortaya çıkan; dilde sadeleşme (millî dil) vezinde heceyi tercih etme (millî vezin), tema olarak da başta Anadolu insanı olmak üzere toplumun alt katmanlarının sorunlarını dile getirme (millî konular) temel anlayışları üzerine bina edilen bu edebiyat dönemi, siyasi Türkçülük hareketinin doğal bir parçası olarak görülebilir.” (Dayanç, 2012: 98) Türk hikayeciliğinin modern bir görünüm kazanmasının başlangıcı Ömer Seyfettin ile başlar. Ömer Seyfettin’in ardından Memduh Şevket Esenal, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Refik Halit Karay, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar gibi güçlü isimler yetişir.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra Türk hikâyeciliği gelişmeye devam eder, sosyolojik bir ağırlık kazanarak toplum eserlere yansıtılır. Sosyal ve siyasi değişimler doğu-batı tercihi yazarların sıklıkla işledikleri konulardandır. Yazarlar bu konu çevresinde Batı medeniyetinin iyi yanlarını almak fikrini eserlerinde ifade ederler. *“Tanzimat’tan Cumhuriyet’e gelişen Türk hikâyesinin altmış yıla yaklaşan bu süreç içerisinde ele alınan temalar açısından geleneksel değerlerle Batılı değerler arasında sıkıştığı, zaman içerisinde Batılı değerlerin yazarlar tarafından daha belirgin bir biçimde işlenmeye başladığı görülüyor. Tanzimat Fermanı, II. Meşrutiyet, Balkan ve Trablusgarp savaşları yeni tiplerin, yeni değer ve anlayışların ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Batı ile temasın etkisinin hacim ve yoğunluk bakımından artmasının yanında Türk toplumunun geçirdiği değişme yazarların genel olarak bir sorumluluk duygusuyla hareket etmesini, içerisinde bulundukları şartlara göre toplum ile yazar arasındaki karşılıklı etkileşimin metinlerdeki temaları yönlendirdiği görülmektedir.* (Daşcıoğlu ve Koç, 2009: 895) Türk hikayeciliği 1930’lardan itibaren Anadolu insanına ve köy hayatına yönelir. Sabahattin Ali ismi ön plana çıkar. Hikaye merkezi yavaş yavaş İstanbul odaklı olmaktan çıkar ve Anadolu’ya yayılır. İkinci dünya savaşıyla birlikte köylü sıkıntıları, emek gibi temalar Türk hikâyeciliğinde kendine yer bulur. Bu dönemde Kemal Tahir, Kemal Bilbaşar, Samim Kocagöz, Orhan Kemal ve Yaşar Kemal gibi önemli isimler yetişmiştir. Türk hikâyeciliği giderek toplumla bir bütün haline gelmiştir. Artık belli temalar, belli coğrafi bölgeler değil toplumda karşılık bulan her ne varsa onlarda hikâyelerin içinde kendine yer bulur. Rıfat Ilgaz, Aziz Nesin, Orhan Akbal, Haldun Taner, Bilge Karasu, Fakir Baykurt, Yusuf Atılgan, Nezihe Meriç, Tahsin Yücel, Leyla Erbil, Ferit Edgü ve Orhan Duru gibi isimler dönemin önde gelen kalemleri olurlar. İsmi geçen yazarlar toplumcu gerçekçi dönemini temsil eder.

Toplumcu gerçekçiler sadece yaşamın farklı alanlarını gözlemlemekle kalmayıp bu durumu değiştirmek için çaba gösterirler. Hikâye bir yol gösterici olarak kullanır ve bireylerin eşit olduğu düşüncesi vurgulanmak istenir.

Küçürek öykü; “*Bir şey söylemiyormuş gibi durup söyleyeceği şeyi asırlarca tüketmeyen kısa yazı*” (Özdenören, 2012; 91) olarak tanımlanır. Bir olayı birebir anlatmaktan çok, yaşamın içinden bir bölüm veren küçürek öykü; durum öykücülüğünün uzantısı olarak ifade edilebilir. Küçürek öykü öğüt vermez, kahraman büyük maceralar yaşamaz fakat okuyanlara gerçeği gösterir, okuyanları olayla birden yüzleştirerek ani uyarılar yapar. Dünya edebiyatında “flash fiction”, “short –short story” (Asimov 1992), “Anlık Kurmaca” (Baxter 1997: 87) gibi isimlerle anılan öykü türü, Türk edebiyatında; “minimal öykü”, “çok kısa öykü”, “öykücük” (Edgü 1990:245; 1997: 38), “kısa kısa öykü” (Duru 1997: 37), “kıpkısa öykü”, “sımsıkı öykü”(Emre 2002: 13), “kısa kurmaca”, “kısa öykü”, “minik öykü”, “mini öykü”, “küçük öykü”, “küçük ölçekli kurmaca” (Kökden 1997: 16-19), “mesel” (Andaç 1997: 18), “küçük ölçekli kurmaca” (Erden 2002:314) gibi isimlerle adlandırılır. Küçürek öykünün dünya edebiyatında öne çıkan isimleri Julio Cortazar, Dino Buzzati, Franz Kafka, Eduardo Galeano, Max Jacob gibi isimlerken Türk edebiyatında küçürek öykü alanında Ferid Edgü, Sevim Burak, Necati Tosuner, Refik Algan, Hulki Aktunç, Hürriyet Yaşar, Taner Karakoç, Cemal Şakar, Mehmet Harmancı ve Haydar Ergülen gibi isimler öne çıkar. Küçürek hikâye türüyle adını duyuran Ferid Edgü bu alanda adından söz ettirir. “*Genellikle yabancılaşma, yalnızlık, yurtsuzluk, iletişimsizlik, bireyin varoluş bunalımı gibi temaları işleyen yeni bir tür olan küçürek öykü türünde de eserler vermiştir.*” (Deveci, 2007: 73) Ferid Edgü’nün eserlerinde hayatın bireye etkisi önemli bir temadır. Bu durum diğer küçürek öykücülerin yanında Edgü’nün popülaritesini artırmıştır.

Mustafa Kutlu hakkında 1993 yılından günümüze bir doktora tezi otuz sekiz yüksek lisans tezi yapılmıştır. Almanca yazılan doktora tezi “*Religiöse figuren in der modernen Deutschen und der Türkischen literatur eine vergleichende untersuchung uber die prosawerke von Rudolf Otto Wiemer und Mustafa Kutlu*” ismini taşır. Bu doktora tezinde modern Alman ve Türk Edebiyatında dini figürler, Rudolf Otto Wiemer ve Mustafa Kutlu'nun nesir eserleri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır. Otuz sekiz yüksek lisans tezinin sırasıyla isimleri şunlardır: *Mustafa*

Kutlu'nun hikayelerinde dil ve üslup, Mustafa Kutlu'nun hikayeleri ve hikayeciliği, Mustafa Kutlu'nun hayatı, hikayelerinin tema ve yapı bakımından incelenmesi, Mustafa Kutlu'nun hikayelerinde deyimler, Mustafa Kutlu'nun Bu Böyledir hikaye kitabı üzerine söz dizimi incelemesi, Mustafa Kutlu'nun hikayelerinin incelenmesi, Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki halk edebiyatı ve halk bilimi unsurlarının incelenmesi, Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde şahıs kadrosu, Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki iletiler ve bu iletilerin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi, Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde kadın, Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Mustafa Kutlu'nun eserlerinde ilişki sözleri, Mustafa Kutlu'nun hikayelerinde ferdi ve toplumsal meseleler karşısında insan, Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde kontrast yapı, Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde filimsiler, Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde dünya algısı, Mustafa Kutlu'nun hikayelerinde yabancılaşma psikolojisini içeren yapılar ve bu yapıların analizi, Mustafa Kutlu'nun eserlerinde taşra ve taşralılık, Modern Türk hikâyesine Mustafa Kutlu'nun getirdikleri, Mustafa Kutlu'nun gazete yazılarında edebi eleştiri, Mustafa Kutlu'nun 'Mavi Kuş' isimli hikayesinde filimsilerin tespiti ve Türkçe öğretimi bakımından değerlendirilmesi, Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde modern kentli insanın bunalımları, Postmodern açıdan Mustafa Kutlu öykülerinde biçim ve biçem, Mustafa Kutlu'nun Yokuşa Akan Sular, Beyhude Ömrüm, Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı adlı hikâyelerinde kelime türlerinin incelenmesi, Doğu-Batı medeniyetleri arasında Mustafa Kutlu'nun öykücülüğü, Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde değişen değer yargıları, Mustafa Kutlu'nun Uzun Hikâye adlı hikâye kitabının söz dizimi açısından incelenmesi, Mustafa Kutlu'nun Uzun Hikâye adlı eseri üzerine bir söz dizimi (Kelime grupları) incelemesi, Mustafa Kutlu'nun hikayelerinde ekonomi ve siyaset, Mustafa Kutlu öykücülüğünde mekân: Bir edebiyat sosyolojisi incelemesi, Nurettin Topçu düşüncesinin Mustafa Kutlu hikayelerindeki yansımaları, 1950 sonrası Türk hikâyesinde anlatıcı - anlatım teknikleri ilişkisi: Orhan Kemal, Leylâ Erbil, Mustafa Kutlu, Mustafa Kutlu'nun eserlerindeki kelime gruplarının işlevsel özellikleri, Mustafa Kutlu'nun mekân algısı, Mustafa Kutlu'nun hikayelerinde köyden şehre göç olgusu, Mustafa Kutlu'nun sinemaya uyarlanmış eserleri üzerine bir araştırma, Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinin Türkçe öğretiminde değer iletimi açısından önemi ve Yabancılar Türkçe öğretiminde metindilbilimsel ölçütler çerçevesinde Mustafa Kutlu'nun Ya Tahammül Ya Sefer isimli hikâyesinin sadeleştirilmesi.

Çalışılmış olan yüksek lisans tezlerini incelediğimizde Mustafa Kutlu'nun hikayeciliğinin nasıl bir yol izlediği, nasıl bir dil ve üslup kullandığı, hikayelerinin tematik arka planı, hikayelerinde yer alan deyimler ve atasözlerinin kullanımı, hikayelerinin Türkçenin gramer yapısına uygunluğu, hikayelerinin halk edebiyatı ile olan ilişkisi, hikayelerinin çocuk okurlara göre düzeyi, hikayelerinin şahıs kadrosu, hikayelerinde yer alan kadınların incelenmesi, hikayelerinin toplumsal meselelerle ilişkisi, hikayelerinde yabancılaşma içeren yapılar, hikayelerde modern insanın tepkileri, hikayelerinin ekonomi, siyaset ve sosyoloji açısından incelenmesi, hikayelerinde mekanların durumu ve göçün etkisi, yabancılara Türkçe öğretimi için hikayelerinin sadeleştirilmesi gibi geniş bir yelpazeye yayılan çok sayıda çalışma yapılmıştır.

1970'lerde sanat hayatına başlayan Mustafa Kutlu günümüze kadar ulaşan eserleriyle topluma yol gösterici olmaya çalışır. Ahmet Mithat, Sabahattin Ali, Ömer Seyfettin ve Sait Faik Abasıyanık gibi isimlerden etkilenen Kutlu zamanla kendine has bir dil ve üslup oluşturur. Meydana getirdiği hikaye dünyası ile okuyucularla samimi bir bağ kurar. Hikayelerindeki sade ve yumuşak dil sevilmesinde etkili olur. Mustafa Kutlu'nun gelenek ve modernizme karşı geliştirdiği bakış açısını daha iyi anlamlandırmak, gözlem gücü yüksek bir anlatıcı olarak bize ait olanı anlattığı öykülerinden bizi okumak ve Türk öykücülüğünde konumlandığı noktayı tespit edebilmek için bu çalışma üzerinde karar kıldık. Türkiye'nin geçirdiği değişim ve dönüşümü anlatan yazar, sosyal değişim, teknoloji, siyaset, göç, müzik ve tasavvuf konularını hikâyelerinde çok sık kullanır. Kutlu'nun hikâyelerinde tekrar eden konuları aktarmadan önce yazarın hayatı, edebi kişiliğinden söz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

EDEBİ BİR KİŞİLİK OLARAK MUSTAFA KUTLU

1. MUSTAFA KUTLU'NUN HAYATI

1.1. Çocukluk Yılları, Eğitim ve Meslek Hayatı

Sulhiye Hanımla Nurettin Beyin oğlu olan Mustafa Kutlu 6 Mart 1947'de Erzincan'ın Ilıç ilçesi Kuruçay nahiyesinde doğar. Rüştüye mezunu olan babası şehirli ve memur bir aileden gelir. Dedesi, Pülümür'deki memuriyeti sırasında Rus işgali üzerine kalp krizi geçirip vefat eder, babaanne dört çocuğuyla yürüyerek Sivas'a kadar gelir. Bundan çok sonra, nahiye müdürü olan Nurettin Beyin memuriyeti dolayısıyla Kemah'ın Kamerik nahiyesine gelirler. Komşuları yakınlardaki Cebesoy İstasyonu'nun demiryolcularıdır. Okuma yazmayı babasından öğrenir. Onun 1953'te emekliye ayrılmasının ardından Erzincan'a yerleşirler.

Orta ikideyken babası vefat eder. Ailesine destek olmak için yazları çeşitli işlerde çalışır. Sebze halinde karpuz indirip domates dizdikten sonra soluğu Bezirci sinemasında alır. Sinema meraklı olan Kutlu günlük hayatını bu şekilde geçirir. Erzincan Lisesi'ni bitirdikten sonra Güzel Sanatlar Akademisi'nde okumaya niyetlenir. Giriş sınavı için İstanbul'a kadar gittiyse de o muhite yabancı bir gelenek içinde yetiştiğinden akademide okumaktan vazgeçer. Neticede Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydolur. O yıllarda. Erzurum; sokakları, ehramlı kadınları, esnafı ve çarşılarıyla karakter sahibi bir şehirdir. Burada Kaya Bilgegil, Niyazi Akı, Orhan Okay, Selahattin Olcay hocaların yanı sıra halk kültürünün temsilcilerinden Boyacı İsmail Usta, Hatem Emi, Meddah Behçet Emi ile tanışır. Üniversiteye devam ederken Erzurum Halk Eğitim salonunda iki arkadaşıyla birlikte resim sergisi açar. *“1968 yılında üniversiteyi bitirdikten sonra yurdun çeşitli yerlerinde edebiyat öğretmenliği yapar. 1969 yılında Sevgi Hanımla evlenir. 1974 yılında mesleğini bırakır ve 1974-1982 yılları arasında Hareket dergisi yazı işleri müdürlüğü görevini üstlenir. Daha sonra Dergâh yayınlarında çalışan Mustafa Kutlu, bu çatı altında birçok hikâye kaleme alır. Yine bu dönemde, sekiz ciltlik Türk Dili ve Edebiyatı ansiklopedisinin 2.cildinden itibaren yayın yönetimini üstlenir ve bu esere maddeler yazar. Kutlu Dergâh*

dergisinin genel yayın yönetmenliğini halen sürdürmekte ve Yeni Şafak gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktadır. (Akkaya, 2008: 3) Hikâyelerinde yer alan tasvirlerde, eşyayı ressam gözüyle görmesinin ve eşya vasıtasıyla fikir ve atmosferi yansıtmalarının etkisi vardır. 1969'da resmi bırakıp tamamen yazıya yönelir Mustafa Kutlu yazıya yönelmesini kendisi şöyle açıklar: *"Resimle bir yere varamayacağını anlamıştım çünkü taşrada akademik eğitimden geçmeden, usta görmeden çoban ressam filan olunabilir ancak. Belki de resimle ifade edemediğim şeyleri ifade etmek için edebiyata başvurmuşumdur,"* demektedir bu konuda. Orhan Okay, kütüphaneye hemen her gidişinde karşılaştığını söylediği Kutlu'yu, açtığı sergiden dolayı, ressam olarak bilmektedir. Bu yüzden de mezuniyet tezinde Sait Faik'in hikayelerini resim açısından incelemesini önerir. 1968'de *"Sait Faik'te Plastik Unsurlar"* adlı bitirme teziyle üniversiteden mezun olur. Aynı yılın sonunda hikâyeciyi sevgi, tabiat ve insan, fert ve insan, sosyal münasebetler, resim, mimari, güzellik anlayışı başlıklarında incelediği Sait Faik'in Hikâye Dünyası adlı kitabı Hareket Yayınları arasından çıkar." (Toprak, 2010:3-4) Anadolu sevgisi, doğa, basın, siyaset, ticaret, modernizme karşı duruş, ahlaki çöküş tepki ve anti-kapitalizm düşünceleri Mustafa Kutlu'da kendini gösterir. Kutlu'nun hikâyelerine ve denemelerine bakıldığında bu konulara hikayelerinde yer verdiği görülür.

1.2. Edebi Kişiliği

Modern Türk hikâyeciliğinin önemli isimlerinden biri olan Mustafa Kutlu her eseriyle dikkatleri üzerine çeken ve geniş bir okuyucu kitlesi oluşturan bir yazar olur. Mustafa Kutlu İlk hikâye kitabı olan Ortadaki Adam'ın 1970 yılında yayınlanışından bugüne kadar toplam 29 hikâye kitabı yayınlar. Hikâye kitaplarının yanında denemeleri ve çocuk kitabı da mevcuttur. Mustafa Kutlu, eserlerinde adeta topluma ayna tutar. Masallar, atasözleri, halk deyimleriyle örülü eserler kaleme alır. Mustafa Kutlu bir Anadolu hikâyecisi olmuştur. Eserlerinin genelinde kullandığı mekân Anadolu'dur. Toprağa büyük saygı ve sevgi duyar, betonlaşmaya karşıdır.

Kutlu, bunu kendisiyle yapılan bir röportajda şu şekilde açıklar: *"...Ben bir toplumsal gerçekçiyim. Toplumda ne olup bitiyor, bu insanlar ne yiyorlar, ne içiyorlar? Bununla ilgili olduğum için, toplumla ilgili değişme aşağı yukarı, benim on senedir değişmeyen konum. Türkiye nereye gidiyor? İnsanların hayatında ne gibi değişiklikler oluyor? Maneviyatında ne gibi değişiklikler var? Evinde, sokağında, kişisel yaşantısında ne gibi değişiklikler var? Bir de benim memleketçi tarafım var. Bugün bu anlayış demode.*

İnsanlar artık memleket meseleleriyle, sosyal gerçeklerle dalga geçiyorlar. Bir film sosyal içerikli ise dalga geçiyorlar. Vakti geçti, zamanı geçti dedirten şey ise, bize dışarıdan dayatılan tüketim toplumunun zihniyeti, ideolojisi...”(Kanter 2012:72) Mustafa Kutlu toplumu izler ve bunu eserlerinde kullanır. Yaşanan değişmelerin etkisini gözler önüne serer. Tüketim çılgınlığının toplumun en küçük yapı taşı olan aileden başlayıp bütün topluma yayılmasını dikkatli bir şekilde tahlil eder.

Mustafa Kutlu popüler bir çizgide yer alsa da adeta günümüzün Ahmet Mithat Efendisi’dir. Hikâyelerinde araya girip konuyla ilgili bilgi vermesi buna örnek gösterilebilir. Okuyucuyla muhabbet eder, öykünün akışını keserek kendince yorumlar yapar, yeri geldiğinde öğütler ve bilgiler verir, halk dilinde yaşayan deyimler, atasözleri, beyitler, mısralar; az da olsa argo tabirlere hikâyelerinde yer verir. Hikayede araya girip bilgi vermesi teknik açıdan kusurlu sayılsa da günümüz postmodern roman ve hikayelerinde okuyucuyla sohbet eder gibi bir üslup görülebilmektedir. Bu durum kültürümüzde yer alan meddahlık geleneğinin yazıya geçmiş hali gibidir. Kutlu’nun zaman zaman araya girip bilgi vermesi ve okuyucuyla sohbet etmesi okuyucunun konudan uzaklaşmasına neden olabilmektedir ancak Kutlu’nun samimi tavrı bu kusuru kapatır. Buna bir örnek vermek gerekirse Mustafa Kutlu’nun okuyucuyla muhabbet eder gibi samimi bir şekilde olayları anlatmaya başlaması *Kapıları Açmak* hikâyesinde görülebilir:

“Eh feleğin çarkı dedik ya. Bazen sana döner, bazen bana döner. Küsmek, darılmak yok.”(K.A. s. 26)

“Lafı uzattığının farkındayım. Biz esasen Zehra'nın hikâyesini anlatacağız. Ancak onun doğup büyüdüğü yeri de tanıtmak istedik. Yoksa niyetimiz kasaba ve bölgenin tarihini, coğrafyasını, ekonomisini dile getiren yardımcı ders kitabı yazmak değil. Az daha sabredin. Kasaba ve çevresindeki olup bitenleri biraz daha anlatayım. Anlatayım ki, yeri geldiği zaman. “Yahu bu adam bu işi neden işledi” demeyesiniz.”(K.A. s.27)

Mustafa Kutlu eski ile yeniye harmanlamaya çalışan bir yazardır. Geleneğin yanında dururken yeniye sırt çevirmez. Toplumun değerlerini ön plana koyarken edep çerçevesinde anlatacaklarını çok sade ve anlaşılır bir şekilde ifade eder. *“Mustafa Kutlu modern edebiyat dünyasına vukufiyetiyle birlikte, geleneksel sanat erbabına uygun bir biçimde etik ile estetiği imtizaç ettirebilmiş, edep ile edebiyatı Dergâhında birleştirmiş olan azın azı ustalarımızdan biridir”*(Aktaş, 2003: 77). Yaşadıklarını çok

abartmadan anlatması halkın içinden biri olup olayları nakletmesi onu çok okunan ve tercih edilen bir yazar konumuna yükseltir.

Mustafa Kutlu tam bir Anadolu sevdalıdır. Kutlu'da sahte duygularla Anadolu'ya sesleniş yoktur. Anadolu'nun eski güzel günlerine dönmesini arzu eder. Bu yüzden elinden geldiğince eksiklikleri, yanlışları bir fotoğraf makinesi gibi çekip okuyucuların önüne bırakır. *“Mustafa Kutlu'nun Anadolu yaşamına bakış açısı; küçümseyen, acıyan ve yapay sevecenlik taşıyan bakışlardan farklı olarak, tahkiye ve tespite dayalı eleştirel bir bakıştır. Bu manada Kutlu, yerli öykücülükteki hâkim kent merkezli bakış yerine, taşralı olan ama taşralı kalmayan aydın bakışını uygulayan ilk öykücüdür.”* (Tonga 2005: 22) Mustafa Kutlu'nun hayatına bakıldığında hem taşrada hem kentte uzun zaman geçirir taşranın ve kentin kusurlarını fark eder.

Sosyal değişim ve teknolojiyle birlikte değerlerin kaybolmasına kayıtsız kalmayan Mustafa Kutlu eski değerleri eserlerinde kullanır. Mustafa Kutlu, hikâyeciliğini Hece dergisinde yayınlanan bir röportajında şu cümlelerle ifade eder. *“Evvla şunu belirtmem gerekir ki, hiçbir zaman geçmişi taklit hevesine kapılmadım. Bilakis bugünün insanına günümüz diliyle hitap etmeyi tercih ediyorum. Bir bakıma Yahya Kemal'in “Kökü mazide olan ati” görüşünün takipçisi oldum. Öncelikle Kur'an-ı Kerim'de geçen kıssalar başta olmak üzere, bütün Şark edebiyatından ilham alma yolunu izledim”* der. (Dirin, 1999: 106). Mustafa Kutlu mazinin takipçisi olur. Bunu Kur'an-ı Kerim ayetleri ve kıssalar ile hikayelerinde açıklar. Mazisini bilmeyenin geleceği olmayacağını farkındadır.

Mustafa Kutlu eserlerinde köy ve kasaba hayatını daima kent kültüründen üstün tutmuştur. *“Kentten taşraya bakan Toplumcu Gerçekçilerin aksine Mustafa Kutlu öncelikle, tüm safiyetiyle taşradan kente bakmıştır; bu bakış Toplumsal Gerçekçilerin taşrayı küçümseyen, ona acıyan ve ona yönelik yapay sevecenlikler taşıyan ve hep istismara açık duran yaklaşımlarının aksine, tahkiye, tespite dayalı eleştirel bir bakıştır.”* (Lekesiz, 2001: 508) Köy ve kasaba hayatının bozulmamış samimi ortamı onun hoşuna gider ve dikkatini çeker. Şehir hayatının bozulmuş düzeni ve bunun insana yansımalarını eleştirir.

Güzel sanatlar akademisine kaydolmaktan son andan vazgeçen Mustafa Kutlu, resme olan merakını eserlerine yansıtır. Eserleriyle anlattığı konular okuyucularının adeta gözünde canlanır. Doğanın yeşilliği, dereleri akışı, insanın acımasızlığı okuyucuya Kutlu tarafından çok etkili bir şekilde iletilir. Mustafa Kutlu

düzyazının yanı sıra şiire de ilgi duyması anlatımını kuvvetlendirmiştir. Bu durumu Orhan Okay şöyle ifade eder: *“Kutlu’nun yazdıkları evvelâ hikâye ile romanın karması. Daha sonra da modern ile geleneğin karması. Mustafa Kutlu, dili de bir enstrüman olarak çok ustaca kullanıyor. Bu tarafı da, yine belki birçoklarının bilemeyeceği şairliğinden kaynaklanıyor.”* (Özcan 2001:37) Mustafa Kutlu hikâyeleriyle tanınmış olsa da denemeleri, gazetelerde köşe yazıları mevcuttur. Yazdığı hikâyeler uzun hikâye ya da roman kategorisinde sayılabilecek türdedir.

Mustafa Kutlu’nun eserleri ilk bakışta okuru yormayan eserler olarak algılanabilir ancak anlattığı olayları işlediği konuların arka planı irdelendiğinde durumun böyle olmadığı çok iyi bir şekilde görülür. Mustafa Kutlu’nun yazarlığını besleyen kaynaklar ilk olarak ailesi olmuştur. Babasının işi nedeniyle sürekli bir taşınma halinde geçirilen çocukluk dönemi onun dünya görüşünü etkiler ve gözlem yapmasına yardımcı olur. Kutlu’nun hayatında diğer bir kırılma noktası Hareket Dergisi’ne dahil olmasıdır. Nurettin Topçu onun sanat ve fikir dünyasında ayrı bir yer edinir. Yazarlığının ilk gününden günümüze kadar onun insanları sürekli Anadolu’ya davet eden bir sesi olur. Mustafa Kutlu hareket halinde olmanın ismidir. Nurettin Topçu’dan öğrendiği gibi. Ana düşüncesi hareket düşüncesidir. Çünkü *“Var olmak, düşünmek ve hareket etmektir.”* (Topçu, 1999:15) Mustafa Kutlu üniversitede bitirme tezi olarak çalıştığı Sabahattin Ali’den etkilenmiştir. Sabahattin Ali’nin Anadolu’ya açılan yönü Mustafa Kutlu’da kendini gösterir. Mustafa Kutlu hikayelerinde Anadolu ve Anadolu’dan gelen insanların verdiği maddi ve manevi mücadele kendine yer bulur. *“Anadolu’nun farklı coğrafyalarından gelip büyük şehirlerde hayata tutunma mücadelesi veren kişilerin trajedileri ele alınır. Hikâyenin yayımlandığı yıllar, Anadolu’dan İstanbul’a yoğun göçler yaşanır.”* (Coşkun 2010: 385). Mustafa Kutlu’yu etkileyen bir diğer önemli isim ise Sait Faik Abasıyanık’tır. Sait Faik’in hikâyelerinde en sıradan insan bile bulunabilir sokaktan geçen insanlar onun hikayelerinde baş kahraman olabilir. Sait Faik gördüğü her şeyi basit, yalın bir şekilde, ruh çözümlemelerini büyük bir titizlikle yapar. Mustafa Kutlu hikâyelerinde de sıradan insanlar görmek mümkündür. Mustafa Kutlu’da tıpkı Sait Faik gibi gözlem yapar ve ruh çözümlerini fazla derine girmeden ifade eder.

Mustafa Kutlu yarım asırlık yazarlık hayatında her zaman Türkiye’nin sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel değişimini ve genel durumunu hikâyelerinde işleyen bir sanatçı durumundadır. Sürekli değişen dünyada yaşananlara ayna tutar. Eserleriyle

Türk toplumunun yaşadığı değişimi bu değişime karşı ne yapılması gerektiğini anlatmaya çalışır. Onun hikâyelerinde, maddi güç elde etmek isteyen karakterlerin din ve dünya algılarındaki değişim ön plandadır. Manevi boyutu saf dışında bırakan bu karakterler, din ve gelenekten doğan değerler sisteminden gittikçe uzaklaşırlar. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde kendi halinde sessiz sakin köy ve kasabalarda yaşayan kişiler mutluken; modernizm ile kapitalizmin içine yuvarlanmış, mal, mülk ve maddiyatın albenisine kapılan kişiler, yaşadıkları ruhsal bunalımla karşımıza çıkmaktadır. Kutlu, çoğu hikâyesinde modernizm ve teknoloji ile birlikte gelen sosyal, kültürel ve ekonomik değişimin üzerinde durur. Bu değişim, gerek Anadolu'da yaşayan gerekse Anadolu'dan göç eden bireylerin ikileme düşmesine neden olur. Söz konusu ikilemin ele alındığı öykülerde, yaşanan toplumsal değişimin, tabiat, ahlak, siyaset, ticaret anlayışı, aile hayatı ve manevi değerler üzerinde oluşturduğu tahribata dikkat çekilir. Mustafa Kutlu modernizme karşı geleneğin, geçmiş ile olan tarihsel bağını koparmamış olanın yanındadır. Hikâyelerindeki kahramanlar adeta günümüz insanların yansımasıdır. Yaşanan değişime fazla bir tepki göstermezler, bu değişime ister istemez razı olurlar. Böylece yazar, modernizmin ezici ve yıkıcı gücünü okuyuculara fark ettirmeye çalışır.

Jung'a göre, sanatçının kişiliğini eserlerinin satır aralarında okumak mümkündür. *"Yazarla eser arasında gizil bir bağ vardır"* (Jung, 1997:317) Kutlu, çocukluk ve gençlik yıllarını farklı illerin köy ve kasabalarında geçirmesi nedeniyle yaşama dair çok renkli deneyimler elde eder. Bu renkler, onun hikâyelerinde bir anlatım zenginliği olarak karşımıza çıkar. Kutlu'nun geniş deneyim yelpazesinin yanı sıra iyi bir gözlem gücüne sahip olması, onun Türk hikâyeciliğinde önemli bir yere yerleşmesine katkı sağlar.

Sonuç olarak; Mustafa Kutlu hikâyelerinde kendi halini yansıtır. Kendinden önce toplumda gördüklerini işler. Anlatacaklarını net ve açık şekilde ifade eder. Bu yüzden hikaye türünü sever. 1970'den 2018'e kadar yirmi sekiz hikâye kitabına imza atan Mustafa Kutlu sözlü gelenekten, divan, halk ve tasavvufi edebiyattan, dünya edebiyatından, modern yazma tekniklerinden yararlanır. Çok iyi bildiği köy ve kasaba hayatını, kahvehaneleri, tren istasyonlarını, kitap evlerini, televizyon binalarını anlattığı öykülerinde; sanayileşmenin ve göçün getirdiği sıkıntıları, teknolojik gelişmelerden kaynaklı sosyal değişimi, doğu-batı / eski-yeni çatışmasını, yabancılaşmayı, siyasi yaşamı, aşkı, müzik ve tasavvuf konularını sıklıkla kullanır.

1.3. Mustafa Kutlu'nun Hikâye Kitaplarının Kimliği

Ortadaki Adam

Mustafa Kutlu'nun yayımlanmış ilk hikâye kitabı Ortadaki Adam'dır(1970). Hikâye kitabı birbirinden bağımsız 17 hikâyeden oluşmaktadır. Mustafa Kutlu'nun Erzurum'da öğrencilik; Tunceli ve Erzincan'da da öğretmenlik yaptığı sıralarda yazdığı hikâyelerden oluşmaktadır. Hikâyelerde kentleşme, köyden kente göç, sosyal değişim ve teknoloji karşısında Anadolu insanının durumu gibi konuları işlemiştir. Bu hikâye kitabı “İbrıkçı”, “Dernek”, “Bir Saatlik Telakki”, “Büyük Serserilik”, “İyi Şeyler Yazacağım”, “Ortadaki Adam”, “Ardından”, “Tapu Müdürü Fahrettin Bey ve Bir Kasa Portakal”, “Bir Mektup”, “Bakıcı”, “Öldürmek”, “Kendi Kendime”, “O”, “Kamyoncu”, “Anlayacağınız Tıraş Oluyorum”, “Hüseyin”, “Nakil Meselesi” isimlerini taşıyan 17 hikâyeden müteşekkildir.

İbrıkçı hikâyesinde bir tuvalet işletmecisi olan Haşim Ağa'nın çalıştığı tuvaletin yıkılması kentleşme sonucu tuvaletin modern bir tuvalete dönüşmesi ve Haşim Ağa'nın belediyede işe başlaması anlatılmıştır. Mustafa Kutlu'nun değindiği konulardan olan kaybolmaya yüz tutan meslekler burada da mevcuttur. İşinin belediyeye bağlanması sonucu tanıdıklarından uzak düşmesi Haşim Ağa'yı üzer.

Dernek hikâyesinde bir cami cemaati tarafından kurulan bir dernekten bahsedilir. Dernek üyeleri bir araya geldiğinde hep para ve dünyevi şeylerle uğraşırlar. Hikâyedeki kahraman o cemaatten ve camiden uzaklaşır kendi halinde az cemaati olan camiye gider. Yazarın bu hikâyesinde sosyal değişim sonucu maneviyatın yerini maddiyatın alması konu edilir.

Bir Saatlik Telakki hikâyesinde Mustafa Kutlu aşına olduğu tren istasyonu gözlemlerine yer verir. Duygu karmaşaları, insanların ruh hali bir saat gibi kısa bir zaman dilimine sığar. Kutlu'nun çocukluk yıllarında tren yolculuğu yaptığı bilinmektedir. Hikâyenin başlığını aldığı bir saatlik telakkiyi yazar şöyle ifade eder:

“İstasyonlar birer kapalı kutudur. İçlerinde çok şey vardır bilinmez. Orada herkes bir şeyler bırakır gider. Bir devir kapanır, bir devir açılır habersiz. Her tren hasretler, arzular yüklenir gider. Başka diyarlardan biraz sevinç, biraz aydınlık alır gelir. Yığın yığın

duygular sıralanır, birikir. Üzerinizden geçip giden zaman ancak istasyonlarda durur. Bir saatlik telakki yapar...”(B.S.T. s. 26)

Büyük Serserilik hikâyesinde hayatın anlamına varamayan ne amacı olduğu bilmeyen birinin artık ölmek istemesi konu edilmiştir. Ama hayatta bir sonuca ulaşamayan kişi ölmeyi de başaramayıp girdiği suyun içinde sürüklenip bir kara parçasına gelip hayatta kalması anlatılmıştır. Bu hikâyede ölümün bir kurtuluş olmayacağı ve kalıp mücadele etmenin önemi anlatılır.

İyi Şeyler Yazacağım hikâyesinde artık iyi konular yazmaya karar veren yazar kendisinden ateş isteyen bir gençle karşılaşır. Genç, fiziksel ve ruhsal olarak yıkık bir durumdadır. Bu durum karşısında yazar gencin ailesini merak eder ve babasını sorar. Gencin verdiği cevap ise babasının gurbette olduğudur. Mustafa Kutlu daha ilk hikâye kitabında göç problemine değinir, göç etmenin aile ve fert üzerindeki olumsuz etkileri işlenmiştir.

Ortadaki Adam hikâyesi, kitabın adını taşıyan hikâyedir kentten gelip köye sığınan bir adam ile Zerrin isimindeki bir gazeteci yazarın köyde yaşadıkları anlatılır. Hikâyede köy kadını ve kent kadını arasında karşılaştırma yapılır.

Ardından hikâyesi, Ortadaki Adam hikâyesinin devamıdır. Maceraperest bir kişi olan Zerrin köyden gitmiştir. Röportaj için köye gelen adam orada kalmıştır ancak bu durumdan sıkılır ve bunalımlı günler geçirir. Zerrin’in gidişinin ardından doğada da istediğini bulamayan yazar sıkılır bu durumun sebebi doğanın eski halinde olmamasıdır. Bu hikâyede insanların birbirinden uzaklaşması ve insanların sevgisini kaybetmesi sonucu doğanın tahrip edilişi anlatılır.

Tapu Müdürü Fahrettin Bey ve Bir Kasa Portakal hikâyesinde Fahrettin Bey kasabanın tapu müdürüdür. Kendisine ikram edilen portakalları eve dönerken yoldakilere dağıtır. Halkı çok seviyormuş gibi görünür ama durum farklıdır. Mustafa Kutlu bu hikâyesinde protokol ve bürokrasi takımını ince bir üslupla eleştirmiştir.

Bir Mektup hikâyesinde yine sosyal değişim teması işlenmiştir. Betonlaşan kentler ve bu sektör sayesinde hayatta hiç başarısı olmayan kişilerin zengin olması konu edilmiştir.

Bakıcı hikâyesinde eve dönen kahraman yoldaki gözlemlerini aktarır çevresinde yaşananlara tepki vermeden yola devam eder. Eve giderken birbirleriyle tartışan insanlar görür. Etrafı saran binalara göz gezdirir. Tüm bu olup bitenlere ses çıkarmaz sadece gözlemekle yetinir. İnsanlar artık birbiriyle iletişim kuramaz hale gelirler. Bu hikâyede toplumsal eleştiri ön plandadır.

Öldürmek hikâyesinde karısı öldürülen kahramanın, karısının katleden kişiyi öldürmek için beklemesi ve onun duygu değişimleri konu edilir. Kahraman intikam duygusuyla dolup taşmaktadır. Bu hikaye intikam duygusunun kötülüğünü ve insanı çok zor durumda bırakabileceği anlatılır.

Kendi Kendime hikâyesinde yazar haberleri dinlerken yaşadığı kasabada dönen entrikaları düşünür. Kasabadaki insanların birbirini kıskanması ve birbirini çekememesi gibi olaylar konu edilir.

O hikâyesinde bir hırsızlık vakası anlatılmıştır. Kahramanın dolabında başkasının eşyası çıkar, suçlu ilan edilir ve okuldan atılır. Bu durumu kaldıramayan kahraman yalnızlığı tercih etmiştir ve toplum içine çıkmaktan çekinir. Mustafa Kutlu'nun bu hikayesi Ömer Seyfettin'in Kaşığı adlı hikayesini andırır.

Kamyoncu hikâyesinde meslek hayatının sonuna gelen Resul ve muavin Mecit'in yaşadıkları konu edilmiştir. Mesleğini sonlandırmaya karar veren Resul yılladır yaptığı kamyonculuğu bırakacaktır. Resul ve Mecit yol arkadaşı olmuşlardır. Resul yıllarca çaba harcadığı kamyonculuk mesleğinin maddi ve manevi karşılığını alıp almadığını sorgular. Bu durum birey ve toplum açısından çok önemlidir. Yıllarca yapılan iş sonrası kişinin kimliğinde bir boşluk oluşabilir. Bu hikayede mesleklerin insanlar üstündeki etkisi vurgulanır.

Anlayacağınız Tıraş Oluyorum hikâyesinde üşüyen kahraman cebinde bulunan son paralarla ısınmak için bir berbere tıraş olmaya gider. Bu esnada berbere gelenler ve yoldan geçenlerin konuşmaları anlatılır. Ekonomik olarak kötü durumda olan bir insanın yaşadıkları sıkıntılar gözler önüne serilmeye çalışılır. Ekonomik durumun bireye yaşattığı olumsuzluk ve ikilem ifade edilir.

Hüseyin hikâyesinde hikâyeye adını veren Hüseyin'in başına gelen olaylar anlatılır. Hüseyin bir kaza geçirir yara almaz ama gürültü nedeniyle kulaklarından sıkıntı çekmeye başlar. Seslere karşı hassaslaşan Hüseyin insanların acımasızlığıyla

karşılaşır ve iş yapamaz hale gelir. Baba evine döner ancak yine insanlar Hüseyin'in bu rahatsızlığını fark ederler ve onun üstüne giderler. Hüseyin baba evinden de uzaklaşır ve bir süre sonra ölür. Bu hikayede yazar, duyarsızlaşan bir toplumun bir bireyi nasıl yok oluşa sürüklediğini anlatır.

Nakil Meselesi hikâyesinde Ankara Belediyesi'nde çalışmak isteyen bir zabıta memurunun başına gelen olaylar anlatılır. Emekliliğe az bir süre kalan zabıta memuru çocuklarını okutmak için Ankara'ya gelmek istemektedir. Herkesin işini halleden Sebahat Hanım adındaki bir kadınla tanışır kadın zabıta memurundan rüşvet ister ve Ankara'ya nakil olma sürecinin olumlu sonuçlanacağını söyler. Ama zabıta memuru bu işin olmayacağını anlar ve Sebahat Hanım'dan uzaklaşır. Toplumda son yıllarda tartışılan konuların başında bütün kurum ve kuruluşlarda durumu, rolü, yeri olan görevlilerin liyakatlı olup olmadığı konusudur. Hikâyede bu durumun sonuçları irdelenir.

Gönül İşi

Gönül İşi, Mustafa Kutlu'nun ilk baskısını 1974'te yaptığı ikinci hikayesidir. Bu hikâye kitabı: “Kapıları Açmak”, “Kanoluk”, “Gönül İşi”, “Oy Dağlar”, “Duruşma”, “Eşik”, “Sel Gider”, “Kupa Maçı”, “Cabadan”, “Suç” başlıklarından oluşan on müstakil hikayeden müteşekkildir.

Kapıları Açmak hikâyesinde müezzin Selman'ın Zübeyde'ye aşkı anlatılmıştır. Müezzinin bu durumunu öğrenen imam Beşir Efendi onu bu sevdadan vazgeçirmek için çabalar. sonunda müezzin Zübeyde'den vazgeçmek zorunda kalır. İmamın amacı Zübeyde'yi başka biriyle evlendirmektir. Zübeyde, babası müteahhit olan Orhan ile evlenir. İmam kendi çıkarı için müezzin ve Zübeyde'nin aşkına engel olur. Bu hikayede bireysel çıkarlar uğruna başkalarının hayatlarını şekillendirebilen yozlaşmış insanlar anlatılır.

Kanoluk hikâyesinde Hacı Gani'nin oğulları Kenan ile Sinan'ın başından geçen olaylar anlatılır. Köyde kurulan salyangoz fabrikasına Kenan karşı çıkmaktadır. Kenan kardeşi Sinan ile anlaşmazlığa düşer. Sinan fabrikayı desteklemektedir fakat bu fabrikanın çalışması için Kenan'ın tarlasından geçen Kanoluk'un suyuna mecburdurlar. Kenan buna izin vermez. Bir kavga sonucunda

Kenan yaralanıp hayatını kaybeder. Bu hikâyede para ve menfaatin iki kardeşin arasına bile girebileceği bu durum insanların hayatına bile mal olabileceği anlatılır.

Gönül İşi hikâyesinde fakir adam zengin kız aşkı anlatılmıştır. Âşık Cenâni ve Fidan birbirlerini sevmektedir ama kızın babası kızını zengin biriyle evlendirir. Âşık Cenâni kendini yollara vurur. Belde belde gezmeye, kahvelerde saz çalmaya başlar. Gittiği yerlerde aradığı ortamı bulamayan âşık, Fidan'a olan sevdasını unutmak için yine yollara düşer. Yol burada metafor olarak kullanılmıştır. Yolda olmak olumlu bir değişimdir. Fikren ve bedenen bir arayışın içine düşmektir. İnsanlar hep bir yerlerden bir yerlere hareket etmektedir. Bu hareket canlılık ve arayış demektir. Bu hikayede aşığın kendini aramak için yollara düşmesi anlatılır.

Oy Dağlar hikâyesinde göç teması karşımıza çıkmaktadır. Ali Düzgün ve Beser evlenir. Evliliğin üstünden çok süre geçmeden Ali Almanya'ya para kazanmak için gider. Ali Düzgün Almanya'da parayı bulmuş yıllarca evine dönmemiştir. Oğlu dünyaya gelmiş onu dahi görmemiştir. Para kazanma hırsı ile Alman bir kadınla evlenir. Ali yıllar sonra yeni eşi olan Alman kadınla köye döner. Beser bu durum karşısında ses çıkarmaz. Beşer bir başkasıyla evlendirilir. Bu hikayede gurbete giden kişilerin yaşadığı değişim, dönüşüm, onların önce kendi benliklerine sonra da ailesine, içinde yaşadığı topluma yabancılaşması, aile birliğinin önemi, toplumun kadın algısı ve kadının fedakarlığı vurgulanmak istenir

Duruşma hikâyesinde stajyer avukat Nilay'ın gözünden duruşma salonunda yaşananlar aktarılmıştır. Stajyer avukat Nilay orada bulunan kişilere göz gezdirir. Toplumda yaşanan bozulma burada da mevcuttur. Kişisel hırslar, menfaat ve sevgisizlik bu hikayede anlatılır. Hikâyede mekan fark etmeksizin ister duruşma salonu ister sokak olsun iletişimsizliğin ve sevgisizliğin ne kadar ileri bir boyuta ulaştığına vurgu yapılır.

Eşik hikâyesinde zengin olmak isteyen üç kişinin başından geçen olaylar anlatılmıştır. İhale alarak kolay yoldan para kazanmak isterler. Tamer, Sabit Yurdakul ve Kapıcı Adem ve oğlu Yusuf ihalede yer alır ancak ihale başka bir şirkete verilmiştir. Mustafa Kutlu hikayelerinde yer alan kolay yoldan para kazanma fikri bu hikaye de görülür. Emek vermeden ihale alıp zengin olmak isteyen kahramanlar amaçlarına ulaşmak için çaba gösterirler ancak ihalenin çoktan bitmiş

olduğunu öğrenirler. Mustafa Kutlu hikayede haksız kazancın kimseye hayır getirmeyeceğini çalışıp helal kazanmanın amacını vurgular.

Sel Gider hikâyesinde gecekonduda yaşayan Aşçı Rıza ve Dağ mahallesinde yaşayanların başından geçen olaylar anlatılır. Aşçı Rıza'nın kaçak yapı olan evi yıkılacaktır. Ancak içinde felçli Hürü Nene olduğu için evi yıkılmamıştır. Belediye reisi içinde yaşlı ve loğusa kişiler olan evler yıkılmayacak emri vermiştir. Bunu duyan mahalle sakinleri yıkılacak olan evlerin içine Hürü Nene'yi koyarlar evleri yıkılmaktan kurtulur. Bu sayede Hürü Nene herkes tarafından sevilen saygı duyulan biri olmuştur. Mahalle bu şekilde büyümüş ve gelişmiştir. Mekan içinde yaşayan insanların psikolojik, fizyolojik ve sosyolojik ihtiyaçlarını karşılayan bir alandır. Bu yüzden mekanlar insanlar için çok önemlidir. İnsan-mekan bağı olarak bakıldığında insanlar kendileri için maddi veya manevi bir değeri olan mekanlar ile duygusal bir bağ kurmaktadır. Bu yüzden insan ve mekan ayrılmaz iki unsur olarak karşımıza çıkar. Bu hikayede yazar yaşlılara yapılan olumlu ayrıcalığı vurgular.

Kupa Maçı hikâyesinde Erzincan'ın Dereşoran ve Cafarlı köyleri arasında oynanan futbol karşılaşması anlatılır. 7-2 giden maçı kaybetmek üzere olan Cafarlı takımının topu kasıtlı olarak Fırat Nehri'ne kaçırmaları anlatılır. Mustafa Kutlu çocukluğunda en çok ilgi duyduğu spor olan futbolu hikayelerinde kullanır. Bu hikayede kazanmak uğruna etik olmayan yollara başvuran insanlar vurgulanır.

Cabadan hikâyesinde işportacılık yapan Balatlı Seyfi ve Dede arasındaki olaylar anlatılır. Dede fidan satarak geçimini sağlar ve tıraş olmak ister ama cebinde o kadar parası yoktur. Bir gün yolda giderken Seyfi'yi görür ve tanışır. Seyfi, dedenin uzamış sakallarını görür ve kendi sattığı jiletlerin tanıtımını yapmak için sakallarını ücretsiz keseceğini üstüne de 5 lira para vereceğini söyler ama bir şartı vardır açık alanda insanların önünde tıraş olmak. Dede biraz çekinerek de olsa bu teklifi kabul eder. Tıraş başlar ama bu tıraş kanlı bir tıraş olmaktadır. Müşteriler jiletleri almaktan vazgeçer gibi olur o sırada Seyfi jiletlerin dedenin yüzünü acıtmadığını söyler. Bedava tıraş olan dede de mecburen Seyfi'yi doğrular. Tıraş bitince dedenin yüzü kesilmiş ve kan içinde kalmıştır. Mustafa Kutlu bu hikayede maddi imkansızlar nedeniyle insanların istemediği durumlar içinde kalması buna tepki verememesini anlatır.

Suç hikâyesinde karısını hastaneye yetiştirmeye çalışan Kamer'in başına gelen olaylar anlatılır. Bu hikâyede ağır hasta olan eşini hastaneye yetiştirmeye çalışan ancak binecek bir vasıta bulamayan Kamer'in silah zoru kullanarak bir araca binmek zorunda kalması ve sonrasında olanlar anlatılır. Toplumsal hoşgörü, anlayış ve empati yoksunluğu, Kamer'i cezaevine, eşini de ölüme gönderir. Mustafa Kutlu bu hikayesinde inatlaşmanın, tahammülsüzlüğün ve sevgisizliğin nelere mal olabileceğini gözler önüne serer.

Yokuşa Akan Sular

Yokuşa Akan Sular hikâye kitabı ilk baskısını 1979 yılında yapmıştır. Eserde göç teması karşımıza çıkar. Anadolu'dan İstanbul'a göç eden kahramanların başından geçen olaylar anlatılmıştır. Hikaye birbirinin devamı olan Mukaddime, Önce, Kalıcı Mıyız?, Bekaret, Yokuşa Akan Sular, İkindiye Kılmak, Bayramdan Kaçanlar, Gergef, Firak Açmadadır, Dayan Seydali adında birbiriyle bağlantılı bölümlerinden oluşur. Hikayenin baş kahramanı Bican ve arkadaşı Recai Bey'in göçten sonra yaşadığı sıkıntılar, kentleşme ve kapitalizm karşısında tutunma çabası gözler önüne serilir. Bican bir işçi mitinginde hayatını kaybeder.

Recai Bey, Erzincan'dan İstanbul'a göç etmiş bir öğretmendir. Ev almak için mücadele eder ama yaşadığı maddi sıkıntılar nedeniyle oldukça zorlanmaktadır. Hikâyede işçi, memur her kesimin yaşadığı maddi zorlukların yanı sıra, kaybolan ilişkiler, betonlaşan kentler anlatılır.

Yoksulluk İçimizde

Yoksulluk İçimizde hikâye kitabı ilk baskısını 1981 yılında yapmıştır. Eserde aşk teması karşımıza çıkar. Eser; Akasyalar Açar mı? Ahlâk Dersi, Yoksulluk İçimizde, Siyah Gemiler, Mefruşat, İhtiras Enginleri, Kalbimin Dâsitânı, Aşk, Tenhalık Basınca, Umutsuz Bir Aşkın Münakaşası, Telaşın Manidar, Es-salâtü Hayrun Mine'n Nевm, Sözün Nihâyeti ve Sevdanın Bidâyeti isimli birbiriyle bağlantılı bölümlerden oluşur. Aynı yerde çalışan Süheyla ve Engin'in aşkı konu edilmiştir. Çok istediği yüksek mevkilere gelmek isteyen Engin, aşkı bir kenara bırakır ve Süheyla'dan ayrılır. Süheyla bu durum karşısında ilahi aşka yönelir. Ortak arkadaşları Şükran'ın düğününde karşılaşırlar ama Süheyla, Engin yokmuş gibi

davranır. Engin şaşırır ve bir iç hesaplaşma yaşar. Süheyla'ya geri dönmek ister. Süheyla'yı bulmak isterken Engin kendini bulur. Engin beşeri aşktan ilahi aşka yönelmiştir. Tasavvufta aşk Allah'a ulaşma arzusudur. Tasavvufa göre aşk beşeri aşk ilahi aşkın yeryüzüne yansımasıdır. İnsan fani olan aşkta ne kadar kararlı bir duruş sergilerse bu aşk onu gerçek aşk olan ilahi aşka yönlendirir. Kutlu'nun bu eseri bize Leyla ile Mecnun hikâyesini anımsatmaktadır. Engin, tıpkı Mecnun gibi Leyla'nın aşkı ile yola çıkıp sonunda Mevla'nın aşkına ulaşması gerçek aşkı ifade eder.

Ya Tahammül Ya Sefer

Ya Tahammül Ya Sefer hikâye kitabı ilk baskısını 1983 yılında yapmıştır. Eseri; Fotoğrafta Biri Var, Hilâli Gördün mü, Görülen Geçmiş Zamanın Aşırı Uçları, Limandaki Yoğun Sis, Kuşlarda Kaderle Uçar, Ya Tahammül Ya Sefer, Dön Geri Bak, Sarışın Sorular, Elhan-ı Siyâset, Kara Kumudur Kalan, Gün Işığı Nereye, Oyun-Bozan, İrmaktan Öteye bölümleri oluşturur. Eserde bir dava için buluşan kişilerin zamanla bu davadan kopuşları anlatılır. Asım Bey etrafındakilere davayı aşılar ama kendisi de bu davadan kopar. Etrafındakiler de yavaş yavaş dağılır. Mustafa Kutlu bu hikâyede zamanın yıkıcı etkisini anlatır. En kuvvetli arkadaşlıklar, dostluklar ve davalar bile zaman karşısında yok olabilir.

6. Bu Böyledir

Bu Böyledir hikâye kitabı ilk baskısını 1987 yılında yapmıştır. Kitabın ismi Kur'an-ı Kerim'de tekraren geçer. Eseri; Bu Böyledir, Bahtımın Yıldızı, Süleyman'ın Seçimi, Red Cephesi, Kahkaha Çiçeği, Su Sesi, isminde altı alt bölüme ayrılır. Bu bölümler hikayenin alt bölümleridir. Süleyman ve ailesinin yaşadıkları anlatılır. Eserde Süleyman Koç'un ailesi ile lunaparka girmesi anlatılmıştır. Süleyman Koç ve eşi Zinnure geçmişe giderler. Lunapark sembolüyle dünya hayatı ifade edilmiştir. Hikâye Süleyman ve ailesinin lunaparkın çıkışını bulamamasıyla sona erer. Kutlu bu hikâyede tasavvufi bir bakış açısıyla olayları ifade eder. Dünyanın gelip geçici bir yer olduğu bu dünyanın zevk ve eğlencesine fazla kapılmamanın önemine vurgu yapar.

Sır

Sır hikâye kitabı ilk baskısını 1990 yılında yapmıştır. Eserde şeyhliğin zamanla geçirdiği değişimler anlatılmıştır. Sekiz hikâyeden oluşan kitap bitişte bir

şekilde ilk hikâyeye ulaşır. Eseri; Sır, Tarihin Çöp Sepeti, Politik-Vizyon, Her Ne Var Âlemde, Aramakla Bulunmaz, Mürit, Satılık Huzur, Cüz Gülü bölümleri oluşturur.

Sır hikâyesi ilk hikâyedir ve kitabın adını taşır. Bu bölüm kendi halinde, yalın bir hayat yaşayan fakir ve dürüst bir çiftçiye şeyhi gelir ve emaneti kendisine devrettiğini, usulünce himmet etmesini söyleyerek gider. Çiftçinin, şeyhinin yerine geçmesiyle macera başlar. Tekkelerin zamana yenik düşmesinin meydana getirdiği sorunlarla şeyhin ortadan kaybolup sır olması anlatılır. Tekkeler ilerleyen zamanla birlikte kendi içinde çözülmeye, kendini çağa göre konumlandırılamayan tüm kurumlar gibi çöküşe geçmiştir. Bu sorunlarla beraber son dönemdeki tekkeler, sahte şeyhlerin ve kötü niyetli kimselerin ellerine geçmiş, asli görevini yapamaz hale gelmişlerdir sonuç olarak tekke kültürü yok olmaya yüz tutmuştur.

Tarihin Çöp Sepeti hikâyesinde bir gazetecinin kendine ve topluma karşı yabancılaşması anlatılır. Gazeteci yazı yazmak ister ama bunu bir türlü başaramaz. Yanına torpil isteyen eski bir tanıdık gelir onun ardından kendisi hakkında bir yazı yazılmasını isteyen bir manken gelir, siyasiler gelir. Bu sıkıntılı durumda yarım kalan yazısını kaldırıp çöpe atar ve hikâye son bulur. Bu hikâyede yozlaşan ve yabancılaşan toplum yüzünden yazarın kalem oynatmak istememesi vurgulanır.

Politik-Vizyon hikâyesinde eski bir milletvekili olan Avukat Halim Bey'in evinden çıkması ve kendisiyle selamlaşacak birini bulamaması anlatılır. Halim Bey eski zamanların daha güzel olduğunu düşünür. Bu durum üzerinden sosyal değişim, yabancılaşma eleştirilir. Halim Bey'in eski gücü olmaması nedeniyle kimse ona eskisi kadar hürmet etmez makam ve mevkiden uzaklaştığı için kimsenin işine yaramayacak konuma düşmüştür. Çıkar peşindeki dalkavuk insanlar menfaat bulamayacakları için Halim Bey'e kimse yaklaşmaz. Kutlu, bu hikâyede güce tapan insanları gözler önüne serer.

Her Ne Var Âlemde hikâyesinde kitaplara çok düşkün, hayatını kitaplara adanmış bir akademisyenin başından geçen olaylar anlatılır. Akademisyen geriye dönüp baktığında, eski eşyalarıyla ve hayat boyunca hep yanında olan kitaplarıyla karşılaşır. Yazmakta olduğu on üç sayfalık makaleyi daktilodan çıkarıp fırlatıp denize atar. Bir tekkeye gider. Şeyh akademisyene kitaplarını atmasını öğütler.

Sonunda bir karar verip her şeyden vazgeçip, "Kitaplarını suya at, öyle gel," diyen şeyhin dediğini yapar ve kitaplarını denize atar şeyhin yanına gider ama şeyh de sırra kadem basmıştır. Şeyh, akademisyene bir hayat dersi vermiştir. Hayatın ve gerçek bilginin sadece kitaplarla değil yoklukla, ilham ve düşünceyle öğrenildiğini gösterir. Kutlu, hikayenin başlığıyla Fuzuli'ye gönderme yapar. Fuzuli'nin "*Aşk imiş her ne var âlemde İlm bir kıyl u kâl imiş ancak*" beyiti hatırlatılır. Fuzulî, dünyadaki tüm güzelliğin yalnız aşktan kaynaklandığını, ilmin sadece boş laftan ibaret olduğunu söyler. Fuzuli ilim tahsil etmek yoluyla yükselmeye çalışmanın gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayal olduğunu söyler. Mustafa Kutlu bu durumu okurlara sezdirir. Hikayedeki akademisyen üzerinden insanlığa bir mesaj verir. İlmin ve eğitimin anlamı insanın kendini bilmesi Allah'ı bilmesiyle son bulması gerektiğine vurgu yapar.

Aramakla Bulunmaz hikâyesinde bir ağa oğlu köy hayatından kopup şehre kaçar. Zamanla içkiye ve meyhaneye bağlı hayat yaşar. Bu arada evlenir bir süre daha bu kötü alışkanlıklarını sürdürdükten sonra şeyhin telkinleriyle içkiyi bırakışı ve aile hayatına dönmesi anlatılır. Mustafa Kutlu bu hikayede köy kent ikilemini gözler önüne serer köy ortamından kente gelen kişilerin kendini kaybetmesi bu hikayede de mevcuttur. Kentin düzenine ayak uyduramayan kişiler çöküş yaşar. Ancak dine sığınarak bu çürümüş hayattan kurtulmak mümkündür. Hikayedeki kahraman tasavvufun arındırıcı etkisiyle normal hayatına geri döner.

Mürit hikâyesinde mürit mana âleminde efendisini görüp manevi aşk ile efendisini bulmak ve hasret gidermek için yollara düşer. İlâhi bir kuvvetle yolunu bulmayı başarır ve tekkeye girer. Şeyh oradadır ancak etrafı çok kalabalıktır. Şeyh, müridi görür, bakışır. Şeyh yerinden kalkamaz ve müridin yanına gelemez çünkü bankacılarla, siyasetçilerle, sanayicilerle, müdürlerle, artistlerle ilgilenmektedir. Mürit, memleketten getirdiği suyu bırakıp gider. Mürit, şeyhle görüşmeden köyüne geri döner. Hikâyede müridin şehre varışının ve şehirde yaşadıkları anlatılır. Değişen dünyada kutsal kurumların bile yozlaşması vurgulanır.

Satılık Huzur hikâyesinde Amerika'da eğitim görüp yurda geri dönen İlhan'ın başından geçen olaylar anlatılır. İlhan, ülkesine döndüğünde yaşanan sosyal değişim

nedeniyle çevresine uyum sağlayamaz. Karşılaştığı insanlar ve insanların davranışları ona özünden uzaklaşmış olma duygusu verir. Havaalanındaki taksi şoförünün kılık ve kıyafetinin değişimi, yapmacık bir gülümsemeyle konuşması buna bir örnektir. Huzur bulmak için geldiği ülkesinde içini bir huzursuzluk kaplar şeyhe gitmeye karar verir. Mustafa Kutlu hikâyelerinde görülen göç teması bu hikâyede de mevcuttur ancak baş kahraman İlhan yurtdışından ülkeye dönmüştür. Vatanına kavuşmanın mutluluğuyla taksiye biner ancak aradığı samimiyeti bulamaz taksi parası bile dolar üstünden hesaplanmaktadır. Adeta herkes yabancılaşmıştır. İlhan ülkesine dönmüştür ama buraya bir aidiyet kuramaz. Şeyhe gitmek ister. Hikaye burada kesilir. İlhan'ın şeyhe gidip gidemediği belirtilmemiştir. Kutlu'nun bu hikâyede vurgulamak istediği şey zor bir durumda kalındığında hemen vazgeçmeden mücadele etmenin önemidir.

Cüz Güllü hikâyesinde tekkeyi terk eden şeyh, anlatıcı kimliğiyle tekrar ortaya çıkar. Tekkeyi terk ediş sebebini ve daha sonra yaşadıklarını anlatır, sırrını açıklar. Anlatımına göre o, bir dağ başına çekilmiş, çocuklarla birlikte yeni bir tekke kurmaya başlamıştır. Şeyh yanındaki üç çocuğun yarattığı manevi dünyaları ifade eder. Mustafa Kutlu burada çocuk metaforunu kullanmıştır. Çocuk masumiyetin ve temizliğin sembolüdür. Şeyhin yeniden varoluşu çocuklar üzerinden anlatılmıştır. Çocuklar arasında gezen Şeyh öze dönmüştür. Mustafa Kutlu bu hikâyede ıssız dağ başına kurulan tekke ve masum çocuklarla dünyanın maddi alanından uzaklaşp masumiyete koşmanın önemine vurgu yapar.

Arkakapak Yazıları

Arkakapak Yazıları hikâye kitabı ilk baskısını 1995 yılında yapmıştır. Eserde birbirinden bağımsız 22 hikâye yer almaktadır. Bu hikayeler Güzel Bir Nasıl Olur?, Güvercin Avlayan Martı, Biz Büyürken Küçülen, İçimizden Geçen Irmak, Akbank'ın Önünde Armut Ağacı, Akıllıyım Diyorsun Niçin Zengin Değilsin?, Bana ve Savaşa Dair, Cuma, Bildiğimiz Şeyler, Fukaralık Edebiyatı, Oruç, Cevat, Ufuk, İkinci Cevat, Merhamet, Ağır Metal, Yolcunun Kitabı, Bir Alışveriş Hikayesi, Delikanlı, Gök Mavi Çayır Yeşil, Bir Küçük Adacık, 5402 isimlerini taşıyan 22 hikayeden müteşekkildir. Bir iki sayfalık kısa hikâyelerden oluşan ve her hikâyenin başına fotoğraf eklenerek okuyuculara sunulan Arka Kapak Yazıları hikayesinde betonlaşma, çevre kirliliği, sanayileşme ve çarpık kentleşmeyi bazen insanlar üstünden bazen hayvanlar üstünden değerlendirilerek gözler önüne serilir.

Güzel Bir Nasıl Olur yazısında helva satan küçük bir çocuk üzerinden günlük hayat ifade edilir. Bu hikâyede iyi insan olmanın ve dürüstlüğün önemi vurgulanır.

Güvercin Avlayan Martı yazısında yazar sürekli değişen dünyayı, kirlenen çevrenin doğayı nasıl bozduğunu ve gördüğü bir martının güvercini nasıl öldürdüğü üzerinden ifade eder.

Biz Büyürken Küçülen yazısında yazar zamanın geçiciliğini anlatır. Zaman ilerledikçe değişen dünya ifade edilir.

İçimizden Geçen Irmak yazısında insanların değişmediği ve bozulmadığı günler anlatılır. Masumiyetin çok önemli olduğu vurgulanır.

Akbank'ın Önünde Armut Ağacı yazısında betonların içindeki armut ağacı anlatılır. Betonlaşmanın olumsuzluğu vurgulanır.

Akıllıyım Diyorsun Niçin Zengin Değilsin yazısında insanların kendini üstün görmesi anlatılır.

Bana ve Savaşa Dair yazısında kahramanın kendisini ve savaşı sorgulaması anlatılır.

Cuma yazısında Cuma namazına giden küçük çocuğun duyguları üzerinden maneviyat anlatılır.

Bildiğimiz Şeyler yazısında günlük hayat ve popüler kültür anlatılır.

Fukaralık Edebiyatı yazısında toplumdaki zengin ve fakir tabaka üzerinden bireyler anlatılır. Gerçek zenginliğin maneviyat olduğu vurgulanır.

Oruç yazısında oruç ibadeti ve güzelliği anlatılır. Maneviyatın önemi vurgulanır.

Cevat yazısında halı tamirciliğiyle geçimini sürdüren Cevat kendini mahallesindeki çocuklara Kur'an-ı Kerim öğretmeye adanmış dünyada herkesin menfaat peşine düşmesi, inancın, masumiyetin, maneviyatın, siyasal ve kişisel çıkarlar uğruna heba edilişi anlatılır

Ufuk yazısında yazar umudu anlatır. Gelecekteki güzel günlerin ufukta olduğunu gerginliklerin uzun ömürlü olmayacağı vurgulanır.

İkinci Cevat yazısında toplumsal dönüşüm anlatılır. Mahallenin nüfusunun artması, müstakil evlerin apartmana dönüşmesi sonucu mahalleliler mescidin yetersiz kaldığını düşünür. Mescit tamir edilir ve Kuran kursu yeniden elden geçirilir. İmam Eşref Efendi'nin yerine vakıf başkanının yakını yeni imam tayin edilir. Cevat yaşananlara karşı çıkar.

Merhamet yazısında kahraman ve yanındaki kadının yolculuğu ve başlarından geçen olaylar anlatılır. Verilmek istenen mesaj bütün insanların merhamete ihtiyaç duymasıdır.

Ağır Metal yazısında doğa betimlenerek anlatılır. Çiftlikteki güçsüz civcive diğer civcivlerin saldırması üzerinden dünyanın acımasızlığı vurgulanır.

Yolcunun Kitabı yazısında maneviyat anlatılır. Maneviyata kişinin kalbinin temizliği ve Allah'ın izniyle ulaşılabileceği vurgulanır.

Bir Alışveriş Hikâyesi isimli yazısında bir alışveriş merkezine giren kahraman etrafında gördüğü ürünleri ve insanları anlatır. İlk defa girdiği alışveriş merkezinde insanlar çılgınlar gibi alışveriş yapması kahramanı şaşırtır. Hikâyede tüketim kültürünün hızla artması vurgulanır.

Delikanlı yazısında köyden okumaya şehre gelmiş bir delikanlının yaşadıkları anlatılır. Maddi olarak zor günler geçiren delikanlı okumak için kitap almaya bile para bulamaz. Hikâyede toplumsal sınıf farklılığı ve zengin-fakir ayrımı vurgulanır.

Gök Mavi Çayır Yeşil yazısında yazar günümüzün gençliğinin içinde bulunduğu durumu anlatır. Gençliğin umutsuz oluşu vurgulanır.

Bir Küçük Adacık yazısında yazar apartmanlar tarafından yok edilen yeşil alanları anlatır. Apartmanlara sıkışan çocukların zor bir hayat geçireceği vurgulanır.

5402 yazısında küçük bir tren istasyonunun 5402 numaralı marşandiz katarının kahramana çağıştırdıkları anlatılır. İstasyondaki yaşamları, kendi hatıralarını ifade eden yazar göçün bireyler üstündeki etkisini vurgular.

Arka Kapak Yazılarında yazar, resimlere yazı yazmıştır. Bu yazılarda dürüstlük, masumiyet gibi manevi değerler, maneviyat açısından zengin bir birey olmanın önemi, umut umutsuzluk, zamanın neden olduğu sosyal değişim, kentleşme,

bencillik, kibir, menfaat, acımasızlık, tüketim kültürü, yoksulluk, göç gibi konular üzerinde durur.

Hüzün ve Tesadüf

Hüzün Ve Tesadüf hikâye kitabı ilk baskısını 1999 yılında yapmıştır. Eser “Mahzun Mücahit” ile “Hüzün ve Tesadüf” adlı iki bölümden oluşmaktadır. “Mahzun Mücahit” bölümünde on bir hikâye vardır. “Hüzün ve Tesadüf” bölümünde altı hikâye vardır.

Mahzun Mücahit bölümünde Seyfettin’i Severdik, Mahzun Mücahit, Bir Şey Yap, Su Sesi, Uysallığın Lüzumu Yok İsyanın Sırası Değil, Masal ve Rüya, Taciser’in Şiiri, Hikaye, Bahar Dalı, Yürüyen Hüküm, Aheste Beste isimli hikayeler bulunur.

Seyfettin Severdik hikayesinde kahraman Seyfettin’dir. Seyfettin gezmeyi seven, film izlemeye meraklı, kitap kurdu adeta hayat dolu bir insandır. Hikayede Seyfettin’in başından geçenler anlatılır ve hayatın yaşamaya değer olduğu vurgulanır.

Mahzun Mücahit hikayesinde küçük bir aile anlatılır. Evden ayrılmış senelerdir haber alınamayan bir babanın eve geri dönmesi sonucu yaşananlar ifade edilir.

Bir Şey Yap hikayesinde yazar iki kişinin konuşmasını anlatır ve öğütler verilir. Öğütler dünyanın daha güzel bir yer olması için verilen mesajlardan oluşur. İyi yaşamının önemi vurgulanır.

Su Sesi hikayesinde mahallede bulunan ve herkesin kullandığı çeşmenin çalınması anlatılır. Fakat, mahalle sakinlerinden Cevat sürekli çeşmeyi yeniler. Bu hikayede mücadelenin önemi vurgulanır.

Uysallığın Lüzumu Yok İsyanın Sırası Değil hikayesinde bireylerin ruh halinin ortamdaki ortama değişebileceği anlatılır.

Masal ve Rüya hikayesinde masalın insanları gerçek dünyadan az da olsa alıp hayallere götüren, tatlı rüyalara daldıran bir değer olduğu anlatılır.

Taciser'in Şiiri hikayesinde Taciser ve Remzi'nin arasındaki maddiyat konulu bir konuşma anlatılır. Her şeyin parayla satın alınamayacağı vurgulanır.

Hikaye kısmında kahramanın günlük hayat içinde gözlemlerine yer verilir. Akıp giden hayat vurgulanır.

Bahar Dalı hikayesinde elinde bahar dalı olan bir adam ile bir kadının konuşması anlatılır. Adam bahar dalını bir çocuğa verir ve oradan uzaklaşır. Bu hikayede hayatın geçiciliği vurgulanır.

Yürüyen Hüküm hikayesinde yazar dünyanın sürekli değişmekte olduğundan ve teknolojinin ilerlediğinden bahseder. Yazar bütün bu gidişatın kimin hükmünde olduğunu sorgular.

Aheste Beste hikayesinde etraftaki ağaçların, cıvıldaayan kuşların, masmavi bir gökyüzünün, hafif bir rüzgarın, güzel kokuların olduğu bir yaz günü betimlenir.

Hüzün ve Tesadüf bölümünde Kambur Hafız ve Minare, Hüzün ve Tesadüf, Karakoncolos, Dürbünlü Çiçek, Mevzu Derin, Uç Selahattin Uç isimli hikayeler bulunur. Bir iki sayfalık kısa hikayelerden oluşan bu hikayesinde sıradan insanlar ve onların yaşadıkları anlatılır.

Kambur Hafız ve Minare hikayesinde Ali, bir sevda yüzünden kambur hafızın minareden atlama hikayesini dinler kendisinin de hafız ve kambur olması sonucu hikayede anlatılan olayları üstüne alır ve yazarı bulup hikayeyi değiştirmesini sağlar. Bu hikâye üstkurmaca unsurlar içerir.

Hüzün ve Tesadüf hikâyesinde Sedat isimli güzel keman çalan bir gencin mahalleye geri dönüşü anlatılır. Sedat'ın arkadaşı Zeki değişen mahalleyi ve her şeyi ona anlatır. Hiçbir şeyin eskisi gibi kalmadığını gören Sedat oldukça üzülür. Bu hikâyede değişen dünya sonucu değerlerin kaybolması vurgulanır.

Karakoncolos hikâyesinde dilenciden kaçan bir kadın ve o kadının cadıya dönüşmesi ve çocukların bu durum karşısında verdikleri tepkiler masalsi bir şekilde anlatılır. Bu hikâyede kötülüğe karşı nasıl davranmak gerektiği anlatılır.

Dürbünlü Çiçek hikâyesinde yaşlı bir adamın evinin yakınındaki değirmen ve çevresi, değirmene ulaşan suyun geldiği yerler, yaşlı adamın evi, bahçesi betimlenir. Doğanın güzelliği okuyucuya yansıtılır.

Mevzu Derin hikâyesinde Selami'nin başından geçen olaylar ve Selami'nin bir kıza aşık olması kızın başka taliplilerinin olması anlatılır.

Uç Selahattin Uç hikâyesinde kahraman taş duvara yaslanıp geçmişini ve anılarını hatırlar, çocukluğunda yaptığı futbol maçları, arkadaşı Selahattin anlatılır. Bu hikayede dostluğun önemi vurgulanır.

Uzun Hikâye

Uzun Hikâye kitabı ilk baskısını 2000 yılında yapmıştır. Mustafa Kutlu'nun bu eseri beyazperdeye de aktarılmıştır. Eserde Bulgaryalı Ali ve ailesinin başından geçen olaylar anlatılmıştır. Hikâye Ali'nin oğlu Mustafa tarafından nakledilir. Ali sevdiği kız olan Münire'yi kaçırmış ve olaylar gelişir. Mustafa Kutlu'nun bu hikayede vurgulamak istediği mesaj insanlar birbirini seviyor olsa da ailelerin rızası olmadan yapılan bir evlilik iyi sonuçlar vermeyebilir. Bunun üzerinden Kutlu kız kaçırma olaylarına bir eleştiri getirir. Ancak yaşanan her ne olursa olsun mücadele etmekten vazgeçmemek hikayenin vermek istediği mesajdır.

Beyhude Ömrüm

Beyhude Ömrüm hikâye kitabı ilk baskısını 2001 yılında yapmıştır. Eser Yedigâr isimli bir köylünün bahçe kurmak için verdiği mücadeleyi anlatmaktadır. Yedigâr kayalık alanı kazarak bir çeşme yapmak ve çeşmeden gelen suyla bahçesini verimli hale getirmek ister. Yedigâr güzel bir bahçe sahibi olur ancak ailesi yanından gitmiştir. Hikâyenin sonunda kahraman bahçesini oluşturma mutluluğuyla hayatını kaybeder. Mustafa Kutlu, boşalan köylerin içindeki yılmadan çalışan köylüleri gözler önüne serer. Bu hikayede Yedigâr umutla taşlık alanı ihya etmek için mücadele eder ve bunu başarır. Ancak kahraman o mutlulukla beraber hayatını kaybeder. Kutlu'nun vurguladığı şey güzel bir dünya için ucunda ölüm bile olsa çabalamaktan vazgeçmeyip direnmektir.

Mavi Kuş

Mavi Kuş hikâye kitabı ilk baskısını 2002 yılında yapmıştır. Kasabadaki insanlar gidecekleri yere Mavi Kuş ile giderler. Eser Mavi Kuş adındaki eski, üzerinde beyaz bir kuş resmi olan deyim yerindeyse külüstür bir otobüsle yapılan yolculuğu anlatır. Mustafa Kutlu mavi kuş üzerinden özgürlüğe ve kimseye bağlı olmamaya vurgu yapar. Mavi renkli eski bir otobüse Mavi Kuş adı verilmiştir. Herkes bu eski otobüsle gitmek istediği yere gider bu yüzden kuş gibi bir orada bir buradadır. Bu hikayede Mavi Kuş adındaki otobüsle yapılan yolculuklar sırasında yaşanan olaylar gözler önüne serilir.

Tufandan Önce

Tufandan Önce hikâye kitabı ilk baskısını 2003 yılında yapmıştır. Eser bir kasabada temeli atılacak bir tesisin tören hazırlıkları sırasında yaşanan siyaset, protokol ve ticaret konularını anlatır. Tesis kasaba halkının yararına ve kalkınması için değil siyasilerin kendi menfaati için yapılacaktır. Açılış esnasında bakanın konuşmasının ortasında tufan kopar. Deli Dere etrafı bir anda sular altında bırakır. Bu yüzden tesisin açılışı gerçekleşemez. Siyasi ve bürokratik yozlaşma kimseye hayır getirmez. Mustafa Kutlu yozlaşmış siyasete eleştiri yapar. Bu hikayede vurgulan mesaj Atasözünün dediği gibi “kötü niyetle iyi murada erilmez” sözünün gözler önüne serilmiş halidir.

Rüzgârlı Pazar

Rüzgârlı Pazar hikâye kitabı ilk baskısını 2004 yılında yapmıştır. Eserde köylerinden göç ederek iyi bir hayat sürmek için kente gelen ve geldikten sonra yaşanan yoksulluk ve hastalıklarla mücadele ederek hayata tutunmaya çalışan kişilerin hikâyesi anlatılır. Mustafa Kutlu bu hikayede göç sorununa dikkat çekerek yaşanan istihdam sorunu kişileri ekonomik olarak zor durumda bırakır ve istenmeyen olaylar yaşanır.

Chef

Chef hikâye kitabı ilk baskısını 2005 yılında yapmıştır. Eser üç hikâyeden oluşmaktadır. Bu bölümlerden her biri bir aile ferdidir. İlk hikâyede evin babası Hüseyin Hüsnü Şen ikinci hikâyede evin annesi Arzu, Üçüncü ve son hikâyede evin

tek çocuğu Özgür'ün başından geçen olaylar anlatılır. Mustafa Kutlu bu hikayede bireysel düşünenin kötülüğüne ve aile bütünlüğünün önemine vurgu yapılır.

Menekşeli Mektup

Menekşeli Mektup hikâye kitabı ilk baskısını 2006 yılında yapmıştır. Eser “Menekşeli Mektup”, “Hacca Gidebilmek” ve “Kar Üstüne Kan Damlar” adlı üç bağımsız hikâyeden oluşmaktadır. Menekşeli Mektup hikayesinde baş kahraman olan postacının başından geçen olaylar anlatılır. Postacı evine mektup götürdüğü İncila Hanımla dost olmaya başlar. Postacı karısı tarafından İncila Hanım kocası tarafından terkedilmiştir. Ortak kader onları buluşturmuştur.

Hacca Gidebilmek hikayesinde Kadir isimli başkahramanın başından geçen olaylar anlatılır. Kadir otobüs şoförüdür. Zorlukla bir otobüs alabilmiştir. Hacı olmayı çok istemektir. Bu yüzden aldığı otobüsle hacıları taşıyacaktır hem de Hacı olacaktır. Bu yolculuk sırasında yaşanan olaylar anlatılır.

Kar Üstüne Kan Damlar hikayesinde bir genç kız hastalığa yakalanır. Nişanlısı onu hastaneye yetiştirmek için çaba harcar kızakla yetiştirmeye çalışır bu sırada nişanlısı kıza bir gül vermiştir. Bu gül kızın eline batar ve hastaneye gidene kadar kızın elindeki kanlar kar üstüne düşer. Kız hayatını kaybeder. Kızın babası çeyizi Sarıkamış'ta askere verir çeyizde bulunan ihram ve yeleği giyen asker hayatta kalmaya başarmıştır. Bu hikayede Menekşeli Mektup ve Kar Üstüne Kan Damlar aşk temalı hikayelerdir. Hacca Gidebilmek hikayesi ise ilahi aşk ve sabır temasını ifade eder. Kitapta bulunan üç hikayenin ortak noktası sabır ve mücadeledir. Kutlu, bu hikayede sabrın ve mücadelenin önemini vurgular.

Kapıları Açmak

Kapıları Açmak hikâye kitabı ilk baskısını 2007 yılında yapmıştır. Eser bir kıyı kasabasındaki Zehra adlı bir kızın şehre kaçırılması, şehirde yaşadıkları, kasabaya geri dönüşü ve kendisini kaçıran kanunsuz işlere bulaşan kişiyi öldürmesini anlatır. Zehra köyde kendi halinde bir yaşam sürer köy imamın oğlu Cihan'a gönlü düşer. Cihan'da bu aşka karşı boş değildir ancak zayıf bir yapıda olduğu için bir türlü Zehra'ya duygularını belli edemez. Kasabanın serserilerinden olan İpsiz Kemal de Zehra'yı sevmektedir. Kemal, Zehra'nın abisine para vererek Zehra'yı kaçıtır abisi para karşılığında bu olaya göz yumar. İstanbul'a giden Kemal ve Zehra'yı kötü bir

hayat bekler. Kemal yine rahat durmaz İstanbul'da olmadık işlere girer. Zehra'da mecburen pavyonda çalışmaya başlar. Ama bu hayatı istemez. Köyüne dönme kararı verir. Köy hocası başta olmak üzere köylü Zehra'ya destek verir. Zehra köyde yaşamaya başlamıştır. Bir gece Kemal sarhoş bir şekilde köye gelir ve Zehra'nın evini basar. Zehra'da bu durum karşısında silahını çeker Kemal'i öldürür. Mustafa Kutlu bu hikayede kız kaçırmanın kötü yanlarını ve toplumdaki kadın sorunlarını gözler önüne serer.

Huzursuz Bacak

Huzursuz Bacak hikâye kitabı ilk baskısını 2008 yılında yapmıştır. Hikayenin baş kahramanı Ömer Faruk üniversite öğrencisidir. Ülkede yaşanan sıkıntılar nedeniyle tahsilini yurtdışında yapmaya karar verir. Üniversite eğitimi bittikten sonra ülkeye geri döner. Ülkeye döndükten sonra maneviyatın yerini maddiyatın aldığını görür bir dava etrafında toplanan ve zamanla güce kavuştuktan sonra ideallerini gerçekleştirmeyi hedefleyen insanların, gücü ele geçirdikten sonra düzene ayak uydurup ideallerini unutmaları anlatılır. Davalar ve idealler maddi güç karşısında yıkılmıştır. Ömer Faruk bu durum karşısında kenti terk edip babasından kalan çiftliğe gidip kendini toprak işlerine adar. Böylece huzura kavuşur. Kitabın adını aldığı Huzursuz Bacak bir diz hastalığıdır. Bu hastalığın arkasında aslında huzursuz bir durum olduğunu anlatılır. Hikayede toplumda kötülükler huzursuzluklar olunca bacak huzursuzlanır. *“Bu huzursuz bacak bana ülkemin hatırası oldu. Ne zaman bir olumsuz durumla, bir düş kırıklı, dramatik bir hal, bir zulüm, bir soygun, bir haksızlık, bir yanlışlık görsem bacak tıklıyor? (H.B. s. 38)* Alıntı yaptığımız kısım kitabın yazılış amacını vurgular.

Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı

Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı hikâye kitabı ilk baskısını 2009 yılında yapmıştır. Eser Tahir Sami Bey'in ve babasının mesleği olan ciltçiliğin artık kaybolmaya yüz tutmasından dolayı işlerin azalması sonucu yaşananları anlatır. Mustafa Kutlu modernizm ile birlikte ciltçilik üzerinden kaybolmaya yüz tutmuş meslekleri ve bu meslek sahiplerinin yaşadığı zorlukları anlatır.

Zafer Yahut Hiç

Zafer Yahut Hiç hikâye kitabı ilk baskısını 2010 yılında yapmıştır. Eser Tepeköy’de yaşananları anlatır. Eserin kahramanları olan Doktor Ferit, Öğretmen Oya, Hemşire Neriman, Tepeköy’ün Belediye Başkanı Samet, Komiser Bulut, Samet Başkan’ın kızı Canan, Neriman’a sevdalı Optik Oğuz, Kahveci Hamdi, Kaçakçı Kolsuz Recep’in ayrı ayrı maceraları konu edilir.

Makedonya kralı İskender’in doğuya ilerlemesi sırasında yaşananlar ve karakterin maceraları anlatılır. ...Yaşanan savaş sonucu cesetleriyle çevrili olan İskender, bunun manasını hocası Aristo’ya sorar. Eser Aristo’nun cevabı ile biter: - “Zafer Yahut Hiç” Hikâye kitabı adını bu hikâyeden almıştır. Hikayede zaferin ne demek olduğu aslında zafer gibi görünen olayların gerçekte hiç olduğu vurgulanmak istenir.

Hayat Güzeldir

Hayat Güzeldir hikâye kitabı ilk baskısını 2011 yılında yapmıştır. Eser birbirinden bağımsız 21 hikâyeden oluşmaktadır. Bu hikâyeler şunlardır: Sevinç, Nöbetçi Aşık, Çiçek Tefsiri, Profesyonel, Sırılsıklam, Karga, Paranın Yüğü, Hayat Güzeldir, Kötü Bülbül, Çiğdem Güzeli, Şafak Pembesi, Caney, Her Kuşun Bir Dalı Var, Yara, Rüzgârın Oğlu, Sebebimsin, Döne Döne, Karpuz, Roman Havası, Son İki Yaz, Allah Bes. Bu hikâyelerin bazısı durum bazısı olay hikâyesidir.

Sevinç hikâyesinde güvercinlere kendi yiyecekleri olan simitleri yediren taşradan gelmiş iki simitçi çocuğun bu paylaşımda çok mutlu olmaları ve sevinci bulmaları anlatılır. Paylaşmanın önemi ve bencillikten kurtulan insanlığın kurtuluşa ereceği vurgulanır.

Nöbetçi Aşık hikâyesinde bir gece nöbet kulübesinde beklerken nişanlısının fotoğrafına bakmasıyla hayatı kurtulan askerin yaşadıkları anlatılır. Adeta Allah’ın yardımı ile kendisine saldıran teröristleri öldürmüştür. Nöbetçi er mutluluğu kendisine destek olan nişanlısının hasretinde ve gizemli yardımların sahibi olan Allah’ta bulmuştur. Mustafa Kutlu bu hikayede vatan korumanın ve vatan sevgisinin kutsiyetini vurgular.

Çiçek Tefsiri hikâyesinde dayanılmaz acılarla hastaneye gitmiş bir adamın önemli bir rahatsızlığı olmadığını öğrenip çıktığında hayatın güzelliklerinin görmesi anlatılmıştır. Aynı gün içinde hastaneye girerken görmediği laleleri ve diğer çiçekleri çıkarken fark etmiş ve çok etkilemiştir. Mustafa Kutlu bu hikâyede bakış açısının ne kadar önemli olduğu ve farkındalık vurgulanır.

Profesyonel hikâyesinde yaşlı bir adamın iyiliğin peşinde olması ve çocukları mutlu etmek için yaptıkları anlatılır. Mustafa Kutlu bu hikâyede mutlu olmanın mutlu etmekten geçtiğini vurgular.

Sırılsıklam hikâyesinde aşk teması işlenmiştir. Küçük mutlulukların ilk aşkın ve bozulmamışlığın hikâyesi anlatılır.

Karga hikâyesinde Bir karga yavrusunun uçmayı öğrenme ve ilk kanat çırpma macerasını, bu gelişimi kargaların hep beraber nasıl yaptığı anlatılır. Mustafa Kutlu bu hikâyede aile olmanın ve birlikte hareket etmenin önemini vurgular.

Paranın Yüğü hikâyesinde zengin bir yaşlı adam ölmeden önce tüm parasının dürüstlük ve adaletle fakirlere dağıtılmasını gizlice kâhyası olan Adil Efendi'ye vasiyet ediyor. Hakkın rahmetine kavuşan ihtiyar mutluluğu bu yüğü bir şekilde sırtından atmakla bulması anlatılır. Mustafa Kutlu bu hikâyede paylaşmanın ve manevi dünyaya kavuşmanın önemini vurgular.

Hayat Güzeldir kitabın adını da taşıyan bu hikâyede ölümün kıyısından dönmüş bir adamın yaşadıkları ve hayatın güzelliklerini fark etmesi anlatılır. Kahraman geçirdiği kazadan sonra manevi dünyayı görmeye başlar. Mustafa Kutlu bu hikâyede insanın bu dünyaya imtihan için gönderildiği ve bu imtihana sabredenlerin mutluluğa kavuşacaklarını vurgular.

Kötü Bülbül hikâyesinde aşk teması işlenmiştir. Edebiyatımızda yer alan gül-bülbül hikâyesini Mustafa Kutlu kendi dünyasında kurgulamıştır. Hikâyede bülbül ile oğul bülbül, yaşadıkları aşkın acısıyla meyhanede keder içinde içmektedirler. Aşklarına karşılık bulamamışlardır. Baba bülbül, oğluna nasihat etmektedir. Bu nasihat beşeri aşka değil gerçek olan Allah aşkına bağlan olmuştur. Mustafa Kutlu bu hikâyede gerçek aşkın gelip geçici olmayan aşkın Allah aşkı olduğunu vurgular.

Çiğdem Güzeli hikâyesinde efsanevi bir hikâye ortamında çiğdem çiçeği anlatılır. Çiğdem çiçeği dini inanışlara konu olmuş bir çiçektir. *“Bektaşilik'te Ehlibeyt'in sembollerinden biri olarak görülen ve Orta Anadolu'da baharın gelişiyle ortaya çıkan Çiğdem Çiçeği ile ilgili çeşitli âdetler bulunmaktadır”* (Ayvazoğlu, 1992: 189) Mustafa Kutlu çiğdem çiçeğini mutluluğun ve iyiliğin sembolü olarak kullanır. Türk coğrafyaları ve Anadolu'nun belli bölgelerinde çiğdem çiçeği baharın müjdeleyicisi olarak kabul görür. Mustafa Kutlu hikâyede bu yüzden çiğdem çiçeğini kullanmıştır.

Şafak Pembesi hikâyesinde çok acılar çekmiş eşi ölmüş dini bütün yaşlı bir kadın olan Saliha Hanımın, Hızır tarafından ziyareti ve sıkıntısından kurtaracak mutlu haberi almasını anlatır. Mustafa Kutlu bu hikâyede kul sıkışmayınca Hızır yetişmez fikrini vurgular.

Caney hikâyesinde helva satan bir çocuğun başından geçen olaylar anlatılır. Helvacı çocuğun yaşadıkları üzerinden toplumdaki maddi ve manevi dengesizlik gözler önüne serilir. Helvacı küçük çocuk kötü durumda olmasına rağmen etrafına neşe saçar. Mustafa Kutlu bu hikâyede mutluluk için maddiyatın şart olmadığını vurgular çünkü küçük çocuk zor durumda olmasına rağmen mutludur.

Her Kuşun Bir Dalı Var hikâyesinde kalfa Sırrı'nın başından geçen olaylar anlatılır. Kimsesiz ve ayakkabıcı kalfası olan Sırrı suçsuz yere hapis yatar. Ustası Kadir hapisten çıkan Sırrı'ya dükkânını verir, kızını vermek ister bunun nedeni Sırrı'nın iyi bir insan olmasıdır. Mustafa Kutlu bu hikâyede kimsesiz insanların bazen zor durumda kalabileceğini ancak iyiliğin sonunda kazanacağını vurgular.

Yara hikâyesinde çocuk yaşta babasını kaybeden kahramanın başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Bu hikâyede yazarın kendi hayatından izler taşıyan anlar mevcuttur. Bilindiği gibi Mustafa Kutlu babasını çocuk yaşta kaybetmiştir. Bu hikâyede vurgulan sabır ve mücadeledir. Böylece sıkıntıların üstesinden gelineceği anlatılır.

Rüzgârın Oğlu hikâyesinde göç teması işlenmiştir. Sivas'ın bir köyünden İstanbul'a göçen bir aile ile evin oğlu Süleyman'ın başından geçen olaylar anlatılır. Koşmakta yetenekli Süleyman ailesine destek olmak için simit satmaktadır. Gazetede

bir yarış ilanı olduğunu görür ve bu yarışa katılmaya karar verir ve yaşadıkları anlatılır. Yoksulluğun ve mücadelenin önemi hikayede vurgulanır.

Sebebimsin hikâyesinde İbrahim adlı kahraman Gümüşhane'nin Kelkit köyünde yaşayan utangaç şehir hayatını bilmeyen akrabalarının bulunduğu ortamlar dışında başka ortamlarda pek bulunmayan köylü bir gençtir. Üniversite için köyünden ayrılıp İstanbul'a gelir ve başından geçen olaylar anlatılır. Mustafa Kutlu bu hikaye köy-kent meselesi üzerinden toplumun durumunu vurgular.

Döne Döne hikâyesinde kahramanın özüne dönmesi anlatılır. Gençliğinde hovarda olan vurdumduymaz bir hayat yaşayan kahraman Hacca gidince manevi olarak arınır. Döndükten sonra yardıma muhtaç bir aileye yardım eder. Hacı bu yardımların kendisine nasip olmasına şükretmektedir. Mustafa Kutlu bu hikayede manevi mekanlara yapılan yolculukların birey üstündeki etkisini vurgular.

Karpuz hikâyesinde tevazu teması işlenmiştir. Karpuzculuktan para kazanmanın hayaliyle mutlu olan iki gariban çocuğun hikâyesi anlatılır.

Roman Havası hikâyesinde bir kadının başından geçen olaylar anlatılır. Kadın; yalnız, bakıma muhtaç çocuklarından ayırdır. Uğraşmış, çırpınmış, kocası geri dönmemiştir. Uzun zamandan beri çocuklarını da görememektedir. Kadın, çaresizlikten intihara kalkışır. Çocukları getirilir. Birden gam gider, neşe yeniden ortama hakim olur. Mustafa Kutlu bu hikayede yalnızlık ve imkansızlıkların birey psikolojisine etkisini vurgular.

Son İki Yaz hikâyesinde Osman Efendi'nin başından geçen olaylar anlatılır. Kırk yıldır bakkal işleten Osman Efendi, yemyeşil bir köyde yaşamının hayalini kurmaktadır, bu hayali de bir arkadaşı aracılığıyla gerçekleşir. Mutlu bir şekilde o köyde caminin duvarına dayalı sırtı akan suyu izlerken ruhunu teslim eder. Mustafa Kutlu bu hikayede köy özlemi ve huzura sığınmayı vurgular.

Allah Bes hikâyesinde Aykut ve Yaşar'ın başından geçen olaylar anlatılır. Yaşar'ın öğrencilik yıllarında yardım ettiği Aykut'un bu yardımı karşılıksız bırakmaması anlatılır. İşsiz ve perişan sokaklarda dolaşan Yaşar'ın evine götüreceği yiyeceği yoktur. Karısı çocuğuyla birlikte evden ayrılır ve annesinin evine gider. Yolda Yaşar'la karşılaşan Aykut, Yaşar'ın halini anlar ve ona üzülür. Aykut, Yaşar'a erzak yardımı yapar. Yaşar karısını ve çocuğunu alıp tekrar eve döner. Aykut,

Yaşar’a bir de güvenlik işi ayarlar. Hayatlarını mutlu bir şekilde sürdürürler. Bu hikayede yardımlaşmanın önemi vurgulanır.

Anadolu Yakası

Anadolu Yakası hikâye kitabı ilk baskısını 2012 yılında yapmıştır. Hikayenin adı ile aynı ismi taşıyan "Anadolu Yakası" adlı yerel bir kanalın başarılı sahibi Muzo Gönül ile gazete muhabiri Erol’un yaptığı röportaj üstünden topluma genel bir bakış yapılır. Hikâyede Muzo Gönül’ün köyden kente göçmesi başından geçen olaylar ve şehirde tutunma çabası anlatılır. Mustafa Kutlu bu hikayede yine köy kent meselesi üzerine yoğunlaşır.

Sıradışı Bir Ödül Töreni

Sıradışı Bir Ödül Töreni hikâye kitabı ilk baskısını 2013 yılında yapmıştır. Eserde anlatılan olaylar deniz kenarında yer alan bir Akdeniz kasabasında yaşanmaktadır. Kasabada yaşayanlar tarafından tanıtım ve turizm amacıyla “Kafadanbacaklılar Derneği kurulur”. Derneği çalışkan bir öğretmen olan Tufan kurar. Dernek vasıtasıyla kasabanın adı duyulacak, esnaf turistlere daha fazla satış yapacaktır. Kasaba ahtapotlarıyla ünlü olduğu için ahtaptan hareketle Tufan Hoca’nın teklifiyle derneğe Kafadanbacaklılar adı verilmiştir. Türkiye Kafadanbacaklılar Derneği, kasabalarının adını duyurmak için şenlik yapacak ve bir ödül töreni düzenleyeceklerdir. Törende, sinemadan edebiyata, tiyatrodan arkeolojiye kadar pek çok alanda ödüller verilecektir. Bu ödül töreninde sıradışı olaylar yaşanmış ve kitabın adı da buradan gelmektedir. Mustafa Kutlu bu hikayede unutulmaya yüz tutmuş el sanatlarını ve medyanın kötü etkisini vurgular.

Nur

Nur hikâye kitabı ilk baskısını 2014 yılında yapmıştır. Eser genç bir mimar olan Nur’un manevi sıkıntılarına çare bulmak için çıktığı tasavvufi yol anlatılır. Kitaba adını veren Nur, elinde Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Beş Şehir kitabını almış eteğini tutacağı bir “mürşid-i kâmil” arar. 'Nur' hikâyesinin baş kahramanı Nur’dur. Nur anne sevgisinden mahrum kaldığı için istikrarsızdır, cevabı olmayan soruların peşinde koşmaktadır, sürekli arayandır. Sinan ise sakin bir hayatı, tevekkülü ve teslimiyeti seçmiş biridir. Dolayısıyla Nur, kendi sınırlarını yıkmayı hedefleyen bir

aşkınlık tutkusunu, Sinan ise tevekküldeki olgunlaştırıcılığı temsil etmektedir. Hikâye Nur ve Sinan'ın tasavvufi macerasını anlatır.

Tirende Bir Keman

Tirende Bir Keman hikâye kitabı ilk baskısını 2015 yılında yapmıştır. Eser keman sanatçısı Kenan'ın başından geçen olayları anlatır. Kemanî Kenan'ın gazinoda tanıştığı Semiramis ile evlenir. Bu evlilikten Sadullah adında bir çocukları olur. Zamanla Semiramis ünlü bir ses sanatçısına dönüşür. Devamında şöhret ve ısıltılı dünyaya kendini kaptıran Semiramis, oğulları Sadullah ile Kenan'ı terk eder. Kenan küçük Sado ile birlikte Anadolu'nun farklı şehirlerinde oradan oraya sürüklenir. Kars'tan Haydarpaşa'ya gidip gelen trenlerde keman çalarak geçimini sağlamaya başlar. Mustafa Kutlu bu hikayede şöhret olmanın getirilerini ve götürülerini vurgular.

Hesap Günü

Hesap Günü hikâye kitabı ilk baskısını 2015 yılında yapmıştır. Hikaye, Bedir Arif Paşazade'nin hayat macerasını kendi dilinden tabutta cenazesinin olduğu günden itibaren anlatır. Bedir Bey yurt dışında işletme okuyup doktora yapar, yurda döndükten sonra ülkenin dışa açılması ile birlikte ihracat ve turizm işleri ile hızla zenginleşen bir işadamıdır. Dünya işlerinde çırpınır, ömrü boyunca iş denemeleri yapar ama hiç birinde kalıcı olamaz Bunun yanında aile yaşantısı da sıkıntılıdır. Mustafa Kutlu bu hikayede paşazade üzerinden nefis mücadelesinin, paylaşmanın ve maneviyatın önemini vurgular.

İyiler Ölmez

İyiler Ölmez hikâye kitabı ilk baskısını 2016 yılında yapmıştır. Eser hikâye kitabında bir Anadolu kentinde bir kahvehanede yolları kesişen dört kader ortağının hikâyesini anlatır. Bu dört kişiden üçü sevda vurgunu biri de felek vurgunudur. Eser Sıtkı, Civan, Fotoğrafçı Sarhoş Mustafa, Doktor, Dörtler Makamı taşıyan beş bölümden oluşur.

Sıtkı Anadolu'dan İstanbul'a göçen kapıcılık ve ayakkabı boyacılığı yaparak geçimini sağlamaya çalışan yoksul bir ailenin tek çocuğudur. Çok iyi resim yapma yeteneği olan Sıtkı uyuşturucu satıcısı olduğunu sonradan öğrendiği zengin bir

adama resimler yaparken kızı Sevda ile tanışır. Sevda'dan gördüğü vefasızlıktan sonra kendisini bu kahvede bulur.

Civan alkolik olan babasının dayaklarına dayanamayıp evden kaçar. Annesi de başka bir adamla Almanya'ya kaçar. Mahalle sakinlerinden Kör Makbule tarafından büyütülür. Civan pek çok işte çalışır, Destegül isimli bir kıza aşık olur ama fakir olduğu için Civan'a kızı vermezler. Civan mahalledeki iyi insanların destekleriyle kendi işini kurar ve hayatına devam eder. Ressam Sıtkı'yla da Hacı Kadir'in kahvehanesinde tanışır.

Fotoğrafçı Sarhoş Mustafa, İhsan Bey'in oğludur. Adliyeden emekli olan İhsan Bey daha sonra birinin yardımıyla fotoğrafçı olur. Mustafa annesini altı yaşında kaybeder. Sonra babası başka bir kadınla evlenir ama evlendiği kadın eski kocasıyla görüşmeye devam eder. Mahalledeki söylentiler artınca İhsan Bey duyduklarının doğru olduğu görür ve adamı öldürür. Hapse girer daha sonra İhsan Bey hayatını kaybeder. Mustafa'ya babasının arkadaşı olan kalfa bakar. Mustafa'nın gözlerindeki rahatsızlık artar, neredeyse göremeyecek kadar kötü hale gelir. Kendini alkole veren Mustafa'ya "kör Mustafa" lakabını takarlar. Evlenmek istese de kimse Mustafa'yla evlenmeye yanaşmaz. Mustafa'nın fotoğrafçı dükkânına bir fotoğrafını büyütme için gelen Sıtkı, Mustafa ile daha sonra arkadaş olur.

Doktor Atalay yanlış bir evlilik yapar bulunduğu yerden uzaklaşmak için tayin ister kendisini bu Anadolu kentinde bulur ve Hacı Kadir'in kahvehanesine gelir. Diğerleriyle de burada tanışır. Doktor cuma günleri hastalara ücretsiz bakan merhametli ve iyi kalpli bir insandır. Böylece tüm şehrin sevdiği bir insan olur. Doktor Atalay hastane bahçesine çeşitli meyve ağaçları dikmek ister. Diğer arkadaşlarıyla meyve fidanı almaya gittikleri bir gün arabasıyla kamyonun altında kalırlar ve yanındakilerle beraber ölür. Bunun üzerine mezarları yapılır. Adı da "Dörtler Makamı" olarak kalır. Dörtler'i rüyasında gören bir ziyaretçi buranın üzerine bir türbe yapar. Hikâye yazarın şu mesajıyla biter. “Böyledir. Bizde iyiler ölmez. Evliya olup aramızda yaşarlar.” Mustafa Kutlu bu hikayede iyiliğin önemini ve iyiliğin baki olduğunu vurgular.

Tarla Kuşunun Sesi

Tarla Kuşunun Sesi hikâye kitabı ilk baskısını 2017 yılında yapmıştır. Hikâye yörük bir ailenin 2. Abdülhamit devrinden cumhuriyetin ilk yıllarına kadar geçen sürede gelişir. Hikâye birbiriyle bağlantılı iki bölümden oluşur. İlk bölüm Sultan Abdülhamit Han döneminde geçer. İlk bölümde Molla Murat'ın başında geçenler anlatılır. Eser kahvedeki kişilere halk hikâyesi-destan anlatır gibi, Molla Murat'ın çocukluk, gençlik, yetişkinlik zamanlarını anlatır. Mustafa Kutlu, Molla Murat'ın hikâyesini anlatırken olayların içine İkinci Meşrutiyet, Jön Türkler, İttihat ve Terakki, Cumhuriyet dönemi, Medine fatihi, çöl kaplanı Fahrettin Türkkân Paşa'ya, Sultan Vahdettin'e, Yunan işgaline, inkılaplar gibi devri yansıtan unsurları da yerleştirmiştir. Eserin ikinci bölümü “Kayıp Tarih” adını taşır ve bu kısımda Molla Murat'ın çocuklarının ve torunlarının hayatı anlatılır. Mustafa Kutlu yaşanan devri kayıp bir zaman olarak görür ve bunu eleştirir. Mustafa Kutlu bu hikâye kitabında olayların sonunu getirmez sonuçları okurların yorumuna bırakır. Bu hikâyede Osmanlıdan Cumhuriyet dönemine kadar yaşananların bir çerçevesi çizilir.

Sevincini Bulmak

Mustafa Kutlu'nun son hikâye kitabı olan Sevinci Bulmak ilk baskısını 2018 yılında yapmıştır. Hikâye günlük hayatın koşuşturması içinde kalan Suna ve Elif adında iki arkadaşın kitaplar yoluyla hayata tutunması anlatılır. Hikâye, Ahmet Hamdi Tanpınar hayranı bir akademisyen olan Suna'nın ile onun yakın arkadaşı Elif'in hayatlarını, mutluluklarını, üzüntülerini, aşklarını, ayrılıklarını, hayal kırıklıklarını anlatır. Mustafa Kutlu bu hikâyede insani ilişkilere değinmekle birlikte günümüz ilişkilerinin sıradanlığını ve geçiciliğine vurgu yapar.

1.4. MUSTAFA KUTLU’NUN YAYIMLADIĞI DİĞER ESERLER

DENEMELER

Şehir Mektupları(1995),

Akasya ve Mandolin(1999),

Yoksulluk Kitabı(2004),

Vatan Yahut İnternet(2014),

Dem Bu Demdir(2014),

Vitrinde Olmak(2015),

Bir Demet İstanbul(2016)

İNCELEMELER

Sait Faik’in Hikâye Dünyası(1968), Sabahattin Ali(1972)

ÇOCUK KİTABI

Yıldız Tozu(2004)

DERLEME Siyasi Tarih Üzerine Konuşmalar 1. (İsmail Usta) (1976)

İKİNCİ BÖLÜM

Birinci bölümde Mustafa Kutlu'nun hayatı ve edebi kişiliği, hikâyelerinin kimliği verilmiştir. İkinci bölümde ise konunun tanımı ve Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde tekrar eden konular kronolojik olarak incelenecektir.

2.1. KONU NEDİR?

Edebi eserde tema ve konu ayrımını gözetmek önemlidir.. Tema soyut bir düşünce, konu bu soyut düşüncenin somutlaştırılmasıdır Tema metinde somutlaştırıldığında konuyu oluşturur ve konuyu meydana getirir. Konu edebi eserde temanın sınırlandırılması, düşüncenin somut hâle getirilmesidir. Yani bir metin veya yazıda tema genel, konu ise temaya göre daha özel bir durumdadır. Konu bir edebi eserde olayları kapsar. Konu edebi eserde var olan içeriği belirginleştirmeye yardımcı olur. Diğer bir ifade ile konu harekettir. Konu bir edebi eserde, tiyatro oyununda ya da filmde canlandırılan somut olaylardır. Konu doğrudan algılanan eylemlerdir. Örneğin, bir yazar hikâyesi için bir savaş konusu seçebilir ve tema, savaşın insanlık için bir lanet olduğuna dair kişisel görüşü olabilir. “Üzerinde söz söylenilen ve yazı yazılabilen her nesne, her düşünce ve olay konudur. Konu, sözümlüğün ve yazımızın ana sebebidir.” (Emir, 1986:66). Tema ise, “yazarın eserinde sürekli olarak belirtmeye çalıştığı temel düşünce ve görüşlere, gösterdiği ana yönelimlerdir” (Oğuzkan, 2001:366). Tema, bir edebi eserin doğrudan ya da dolaylı olarak ifade edilebilen temel fikri ya da altında yatan anlam olarak ifade edilebilir. Tema, edebi eserde işlenen görüş veya düşüncedir. Tema edebi eserin tümünü özetler. Edebi eserde tema yazarın vermek istediği temel mesajdır. Bir yazar, yazmayı seçtiği konu hakkında ana karakterinin duygularıyla bir temayı ifade edebilir. Benzer şekilde, temalar farklı karakterlerin düşünceleri ve konuşmaları ile sunulabilir. Dahası, edebi bir çalışma sırasında ana karakterin deneyimleri okuyucuya eserin teması hakkında bir fikir verebilir. Temanın çeşitli kaynaklardaki tanımları şu şekildedir:

Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü Altıncı Cildinde tema şöyle karşımıza çıkar: “TEMA: (Azr.: Tema; Bşk.: Tema; Kaz.: Tema; Kır.: Tema; Özb.: Tema, Tat Tema; Trkmn.: Tema; Uyg.: Tema) Tema, bir yapıtı (edebiyat metni, resim, tiyatro oyunu, bale ya da müzik parçası) oluşturan ana düşünceyi geliştiren, destekleyen

konu ve görüşü dile getirir. Edebiyat metinlerinde. hakim olan, okuruna aşlamak için işlenen, küçük farklarla ya da aynı şekilde tekrarlanan, geliştirilen, duygu, düşünce temayı oluşturur. Çoğu zaman tema denilince akla konu ya da ana fikir gelmektedir. Ancak konu her zaman tema değildir. Çünkü konu, o metin işlenmeden önce de mevcuttur. Oysa tema, konunun bazı olay, imge, sembollerini dolaylı olarak ele alır ve metin içinde verir. Konu genel bir gerçekliktir, tema ise özel. Temanın yapısını meydana çıkaran buluş, görüş, düşünüş ve duygu bir eserin en belli başlı motifidir. Bir dantel motifi gibi metin içinde belli aralıklarla tekrar edilir. Dolayısıyla da bir izlektir. Sanat eserinin iç gerçekliğini oluşturur. Bu, ahlaki, dini, felsefi, edebi... olabilir. Kıskançlık, bir edebiyat metninde işlenen konu olabilir. Kıskançlığın kişinin psikolojisini bozarak onu bunalıma sürüklemesi ise bir temadır. Bu temayı en güzel Shakespeare, Othello adlı oyununda işlemiştir.” (TDEKS: 2001:84-85)

Edebi metinlerde baskın bir şekilde bulunan, okuyanlara bir fikri anlatmak için oluşturulan, küçük ayrıntılarla veya aynı biçimde tekrarlanan, duygu, düşünce temayı meydana getirir.

Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğünde tema şöyle kaşımıza çıkar: *“Ana duygu da denir. Bir duyguyu hatta bir düşünceyi hissettirmek, dile getirmek üzere ortaya konan metinlerde hassaten şiirde ana fikrin yerini tutan/alan öz. Belli bir duygu etrafında okuru yoğunlaştırmak, söylenenleri onların yüreklerinde, iç dünyalarında belirgin kılmak ana duygunun başarıyla sunulması sayesinde olur.”*(Karataş, 2001:32) Edebi eserlerin vermek istediği bir duygu bulunur. Okuyucuları duyguya çekmek için temanın önemli bir etkisi bulunur. Okuyucu edebi eserin özüne temayı anlayarak inebilir.

Edebi eserlerde tema bir ders verir veya güçlü bir mesaja sahiptir. Bu merkezi mesaj veya tema, yazarın okuyucuların anlamasını ve hatırlamasını istediği en önemli fikirdir. *“Mesaj sadece metin içindeki karakterler için değil, gerçek hayatta yaşayan insanlar için de geçerlidir. Tarih boyunca birçok hikaye, evrensel temalar içerir. Bazı örnekler, paranın mutluluğu satın alamaması, İnsanların dış görünüşüne göre karar verilmemesi ve İyi olanın kötülükleri yenmesi.”* (Spectrum, 2015:28) Çoğu hikaye, roman ve şiir, temayı açıkça belirtmez. Metnin detaylarından anlamak gerekir. Temayı bulmak için, kahramanların hikâyelerde yaşadıklarına ve olaylar karşısında nasıl tepki verdiklerine dikkat etmek gerekir. Tüm bu detaylar temayı ortaya çıkarmaya yardımcı olan unsurlardandır.

Tema ve Motif birbirinin yerine kullanılan kavramlar olarak karşımıza çıkar. *“Motif ve Tema: Bir motif, edebiyat çalışmalarında sıkça rastlanan bir tür olay, referans veya formül gibi göze çarpan bir unsurdur. Tema örtük veya açık bir şekilde ifade edilebilir. Edebi esere okuyucuyu dahil etmek ve ikna etmek için tasarlanan tema metinlere yararlı bir şekilde uygulanır.”* (Abrams, 1999:169-170) Tema okuyucuları hikayeye dahil ederek metnin duygulara hitap etmesine yardımcı olur.

Edebi eserde tema yazarın vermek istediği mesajın vurgulayıcısı durumundadır. *“Tema, mesajın ve mesajların odaklanmasında ve düzenlenmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Tema edebi eserde mesajın tutarlılığına ve başarısına katkıda bulunur.”* (Martin, 1992:12) Edebi eserin verdiği iletinin okuyucuya tutarlı bir şekilde ulaşmasında temanın etkisi büyüktür.

Berna Moran’a göre edebi bir eseri bilimsel eserden ayıran nokta temadır. *“Sanat eserini bilimsel eserlerden ayıran özellik, hakikati lojik yoldan değil imgeler vasıtasıyla dile getirmesidir”* (Moran, 2002, 145). Moran’a göre bir metinde anlatılanlar apaçık ortaya konulmaz, yazarın fikir ve hayal dünyasının kalitesi, anlattığı olayların arka planının bulunması yazarı başarılı kılar. Edebi eserlerin arka planın belirlemek ve tahlil etmek tematik yönden bakılırsa mümkün olmaktadır.

Şerif Aktaş temayı kurgusal yapı içine alarak şöyle bir açıklama yapar: *“Olay örgüsünü meydana getiren parçalar arasındaki çatışma veya karşılaşmanın en kısa ve kesin ifadesi temadır. Edebi eserlerdeki tema, yazıldığı dönemden bağımsız düşünülemez. Dönemin sosyal hayatıyla doğrudan veya dolaylı bağlantısı vardır.”* (Aktaş 2013: 69) Şerif Aktaş bir edebi eserde bulunan temanın yazıldığı dönemle mutlaka bir bağının olduğunu ve edebi eserdeki olayların en net tanımının tema olduğunu ifade eder.

Bir başka tanım olarak: *“Tema kelimesinin aslı Grekçe olup daha çok bir musiki terimidir. Bir sanat eserini oluşturan “temel duygu ve düşünce” anlamında edebiyatta da özellikle şiirde kullanılmaktadır. Tema geniş anlamli bir kelime olduğundan ana fikir ve konu ile karıştırılmaması gerekir. Çünkü genel bir duygu ve düşünce çerçevesinde birçok konular bulunabileceği gibi o konulara esas olabilecek ana fikirler de bulunabilir. Edebiyatımızda çoklukla işlenmiş temalar arasında aşk, ölüm, tabiat, yiğitlik. Toplum, vatan insanlık ve düşünce vardır.”* (Yalçın, 1989: 160) Tema başlangıçta daha çok müzik için

kullanılsa da etkisi zaman içinde tüm edebi türlerde kendini gösterir. Tema edebi eserdeki ana fikri ve duyguyu oluşturur.

Tema tıpkı “motif” gibi “izlek” kavramıyla da ifade edilir. “*İzlek*” kavramıyla da karşılanan “tema”, “özellikle manzume ve şiirlerde hâkim olan ve karşıdakine aşılacak için işlenen, geliştirilen duygu”(Karaalioğlu 1969:712) şeklinde tanımlanır. Edebi eserin duygusunu karşıındakilere iletilmesi tema sayesinde gerçekleştirilir.

Tema kelimesinin çeşitli kaynaklardaki tanımları şunlardır:

1- “Tem, tema: 1) Bir hikâyede, öğretici veya edebi bir eserde işlenen düşünce, görüş 2) Herhangi bir sanat eserinde işlenen konu 3) -müzik- Bir besteyi oluşturan temel motif.” (TDK, 1988:1447)

2- “Tema: Bir esere hâkim olan fikir ve his.” (Doğan, 1990:1077)

3- “Tem: Bk: Tema

Tema (Fr, Theme): Söz konusu ama asıl konu değil de onun bir ayrıntısı; açıklanan, belirtilen, anlatılan olay, bir tasvirin tek bir yönü ve bölümü; özel anlamda bir yazının konusunu belli eden adı, başlığı. (Akalin, 1980:282)

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak temanın taşıdığı özellikler şu şekilde ifade edilebilir:

- ✓ Edebi eseri oluşturan ana duygu ve düşüncedir.
- ✓ Yazarın sürekli olarak belirtmeye çalıştığı temel düşünce ve görüşe gösterdiği ana yönelimdir.
- ✓ Eserde okura aşılacak istenen en önemli motif olan tema, edebi metnin merkezi mesajıdır.
- ✓ Metin içerisinde belli aralıklarla tekrar eder.
- ✓ Sanat eserinin iç gerçekliğini (ahlaki, felsefi, dini vb.) oluşturur.
- ✓ Okurun edebi metnin özüne inebilmesi, ancak temayı doğru şekilde çözümlemesi ile mümkün olur.

- ✓ Edebi eserde tema, her zaman açıkça belirtilmeyebilir. Zaten nitelikli bir eserin izleksel kurgusu, yazarın sembol dünyasının çözümlenmesiyle ortaya çıkar.
- ✓ Eserdeki tüm detaylar, temanın ortaya çıkarılmasına hizmet edecek şekilde kurgulanır.
- ✓ Tema, bir edebi metnin, okurun duygu dünyasına hitap edebilmesine ve eserdeki mesajın tutarlı bir şekilde verilebilmesine katkı sağlar.
- ✓ Dönemin sosyal hayatı ile doğrudan ya da dolaylı olarak bir ilişki içinde bulunan tema, okurun, edebi eserin arka planını tahlil edebilmesini mümkün kılar.

Mustafa Kutlu içinde bulunduğumuz çağın özelliklerini yansıtan temaları hikâyelerinde kullanır. Bu temalar öze dönme, sosyal değişim, yabancılaşma, tasavvuf, siyaset, müzik, göç ve teknoloji temalarıdır. Mustafa Kutlu bu temaların yanında Anadolu'yu hikâyelerinde kullanır. Bu durum İnci Enginün tarafından şöyle ifade edilir. *“Cumhuriyet dönemi edebiyatı başlangıçtan itibaren belirli temalar etrafında dönmektedir. Bu temaların başında Anadolu'ya açılma ve Anadolu insanının hikâyesi yer alır. Bu, edebiyatımız bakımından en önemli yeniliktir. İstanbul'dan seyredilen Anadolu ve meseleleri artık bizzat görülecek ve anlatılacaktır. Bu yenilik de romandan önce hikâyede gerçekleşir”* (Enginün, 2015:267) Mustafa Kutlu hikâyelerinde kendine ve etrafına yabancılaşan kişiler yaşadığı iletişim sorunu ile beraber dinini de unutup ikilem içinde kalır. Mustafa Kutlu hikâyelerinde benlikten kopuş, arayış ve dönüş macerası içerisinde, toplumsal hareketlilik ve gelenek-görenek arasındaki bağ dikkat çeker.

MUSTAFA KUTLU’NUN HİKÂYELERİNDE TEKRAR EDEN KONULAR

2.2. SOSYAL DEĞİŞİM NEDİR ?

Sosyal değişme, toplumun dünya görüşü ve hayat tarzında meydana gelen farklılaşmayı ve bunların toplum yapısındaki etkisini içine alan bir kavramdır. Sosyal değişme farklılıktan doğar ve zamanla bu farklılık artarak değişmelerin her alana yayılmasına neden olur. Zaman ilerledikçe her alanda değişim kaçınılmaz bir hal alır. *“Zaman içerisinde bir toplumda gözlenebilen ve toplumun sosyal teşkilatının yapısı veya fonksiyonlarını geçici olarak değil de, sürekli ve köklü bir şekilde etkileyen ve toplumun tarihinin akışını değiştiren değişiklik”* (Günay 1993:276-277) olarak ifade edilir. Sosyal değişme birçok olguyu içine alır. Bu olgular sosyal değişiminin soruları içindedir.

Mahmut Tezcan’a göre bir toplumda sosyal değişim olgusu ele alınırken, üzerinde durulması gereken pek çok soru vardır *“Sosyal değişme olgusu analiz edilirken çeşitli sorulara cevap aranmaktadır. Bu sorular genellikle değişenin ne olduğu, nasıl gerçekleştiği, değişmenin ritmi, değişmeyi açıklayan faktörler, değişmenin aktörleri vb. sorulardır. Modern sosyolojide nelerin değiştiği konusunda araştırma alanları olarak toplumsal rol ve statülerdeki değişmelerden, ekonomik varlıklardaki değişmelere, nüfus artış hızındaki değişmelerden dinî kurumlardaki değişmelere ve hatta kişilik değişmelerinden çocuk yetiştirme yöntemlerindeki değişmelere kadar pek çok konu araştırılmaktadır.”* (Tezcan 1995:171)

Sosyal değişimin aile ve ilişkilere olan etkisi konunun önemli boyutlarından biridir. Sosyal değişimler insanları ve toplumun en temel yapısı olan aileleri derinden etkiler. *“Endüstriyel farklılaşma ve uzmanlaşmada ilk aşama aile ekonomisinde bir etki yaratır. Erkekler ile kadınlar, anne-baba ile çocuklar arasındaki ilişkilerde bozulma, iş ile yaşam arasında kesin bir farklılaşma olur. Ayrıca aile her sabahki fabrika zili ile yeniden yapılır.”* (Thompson, 1963: 416; Özen, 1990: 1) Sosyal değişim aile yapısını ve gelenekleri değiştirir. Geniş kalabalık aileler yerini anne baba ve genelde tek çocuktan oluşan çekirdek aileye bırakır. Bu durum aileleri bireyselleştir kalabalık aile içindeki eski samimiyet ve ilişkiler yok olmaya başlar. Aile artık birbiriyle vakit geçirmez buna zaman bulamaz sonuç olarak aile bağları

kopma noktasına gelir. Bunun sebebi aile bireylerinin iş hayatı nedeniyle yorgun ve yoğun olması, kitle iletişim araçların ve sosyal medyanın bireyleri etkisi alması bireyleri birbirinden uzaklaştırır. Ailelerin parçalanmasına boşanmaların artmasına neden olur. Aileler içindeki çocuklar yalnızlığa itilir. Çocuklar duygusal boşluk yaşarlar bu durum ileriki yaşamlarından daha büyük sorunlara yol açar. Annelerin çalışma hayatına dahil olması iyi bir olay olsa da bazen çocuklar için kötü bir durumdur. Çocuklar sevgiden ve iletişimden mahrum kalırlar. *“Aile ortamında gerekli sevgiyi göremeyen çocuğun toplumsal uyumu eksik olur ve psikolojik bunalımlara düşer. Günümüz çekirdek ailesinin üyelerinin dışarıda ve uzakta çalışmaları bu sevgi ortamının gerektiği kadar oluşmasına engel olmaktadır. Oysa hızlı teknolojik ve toplumsal değişimin getirdiği çok yönlü sorunlar, aile ortamındaki dayanışma ve sevgiye daha fazla gereksinim hissettirmektedir. Topluma başkaldırı, düzene karşı çıkma, hatta intihara kadar varan patolojik davranışların en önemli nedenleri arasında sevgi yokluğu ve yalnızlık gelmektedir.”* (Razon, 1981:7) Sosyal değişimin aileyi ve ilişkileri yıkması önemli sorunlar doğurur. Ailenin yıkılması toplumun yıkılması anlamına gelir. Çünkü aile toplumda bireyin psikolojik ve duygusal olarak sığındığı tek limandır. Günümüzde ailenin kurulması, işlemesi ve devamının önemi her zamankinden daha da hayati bir konuma gelir. Bu yüzden devlet organları ailenin özel yaşamını, aile ekonomisini destekleyici ve koruyucu politikalar geliştirmesi fikren ve bedenen sağlam bir toplum oluşturulmak için mücadele edilmelidir.

Sosyal değişim aile ve ilişkilerin yanında Türk mimarisini de etkilemiştir. İnsanların yaşadığı konutlar zaman içinde değişime uğrar. Konutlar kültürle iç içedir. Türklerin konut anlayışı ilk zamanlarda göçebe çadıryken Anadolu'ya gelinmesiyle beraber toprak evlerle sabit konut anlayışı ortaya çıkar. Anadolu'nun çeşitli bölgelerine göre konut tipi değişiklik gösterir. Türkiye'de konutlar müstakil ya da tek katlı evler olarak ortaya çıkar. Sanayi devrimi ve teknolojik gelişmeler sonucu Anadolu'dan büyük kentlere nüfus hareketliliği yaşanır. Göçler sonucunda büyük kentlerde yeni bir nüfus topluluğu oluşur. Artan nüfus apartmanların tasarımına ve yapımına neden olur. Apartman kültürü Osmanlı döneminde görülmeye başlar. *“Apartman yapıları Osmanlı İmparatorluğunda ilk olarak İstanbul 'da ve daha sonra da diğer büyük Osmanlı şehirlerinde görülmektedir. Cumhuriyet öncesi, Ülkemizde ilk apartman örnekleri İstanbul' da Gümüşsuyu, Şişli ve Beyoğlu semtlerinde,*

azınlıklar tarafından yaptırılmıştır” (Arı 1994:8). Geleneksel Türk evleri kendine has niteliğini 1950’den itibaren nüfus artışı, göç ve çarpık kentleşmenin etkisi ile kaybetmeye başlar. Kalabalık ailelerin yerini çekirdek aileye bırakmasıyla, geleneksel evler modern hayatın ihtiyacına cevap veremeyecek duruma gelir. Aile yapısındaki değişimlerle beraber geleneksel evler sahipleri tarafından terk edilmeye başlar. Göç eden insanlar konut kültürünün değişmesine neden olur.

Sosyal yapıdaki değişimin mimari yapıya yansımaları, kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda yaptığı değişikliklerle bozulmaya neden olmuştur. Mimari yapının korunması için gerekli koruma anlayışının yerini daha fazla apartman alır. *“Dünya görüşü, gündelik yaşam tarzı, ekonomik durum, üretim ve tüketim araçları, teknolojik imkânlar ve ilerlemeler, dini inançlar, aile yapısı kısaca toplum kültürü; mekânları, evleri, yerleşim bölgelerini ve fiziksel çevreyi şekillendirmiştir (Gültekin ve Özcan, 1997:246). Tarihsel süreç içinde toplumun sosyal, kültürel, ekonomik yapısında meydana gelen değişimler var olan çevrenin de değişimine neden olmuştur. Konutların oluşum aşamasında, konutu yaptıran ailenin ihtiyaç ve gereksinimleri mimari biçimi değişir buna bağlı olarak mimarinin kullanımı ve fiziki yapısı da değişir.*

Sonuç olarak 1950’li yıllardan bu güne geleneksel evler yerini apartmanlara bırakır. Apartmanlara adeta hapsolan insanlar özgürlüklerini bir bakıma kaybederler. 2000’li yıllardan itibaren bu apartmanlar barınma dışında bir statü göstergesi durumuna gelirler. Bu durumun değişmesi için devletin mahalle kültürünü geliştirici politikalar üretmesi ve kentsel dönüşüm adına yapılan çalışmaları insanların psikolojik ve sosyal olarak doyuracak konut biçimleri geliştirilmelidir.

Sosyal değişim Türk toplumunun yeme-içme ve mutfak kültürünü de değiştirmiştir. Toplumda meydana gelen değişimler aile, mimari, ekonomi, siyaset gibi bütün kurumları etkilemekle beraber yemek kültürünü de etkilemiştir. Bu değişimler kimi zaman yemeğin kendinde kimi zaman yemek yeme alışkanlıklarda kimi zaman da sofrâ kültüründeki değişikliklerde kendini göstermektedir. *“Yemek yeme eylemi yenilecek besinin üretiminden hazırlanmasına, pazarlanmasından tüketimine kadar tarih boyunca her coğrafyada, o coğrafyanın koşullarına özgü anlamları oluşturarak farklı yemek kültürlerinin ortaya çıkmasını sağlamakta; zaman içerisinde de insanlık tarihinin sosyal, ekonomik ve siyasi değişimi ile birlikte*

beslenme biçiminin kodları yani yemek kültürü de değişmektedir” (Kanık, 2016: 10). Dünyada sınırların kalkması sonucu hazır gıda ürünlerinin yaygınlaşmasının yarattığı sorun yerli yemek kültüründeki kaybolmadır. Aile, din ve yemek gibi toplumsal kavramlar kültürü yansıtır. Zaman geçtikçe aile ile birlikte oturan yemekler gittikçe azalmaya başlar. Ailece yenen yemekler aile ilişkilerinin kuvvetlenmesine katkı sağlar. Ama bu durumun istenen seviyede olmadığı görülmektedir. Günümüzün popüler kültürü yemek yeme üstünde olumsuz etkiye sahiptir. Modernizm ve teknolojiyle beraber günümüzde tüketilen gıdaların çoğu fabrikalarda imal edilmeye başlar. Bu yüzden gıdaların tadı, kokusunun ve dokusunun doğallıktan oldukça uzaklaştığı görülmektedir. Bu gıdalar insan sağlığına oldukça zararlı maddeler içerir. Gıdaların uzun ömürlü olması için kullanılan kimyasal maddelerin insan sağlığına ciddi tehlikeleri vardır. Fast-food, hamburger ve pizza gibi hazır gıdalar günümüzde ev yemeklerinin yerini kısmen almaya başlamıştır. Bu durum hem insan sağlığına hem de ilişkilere zarar vermekten hazır gıda tüketen bireyler tek başlarına ve ayakta besin ihtiyacını karşılamaktadırlar. *“Günümüzde yemek-yeme pratikleri açısından bakıldığında kent-kır ayrımının belirgin bir şekilde sofralara yansıdığı görülmektedir. Kent yaşamının gündelik yaşam pratiklerini değiştirmesine bağlı olarak yer sofrasından masaya geçiş ve ayrı tabaklarda yemek yeme zorunlu hale gelmiştir”* (Akarçay, 2016: 74). Yemek kültürü yalnız bir besin değil aynı zamanda toplumsal ilişkilerin çözümlenmesinde önemli bir meseledir. Bu meseleye bakılarak toplumsal değişimin izleri ortaya çıkarılabilir. Toplumsal değişimle birlikte aile yapısındaki değişimler nedeniyle geniş aileden çekirdek aileye geçiş sofrası kültüründe de karşılığını bulmuştur. Kalabalık ve misafirleri çok olan sofralardan bireysel yenilen yemeklere doğru bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Bu dönüşüm gerek çekirdek ailelerin akşam yemeklerinde gerekse geniş ailelerin bir araya geldiği bayram sofralarında kendini açıkça göstermektedir. Toplumsal değişimin izleri aile, sosyal ilişkiler ve mimarinin yanında mutfak kültürünü de etkiler.

Toplamları inceleyen araştırmacıların çalışmalarından ve düşüncelerinden sosyal değişimin tüm toplumlar için geçerli olduğu ve her an devam ettiği anlaşılmaktadır. Sosyal değişim ile birlikte hızlı bir biçimde betonlaşan kentler, tabiatı ve insani ilişkileri tahrip etmektedir. Mustafa Kutlu Türk toplumunun geçirdiği bu değişimi hikâyelerinde işler. Mustafa Kutlu, Bize ait olan kültür değerlerimizin, bizim yaşam şekillerimizi şekillendirip hayatlarımıza mana katması

gerektiğini düşünür ve kültür değerlerimizin bizden koparıldığına, metalaştırıldığına vurgu yapar. “*Mustafa Kutlu, Türkiye’deki toplumsal değişmeyi eserine taşıırken sahip çıkılması gereken değerlerin gözden düştüğünü sıkça yansıtır*” (Narlı,2014:53) Durumun farkında olan yazarın, kültür değerlerimizi korumak için nasıl bir kültür politikası oluşturmak gerektiğine dair sorgulamaları ve sunduğu önerileri, hikâyelerinden okumak mümkündür. Sosyal değişim üç başlık altında ele alınacaktır. Bu başlıklar şunlardır: Değişen peyzaj ve mimari, değişen demografik yapı ve değişen geleneksel yapı.

2.2.1. DEĞİŞEN PEYZAJ VE MİMARİ

Mustafa Kutlu’nun tekrar eden konularından olan sosyal değişim konusu ilk hikâyesi olan *Ortadaki Adam* kitabındaki “Bir Mektup” isimli hikâyesinde deyim yerindeyse mantar gibi çoğalan binaları ve inşaatları okuyuculara aktarır:

“Ne oldu bu şehre birdenbire? Yerden biter gibi vahşi binalarla doldu. O güzelim asmalı kahvenin yerinde şimdi yeller esiyor. Her gün sulanıp süprülen, akşam serinliğinde bir ıslak toprak kokusu ile karışık, zümrüt gibi salatalık, tere, maydanoz; icabı halinde kavun, karpuz, sırık domatesi lüks lambası ışıkları altında efsanevi görünüşleri ile pırıl pırıl manavlar. Faytoncu durakları, seyyar esnaf tablacılar. Silindi. Hem de farkında olamadan. Arsalar borsalar yüz binlere fırladı. Her köşe başında, gözlerinde siyah bant taşıyan bir emlakçı peyda oldu. Her sokaktan, pardon, her mahalleden bir milyoner fışkırır oldu. Bu şehri inşaatlar istila etti.(...) Bir şeyler oldu bu şehre.”(O.A. s.75)

Mustafa Kutlu, kentleşmeyle birlikte yok olan doğaya üzüldü ve bundan duyduğu rahatsızlığı ifade eder. Vahşi kentleşme ile beraber etrafta var olan esnaflar ve dükkanlar, insanlar hiç fark etmeden ortadan silinmeye başlar. Kutlu, inşaatları bir ülkenin topraklarını silah zoruyla ele geçiren saldırganlara benzetir. Kalabalıklaşan kentler insan topluluğuna yetmemeye başlar. Bunun sonucu olarak kalabalık aileler azalmaya çekirdek aileler artmaya başlar. Modernizm ile beraber geleneksel aile yapısı yerini çekirdek aileye bırakır. Çekirdek aileler kendilerine ayrı bir ev açar. Her ev için ayrı ev eşyası ve apartmanlar yapılır. Kapitalizmin insanlara tüketimin sürekli olmasını dayatır. “*Günümüz toplumları için hafta sonu, geniş alışveriş merkezlerinde yiyecek, giyecek, kozmetik, mobilya, çamaşır, kitap satın almak, sinemaya gitmek ve en sonunda da akşam yemeğini yiyerek eve dönmekten oluşmaktadır.*” (Özcan, 2007:43) diyen Özcan söz konusu mekanların tüketicilerin içeride rahatça

gezinebilmeleri, vitrindeki ürünlere göz gezdirebilmeleri gibi niteliklere sahip olduğunu belirtir. Bu yeni yapılanma ve beraberinde getirdiği yaşam şekli, Kapitalizmin tüketim dayatmalarından sadece biridir. Alışveriş merkezlerinin artması küçük esnafın yok olmasına neden olur. Bu gibi değişiklikler bireysel ve toplumsal hayatımızda yalnızlığa yol açar.

Mustafa Kutlu'nun *Arkakapak Yazıları*'nda yer alan "Akbank'ın önünde armut ağacı" yazısında insanların doğayı nasıl yok ettikleri ve doğanın yok edilmesine duyarsız kaldıkları ifade edilir insanın elinin değdiği her yer bozulmaya başlamıştır:

"Şehrin her yanını masa üzerinde kesip biçen eller gün geçmiyor ki Karaköy Meydanı'nı da delik deşik etmesinler. Caddeler açılıyor, kapanıyor, altüst geçitler inşa ediliyor, durakların yerleri değişiyor, binalar yıkılıyor-yapılıyor; saltanat tacının elbirliği, gönül hoşluğuyla başına geçirdiğimiz arabalar uğruna her zillate katlanıyoruz. Armut ağacı yıllardır meydanda olup bitenleri gözliyor. Dozerlerin kepçeleri, çelik tırnaklarını zaman zaman köklerinin uçlarında gezdiriyor. Yanından yöresinden henüz ergenliğe varmış küçük fidanlar tutuklanıp götürülüyor, çiçek tarhları bozuluyor, yeşil alan diye yapılan el kadar sahalarla asfalt dökülüp bir-iki arabaya daha park yeri açılıyor. Armutçuk yaprağının yeşilini parlata dursun, küçümen meyvelerine kaskatı kesilmiş toprağın üzerine betonlar, asfaltlar dökülerek nefesi kesilmiş toprağın-derinliklerinden iki yudum su emerek taşımaya çalışsın, dibinde gölgelenenlere kol-kanat gersin kimseler onu fark etmiyor." (A.Y. s. 21)

Mustafa Kutlu, şehrin yöneticilerine eleştiri getirir. Masa başında oturup düşüncesiz bir şekilde yapılan çevre düzenlemeleri onu rahatsız eder. Meydandaki armut ağacını yaşlı bir insana benzetir ve yaşadıklarını ifade eder. Armut ağacının yanında yetişen küçük fidanları da suç işleyen kişilere benzetir. Çünkü ne zaman büyümeye çalışsalar onları yerlerinden edip oralara beton dökülür. Tüm bunlar yaşanırken insanlar armut ağacının gölgesinde dinlenir ama neler yaşandığı pek umurlarında değildir. Sosyal değişimle birlikte şehircilik anlayışımız da değişir. Ecdadın yeşil alan algısı peyzaj mantığı ile günümüz arasında büyük farklar oluşur ruhsuz betonlar etrafımıza sarar. Bir armut ağacını kişileştiren yazar ağacın yaşadıklarının ifade eder, çelik tırnakları olan dozer kepçelerinden bahseder. Bu çelik tırnaklar doğaya karşı soğukluğun, sertliğin, duyarsızlığın ve yalıtılmışlığın göstergesidir. Bireylerin armut ağacını fark etmemesi de bu duyarsızlığın boyutunu

gösterir. Nefesi kesilen sadece armut ağacı değil kendi nefesimizdir. Küçük fidanların tutuklanıp götürülmesiyle gelecek nesillerimiz de yok olur.

Mustafa Kutlu'nun *Chef* isimli hikâye kitabında sosyal değişim konusu tekrar karşımıza çıkar. Hüseyin Hüsnü Şen'in eşi Arzu, doğanın nasıl yok edildiğini insanların ne kadar acımasız olduğunu ifade etmiştir:

“Ben anlamıyorum ama zararı yok, Gülşen abla tatlı tatlı anlatıyor. Sonra yaygınlaştı bu yolculuk. “Altına hücum” gibi bir şeye dönüştü. Yata, tekneye parası yetenler yola düştü. Köy evleri, araziler, ıssız koylar ateş pahası oldu. Kooperatifler, yazlıklar, her yan beton yığınlarıyla kaplandı. Zamanla buradaki konfor oraya taşındı. Oralar da kalabalık hale geldi. “Alıp başını gitmek” moda olunca, bunu başkalarına da “göstermek” gerekiyordu. Göcek'in keşfedildiği zamanlar yani. “Alıp başınızı gittiğinizi” birilerine gösterebilir, uzun uzun anlatabilirdiniz. Güneye inmek falan. Derken, derken bütün o kıyı kasabaları, o güzelim koylar, köyler yaz günleri iğne atsan yere düşmez hale geldi. Turizm yerlisiyle, yabancıyla, bakir olan ne varsa hepsinin ırzına geçmişti yani.” (C. s.134-135)

Mustafa Kutlu, sosyal değişim konusunu insanların davranışları üzerinden anlatır. İnsanlar şehir hayatından istediği mutluluğu alamayınca tatil beldelerine akın etmeye başlar ama buralara gitmek bir ihtiyaç değil sanki bir gösteriş unsuru gibi kullanılır. İnsan kalabalıklarıyla dolan tatil beldeleri eski doğallığını ve güzelliğini kaybetmeye başlar. Tüketici insan duygusal boşluğu kapatmak için alışverişe bağımlı hale gelir. Bir noktadan sonra bu alışveriş artık gösteriş olmaya başlar. *“Diğer bir deyişle sembolik tüketim bağlamında gösterişçi ve gösterişçi olmayan tüketim, tüketicilerin kendilerini istedikleri şekilde tanımlamalarına ve istedikleri imaja sahip olmalarına destek olmaktadır. Bu doğrultuda, tüketicilerin arzuladıkları sosyal değerlere, ‘ben’lere, ‘benim’lere kavuşmalarının sağlandığı söylenebilir. Sahip olmak istedikleri imajı (ben) çağrıştıracak sembolleri tüketme aracılığıyla (benim) kendilerini sergileme olanağı bulan bireyler, ‘benim’ in yarattığı ‘ben’le hedonik duygulara sahip olmaktadır”* (Tosun, 2014: 526). Kapitalizm insanları kalabalıklar içinde yalnız bırakır. Bu durum bireyleri yeni şeyler tüketmeye zorlar. Huzurunu kaybeden birey, tükettikçe mutlu olacağını sanır. Ancak tükettikçe tükenir. Bunun sonucunda doğanın da sonu hazırlanır.

Mustafa Kutlu'nun *Kapıları Açmak* isimli hikâye kitabında değişen peyzaj ve mimari anlatılır, Mümtaz hocası Prof. Mübeccel Hanım'ı köye davet eder ve tarihi dokunun bozulduğunu düşünen Prof. Mübeccel Hanım'ın eleştirileri ifade edilir:

“Mümtaz, hocası Prof. Mübeccel Hanım'ı almış, kasabaya getirmiştir. Başkan'ın odasında karşılıklı konuşurlar. Mübeccel Hanım'ın dik ve tiz sesi tavanları titretmektedir.

-Başkan, Başkan!... Siz nasıl bir hazinenin üzerinde oturduğunuzu bilmiyorsunuz. On üç, on dördüncü yüzyıllardan kalma bir mekân. O mezar taşlarının bir eşi yok bu civarda. Tekke ahşap, evet sonradan yenilenmiştir, ama tarihi değeri pek fazla. O minber, o tavan, o ahşap işçiliği. Yahu başka ülkelerde böyle nadide objeleri camekâna koyup sergiliyorlar. Biz ne yapmışız peki? Çöplüğe çevirmişiz. Bu da yetmemiş, meydana genişletelim diye yıkmaya yeltenmişiz.”(K.A. s.116-117)

Mustafa Kutlu, Prof. Mübeccel Hanım'ın ağzından eleştirilerini okuyucuya aktarır. Mübeccel tarihi bilgisi çok olan bir kişidir. Yabancı ülkelerde olsa camekanlarda sergilenecek ürünlerin değerinin bilinmemesi onu üzer. Tarih bilinci bir milletin bütün olabilmesi için önemlidir. *“Tarih, toplulaşmanın, kimlik kazanmanın zorunlu bir şartı olmaktadır. Fert ve toplum bu hafıza ve hatırlama ile bir birine bağlanmakta ve etkileşim içine girmektedir”* (Kratochwil 2006:16). Zamanımızda her olaydan şikâyetçi olan ve bireysel düşüncenin insanlara hakim olduğu bir toplum ortaya çıkmıştır. Bu yüzden sıkıntıların çözümlenmesinde başarısız olunmaktadır. Bunun nedeni toplumun tarih bilincine sahip olamayışdır. Tarih bilinci geliştirilirken toplumun mühim değişimleri, devamlılık ve kırılma anlarının yaslandığı tarihsel olaylar ve bu zamanlara tanıklık etmiş önemli kişiler çocuklara ve insanlara öğretilmelidir.

Mustafa Kutlu'nun *Huzursuz Bacak* isimli hikâyesinde değişen peyzaj mimari İstanbul'un yaşadığı değişim üzerinden anlatılır:

“Mahallede ahşap bina yok artık. Eski adamlar, eski kadınlar yok. Eski çocuklar yok. Çoğu sur dışına çıkmış. Mahallenin dokusu gibi nüfusu da değişmiş. Taşradan gelen çoğu fakir aileler varmış etrafta. Fatmaanne ömrünü geçirdiği bu mahalleden bahsederken, sanki çürüyüp bir gece ansızın devrilen bir ağaçtan söz ediyor.”(H.B. s.35)

Mustafa Kutlu sadece İstanbul'un değil insanların da değiştiğini ifade eder. Göç ile birlikte taşradan gelen insanlar mahallelere yerleşir. İnsanlar ve mahalleler arasında derin bir ilişki vardır. *“Birey mahalle içinde başkası ile yakınlık kurmakta ve*

belirli değerler etrafında bir ilişki ağı geliştirmektedir. Mahalle aynı zamanda toplumun sahip olduğu değerleri ortak bir zeminde buluşturarak ortak değerler inşa etmektedir. Üstlendiği bu işlev ile toplumun oluşmasına imkan tanıyan mahalle bu varlığı oluşturma ve devam ettirme açısından da önemlidir. Mahallenin sahip olduğu değerler, paylaşılan ortak kültür ve aidiyet bireye bütün bunlarla örülü hazır bir ortam sağlamaktadır. Kişinin içine doğduğu bu ortam bir aidiyet değerleri ve kültür temeli sunmaktadır (Alver 2010:117). Mustafa Kutlu, etrafta tahta evlerin kalmadığını ve eski yapıların yanı sıra eski insanların yok olmasını çürüyüp devrilen bir ağaca benzetir.

Huzursuz Bacak'ın ilerleyen kısmında değişen peyzaj ve mimari binaların değişimi üzerinden kendini gösterir:

“Bakışlarımı Pera’ya, Maslak’a doğru çeviriyorum. Ufukları paranın mordan kırmızıya çalan rengi kaplamış. Bu rengin ortasından gökyüzünü fetheden gökdelenler hortlamış. Gökdelen. Nedir gökdelen? Firavun’dan miras kalan Tanrı’ya kafa tutan bir kule mi? Yoksa çağdaş küresel fıkriyatın dünyayı istila eden zihniyet sembolü mü? Evet o. Nereye bir gökdelen dikilmişse, orada paganist gücün paradan başka ilah tanımayan kanunu geçer. Gökdelenlerin Pera-Maslak hattında oluşturdukları silüet, suriçi İstanbul’un kubbe ve minarelerden oluşan silüetine meydan okuyarak “güç bende” diyor.” (H.B. s.119)

Mustafa Kutlu, Kur’ân’da geçen Fecr suresinin 7. Ayetine gönderme yapar. *“Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine; direkleri (yüksek binaları) olan, ülkelerde benzeri yaratılmamış İrem şehrine, o vadide kayaları yontan Semûd kavmine, kazıklar (çadırlar, ordular) sahibi Firavun’a! Ki onların hepsi ülkelerinde azgınlık ettiler. Oralarda kötülüğü çoğalttılar. Bu yüzden Rabbin onların üstüne azap kamçısı yağdırdı. Çünkü Rabbin (her an) gözetlemededir.” (89/FECR-7)* Kutlu, İstanbul’da yükselen gökdelenlere eleştiri yapar. Bunu Firavun’un kulelerine benzetir. Kutlu modern topumu İstanbul’un kubbe ve minarelerine karşı gökdelenleri yaptıkları yüksek sütunlu evlerine ve zenginliklerine güvenerek *“Bizden daha güçlü kim var?”* diye gururlanan Ad kavmine benzetir. Günümüzde gökdelen ve apartman kültürü geleneksel mahalleleri yok etmeye başlar. Modernizmle birlikte insanlar yüksek binaların cazibesine kapılır. Ekonomik bakımından insanları zor duruma düşüren gökdelen ve apartmanlar çok pahalı olmasına rağmen oldukça rağbet görür.

Bunun sebebi güç arzusudur. İnsanların paraya artık ilah gözüyle bakması Mustafa Kutlu tarafından hikayelerinde eleştirilir.

Mustafa Kutlu'nun *Nur* isimli hikâyede Nur ve Sinan'ın okudukları dergi üzerinden değişen peyzaj ve mimari aktarılır:

“Sinan dergiyi açtı, konuşmanın bir yerinden okumaya başladı. Görülen o ki; büyük şehirlerimiz ileride daha az yeşil daha az tabiat, daha az sükûnet ve buna karşın daha çok yol, daha kalabalık nüfus, daha çok endüstri, daha kirli hava, daha kirli deniz, daha çok koşuşturmaca ile dolu olacak. Bunlar kehanet değil. Şimdi tablo bu iken insan nasıl (u)mutlu olabilir? Bu ülkenin köye de, kasabaya da, şehre de ihtiyacı var. Bunlar varlık hiyerarşisi ve tekâmül sürecinde farklı ihtiyaçlara cevap veriyorlar. Ancak şehirleşme hızının korkunç boyutlarla ulaştığını söyleyebilirim. Bunun sürdürülebilirliği yoktur. Tabiat büyük bir karşı cevaba hazırlanıyor. Bizim öncelikle tarıma elverişsiz arazileri tespit edip yeni kasaba ve şehirleri mutlaka buralara kurmamız lazım. Bakınız son 10 yılda Türkiye’de 18 milyon hektar ekilebilir tarım topraklarının 2 milyon hektarı sanayi, otoyol/duble yol ve toplu konutlar için heba edildi. Kaldı 16 milyon hektar. Bunun sonu nereye varacak? Yani yapacağımız şehirler; mutlaka sade, basit mütevazı, adil, saygılı, israfa müsaade etmeyen şehirler olmalıdır. Yoksa bugün TOKİ vasıtasıyla bir şehri çok hızlı çok çabuk üretmek marifet değildir.” (N. s.83-84)

Mustafa Kutlu, değişen peyzaj ve mimariyi yaşanan hızlı şehirleşme ve tarım arazilerinin yok olmasıyla açıklar. Şehirleşme ile birlikte fabrikalar, kirlilik ve bu kirlilik içinde sürekli koşturan insanın mutlu olamayacağı ifade edilir. İmar projelerinde yapılan hatalar verimli tarım arazilerin azalmasına neden olmaktadır. *“Çevre sorunları nedeniyle doğa varlıklarının nitelik ve niceliğinde yaşanan dramatik değişim insanlığın bugünü ve geleceği hakkında duyulan kaygıların giderek artmasına neden olmaktadır. Fakat bu kaygılar, doğayı yaşamı destekleyen bir sistem olarak görmenin ötesinde onu üretimin bir nesnesi ve bir “kaynak” deposu biçiminde algılayan ve dolayısıyla bu kaynaklarda yaşanacak bir daralmanın ekonomiye olan olumsuz etkileri nedeniyle çevre sorunlarıyla ilgilenen bir görüşü de içermektedir”* (Birdişli 2013:5). Ancak tabiat insanoğluna çok sert bir karşı cevap verir. Tabiatın dengesinin bozulması sonucu ekonomik kazançlar tahrip edilmiş tabiatın yaralarını silemez duruma gelir. Kutlu, bu durumun önüne geçilmesini ister.

Nur hikâyesinin ilerleyen kısmında mahalle kültürünün yok olması değişen peyzaj ve mimari ile ifade edilir:

“Apartmanlar ve siteler ile meydana getirilen şehirlerde, aidiyet hissinin oluşmadığı bilinen bir gerçektir. Günümüzün modern denilen uydu kentlerinde veya toplu konutlarda mahalle kurgulanmadığında ve alternatif çözüm getirilmediğinde artık toplumsal ayrışma ve yabancılaşma başlamaktadır.”(N. s.85)

Mustafa Kutlu, eski mahallelere özlem duyar. Mahallelerde zengin, fakir ve orta halli insanlar bir arada yaşarken günümüzün apartman sitelerinde ancak aynı gelir seviyesinde insanlar yaşayabilmektedir. Bu durum toplumsal ayrışma ve yabancılaşmayı tetikleyen unsurlardır biridir. Günümüzde birbirinin aynısı ruhsuz yüzlerce apartman bütün şehirleri aynı hale getirmiş, şehirlerin, mahallelerin ruhu yok olur.

Mustafa Kutlu’nun *Sevincini Bulmak* isimli hikâyesinde değişen peyzaj ve mimari mahalle kültürünün yok olmasıyla ifade edilir:

“...Eskimiş, pörsümüş, değerleri kaybolmuş, kokusunu yitirmiş, aşkını para ile satmış mahalle can çekişiyor olsa da yine yaşıyordu. Bir zaman daha yaşadı. Ta ki son bahçeli ahşap ev yerini apartmanlara terkedinceye kadar. Ve yine yaşadı. Apartmana tıkmış olsa da eski günlerin aşkını, ahlâkını komşuluk hukukunu, alışkanlıklarını hala taşıyan aileler hayatta idi. Mahalle ölse de hatırası ayakta idi. Ve hatıralar giderek soldu. Çocuktan toruna geçti. Ve mahalle soldu. Mahalle medeniyet ile kültürün, milletin asırlar içinde süzüp aldığı ilkelere, tecrübeye, acı ve sevince, ahlaka, mimari ve estetiğe, adalet ve merhamete, hizmet ve hürmete, devlet ile münasebete dayanan bağımsız bir birim idi. Hakim sermaye ve hakim kültürün, emperyalizmin, onun yerli ortaklarının alafranga dayatmasına ve baskısına da-yanamadı, aşağılandı, küçümsendi ve yıkıldı. Yerine ne konuldu? Kimliksiz ve kişiliksiz, birlikten ve dayanışmadan bihaber, yerli ve milli olana düşman, bireye ve onun nefsanî arzularına dayanan apartmanlar, AVM'ler, siteler. Birbirini tanımayan, sevmeyen, saymayan insanlar; horozdan korkan çocuklar. Birlikte yaşamayı reddedip ferdi hayatı seçenler özgür olduklarını sanıyorlardı. Böylece zokayı yuttular; sermayenin tüketim ekonomisine esir düştüler.”(S.B. s.57)

Mustafa Kutlu bu hikâyesinde mahalle kültürünün toplum için ne kadar hayati bir önem taşıdığını ifade eder. Bütün değerlerini kaybetmiş olan mahalle yok olmamak için direnir. Ancak zamana ve yenilik adı altındaki kapitalizme yenik düşen mahalle yerini apartmanlara bırakır. *“Kentleşmeyle birlikte değişen, aslından uzaklaşan sadece insan değildir. Kapitalizmin birer simgesi olan yapılar da şehrin, özelde de İstanbul’un, kimliğini değiştirmiştir Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde. Artık ‘güc’ün birer*

simgesi olan yapılar, geleneksel yapıların önünde yükselmiş ve geçmişe meydan okuyormuşçasına durmaya başlamıştır” (Yılmaz, 2013:53). Böylece mahalle ile birlikte samimiyet ve toplumdaki birlik-beraberlik yok olur. Apartmanlara hapsolan insanlar ve onların çocukları özgürlüklerini kaybederler. Kapitalizm insanları yalnızlığa iter ve bunun sanki güzel bir olduğu hissine inandırır. Ancak gerçek hiç de öyle değildir bireysellik insanlara daima yıkım getirmektedir. Aşağıda verilen Tablo 1’e göre hikayelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 1.

TEKRAR EDEN KONU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Değişen Peyzaj ve Mimari	Ortakı Adam	1	1970
Değişen Peyzaj ve Mimari	Arkakapak Yazıları	1	1995
Değişen Peyzaj ve Mimari	Chef	1	2005
Değişen Peyzaj ve Mimari	Kapıları Açmak	1	2007
Değişen Peyzaj ve Mimari	Huzursuz Bacak	2	2008
Değişen Peyzaj ve Mimari	Nur	2	2014
Değişen Peyzaj ve Mimari	Sevincini Bulmak	1	2018

Sosyal Değişim başlığı altında değişen peyzaj ve mimari Mustafa Kutlu’nun ilk hikayesinden son hikayesine kadar kendini gösterir. Ortadaki Adam, Arkakapak Yazıları, Chef, Kapıları Açmak, Huzursuz Bacak, Nur ve Sevincini Bulmak hikayelerinde peyzaj ve mimarinin değişimi gözler önüne serilir. Sürekli artan nüfusa konut yetiştirme çabası ile dikey mimarinin sonucu olan apartmanlar giderek berbat

beton kütleleri haline gelmektedir. Böylece komşuluk ve samimiyet yok olur. Kutlu bu durumu okuyuculara fark ettirmek ister. Kronolojik olarak incelenen yedi hikaye kitabında peyzaj ve mimari tekrar eden konu olarak karşımıza çıkar. Mustafa Kutlu ilk hikayesi olan Ortadaki Adam'ı 1970'lerde kaleme alır 2019'a gelindiğinde mimarinin ne denli büyük bir değişim yaşadığını hikayelerinde anlatır.

2.2.2. DEĞİŞEN DEMOGRAFİK YAPI

Mustafa Kutlu hikâyelerinde çeşitli nedenlerden ötürü sürekli hareket halinde olan toplum anlatılır. Bu hareket sonucunda kentlerin ve köylerin demografik yapısı değişir. Dolayısıyla hikâyelerde çoğu kahraman bulunduğu yerden ayrılıp kendilerine ait olmayan yerlerde yaşamaya başlar. Bu durum demografik yapının değişmesine neden olur.

Mustafa Kutlu'nun *Yoksulluk İçimizde* hikâyesinin “Sözün nihayeti ve sevdanın bidayeti” kısmında değişen demografik yapı ifade edilir:

“O gece bavulunu topluyor. Bir an önce, bu “şehirleşmeye” çabalayan kasabayı terk etmeli. Parlak mavi bir gök, çiçek açmış bir badem dalı ve çingiraklı bir fayton aramıştı. Hayır, hiç de sükût-ı hayale uğramış değil. Bir başka mekânı ve bir başka zamanı arzulamıştı. Ama sokaklar ve ağaçlar da insanlar gibi yaşlanıp ölüyorlar, hiçbir şey baki değil” (Y.İ. s.98)

Mustafa Kutlu, kahramanın ağzından kasabanın durumunu anlatır. Kasaba içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için şehirleşmeye çalışır. Sosyal bir varlık olan insan köyde kendini yalnız hisseder ve insanların daha kalabalık olduğu şehirlere gitme isteği duyar. İki yaşam arasında tercih yapmak zorunda kalan insan çoğu zaman şehir hayatını seçer. Bu insanlar artık kendini kentli konumunda görür. Kahraman, ferah bir gökyüzü çiçekli bir cadde ve fayton arar ama zamanın yıkıcı gücü bütün bunları yok eder. Kahraman bu durumu sevmese de bunu kabullenmek zorunda kalır. Mustafa Kutlu çevrede gördüğü sokakların ve ağaçların, insanlar gibi öldüğünü ifade ederek Allah Teâlâ'nın “Her nefis ölümü tadacaktır” (Âli İmran 3/185) ayetine gönderme yapar.

Beyhude Ömrüm isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında değişen demografik yapı ifade edilir:

“-Şu halime baksana bir Derviş ağa. Şu köye baksana. Pislikten, sefillikten geçilmiyor. Terk edip gitti herkes. Hem ben dışarıyı gördüm artık. Burada kapanıp kalmanın devri geçti. Evet eskiden insanlar yurt tutup yaşamış burada, lakin o eski günler bitti. Memleketin nüfusu arttı. Tez elden varıp bir tezgâh kuramaz isek ne iş bulabiliriz, ne de aş.”
(B.Ö. s.164)

Mustafa Kutlu'ya göre ekonomik imkânlar ve teknolojik ilerlemeler toprağa bağımlı yaşayan köylü halkı olumsuz bir şekilde etkiler. Dışarıyı gören köylü yani kenti görmüş köylü bir daha köyde yaşamak istemez çünkü köy ve kent yaşamı arasında büyük fark vardır. Demografik yapının bozulmaması için devlet, köy ölçekli yerleşim birimlerinde birtakım önlem almalı ve göçün önüne geçmelidir. Nüfusun artması sonucu köylüler göç edip hemen bir iş bulmak isterler. Köylüler maddi olarak zayıflaması sonucu göç ederler. Köylerinden daha iyi bir hayat yaşamak için yola çıkan bu insanlar daha zorlu bir hayatla karşılaşır. Tarım kültürüyle yetişmiş olan bu insanlar şehirdeki topraktan kopuk, sahte ve yıkıcı hayata alışamaz. Köylüler kendilerini köylerindeki hayattan daha zor ve daha yoksul bir yaşamda bulurlar. Köyden kente göç sorunu gelişmekte olan devletlerin en büyük sorunlarından biridir. Bu göçü önlemek için devlet, köy hayatını korumalı ve köyde yaşayanları koruyacak politikalar uygulamalıdır. Alınacak önlemlerle köyden kente göç engellenip kentlerde yaşanan barınma, altyapı, sağlık ve eğitim gibi konularda yaşanan sıkıntılar en aza indirilirse demografik yapı korunabilir. *“1980’li yılların başından itibaren Türkiye, özel sektörün yeni tarımsal teknolojileri üretme ve ticaretinde etkin roller üstlenmiştir. Bu yıllarda uygulamaya konan reformların süreci hızlandırdığı açıktır. 1980’lere kadar gelişmekte olan birçok ülkedeki gibi Türkiye’de de tarımsal girdilerin üretimi, ithalatı ticareti ağırlıklı olarak devlet tekelinde olmuştur”* (Gisselquist and Pray, 2001:19). Devletin tarım üzerinde etkinliğinin azalması olumlu yanların yanında bazı olumsuzluklara neden olur. İşgücünün karşılığının alınamaması, araçlar nedeniyle tarlada üretilen ürünün üreticiden düşük fiyata alınıp piyasada bu fiyatın çok üstünden satılması tarımsal üretimi olumsuz yönde etkiler.

Mustafa Kutlu'nun “Zafer Yahut Hiç” isimli hikâyesinde değişen demografik yapı eleştirilir:

“Nüfus artıyor, ekmek aslanın ağzında. Kentleşme böyle mi olur? Azgelişmiş denince kızıyoruz. Hiç hakkımız yok. Balık Ankara’dan kokuyor. Yıllarca seçildiği ili milletvekili

olarak ziyaret etmeyen, tanımayan mebuslarla geçirdik zamanı. Milletle devletin arası açıldı, bir türlü kapanmıyor. Bir seferberlik, topyekûn bir heyecan lazım. Onun için de bir hedef olmalı. İşte zurnanın zırt dediği yer.”(Z.Y.H. s.24)

Mustafa Kutlu, ülkeyi yöneten yöneticilere eleştiri getirir. Siyasilerin işleri bitince milleti unutmaları ve sadece menfaatlerini düşünmeleri vurgulanır. Nüfusun artması ve yapılan kentsel dönüşümün ihtiyaçlara cevap vermemesi durumu içinden çıkılmaz bir duruma sokar. Kutlu, bu karmaşayı ortak bir hedef oluşturarak çözülebileceğine inanır. Hedefleri gerçekleştirmek için çalışmak gerekir. Gerek maddi, gerek manevi. Sonuç olarak hedefe giden yolda ortak bir çalışma ile bu karmaşa çözülür böylece demografik yapı korunur.

Anadolu Yakası'nın başkarakteri Muzo Gönül değişen demografik yapıyı vurgular:

“...Apartman dedim de aklıma geldi. Taşra yabancıya niye kucak açmasın, selam vermesin. Asıl yabancılık merkezdeki apartmanlarda. Üst kattaki alt katta oturamıyor. Ne komşuluk kalmış, ne akrabalık. Tam bir yalnızlık. Yalnız, bir şeyin hakkını teslim etmek lazım. Mesela İstanbul afyon gibidir. Alışkanlık yapar. Bütün sıkıntısına, trafiğine, kalabalığına, gürültüsüne rağmen bu böyledir. İstanbul'un adamı zaman zaman dayanamaz hale gelir, kaçmak; kafayı dinlemek ister. Bir köye, bir sahil kasabasına gider. İlk hafta “ohh, dünya varmış” diye bir rahatlık içinde geçer. O küçümen yeri iki saatte tüketir. Yeniden İstanbul hasreti başlar. Dayanamayıp döner.” (A.Y. s.130)

Mustafa Kutlu, modernizme yenik düşmüş, bunalım ve yabancılaşma problemi ile baş başa kalan bireylerin değişimi ile birlikte sıkıntılı hayatlarının kentsel çevre ile ilişkilerini yansıtmaya çalışır. Modernleşmeye çalışan toplumun kırsal ve kentsel yaşantı arasındaki durumunu göstermeye çalışan Kutlu, apartman daireleri içinde sıkışmış hayatları, kalabalık ve gürültülü caddeleri ve kentin kalabalıkları içinde muhabbetlerini kaybetmiş ama bu alışkanlığından bir türlü kurtulamayan insanları dile getirir. Aşağıda verilen Tablo 2'ye göre hikayelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 2.

TEKRAR EDEN KONU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Değişen Demografik Yapı	Yoksulluk İçimizde	1	1981
Değişen Demografik Yapı	Beyhude Ömrüm	1	2001
Değişen Demografik Yapı	Zafer Yahut Hiç	1	2010
Değişen Demografik Yapı	Anadolu Yakası	1	2012

Sosyal Değişim başlığı altında değişen demografik yapıyı Mustafa Kutlu hikayelerinde kullanır. Yoksulluk İçimizde, Beyhude Ömrüm, Zafer Yahut Hiç, Anadolu Yakası hikayelerinde değişen demografik yapı anlatılır. Değişen demografik yapı sonucunda şehirlerde altyapı, sağlık, ekonomi ve çarpık kentleşme gibi sorunlar ortaya çıkar. Kutlu, bu sorunları hikayelerinde işler. Kronolojik olarak incelenen dört hikaye kitabında değişen demografik yapı tekrar eden konu olarak karşımıza çıkar.

2.2.3. DEĞİŞEN GELENEKSEL YAPI

Sanayi devrimi ile beraber tüm dünyada olduğu gibi Türkiye de değişmeye başlar. Bu değişim olumsuz sonuçlar doğurur. *“Kutlu’nun hikâyelerinde gelenekten moderne hızlı bir geçiş yaşayan Türk toplumunun modern dünyanın elbisesini giyerken üzerinden çıkardığı geleneksel değerleri de onun dünyaya açılan penceresinden seyredilir.”* (Alev, 2013:103) Aile yapısının dönüşüme uğraması, ailenin küçülmesi, kentsel dönüşüm adı altında yok olan şehirler, yalnızlaşan bireyler ve popüler kültür bağımlısı tüketim toplumu değişen geleneksel yapının unsurlarıdır.

Mustafa Kutlu’nun *Arkakapak Yazıları*’nda yer alan “Güvercin Avlayan Martı” hikâyesinde değişen geleneksel yapının nasıl bozulduğu anlatılır:

“Denizi deniz olmaktan çıkardık. Ağaçları tıraş ettik, balıkların kökünü kuruttuk. Havayı mazotla doldurduk. Toprağı dejenere ettik. Bir yerden şöyle kazara çıkmış bir yeşil çimen ucu görsek, hep birlikte oraya hücum ederek ezdik onu, mahvettik (A.Y. s. 13)

Mustafa Kutlu, doğayı tahrip eden insanlığı yani kendimizi eleştirir. Denizlerin kirletilmesi çöp ve atıkların suya bırakılması denizi mahveder. Sırasıyla ağaçlar, canlılar ve hava insanların acımasızlığından nasibini alır. Tabiat insanlara hem yaşamını sürdürmek için hem de çalışmak için gerekli olan ürünleri ve araçları sağlar. İnsan için tabiatın varlığı şarttır ancak insanoğlunun acımasızlığı yabancılaşıma yol açar doğaya yabancılaştıran insan hem kendine hem de emeğine yabancılaştır. Marx insanın doğaya yabancılaştığını şöyle ifade eder. *“İnsanın cinsil varlığı, doğa kadar onun cinsil entelektüel yetileri de ona yabancı bir varlık durumuna dönüşürler. Yabancılaştırmış emek, onun dışındaki doğayı olduğu gibi onun tinsel özünü, insansal özünü olduğu gibi kendi öz bedenini de insana yabancılaştırır”* (Marx 2007:29). İnsan, arzuları ve doyumsuzluğu ile doğaya zarar verir.

Arkakapak Yazıları’nın ilerleyen kısmında bu derece bozulmuş dünyada sadece insanlar değil hayvanlar da değişir. Çevreye bırakılan atıklarla beslenen martılar değişen geleneksel yapının en yakın tanıklarıdır:

“Bu kuşlar çöp yiyor azizim çöp... Marmara’da balık mı kaldı ki yesin fukaralar. Plastik yiyorlar, kâğıt yiyorlar, leş yiyorlar... O görkemli çöp yığınlarının üzerine bulut gibi iniyorlar. Sokak aralarında dolaşıyorlar, çöp bidonlarını karıştırıyorlar, gak, gak ötüyorlar... (A.Y. s. 15)

Mustafa Kutlu yine insanları eleştirir. İnsan çevreye verdiği zararlarla doğadaki canlıların da bozulmasına sebep olur. Büyük şehirlerde tabiat da hayvanlar da bozulmuştur. Doğadaki canlılar adeta başka varlıklara dönüşmüşlerdir. Denizlere kötü davranan insanların bu durumun baş sorumlusudur. Bürokrasinin göstermelik yasakları bu kirliliğin önüne geçememiştir. İnsanlara doğa sevgisi kazandırmak için eğitimsel önlemler alınmalıdır. Sadece çıkarını düşünen insanoğlu doğa yok olunca işin farkına varacak ama geç kalınmış olunacak. Kutlu bu durumu vurgular ve nefis terbiyesinin önemini ifade eder.

Mustafa Kutlu’nun *Hüzün Ve Tesadüf* isimli hikâye kitabında değişen geleneksel yapı ifade edilir:

“Çocukluğumuzda bizi masallarla uyuttular. Sonra gün geldi bizatihi masalın saçma-sapan bir şey olduğu, başta çocuklar olmak üzere kimselerin “masallarla uyutulma”ması gerektiği üzerine vurgu yapılmaya başlandı. Bir şarkıcı böyle bir şarkı okudu, epeyce meşhur oldu. Masallara düşman oldular, folklor ölmüştü, şifalı bitkiler “kocakarı ilacı” diye alay konusu edildi. Sözüün özü eski dünya, eski günler pıllını pırtısını toplayıp hayatımızdan çekip gitti. Geriye dönüp bakmak günahı sanki biri gayriihtiyari geriye dönüp baksa taş kesilecek, donacaktı.” (H.V.T. s.25)

Mustafa Kutlu, eski-yeni çatışmasını çok çarpıcı bir şekilde ifade eder. Çocuklara büyüme döneminde masallar okunur ve çocuklar mutlu bir hayal alemi kurup uykuya dalarlar. Ama günümüz toplumu bunların eski dünyada kaldığını savunur. Sosyal değişim ile masallar, folklor ve eski insanların yaptıkları ilaçlar giderek küçümsenmeye başlamıştır. Mustafa Kutlu artık kimsenin geriye bakmak istemediğini sanki kötü bir şey yapıyorlarmış gibi algılanmasını eleştirir. Tüm dünyada olduğu gibi 19. Yüzyılın başlangıcıyla beraber imparatorluklar çağı kapanmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun yerini Türkiye Cumhuriyeti’ne bırakması toplumsal değişimler meydana getirmiştir. Toplumsal değişimin nasıl gerçekleştiğine dair farklı iki görüş vardır: “*Toplumsal değişim, 1- Birbirini izleyen uzun döneme yayılmış bir dizi reformlar yoluyla, 2- Ani dönüşümleri sağlayan devrimler yoluyla gerçekleşir.*” (Tezcan, 1994:19) Tanzimat’tan başlayarak bir takım reformlarla değişim sürecine girilir, bu süreç Cumhuriyet’in ilanı ile yapılan inkılaplarla devam eder. Sonuç olarak alfabe, eğitim, hukuk ve bunların yanında gündelik yaşamın farklı alanlarında reformlar yapılmıştır. Böylece, gelişmiş ülkelerin yapısına ulaşılmaya gayret edilir. Ancak bu yenileşme çabaları birtakım sıkıntılar ortaya çıkarır. Eski olan her şeyin düşman gibi görülmesi kültürel bağları yıpratır.

Mustafa Kutlu’nun *Chef* isimli hikâye kitabında değişen geleneksel yapı vurgulanır. İnsanların şehir hayatına uyum sağlama çabası ve bocalama süreci ifade edilir:

“...Hem bu şehir meselesini Avrupa’ya göre değil, kendimize bakarak tahlil etmeliyiz. Daha düne kadar İstanbul’un yarısı kendi sebze ve meyvesini bahçesinde yetiştiriyordu. Anadolu’da her şehrin “Bağlar” diye semti vardı. Yazın memurlar dahi oraya taşınır, tavuklar ve kıvırcık salata ile uğraşırlardı.” (C. s.28)

Geçmişte insanlar sebze meyvesini kendi bahçesinde yetiştirirken bugün durum değişmektedir. Kutlu hikayelerinde Türk toplumunun yaşadığı batılılaşma ve sosyal değişime yerli ve milli bir tavırla bakılmasını ister. Hazır gıdanın toplumda yaygınlaşması ve geleneksel tarımdan uzaklaşıp marketlerden alışverişin artması insanların beslenme alışkanlıklarını değiştirir. Bu yüzden insanların sağlıkları ve psikolojileri bozulur. Tarım politikasında bazı aksaklıklar Anadolu’da tarlaların boş kalmasına tarım yapılmamasına neden olur. Kutlu’nun işaret ettiği nokta şehircilik planlarının değiştiği, eski şehir anlayışının bozulduğu, artık şehirlerde doğal ürün ekip biçecek bir alanın kalmadığıdır. Günümüzde insanlar şehirlerden uzakta bahçelerden birkaç metre toprak kiralayıp sebze ekerler. Hikayede insanlığın daha çok çıkar adına çevre düzenini bozması halinde bir karşı toprağa ayak basmak için kilometrelerce yol gitmek zorunda kalacağı vurgulanır.

Chef’in ilerleyen kısmında değişen geleneksel yapının insan ilişkilerine nasıl yansdığı ifade edilir:

“Etrafıma bakıyordum. Herkes bir şeylerin peşindeydi. Bir şeyleri yaşıyor, tüketiyordu. Geziyor, eğleniyor, gülüyor, seyahat ediyor; yeni ilişkilere, yeni çevrelere alışıyor, yeni olanın tadına bakıyordu. “Yeni” kelimesinin bir büyüğü vardı. “Yenilik”in dayanılmaz bir cazibesi vardı. Çünkü “yeni” bugün “eskimiş” oluyordu. Hız ve haz modern hayatı egemenliği altına almıştı. Yolun sonu “eğlence”ye çıkıyordu. Keşif, başarı, kazanç her şey, her şey bir “eğlence” vasıtası olmuştu. İnsanlar ne yapıyorlarsa, ister bir film çeksinler, ister bir kongreye katılsınlar, ister bir seyahatten dönsünler, ister bir eyleme bulaşsınlar netice itibarı ile “çok keyif aldık, çok eğlenceliydi” diye onu tarif ediyordu.”(C. s.38-39)

Mustafa Kutlu, sosyal değişim ile birlikte çağımızın hastalığı haline gelen haz ve hıza değinir. Teknolojik yaşamın getirdiği hızlı ve hazlı hayat insanları sınırsız bir doyumsuzluğa doğru sürükler. İnsanlar sürekli tüketip bu duruma aldırış etmez. Sürekli tüketen insan yeni hazlar peşine düşer hiçbir şeyden memnun olmaz. Mustafa Kutlu’ya göre günümüz insanı yaşamıyor adeta kendinden kaçıyor sürekli bir eğlence arayışında olan insan ona göre bir çıkmaza sürükleniyor. Haz ve hızın sürekli peşinde koşan insan hayatının dengesini kaybeder ve bunun sonucunda bunalım, depresyon gibi sıkıntılara düşer. *“Tüketimin manası başarı, haz, eğlence ve özgürlük gibi kavramları kapsayacak şekilde genişlemiş ve daha iyi bir yaşamın temeli olarak*

görülmeye başlanmıştır” (Üstün ve Tatal 2008:259). Tüketim adeta ağaçların içine giren bir kurt gibi insanları yiyip bitirmeye başlar.

Chef hikâyesinde değişen geleneksel yapı her anlamıyla kendini göstermektedir. Hızlı yaşama merakı, çılgınca tüketim ihtiyacı ve doyumsuzluk eleştirilir:

“Bu arzular, bu tutkular bir türlü bitmez. İnsanoğlu bu yolda bir tatmine ulaşamaz. Bunu ikimiz de kabul ediyoruz. Geride “yaşamak” kalıyor. Elbette güç, iktidar, mevki, şöhret ve tabiatıyla “para” söz konusu ediliyor. Hadi diyelim ki, yeteri kadar paramız var. Nasıl yaşayacağız? Formül şu: En kısa zamanda maksimum hazzı erişmek. Aslında meseleyi bu kadar basitleştirmemek lazım. Adam zamanında “mutluluğun resmini yapabilir misin” diye sormuş. Bu sorunun peşine takılıp Kandeher’a kadar gidebiliriz. Haz aldığımız eylemleri peş peşe dizip hepsini sırayla yaşayabiliriz. Tüketim tutkusu da bir nevi uyuşturucudur. Uzakdoğu’yu, Kanarya Adaları’nı, Afrika’yı, Japonya’yı tüketebiliriz. Oralardan bir “En İyi Yabancı Film Oskar’ı” alıp dönebiliriz. Yine de iş teorik olarak hal yoluna girmiyor.”(C. s.88-89)

Mustafa Kutlu, insanların güç, iktidar, mevki, şöhret ve paranın kölesi olmasını eleştirir. Kutlu, tüketim alışkanlığını uyuşturucuya benzetir. Ona göre tüketim insan hayatını olumsuz etkileyen ve ilk başta keyif veren ama sonrasında ise alışkanlık yaptırarak kişinin hayatını alt üst eden bir unsurdur.

Mustafa Kutlu’nun *Menekşeli Mektup* isimli hikâye kitabında değişen geleneksel yapı insanlar üzerinden anlatılır. Değişen zamanla birlikte değişen iş dünyasının insanları tatil bağımlısı haline getirmesi ve aile ilişkilerinin bozulması ifade edilir:

“Hayat; iş, bar-bira, ev, televizyon arasında sıkışıp kalmış donuk bir fotoğraf. Bu donuk kareyi harekete geçirmek için bütün bir yıl çalışıyor, özlemle tatil ipini çekiyorlar. Bir turizm şirketinin düzenlediği tura katılıyorlar. Genellikle güneş-deniz-kum-içki-seks paketini seçiyorlar. Hani ne derler “çalgınca eğleniyorlar”. Bana kalırsa bu “eğlence” iş hayatlarında görülen karanlıktan, umutsuzluktan, yalnızlıktan daha koyu, daha zavallı. Tatilde kurtlarını dökme tutkusu öyle boyutlara ulaşmış ki, engel olmasınlar diye yanlarına çocuklarını bile almıyorlar. Okula, kreşe, dadiya, akrabaya bırakıyorlar. Geçen yaz olanları gazetelerde okuduk. Hani son seksen yılın en sıcak yazıydı. O yaz sadece Fransa’da evinde yalnız yaşayan on beş bin yaşlı Fransız hayatını kaybetti. Görevliler ölen insanların yakınlarını (oğlunu-kızını) tatil yerlerinde bularak vefat haberini verdiklerinde hep aynı

cevabı aldılar: “Morga koyun, beklesin. Biz tatil dönüşü cenazeyi teslim alırız.” Anladınız değil mi? Tatili kimse bölemez, kimse engelleyemez. Ölüm bile.”(M.M. s.68)

Mustafa Kutlu’ya göre toplumun değer verdiği çoğu şey önemini yitirmeye başlar. Çekirdek aile yapısının topluma hakim olması büyük ailelerin azalmasına neden olur. Böylece ailenin içindeki yaşlılar huzurevlerine bırakılır. Maneviyat yavaş yavaş azalmakta, bireysel yaşam hızla ön plâna çıkmaktadır. İnsanlar yaz aylarında deniz-kum-içki-cinsellik dörtlüsü içine sıkışıp kalırlar. İnsanlar tatillerde kendilerine engel olmaması için çocuklarını dahi yanlarına almazlar. Mustafa Kutlu bu durumu zavallica olarak nitelendirir. Günümüz sanayi toplumu insanları, içinde yaşadığı düzeni benimsettirir. Değişen zamanla ölüm algısı da değişir. Hayatın hızlı akan düzeni içerisinde insanlar, etraflarındaki ölüm olaylarına bile dönüp bakmazlar, en yakınlarındaki ölümlere dahi duyarsız davranırlar. Aile değerinin gittikçe önemini yitirmesi, maneviyat eksikliği ve haz odaklı yaşam toplumu esir alır.

Mustafa Kutlu’nun *Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı* isimli hikâye kitabında değişen geleneksel yapının yıkıcı etkisi şu şekilde ifade edilir:

“Ciltçilik mesleği kan kaybetmeye devam ediyordu. Yazma eserler yok denecek kadar azalmış, onların yerini basma kitaplar almıştı. Basma kitaplar ya kendinden kapaklı oluyor veya uyduruk karton kapaklar takılıyordu. İplik dikiş yerine Avrupa’dan ithal edilen tel dikiş makineleri çoğalmış, yayın işi yapanlar maliyeti iyicene ucuzlatan bu usule meyletmişti. Tek tük yayınevi az sayıda kalmış ciltli kitap meraklıları için elli-yüz kadar kitap ayırıyor, onları ciltçilere veriyor, “öyle pahalı iş olmasın, sanat eserine ihtiyaç yok, yapıverin gitsin” diye tembih ediyordu. Tahir Usta’yla çalışan iki yayıncı böylece iş getiriyor, dükkân onların hayrına ayakta durabiliyordu.” (T.S.B.Ö.H. s.52)

Mustafa Kutlu, teknolojinin gelişmesi ile birlikte yok olmaya yüz tutan ciltçiliği gözler önüne serer. El yazması kitaplar yerini matbaa baskısı kitaplara bırakmaya başlar. Artık sanat ve el işinin yerini seri üretim ürünler alır. Gelenek, toplumun geçmişine dair derin izler taşır. Toplumun geçmişinden gelen tarih, mimari, kültür, edebiyat, din ve sanat birikimi toplumun milli ruhunu oluşturur. Ciltçilik kültürü Türklerin İslamiyet ile tanışmasından sonra gelişme göstermiştir. *“Osmanlı hükümdarlarının okuma sevgisi, kitap sanatlarının gelişmesini sağlayacak bir ortamın doğmasına sebep olmuştur. Sarayda hat, tezhip, minyatür ve cilt atölyeleri kurulmuş, bu atölyelerde devrin başta gelen yerli ve yabancı sanatkarları*

çalıştırılmıştır. Bu arada yabancı sanatkarlar ayrı atölyelerde görevlendirilerek Türk kitap sanatının dış tesirler altında kalması engellenmiş ve bozulup değişmeden gelişmesi sağlanmıştır” (Cunbur 1976:134) Osmanlıda büyük bir gelişme gösteren ciltçilik sanatı modernizm ve teknoloji etkisiyle yerini karton kapaklara bırakmıştır. Seri üretim kapaklar el emeği ve zaman isteyen ciltçilik sanatının yavaşlamasına neden olur. Toplumun yüzyıllardır biriktirdiği kültürü modernizmin etkisiyle yok olmaya başlar. Fabrikalaşma ve seri üretim milli sanatın yerini alır. Bu yüzden manevi ruh ortadan kalkar geriye sadece gelip geçici nesneler kalır.

Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı hikaye kitabında değişen geleneksel yapı şu şekilde anlatılır:

“Geçen zaman içinde harf inkılabı yapılmış, dünyadaki yeniliklerin, teknolojik buluşların bir kısmı az da olsa Türkiye’ye ulaşmış, elektrikle çalışan cihazlar artmış, bu arada matbaacılık gelişmiş, buna bağlı olarak ciltçilik de yepyeni bir yola girmişti. Basılan kitapların neredeyse tamamı artık karton kapakla piyasaya veriliyordu. Eski usul ciltçilik bir “el sanatı” seviyesine düşmüştü. Ya bu modern makinelerden alıp yeni bir cilthane kuracaktınız, ya da köşenize çekilip kitap meraklıların getireceği birkaç klasik cilt siparişiyle geçinecektiniz.” (T.S.B.Ö.H. s. 58)

Tahir Sami Bey’in dedesi Tahir Efendi’nin ve babası Ziya Efendi’nin ciltçilik yapması nedeniyle bu mesleğin yaşadığı değişim görülür. Matbaaların çoğalması, el yazması eserlere ilginin düşmesi ve karton kapların popüler hale gelmesi ciltçilik mesleğinin gelirini neredeyse bitirir. Ciltçiliğin Tahir Sami Bey de dâhil olmak üzere üç kuşaktır öneminin giderek azalması ve aile kuşağının son temsilcisi olan Tahir Sami Bey’in döneminde tamamen ortadan kalkması, sosyal değişimin ve medeniyet değişiminin en çarpıcı ifadesidir. Ekonomik ve modern yenilikler tüm sanat alanlarında görüldüğü gibi cilt sanatı ve ciltçilik alanında da gerilemeye sebep olmuştur. Bunun yanı sıra değişim gösteren insan ihtiyaçlarının karşılanması ve gelişen hayata uyum sağlamak için klasik ciltçilik yerini modern kitap kapaklarına bırakır.

Mustafa Kutlu’nun *Zafer Yahut Hiç* isimli hikâye kitabında Tepeköy’ün geleneksel yapısının değişmesi ifade edilir:

“Dere boyuna fabrikalar kurulmaya başlayınca Tepeköy’ün talihi değişivermiş. O sessiz, sakin, mevsimler gibi sabit, huzurlu günler geride kalmış, yerine bir karmaşa, bir

garip hareket gelmiş. Dere boyunun hazine arazisini gözüne kestiren uyanıklar, buralara yolunu bulup birer birer atelye ve fabrika yapmaya, atıklarını da dereye salmaya başlamışlar.”(Z.Y.H. s.14)

Mustafa Kutlu, Tepeköy’de yaşanan değişimi ve insanların bu durum karşısında verdiği tepkiyi anlatır. Fabrikalarla dolan Tepeköy eski sakin günlerini kaybedip karmaşık hareketli günler yaşamaya başlar. İnsanlar para uğruna hazine arazisine yerleşmeye başlar. Buraya kurulan fabrikaların kimyasal atıkları ise dereye salınmaya başlar. Sanayileşme ve ekonomik gelişme insan yaşamı ve doğayı derinden etkiler. Ekonomik gelişmenin istenmeyen sonuçlarından olan çevre kirliliği üretim devam ettiği sürece oluşabilecek bir sıkıntıdır. “Çevreye bırakılan atıklar sadece üretim aşamasında kalmamakta, ürünün tüketiminden yok edilmesine kadar her alanda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, üretilen her ürünün çevre açısından maliyeti, sanıldığından aksine oldukça yüksektir” (Flasbarth 2001). Mustafa Kutlu, doğanın bu şekilde tahrip edilmesini eleştirir.

Zafer Yahut Hiç isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında Tepeköy’ün durumu ve değişen geleneksel yapı ifade edilir:

“Derenin dereliği kalmamış ki. Yukarıdaki fabrikalar bütün atıklarını, yakın evler boru döşeyerek lağım sularını doğrudan dereye akıtıyor, bu sebeple dereye pis kokulu, kapkara bir su biriktiriyormuş. Mikrop ve zehir kaynağı. Şoför yolda Ferit’e demiş ki, hani “Tepeköy’de dert çok” diye. Dert çok, doğru ama bunlarla uğraşacak zaman bulunabilir. Önce yağmadan payı kapmak lazım. Bu anlattığım hikâye “yağmadan pay kapma” dönemidir. Bitmiş midir? Bitmez. İstanbul burası, yağmalanacak bir şey daima vardır.”(Z.Y.H. s.18)

Mustafa Kutlu, doymak bilmeyen insanlara eleştiri getirir. Paranın etkisi, teknolojik ve bilimsel gelişmeler doğanın iflas etmesine neden olmaktadır. “Bilimin gelişmesi ve makineleşmesi ile doğayı koruyacak son sınırdan ortadan kalktı, kültürel engel yok oldu. Mekanik Kartezyen anlayış “Batı kültüründe doğayı kullanmak ve sömürmek için adeta bilimsel bir yetki haline geldi. Böylece bilimsel bilgi ‘kendimizi doğanın efendisi ve sahibi’ yapmak amacıyla hizmet için kullanıldı” (Cevizci 2001:155) Doğanın kirlenmesi, atıkların akarsulara boşaltılması kimsenin umurunda değildir. Herkes az veya çok para peşine düşmekte doğal olan her şeyden uzaklaşmaktadır.

Anadolu Yakası isimli hikâye kitabında Muzo Gönül değişen geleneksel yapı hakkında durum tespitleri yapmaya devam eder:

“-Otomobil evet. Bak Erol yirminci yüzyılda hayat tarzını tayin eden, insanları yöneten üç önemli alet var. Otomobil, bilgisayar, televizyon. Bilgimiz ve eylemimiz bunlara bağlı. Hız ile hazzı dayanan hayat tarzını bunlar idare ediyor ve bizi “tüketim toplumu”nun bir neferi haline getiriyor.

-Kumanda bizde değil mi?

-Öyle diyorlar. Ama bu bir aldatmaca. Yaman bir tuzak. Kumandayı sana veriyor ama bir şartla. İktidara geliyorsun, lakin muktedir olamıyorsun.

-Az daha açık etsen

-En basiti şu. Elinde kumanda var ama bir programı seyrederken ondan vazgeçip ötekine geçemiyorsun. Dedim ya afyon gibi, esrar gibi bir şey. Bu hız ve haz peşinde koşmak yoruyor insanı. Hepimiz hayat yorgunuyuz. Günlerimiz bir karmaşa, bir koşturmaya içinde geçiyor. Bitkin halde eve varıp bir koltuğa çöküyoruz. Artık ciddi bir meseleye kafa yoracak halde değiliz. Haberler hızla geçiyor. Biz daha nedir, ne oluyor diyemeden yorumcular neyin ne olduğunu bize anlatıyorlar. Biz ha, demek ki böyleymiş diye kararı verip bir komedi dizisine geçiyoruz. İyice mayıştığımız sırada reklamlar hücumu geçiyor. Bizi yumuşak karnımızdan vuruyor. Hanım bir yandan, çocuklar öte yandan hiç ihtiyacımız olmayan malları, eşyaları alalım diye tutturuyor. Ertesi gün bakıyorsun tüm komşular o malı almış. Sen artık dayanamayıp teslim oluyorsun. Mutfığımız robotlarla, banyomuz deterjanlarla doluyor; kredi kartları havada uçuşuyor, tatil programları bizi bize bırakmıyor.” (A.Y. s. 122-123)

Mustafa Kutlu’ya göre teknolojinin etkisiyle insan, günlük yaşamın monotonluğu içinde duygularından uzaklaşmış, daha çok başarı, daha hızlı yaşam, daha çok tüketim yarışına girmiştir. İnsanın hızlı yaşamı teknolojiye gelişme hızını arttırmakta, teknolojik gelişmeler de yaşamı daha da hızlandırmaktadır. İnsanlar birbirinden hızlıca uzaklaşmaktadır. İnsanlar işten yorgun bir şekilde evine döner. Televizyon ve televizyondaki kişiler toplum adına fikir beyan ederler. Artık sorgulamaya vakti olmayan insan televizyon dizileri izlemeye başlar. Tüketim toplumunun bir üyesi olan bireyler hız ve haz duygusuna kapılıp kendini kaybeder. Kapitalizmin unsurları olan moda ve medya bireyleri ele geçirir. Sınırsızca tüketme ihtiyacı bireyleri adeta esir alır. *“Kutlu’ya göre özne olamayan insanı komuta eden*

otomobil, bilgisayar ve televizyondur. Bunların insan hayatındaki işgali onu tüketim toplumunun bir ferdi yapar” (Bağcı. 2014:84) Televizyon reklamları aile içinde bir etkiye sahip olur bu etki yayılarak topluma ulaşır. İnsanların birbirine gösteriş yapmak için tüketim yarışına başlar. Bunun sonucunda insan makineleşmekte, duygularından uzaklaşmaktadır. Manevi dünyanın değerlerini, yani insanî değerleri doyasıya yaşayamayan insan, yerini robotlaşmış bir insana bırakmaktadır.

Mustafa Kutlu’nun *Tirende Bir Keman* isimli hikâye kitabında değişen geleneksel yapı içindeki mahallelerin ve hamam kültürünün sona ermesi anlatılır:

“Zaman geçti, aşağı mahallenin tadı kaçtı, millet yukarıdaki yeni evlere taşındı, nüfus artınca oraya modern bir hamam yapıldı. Hadi bunu bir yana bırakalım artık evlerde banyo vardı. Banyo sobası vardı. Daha sonraları varlıklı olanlar şofben taktırdılar. Yeni nesil pek hamama rağbet etmedi, müşteri azaldı.”(T.B.K. s.117)

Mustafa Kutlu değişen geleneksel yapıyı hamam kültürünün yok olması ile ifade eder. Hamam kültürü artık unutulmaya yüz tutmaktadır. Zaman ilerledikçe insanlar kendi evlerindeki banyolarda temizlenmeyi tercih etmektedir. Aileler hamamları tercih etmediği için yeni nesiller de hamamı bilmez ve rağbet etmez. Hamam kültürü Türk toplumun özelliklerini gösteren bir unsurdur. Kadınlar hamama giderken dolmalar, sarmalar hazırlar ve yanlarında darbuka götürüp eğlence yapar, erkekler ise çiğ köfte yoğurup ayran içerler. Hamamlarda tellâklar ve natırlar bulunur. Erkek çocuk anneleri hamamda kız beğenirler. *“Türklerin yaşamında hamamlar sadece bir yıkanma yeri değil, sosyal ve kültürel etkinliklerin yaşandığı merkezlerdir. Kültürel ve geleneksel değerlere dayanarak hamamı tanımlamak gerekirse; sadece bir yıkanma yeri değil, “sağlık, sosyal ve kültürel etkinliklerin yaşandığı mekanlar”* olarak göze çarpar. (Ayçeman 2016:12) Hamam kültürü birçok unsuru bir arada bulunduran geniş bir kültürdür. *“Osmanlı toplumunda özellikle kadınların toplandığı, sohbetlerin ve eğlencelerin yaşandığı, güzelleştikleri, erkek annelerinin oğullarına kız beğendiği güncel olaylardan haberdar oldukları mekanlar olan hamamlar, sadece mimarisi ve temizlenmek için değil gelenekleri ile de farklı bir önem taşımaktadır”* (Taşçıoğlu, 1998: 21). Değişen geleneksel yapı ile beraber hamam kültürü giderek azalmaya devam eder. Modernizm ve kapitalizm ile birlikte bireysel yaşamın topluma hakim olması hamam kültürüne büyük darbe vurur. Aileler artık evlerinde ya da apartmanlarındaki banyolarında temizlenme ihtiyacını

karşılarlar. Kişilerin ekonomik durumuna göre evlerdeki banyo sayısı iki ya da daha fazla sayıda olabilmektedir. Bu yüzden insanlar hamamlara gitme ihtiyacı duymaz. Özetle hamam kültürü tasından, kurnasına, peştemaline, mimarisine ve insani ilişkilere kadar özel bir kültürdür.

Mustafa Kutlu'nun *Hesap Günü* isimli hikâye kitabında değişen geleneksel yapı bu kez iş dünyası üzerinden kendini gösterir:

“Ülke ne kadar değişti. Elbette dünya değişiyor. Önceleri insanlar memur olmak için herkese paşam derdi; şimdi memuriyet küçümseniyor. Elbette öyle olur. Önünde dört tane kaz katsan otaramayacak adamlar ihracat yapıyor, imalat yapıyor, siyaseten devlete sızıp devlet imkânlarını kullanarak han hamam sahibi oluyor.”(H.G. s.47)

Mustafa Kutlu, değişen geleneksel yapıyı meslekler üzerinden anlatır. Eskiden memurluk çok istenen bir meslek iken günümüzde kimsenin itibar etmediği bir konuma düşmüştür. Bir işten anlamayan kişiler siyasete atılıp devletin imkânlarıyla çok zenginleşmeye başlar. *“Toplumda yaygın olan “tanışın varsa işin kolay”, “kimsen yoksa vay haline”, “adamım olur”, “dayım olur”, “hemşerim olur”, “kirvem olur”, “akrabam olur”, “yakınımdır”, “köylümdür”, “ahbabım olur” gibi deyimler ve değer yargıları kayırmacılık fiiline meşruiyet kazandırmaktadır.”*(Aytaç 2010:100) Mustafa Kutlu, toplumun her aksayan yönüne değindiği gibi bu aksayan yönüne de dikkat çeker.

Mustafa Kutlu'nun *İyiler Ölmez* isimli hikâye kitabında değişen geleneksel yapı İstanbul üzerinden ifade edilir. Atalay'ın gördüğü manzara kendisini çok üzer:

“Bu defa İstanbul'u iyice yadırgamıştı. Şehrin nüfusu iyice artmış, havası kirlenmiş, insanlar mal derdine düşmüştü. “Yazık” dedi, “Bu şehir ağır ağır ruhunu kaybediyor”. Bir an evvel ekip arkadaşlarına, artık yurt bellediği o küçük taşra kentine, evine ve bahçesine dönmek istiyordu.”(İ.Ö. s.145)

Mustafa Kutlu, İstanbul'un yaşadığı sosyal değişimi Atalay'ın ağzından ifade eder. Sürekli kalabalıklaşan, havası kirlenen şehre aldırış etmeden mal-mülk peşine düşen insanlar Kutlu'yu üzer. Şehir artık can çekişen bir canlı gibi ruhunu yavaş yavaş kaybetmeye başlar. Bu durum karşısında Atalay taşraya dönmek ve huzurlu yaşamına geri dönmek için sabırsızlanır. Çünkü taşrada büyük kalabalıklar, sürekli çalışan arabalar ve insanların mal mülk hevesi yoktur.

Mustafa Kutlu'nun *Sevincini Bulmak* isimli son hikâye kitabında değişen geleneksel yapı dikkatleri çeker. Göç dalgasıyla beraber değişim kasırga gibi önüne gelen her şeyi yok eder:

“Ariadolu’dan kopup büyük şehirlere akan insan seli önüne geleni yıkıp geçerek memleketi allak-bullak etmişti. Eski düzen, geleni sokak, eski mahalle, bahçe, çeşme, kuyu, ağaç, mezarlık, mescit, tekke, kahvehane, çarşı, mektep, komşuluk, arkadaşlık, ehliyet, emniyet, güven, kanaat, feragat, feraset, nezaket, güzellik, incelik, insan ile insan, insan ile eşya, insan ile tabiat arasındaki âhenk yavaş yavaş çöküyordu” (S.B. s. 49)

Mustafa Kutlu ilk hikaye kitabından son hikaye kitabına kadar değişimin olumsuz etkisini hikayelerinde işler. Yıl 2019’a ulaştığında bu değişim artık önlenemez hale gelir. Başta mahalle, sokak derken zamanla insanlar değişir. Bunun sonucu olarak tabiat bozulur. Böylece değişim adeta bir hastalık gibi toplumun her alanına yayılır. Mustafa Kutlu bu durumu üzümlere ifade eder. Değişimi hikayelerinde işleyerek kendi ifadesiyle tekere çomak sokmak ister.

Mustafa Kutlu sosyal değişimi kentleşme, insan ilişkileri, dini hayat ve iş dünyası gibi kavramlarla okuyucuların dikkatine sunar *“Hikâyeciliğiyle tanınan Mustafa Kutlu’nun eserlerinde nerede ise bütün konular, genelde sosyal değişim ve bu değişimin yarattığı çeşitli sorunlar etrafında şekillenir.”* (Dursun 1998:26). Sosyal değişimin en büyük tetikleyicisi modernizmdir. Modernizmle birlikte zincirleme bir değişim süreci başlar. Mustafa Kutlu bu sosyal değişim karşısında geleneğin yanındadır. Teknolojinin altında ezilen el sanatlarının yanındadır. Moda ve reklam etkisi altında kalmış yığınları maneviyata çağırarak bu değişimin etkilerini azaltmak ister. Kentsel dönüşüm adı altında yok olup giden yeşil kentleri savunur. Geleneklerimizdeki eski muhteşem mimariyi içinde ruh barındıran mabetlere özlem duyar. Bunun ancak manevi yönümüzü güçlendirerek kazanabileceğimizi ifade eder. Aşağıda verilen tablo 3’e göre hikayelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 3.

TEKRAR EDEN KONU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Değişen Geleneksel Yapı	Arkakapak Yazıları	2	1995
Değişen Geleneksel Yapı	Hüzün Ve Tesadüf	1	1999
Değişen Geleneksel Yapı	Chef	3	2005
Değişen Geleneksel Yapı	Menekşeli Mektup	1	2006
Değişen Geleneksel Yapı	Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı	2	2009
Değişen Geleneksel Yapı	Zafer Yahut Hiç	2	2010
Değişen Geleneksel Yapı	Anadolu Yakası	1	2012
Değişen Geleneksel Yapı	Tirende Bir Keman	1	2015
Değişen Geleneksel Yapı	Hesap Günü	1	2015
Değişen Geleneksel Yapı	İyiler Ölmez	1	2016
Değişen Geleneksel Yapı	Sevincini Bulmak	1	2018

Sosyal Değişim başlığı altında değişen geleneksel yapıyı Mustafa Kutlu hikayelerinde okuyucuların dikkatine sunar. Arkakapak Yazıları, Hüzün ve Tesadüf, Chef, Menekşeli Mektup, Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı, Zafer Yahut Hiç, Anadolu

Yakası, Tirende Bir Keman, Hesap Günü, İyiler Ölmez hikaye kitaplarında değişen geleneksel yapı anlatılır. Değişen geleneksel yapı sonucunda toplum bağları zayıflar. Toplumun çözülmesi insanları felakete sürükleyebilir. *“Hikayelerini kaleme aldığı zaman olan seksenli yıllarda ülke ciddi sosyal ve siyasal, kültürel değişim süreçlerini yaşadığı için yazarın hikayelerinde değişim temini izlemek mümkündür.”* (Okkesim, 2011:160) Kutlu yaklaşımda olan tehlikeyi gördüğü için bu konuyu eserlerinde işler. Kronolojik olarak incelenen on hikaye kitabında değişen geleneksel yapı tekrar eden konu olarak karşımıza çıkar.

Sonuç olarak Mustafa Kutlu ilk günden beri kaleme aldığı 29 hikaye kitabından 18’inde Sosyal değişim konusu altında; peyzaj ve mimari, demografik yapı ve geleneksel yapıdaki değişimi tekrar eden konu olarak hikayelerinin merkezine koyar.

2.3. TEKNOLOJİK DEĞİŞİM

Kelime anlamı olarak sistematik ve planlı iş yapma yolu veya sanatı anlamına gelen teknoloji günlük hayatta genel olarak fiziksel bir unsur veya bir araç ile özdeşleştirilir. Dünyanın her yerini saran teknoloji insanları tüketime yönlendirir. 20 yıl öncesine kadar insanların ellerinde cep telefonları ve tablet bilgisayarlar yoktu ancak günümüzde bu cihazları kullananların yaşı ilköğretim seviyesine hatta bebeklik dönemine kadar düşer. İnternet ve sosyal medya ile birlikte insanlar cep telefonuna bilgisayarlara bağımlı hale gelir. İnsanlar renkli ekranlarda gördüğü doğa ve manzara fotoğrafını beğeniyor ancak kimse doğaya çıkmak istemez. Fabrikaların çoğalması ama denetimlerin düzgün yapılmaması insan ve hayvan sağlığına ciddi sorunlar açabilir. Fabrika atıkları ve gazları küresel ısınmayı tetiklemekte doğayı kirletmeye devam etmektedir. Teknolojiyle birlikte artık kas gücü değil beyin gücü öne çıkar ancak bunun olumsuz yanı insanların hareketsiz kalması ve obezite gibi hastalıklara yakalanmasıdır.

Teknolojinin kötü yanlarının yanında iyi yanları da bulunur. Teknoloji insanlara zaman konusunda büyük kolaylıklar sağlar. İnsanlar bulundukları yerden internet üstünden alışveriş yapabilir ya da faturalarını ödeyebilir. Hastalıkların tedavisinde insan vücudunun en ince ayrıntısını gösteren aletler icat edilir. Bu teknoloji sayesinde hastalıkların tedavisi kolay teşhis edilip tedaviye başlanır. Teknolojiyle insanlar arasındaki bilgi alışverişi hızlanır. Bu sayede bilgi çoğalır

insanların işine daha kolay yarar gelir. Teknolojinin gelişmesiyle eğitim kalitesi artar bilgiye ulaşım kolaylaşır. Son olarak araba, uçak, gemi, tren gibi teknolojik cihazlar insanların ulaşımında oldukça iyi bir imkan sunar. Bu teknolojik imkanlar yokken insanlar yürüyerek veya yük hayvanlarıyla haftalarca, aylarca yolda zaman geçirirler. Teknolojiyle birlikte bu zaman dilimi dakikalara düşer.

Mustafa Kutlu hikayelerinde teknolojik değişim kendini gösterir. Hikayelerinde teknolojinin hem iyi hem de kötü yanlarını dile getiren Kutlu teknolojinin insanlığa daha çok sıkıntı yaratacağı görüşündedir.

Mustafa Kutlu'nun *Beyhude Ömrüm* isimli hikâye kitabında teknolojinin gelişmesi ve köylülerin bu duruma karşı verdiği tepki muhtarın odasına aldığı radyo üzerinden ifade edilir:

“Köyde bir tane radyo vardı. O da onun evinde. Bu garip aletin köye gelişi, kuruluşu, porselen fincanlı, telli-direkli antenin gerilişi bayağı merasimle olmuştu. Muhtar oğullarını kasabaya, Hamdi Bey'in mağazasına göndermişti. Aleti kuracak adam misafirlerle beraber gelince paraya kıyıp bir davar kestirmiş, azim ziyafet olmuştu. Evleri o gece sanki düğün eviydi. Radyodan gelen hışırtılı sesler önce bir şaşkınlık ve korku yaratmış, sonra yayın netleşince, kadınlar salavat getirmeye, erkekler habire “Cık, cık, cık... Allah Allah.. Hele şuna yahu” demeye durmuşlardı. Akıl sır ermez bir garip kutu. Ta Ankara'da okunan türkü gelip Muhtar'ın odasında gaz sandığı gibi bir aletten duyuluyordu. Sanki içinde birileri vardı. Köylüler –hele yaşlı kadınlar- bir zaman radyonun yanında mahrem konuşamaz oldular. Casus gibi duruyordu köşede. Düğmeyi çevirir konuşur, yerli yersiz laflar eder. ...Evde Muhtar'dan başkası radyoya yaklaşmaya, hele ki düğmesini çevirip açmaya bir zaman cesaret edemediler. Köyün çoluk-çocuğu uzun süre radyonun bulunduğu odanın sokağa bakan penceresinin altına doluşup gelen sesleri dinleyerek “Abooo” diye diye birbirlerine anlatıp durdu. “(B.Ö. s. 74-75)

Teknolojik ilerlemeler ilişkileri ve gelenekleri-görenekleri etkiler. Muhtar'ın odasına kurulan radyo köyde adeta şok etkisi yaratır. Teknoloji yavaş yavaş Anadolu'ya yayılırken insanların buna alışması da zaman alır. Radyo bir düğün merasimi gibi coşkuyla evlere kurulur. Radyodan gelen seslerle köyün yaşlıları tedirgin olurken köyün çocukları ise bu sesin büyüleyici etkisine kendilerini kaptırırlar. Teknolojik yenilikler o yeniliklere sahip olan kişilerin de konumunu yükseltir. Radyonun sadece muhtarın evinde olması diğer insanların radyodan hangi haberlerin söylendiğini sorması muhtarın kasılmasına sebep olur. Türkiye'de radyo

ve televizyonun gelişimi hızlı bir şekilde başlarken halk buna değişik tepkiler verir. Dünyanın her ülkesinde görüldüğü gibi Türk toplumu da televizyonu ve radyoyu hemen benimser ve evlerine dahil eder.

Mustafa Kutlu'nun *Rüzgârlı Pazar* isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında eskiden kullanılan testilerin zamana yenik düşmesi ve neden teknolojik aletlerin günümüzde daha çok kullanıldığını açıkça ortaya koymuştur:

“Nimet’in babası diyor ki: Yahu bizim oranın toprak testileri meşhurdur. Ki suyu testiden içmenin de ayrı bir lezzeti vardır. Hafif toprak kokan bir serinlik. Buzdolabında soğuyan suyun boğaz yakan tadına benzemez yani, yumuşaktır. Heveslendim, bir testi ısmarladım memlekete. Geldi. Suyu doldurup koyduk gölgeye. Bir zaman güzelce içtik yani. Sonra ne oldu biliyor musunuz? Testinin üzeri rutubetten kaymak bağladı. Böyle yağlı-kara bir yosun. Gözenekleri tılandı. Kaldırıp attık.” (R.P. s.81)

Mustafa Kutlu, teknolojinin karşısına bir topraktan yapılmış testi örneği vererek durumu ifade eder. Eski eşyalar ne kadar güzel olsa da belli bir zamandan sonra zamana karşı yenik düşüp bir köşeye atılırlar. Hikayede buzdolabında bekleyen suyun boğazı acıtması ve onun yerine testi kullanılması sonucu yaşananlar anlatılır. Buzdolabının soğuttuğu su yerine testi içinde bekleyen su tercih edilmiştir ancak testinin rutubetlenmesi sonucu testi kaldırılıp bir kenara koyulur. Mustafa Kutlu testi sembolü ile geleneği, maziye ifade eder. Rutubetlenen mazi ve yaşam şekilleri kaldırılıp bir kenara koyulur. Ancak yerine yenisi gelince bu rutubet etkisi yok olmaz. Bu yenilik, acı ve buruktur.

Mustafa Kutlu'nun *Chef* isimli hikâye kitabında medya personeli ve Avukat'ın konuşması üzerinden teknoloji konusu ifade edilir:

“-Senin gündeminde ne var?

-Dünyamızı güden güçler.

-Vay be! Nedir?

-Televizyon, bilgisayar, otomobil.” (C. s.30)

Mustafa Kutlu'ya göre ekonomik ilerleme insanları ve toplumları olumsuz yönde etkiler. Ekonomik gelişmeler toplumsal düzeni ve buna bağlı olarak insan yaşamını değiştiren ve dönüştüren baskıcı bir güç olarak karşımıza çıkar. İnsanoğlu

sahte bir hayatı sürdürmek zorunda kalmaktadır. İnsanları tek bir kalıba sokan teknoloji onun hakimi olur. Mustafa Kutlu ekonomik ilerlemenin toplumsal düzeni ve bununla beraber insan hayatını değiştirmesini eleştirir bu durumun ancak milli bir fikir ve maneviyatla önlenebileceğini savunur. Sosyal medya, tv reklamları insanları adeta bir robot gibi kontrol etmektedir. İnsanlara dayatılan markalar, ideolojiler insanları kendine ve topluma yabancılaştırır. Bunun sonucu olarak insanlar aynı fikirlerin aynı markaların kölesi durumuna düşer.

Chef isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında teknolojinin gelişmesi sonucu el sanatlarının itibarını kaybetmesi anlatılır:

“Hem takdir edilen, hem küçümsenen. El sanatı böyledir. Giderek azaldı biliyorsunuz. Sonunda varoşlara düştü. Düşsün be! Ben hiç yüksünmedim bundan, iftihar ettim. Ne de olsa bir ayrıcalık. El halısı ile fabrika halısı bir olur mu?” (C. s.36)

Mustafa Kutlu’nun el sanatlarına önem verdiği yazdığı eserlerden bilinmektedir. Başkarakter Hüseyin Hüsnü Şen el sanatının yerini hiçbir şeyin tutamayacağını fabrikasyon ürünlerin bunlarla boy ölçüşemeyeceğini söyler. Ama Hüseyin Hüsnü Şen’in sahip çıktığı el sanatlarına zamanla insanlar rağbet etmemeye başlar. Sonuçta el sanatı giderek azalır ve varoşlara kadar düşer. *“Modern toplum yapısı incelendiğinde örgütlenme, akrabalık ilişkilerinin yerine uzmanlaşmayı gerekli kılarken ekonomik, siyasi, dini ve eğitimsel birleşmelere dayandığı, anonim, hareketli, rol ve statülerde uzmanlaşmanın görüldüğü, işbölümünün arttığı, geleneklerin gücünü kaybettiği, aile yapısında ve ilişkilerde bireyci anlayışın hâkim olduğu toplum tipidir.”* (Dönmezer 1999:225) Modernizmle beraber meslekler, hayatlar, üretim ve tüketim değişir. Küçük esnaf ve zanaatkarlar yerini büyük marketlere seri üretim ürünlere bırakır. Akrabalık zayıflar, geleneksel iş gücü uzmanlaşmış iş gücüne dönüşür.

Chef hikâye kitabında Hüseyin Şen ile oğlu markete gider. Gelişen teknolojinin oyuncaklar üzerindeki etkisi, karakterin bakış açısından okura yansıtılır:

“Bir markete girmiştik, oyuncak reyonunu dolaşıyorduk. Bir çocuğu çıldırtacak çeşit bolluğu. İthal oyuncaklar ülkeye yağmur gibi boşalmış, zavallı yerli oyuncak sanayiini silip atmıştı. Yerli oyuncak sanayimiz zaten yoktu demeyin. İşte kendi yağıyla kavruluyordu.

Arabaları, tabancaları, yapbozları, kurşun askerleri, Örümcek Adam, Süpermen kostümlerini geçiyorduk.”(C. s.62)

Mustafa Kutlu, içinde bulunduğu dönemi gözler önüne serer. Oğluyla markete giren Hüseyin Hüsnü Şen yurtdışından ülkemize getirilen oyuncakları görür. Örümcek adam, Süpermen gibi yapay kahramanlardan çocuk gözlerini alamaz. Bu durum yerli oyuncakları yerinden etmiştir. Kutlu, hikâyede yerli ve milli olmanın önemini vurgular. Yabancı kültürlerin oyuncakları bizim çocuklarımızın üzerinde olumsuz etkiler bırakabilir çünkü kendi kültürüne uzak bir şekilde büyüyen çocuk içinde yaşadığı toplumla bir bütün haline gelemez. Bu durum sonucunda toplumdan kopuk bireyler yetişir ve toplumda birlik ve beraberliğin oluşmasına büyük bir engel oluşturur.

Mustafa Kutlu’nun *Menekşeli Mektup* isimli hikâye kitabında teknoloji konusu göze çarpmaktadır. Ahmet Ferit Bey’in teknolojiye uyum sağlayamaması sonucu işlerinin bozulması ifade edilir:

“Teknoloji durduğu yerde durmaz, hep yenilenir, hep yenilenir. Reklamcı boşuna “Eski çoraplarınızı atın, atın” diye bağırıyor. Yenisi çıktı çünkü eskinin hükmü kalmadı. Ahmet Ferit Bey işte bu teknolojinin yenilenmesine ayak uyduramadı. İlke İlaç Sanayi’yi zamanın hükmüne göre yeni yatırımlarla yenileyemedi. Gün geldi harcı borcunu ödeyemez oldu. Fabrika tekleyince bir eczanenin umuduna kaldılar. O da ne? Her sokakta bakkal dükkânı gibi eczaneler açılmaya başlamış, eczacılık mesleği eski itibar ve karını kaybetmişti.”(M.M. s.35)

Mustafa Kutlu, teknolojinin sürekli gelişen ve değişen etkisini, popüler televizyon kültürünün insanları etkilemesini aktarır. Televizyondaki reklamlar insanların sürekli yeni merakını artırır. *“Kapitalizm, üreticilerin dolaylımsız ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade, satış, mübadele ve kar amacını güden bir ücretli emek ve meta üretim sistemidir”* (Marshall 2005: 382). Kapitalizm içinde tüketimi tetikleyen en ilgi çekici unsurlardan biri modadır. Dünyaya ve ülkemize bakıldığında insanlar çevresinde gördükleri kişileri giydikleri kıyafetler ve eşyalarla değerlendirir, böylece moda statü imgesi olarak toplumda karşılık bulmaktadır. Bu yüzden insanlar modayı takip etmektedirler. Kutlu, yenileşen dünyada her köşe başında açılan eczanelere de dikkat çeker. Eskiden az sayıda bulunan eczaneler, eczacılık fakültelerinin çoğalmasıyla sayıları artmıştır. Köy ve kasabalarda bile eczaneler

açılmıştır. Bu, sağlık sistemimizin gelişmesi ve iyileşmesi açısından olumlu bir gelişmedir. Ancak her kurum gibi değişen şartlara ayak uyduramayan eski eczaneler bu durumdan olumsuz etkilenip kapanırlar.

Mustafa Kutlu'nun *Kapıları Açmak* isimli hikâye kitabında teknolojik gelişmelerle birlikte yok olmaya yüz tutan el sanatları anlatılır:

“Dokumacılık mesleği bu kasabada yüzyıllardır süregelen bir meslek... Kasabanın güzelim evleri, ahşap oymaları, bakmaya doyulmaz konakları nasıl yapıldı dersiniz?.. Vaktiyle burada Buldan bezi ayarında dokuma yapıldı, belki de ondan iyisi... Zamanla tezgâhlar çöktü, fabrika malı her yanı sardı, dokumacılar birer birer bu işi bıraktılar. Kimi gurbete çıktı, kimi zeytine, bağa ağırlık verdi. Kasabanın parıltısı söndü, evler viraneye döndü. Artık dört kişi kalmıştı bez dokuyan.” (K.A. s.16)

Mustafa Kutlu, kasabanın geçmişteki hâlini tasvir eden cümlelerle durumu anlatır. Teknolojinin bu kadar gelişmediği zamanlarda el sanatlarıyla geçimini devam ettiren ustalar artık çirak bulamazlar ve el sanatlarına ilgi giderek azalır. Zamanla, üretim biçiminin değişmesi, el sanatları ve elle işleyen atölyeler, teknolojinin ve fabrikanın ezici gücü karşısında çökmüşlerdir. *“Cumhuriyetin ilanıyla birlikte ekonomik anlamdaki çağa uygun hareket etme ve endüstriyel anlayış batıya açılma çalışmaları el sanatlarına olan yaklaşımı da beraberinde getirmiştir. Sanayi ağırlıklı üretim anlayışı, seri ve ucuza mal etme düşüncesi, üretim zorluğu ve fiyat anlamında pahalılığı gerektiren el sanatları anlayışını ikinci plana getirmiştir”* (Altuntaş 1994:10). Mustafa Kutlu, eskiye bağlıdır ve eskiyi çok sever. Hayatın içinden kopup gelen el emeği göz nuru el sanatları onun için vazgeçilmezdir. Şehirlerin yanı sıra Anadolu köylerine ve kasabalarında dahi yok olan el sanatları onu üzer.

Kapıları Açmak isimli hikâye kitabında teknolojinin gelişmesi sonucu ahşap işçiliğinin yerini plastiklerin alması Zehra ve Cihan'ın konuşması üzerinden ifade edilir:

“Zehra “hangisi olmaz” der gibi baktı. Cihan’a. Sonra konuyu değiştirdi.

-Sen ne yapıyorsun?

-Bildiğin gibi. Marangozluk. Ama bizim gibilere iş kalmadı artık. Her şeyin naylonu çıktı, hazır mobilyalar çıktı. Biz kaldık kürek sapına” (K.A. s.125)

Marangoz ve marangozluk mesleği Türkçe sözlükte “*Ağaç işleriyle uğraşan ve ağaçtan çeşitli eşya yapan usta*” (TDK, 1998:1506). Olarak geçer. Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte elektrikli cihazlar marangozluk mesleğinde görülmeye başlamıştır. Kas gücü ve el aletleri ile yapılan işler elektrikli testere, matkap gibi cihazlarla yapılmaya başlanmıştır. Ahşabın fabrikalarda seri üretim halinde çoğaltılması ve ahşabın yerini plastik ürünlerin alması marangozluğa eski değerini kaybettirir. Mustafa Kutlu, hikâyelerinde kaybolmaya yüz tutan meslekleri hatırlatır ve bu mesleklerin itibarını kendilerine iade eder. Mustafa Kutlu, gelişen teknoloji ile birlikte yok olmaya yüz tutan marangozluk mesleğine dikkat çeker. Sanayileşme ile birlikte naylon, dünyanın her yerinde bir anda popüler bir ürün haline gelmiştir. Spor kıyafetleri, çoraplar, halılar, perde, bavul, şemsiye kumaşı, diş fırçası, ameliyat ipliği vb. ürünler naylondan üretilmeye başlamıştır. Bu nedenden dolayı el sanatları ve ağaçlarla iş yapan ustalar işlerini kaybetmeye başlar.

Anadolu Yakası'nın başkarakteri Muzo Gönül kendisinin içinde çalıştığı medya sektörünün teknoloji karşısındaki durumunu yine kendi ifadeleriyle açıklar:

“Zaman içinde müzik sektörünün geleneksel yapısı kırıldı. Plak-kaset işi yattı. Yerine CD’ler çıktı. Teknoloji bir işe bulaştı mı, hele bu elektronik oldu mu her yeni alet bir öncekini çökertir. Nasıl televizyon çıkınca radyonun pabucu dama atıldı onun gibi. Sonunda mp3’ler çıktı, internet geldi. İMÇ’nin kapısına kilit vuruldu. Neyseki o zamana kadar biz keçeyi sudan çıkarmıştık.

-Abi müzik sektörü hala o depremi atlatamadı.

-Eh, doğru. Müzik insan işi olmaktan çıkıp alet işi olursa; batabilir de çıkabilir de. Kumar’ın şarkısı buna uyar. Bir de Erolcuğum daha derinde seyreden sosyal ve kültürel meseleler var.

-Ne gibi abi?

-Bir kere bizim türkülerimiz tarım toplumundan kalma. Tekrar edip duruyoruz. Yeni hayat türkü üretmiyor, üretmez. Şarkılar, yani alaturka olanlar geçmiş zamanın ruhuna bağlı idi. O ruh kayboldu. Yirminci yüzyılda Türkiye’de otantik olarak üretilen tek yerli müzik arabesktir. Onu da doğuran belli bir hayat tarzı, ekonomi, zihniyet. O da dikkat edersen temsilcilerini çıkardı, bir otuz-kırk yıl seçkinler tarafından horlanmasına rağmen halkın, gecekondunun hislerine dokundu ama...

-Ama?

-Artık o ortam da yok oldu. Gecekonducular şehrin ortasında kaldı. Yıkılıp yerine apartmanlar yapıldı. İkinci, üçüncü kuşak artık arabeski beslemiyor. Dikkat edersen o da yozlaştı, eski starlar gibi bir star çıkaramadı.

-Ama popu falan besledi. Öteki müziklere sızdı.

-Eh olacak o kadar. Şimdi görünen şu: Müzik çıkmazda. Çünkü insanımız çıkmazda. Ne o, ne öteki. Ne Doğulu kalabildik ne Batılı olabildik, bizim problemimiz bu.” (A.Y. s.198)

Sanayileşme ve teknoloji sonucu Türk toplumu önceki yılların insanı ile karşılaştırıldığında, yaşam biçimi, sanat ve kültür anlayışı, dış görünüşü ve alışkanlıkları farklılık göstermeye başlamıştır. Yaşam biçimi, musiki ve ruh arasında derin bir ilişki vardır. İbni Haldun musikiyi şöyle tarih eder: *“Annenin ağlayan çocuğuna ninni söylediğinde, çocuğunun sesini kesmesi de, çobanın kavalını çaldığında, koyunların hepsinin ota koşması da; sürücünün söylediği güzel nağmelerle develerin hızlanması da söz konusu musikinin etkisindendir. Savaşta askerler de güzel musiki nağmeleriyle ölüme koşmaktadır.”* (Ugan 1991:423) Duyguya hitap eden bir klâsik müzik ya da halk müziği, yerini yaşamın hızlı akışını ifade eden pop müziğe, rock vb. müzik akımlarına bırakmıştır. Dolayısıyla insanımız arada sıkışıp kalmıştır. Mustafa Kutlu, Muzo Gönül’ün ağzından vermek istediği mesajı iletir. Her yaşam biçimi, kendine uygun musiki zevkini yaratır. Divan edebiyatı kültürü-sanat musikisi, halk edebiyatı kültürü-türküleri, sokak kültürü rap müzik türünü yaratır.

Mustafa Kutlu’nun *İyiler Ölmez* isimli hikâye kitabında teknolojik değişim Sıtkı’nın televizyon izlerken sergilediği davranışları üzerinden ifade edilir:

“Şu bizim Sıtkı’ya bak. Silah ha! Sayın okur size inandırıcı geliyor mu? Ama bu bir dizi, bizi kendine çekiyor ve inandırıyor. Şimdi bu Sıtkı’yı “zaman makinası”na bağlayıp geçmişe göndersek, orada gladyatör olsa inanırız yani. Televizyon büyüleyen bir alet. Yeter ki siz işinizi iyi yapın”(İ.Ö. s.40)

Mustafa Kutlu, televizyon ve medyanın etkisini gözler önüne serer. Televizyonda gösterilen dizilerin büyük bir etkiye sahip olması Kutlu’nun dikkatini çeker. İnsanların davranışlarını bile etkileyen dizilerin sırrı işini iyi yapmalarındır. Tvlerdeki yaşam şekilleri toplumu etkiler. *“Televizyon sektörü genel manada reklam gelirlerine dayanmaktadır. Televizyonun bu özelliği hedef kitleyi tüketime sevk*

etmekte bir nevi seyirciyi liberal biçimde eğitmektedir.” (Groombridge 1976:11) Televizyondaki reklamlar ve yaşanan hayat tarzları toplumu tüketim sektörüne dahil eder. Bireyler hayatlarının çoğu zamanını televizyon dizileri ve filmleriyle geçirir. Dizilerde ve filmlerde büyük oranda toplumun zengin tabakasının hayatları tema olarak ön plana çıkar. İzleyiciler bu zengin yaşam tarzını görerek onlara ilgi duyar. Bu zenginliğe duyulan ilgi toplumsal değerlere zarar verir bireyler kültürel ve ahlaki olarak kendi kültürlerine ters gelebilecek bazı davranış özelliklerini benimseyebilmektedir. Bu durum toplumda ayrışmaya sebep olur.

Mustafa Kutlu’nun *Sevincini Bulmak* isimli son hikâye kitabında teknolojik değişim halıların dönüşümüyle anlatılır:

“Cemil anlatmaya başladı.

— Eskiden çok kilim dokunurdu köyde. Hem ihtiyaç karşılamak hem satmak için. Her gelinlik kız çeyizine bir iki kilim koyardı. Oturma odasına döndüğümüzde zemine serili eski kilime bir daha baktım. Renkleri, desenleri toz altında. Şöyle bir iyice yıkansa parıltısı göz alacak. Dikkatle baktığımı gören Emine Hanım.

— Bu kilimi kız iken dokumuştum. Yıllarca serdik. Hasan evlenince kendi elimle getirip buraya sermiştim. O da benim gibi yıpranmış.

— Kök boya galiba.

— Evet. Kendimiz yapar, kendimiz dokurduk. Zor iş. Yün de kalmadı. Şimdi fabrika halıları var. Ucuz. Birinden bıktın ötekini al.” (S.B. s. 270)

Hikayede köye kadar ulaşan teknolojinin etkisi ifade edilir. Köylerde bile artık el dokuması ürünler ortadan kalkar. Fabrika ürünlerin artmasıyla köylülerin maddi durumuna katkı sağlayan dokuma halıların üretimi durur. İnsan emeği ve duygusunu taşımayan fabrika halılar gündelik ürünler haline gelir insanlar sıkıldıkça halıları değiştirir.

Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde teknoloji insanlığa ve topluma saldırır; onun üzerinde baskı kurar, insanları adeta robotlaştırarak sürekli bir mücadelenin içine iter ve onu sonuna kadar sömürür. Modernleşme/kentleşme ve teknolojik gelişmeler ile hayat şartları kişileri ruhsal ve bedensel olarak yorar. Makinelerin yaygınlaşması, seri üretim ve sanayi devrimiyle dünya değişir. Kas gücünün yerini makinelerin ve fabrikaların alması, yaşamın her ortamı için çeşitli aletlerin üretilmesi

hayatta hızlı bir değişim meydana getirir. Teknoloji hızlı ve karmaşık bir yaşamı insanlara dayatır. Bu yaşam şekli *"Farklılaşmanın, uzmanlaşmanın, bireyselleşmenin, karmaşıklığın, sözleşmeye dayalı ilişkilerin, bilimsel bilginin ve teknolojinin başat olduğu bir yaşam şeklidir."* (Kızılcelik 1994:87) Mustafa Kutlu hikayelerinde teknoloji, bireyleri ayrı ayrı her konuda farklılaştırır ve karmaşık dünyanın içinde tek başına bırakır. Aşağıda verilen tablo 4'e göre hikayelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 4.

TEKRAR EDEN KONU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Teknolojik değişim	Beyhude Ömrüm	1	2001
Teknolojik değişim	Rüzgarlı Pazar	1	2004
Teknolojik değişim	Chef	3	2005
Teknolojik değişim	Menekşeli Mektup	1	2006
Teknolojik değişim	Kapıları Açmak	2	2007
Teknolojik değişim	Anadolu Yakası	1	2012
Teknolojik değişim	İyiler Ölmez	1	2016
Teknolojik değişim	Sevincini Bulmak	1	2018

Teknolojik değişim konusuna Mustafa Kutlu hikayelerinde yer verir. Beyhude Ömrüm, İyiler Ölmez, Rüzgarlı Pazar, Chef, Menekşeli Mektup, Kapıları Açmak ve Anadolu Yakası hikaye kitaplarında teknolojik değişimin tahrip edici etkileri ifade edilir. Teknolojik değişim sonucunda insana duyulan ihtiyaç azalır. Fabrikasyon ürünler pazarları yok eder. Doğallık ortadan kalkar. Böylece toplum

birbirinden uzaklaşır. Kutlu teknolojinin daha çok olumsuz yanlarını vurgulasa da iyi yanlarını es geçmez. Kronolojik olarak incelenen sekiz hikaye kitabında teknolojik değişim tekrar eden konu olarak karşımıza çıkar.

Sonuç olarak Mustafa Kutlu ilk günden beri kaleme aldığı 29 hikayesinden 8’inde Teknolojik değişimi tekrar eden konu olarak hikayelerinin merkezine koyar.

2.4. YABANCILAŞMA NEDİR?

Yabancılaşma bireyin benliğinden, toplum değerlerinden, toplum kurumlarından ve oluşumlarından uzaklaşma durumudur. Bireyin toplumsal ve kültürel çevresine uyumunun azalmasıdır. Bu durumda bireyler birbirinden ve ortamlarından uzaklaşırlar. Sanayileşme ile ortaya çıkan ve günümüze kadar devam edem değişim bireyin doğası, çevresi ve toplumla ilişkilerinde bozulmalara neden olur. Maddi anlamda doyuma ulaşan birey için maddiyat yetersiz kalır ve manevi olarak doyuma ulaşamayan birey gittikçe yalnızlaşır ve yabancılaşır. Yabancılaşma bireylerin psikolojik durumlarına etki eder. Erich Fromm bu durumu şöyle ifade eder: “*Yabancılaşma sözcüğü eskiden akıl hastalarını tanımlamak için kullanılıyordu. Fransızca’daki aliene, İspanyolca’daki alienado sözcükleri eskiden psikoza, yani bütünüyle kesinlikle kendisinden kopmuş insanı tanımlıyordu*” (Fromm 2006: 116). Kendine yabancılaşan insan ruhen ve bedenen güçsüzleşir ve bu yüzden bireyin hayatı olumsuz olarak etkilenir. Yabancılaşma felsefeye, sosyoloji, psikoloji gibi alanlara konu olur. Yabancılaşma içinde bulunduğumuz medeniyet sürecinde bireysel ve toplumsal hayatın birlikte ortaya çıkardığı yaygın bir ruhsal bozukluktur. Çağımızın tüketim toplumunda insanın yabancılaşması inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. İdeolojiler, kitle iletişim araçları, tüketim çılgınlığı yabancılaşmayı körükler. Sonuç olarak kendisini değersiz ve güçsüz hisseden bireyler, hayatı da anlamsız bulur hem kendisine hem de topluma ileri derecede yabancılaşır. Medya dünyası bireyi kendisine ve topluma karşı yabancılaştırır. Tv, filmler, reklamlar yabancılaşmanın etkisini arttıran unsurlardandır. Gerçeği saptıran bu araçlar, bireyi gerçek olmayan yapay bir dünya içine iter. Tüketim çılgınlığına bulaşmış, yabancılaşmış birey için tüketim kişisel zevk için bir araç olmaktan çıkar ve başlı başına bir amaç haline gelir. “*Anlaşıldığı üzere yabancılaşma kavramı, her kuramcıda boyut değiştirse de bir toplumun içinde var olmaya çalışan insanı anlatmaktadır ve de bu var olma çabası içinde insanın*

kayboluşu yabancılaşımanın temelidir. Kaybolan insanın da yeniden kendini bulma sürecinde tamamen ‘çıplaklığa’ odaklanması gerekmektedir; çünkü insan yalnızca kendini gerçekleştirme arzusuna kapılıp iç dünyasına dönebildiğinde kendine ulaşabilir” (Düztaş, 2013:47) Tüketim toplumunun gösterişçi yaşam tarzı bireyleri etkisi altına alır. Sanayileşme ile birlikte dünya ve toplum üzerinde giderek ağırlığını artıran yabancılaşıma toplumların yapısında, insani ilişkilerde, geleneklerde ciddi değişimler ortaya çıkarır.

Özet olarak dünyaya yabancılaştıran bireyler benliğinden kopmaya başlar. Etrafındaki insanlara, doğaya ve kendisine yabancılaştıran kişi, artık neredeyse yaşama amacını da bilmez duruma düşer. Yabancılaştıran bireyin dramı, Mustafa Kutlu hikâyelerinde tekrar tekrar ele alınır.

2.4.1. Çevreye Karşı Yabancılaşıma

Mustafa Kutlu’nun *Arkakapak Yazıları*’nda yer alan “İçimizden Geçen Irmak” yazısında insanın kendine ve çevresine yabancılaştıması ifade edilir. Eski zamanlara duyulan özlem dikkatleri çeker:

“Hiçbirimizin yüz metreyi dokuz saniyenin, sekiz saniyenin, yedi saniyenin altında geçmek gibi bir niyeti yoktu. Üstümüzde mavi gök delinmemiş, altımızda yağız yer yarılmamıştı Etrafta ne motor sesi, ne parfüm kokusu duyuluyordu. Gökdelenlerin gölgesi gönlümüzü karartmamıştı. Çevremizde ne çit, ne duvar, ne de ekonomik ambargolar vardı” (A.Y. s. 18)

Mustafa Kutlu, okuyucularına Göktürklerin en büyük kağanlarından biri olan Bilge Kağan’ın, Türk milletine seslenişiyle seslenir. Bilge Kağan “Üstte mavi gök çökmedikçe, altta yağız yer yarılmadıkça, senin ilini ve töreni kim bozabilir.” (Ergin 1976: 54; Tekin 1988: 14-15) Diye sorar. Mustafa Kutlu’da “Üstümüzde mavi gök delinmemiş, altımızda yağız yer yarılmamıştı” diyerek içinde bulunulan zamanı ifade eder. Teknoloji ve modernleşme ile birlikte motor sesi ve parfüm kokusu duyulmaya başladığını söyler. Çiçeklerin güzel kokuları yerini sanayinin ürettiği yapay parfümlere bırakır. Müstakil evler yerine her yer gökdelenlerle dolar. Bu betonlaşma insanları doğadan uzaklaştırır ve doğaya yabancılaştırır.

Mustafa Kutlu 21. Yüzyıl çocuklarına da bir eleştiri getirir zamanın yıkıcı özelliği ve yabancılaştırmadan bahseder:

“Balkonlarda büyüyen çocuklar tavuktan korkarken, ihtisas alanı dışında kalanlar buğdayla arpayı ayırt edemezken, kim bakar Akbank’ın önündeki armut ağacına.” (A.Y. s.22)

Mustafa Kutlu artık evlerden çıkmayan bilgisayar ve internete bağımlı olmuş çocuklara üzülür. Teknolojik gelişmelerin geniş kitlelere yayılması ile dünyada, millî sınırların kalktığı küresel bir düzene doğru hızla ilerler. Bu olanağı kullanarak yetişen yeni nesillerin sahip oldukları yeni değer yargıları eski ve yeni çatışmasına neden olur. Artık çocuklar doğadan uzaklaşıp evlere hapsolür.

Mustafa Kutlu’nun *Huzursuz Bacak* isimli hikâyesinde çevreye karşı yabancılaşma eleştirilir:

“Biz böyleyiz işte, ikinci el bir hayata evet demişiz. Varoluşçuluk, sürrealizm, bugün için postmodernizm hep öyle. Çıkara çıkara Türk Einstein’ını, Sivaslı Sindy’yi çıkarıyoruz. Gelişen bir şehrimizi “Doğu’nun Paris’i” ilan ediyoruz. Kendi varlığını, inancını, kültürünü, tarihini inkar eden, redd-i miras edenin sonu budur. Kendini hor görenin hali budur. Güven duygusu bir kez sarsılmayagörsün, bir daha zor yakalanır. Adam seni sollamış, arada yüz yıllık açık var. Bu açık cep telefonu ile kapanmaz. Bir orijinal adamımız, bir fikrimiz, dünyaya bir teklifimiz var mı?” (H.B. s.81)

Mustafa Kutlu, batı hayranı olan ve özgün olmayan toplumu eleştirir. Kültürel kimlik olarak eksik kalınmasının çeşitli nedenleri vardır. Kültürel kimlikten kopuş küreselleşen dünya ile tüketici bir topluma dönüşmeyle başlar. Küreselleşen dünya ile sınırlar yok olmaya başlar milli duygular yerini bencil duygulara, maneviyatın yerini maddiyat ve amaçların yerini araçlar alır. Ülkedeki insanlar toplumsal değerlerden uzaklaşıp yabancılaşır. İnsanlar anlık zevklere, maddi harcamalara yönelir. Kitap okuma ve araştırma düşüncesinin yerini marka, moda ve internet alır. Böylece kültürel kimlikten kopan insan karışık kültür dünyasında kendini bulur. Kutlu, yaşanan hayatı daha önce kullanmış bir eşyaya benzetir ve buna ikinci el bir hayat der. Bilim adamlarımızı, güzel kızlarımızı ve güzel şehirlerimizi yabancıların ünlü kişilerine ve şehirlerine benzeten toplumumuzun özgüven sorunu yaşaması yazarı üzer. Mustafa Kutlu bu sorunun son model cep telefonu kullanarak çözülemeyeceğini dünyayı etkileyecek ve yön verecek bir fikrimizin oluşmasını ister. Kültürel kimliğe yabancılaşan bireyler sonuçta kendine

yabancılaşır. Kültürel yabancılaşma, bireyin olumsuz yönde farklılaşmasına neden olur böylece birey içindeki uyumu kaybeder.

Mustafa Kutlu'nun "Huzursuz Bacak" isimli hikayesinde çevreye karşı yabancılaşma ifade edilir:

"Buralar hep elden geçmeli. Bir kentsel dönüşüm olmalı. "Kentsel dönüşüm", fiyakalı bir söz. Ama nasıl? Kentin dönüşümü sadece mekâna makyaj yapmakla olmaz. İnsanı yetiştirmek lazım. O da çok yönlü bir iş. Öncelikle ortak değerler etrafında ittifakla toplanmak lazım. Toplanmak bir yana, ülke git gide dağılıyor. Kimi yerini yurdunu terk edip, toprağını bırakıp bu köhne evlere sığınıyor; kimileri de etrafı duvarlarla çevrili kapısında güvenlik bulunan steril sitelere." (H.B. s.136)

Mustafa Kutlu'ya göre kentleşme ve modern mimari, insanın bencilleşerek kendi kültüründen uzaklaşmasına, kalabalıklar içinde yalnızlaşarak steril ve yalıtılmış alanların oluşturulmasına, beton binaların arasında sıkışmasına neden olan bir unsurdur. Bu steril siteler günümüzün yeni yaşam alanlarıdır. Bu yaşam alanlarında bulunanlar toplumun üst tabakasını oluşturduklarını düşünürler. Bu yüzden, toplumsal yapıyı derinden etkileyen bir yıkım süreci ortaya çıkar ve güvenli steril alanlarda var olan alışveriş merkezleri, zaman geçirme alanları toplumun birlik beraberliği yerini sınıfsal tabakalara bırakır. Pahalı apartmanlar günümüzde sadece bir mekan değil ayrıca ekonomik bir gösterge durumundadır. Kentsel dönüşümü eleştiren Kutlu sadece binaların değil insanların da değişmesini ister ama insanlar giderek birbirinden uzaklaşır.

2.4.2. Bireylerin Birbirine Karşı Yabancılaşması

Mustafa Kutlu'nun *Rüzgârlı Pazar* isimli hikâye kitabında insanların birbirine yabancılaşması ifade edilir:

"Hikâyeler birbirine benziyor. Tozlu, kırık, yıpranmış. Ekranlarda göre göre gazetelerde okuya okuya alıştık sanki. Yüreğimiz nasır tuttu. Biri yoksulluktan bahsedecek olsa suratımız buruşuyor, dinlemek istemiyoruz. Yine de şu kadının sesine kulak verin, eğer içinizde bir yerleri kanatacak olursa, eğer elinizden hiçbir şey gelmiyorsa, dua edin bari, sadece dua edin." (R.P. s.41)

Müslümanlara göre dua, Allah'ın çağrısına verilmiş bir yanıttır. Mustafa Kutlu insanların birbirine bir yardımı olmuyorsa köstek olmak yerine dua etmesini

ister. İnsanların birbirine duyarsızlaşması çağımızın en büyük sorunlarından biridir. Çağın insanın tek amacı bu dünyadan zevk almaktır. Duyarsızlaşan bireylerin korku, endişe, saygı gibi hisleri yok olur. Zaman ilerledikçe duyarsızlaşan bireyler dünyadan zevk almayı hedef edinir. Modernizm ile beraber insanlar bir boşluğa düşerler. Hayatın bir amacı olmadığını düşünmeye başlarlar. Bunun çözümü maneviyat ve duadır. *“Bu bağlamda Tanrı’yla kurulan derin, samimi ve mahrem bir ilişki tarzı olarak duanın, bireyin güçlüklerle başa çıkabilme direncini artıran önemli bir psikoterapik teknik olduğunu söylemek mümkündür. Duanın temelinde güven ve yüce bir inanış olduğu için birey, inandığı, güvendiği sonsuz merhamet ve şefkat sahibi kutsal varlığın kendisine yardım edeceğine inanır. Zaten bireyin zihninde dua etme isteği uyandığı andan itibaren içinde bir umut ışığı da belirir. Yani dua etme isteği ile umutlanmanın eş zamanlı olduğunu söylemek mümkündür.* (Ünal, 2002: 192). Bireyler dua ederek psikolojik bir rahatlama yaşarlar. Böylece bireyler bu dünyada yaşadığı sıkıntıları bir nebze azaltmış olur.

Mustafa Kutlu’nun *Chef* isimli hikâye kitabında Refik Bey ve Arzu arasındaki konuşmada tüketilen ilişkiler ve yabancılaşma ifade edilir:

“-Sahte bir dünyada yaşıyoruz Arzu. Her şey sahte. İlişkiler, aşklar, alışveriş. İnsanlar her türlü yalana kanmak üzere yetiştiriliyor. Dünyada bir sistem var, sürekli yalan üretiyor ve bu yalanları satıyor. Kâh gönül rızası ile kâh metazori. Bu dünyada artık her yer turistik ve hepimiz birer turistiz.”(C. s.171)

Mustafa Kutlu insanların içine düştüğü ruhsal krizden bahseder. Kutlu, Refik Bey’in ağzından yaşanan çağın sıkıntılarını aktarır. İlişkilerin, aşkların, alışverişlerin hepsi eski değerini kaybetmiştir. İnsanlar artık başka yerlere gezintiye giden turistler gibi olmuş anlık hayatlar yaşamaya başlamışlardır. Mustafa Kutlu’ya göre kendimizi tanımıyoruz, ilişkide olduğumuz insanları tanımıyoruz, hayatı tanımıyoruz, amacımızı bilmiyoruz ve en önemlisi sevmeyi-sevilmeyi bilmiyoruz.

Mustafa Kutlu’nun *Kapıları Açmak* isimli hikâye kitabında yabancılaşma sonucu insan ilişkilerinin bozulması, akrabalık kavramının ortadan kalkması ve paranın bunların yerini alması eleştirilir:

“Eskiler ömürlerinin son deminde olup bitenleri şaşkınlıkla izlerken, yeni yetişen nesiller “toprak satıp para yemek” gibi yeni bir meslek edindiler. El işlemiyor, alın

terlemiyor, nasıl bir paradır bu? Hayırsız bir paradır. Eskiler için “el kiri” olan para, yeniler için “baş tacı” oldu. Bir yere durup dururken bunca para akarsa, bunun neticesi önüne geleni yıkıp geçen bir sel felaketi yaşanacak demektir. Ve yaşandı da. Nasıl? Artık ne büyük ne küçük, ne akraba ne hısım ne komşu, ne hürmet ne hizmet, ne merhamet ne şefkat, ne haysiyet ne müriyyet, ne feragat ne sevgi ne de saygı kaldı. Para hepsinin yerini aldı.”(K.A. s.31)

Mustafa Kutlu yine çöküşü çarpıcı bir şekilde ifade eder. “El işlemeden, alın terlemeden, toprak satarak kazanılan para kaplıyor her yanı” diyerek bu gidişi hiç iyi görmez. Paranın araç olmaktan çıkıp amaç haline gelmesi kapitalizmle gerçekleşir. Tektiplendirilmek istenilen insanlara kapitalizm erişilmesi imkânsız hedefler ve hayaller vaad eder. Bu hayaller insanları doyumsuz bir canavara çevirir. Bunun sebebi satın alınan hiçbir şey insanların duygularını doyurmaz; ulaşılan her yeni haz duygusu yeni tatminsizlikler doğurur. Öte yandan reklam ve kitle iletişim araçlarıyla ayrı ayrı her insana diğerlerinden daha elit, farklı ve üstün olduğu pompalanır. Bu yüzden insanlar pompalanan haberlerin etkisiyle belirtilen markaları kullanacak ve sonsuz mutluluğa erişecekleri hayalini kapılacaklardır. Saygı, sevgi ve bütün iyi güzel şeylerin yerini paranın alması ahlaktaki bozulmayı gözler önüne serer.

Mustafa Kutlu’nun Huzursuz Bacak isimli hikâye kitabında yabancılaşma giyimlere de yansımıştır bu durum marka hayranlığı, olarak kendini gösterir. Hikayede marka hayranlığını eleştirilir.

“Kemal konuşmaya başlıyor. O konuşurken zihninden “Marka ve İmza” başlıklı, yazılmamış bir makaleden cümleler uçuşuyor. Marka giymenin hususi değil umumi bir şey olduğunu; marka ve imzanın iki ayrı zihniyeti temsil ettiğini söylesem. Zevki olanların terzisi olduğunu desem. Terziler birer sanatkârdır ve imzaları vardır değil mi? Oysa marka kolektif bir çabanın ürünüdür. Aslına bakarsan o da bir nevi konfeksiyon. Marka sahibi şirket, markalı pantolonu giyen erkeği veya marka parfüm sürünen kadını bütün dünyadan devşirdiği sürüsüne katıyor. Kovboyların sığırları damgalaması gibi. Marka hegemonik bir şey. İnsanlar makineye nasıl güle-oymaya teslim olmuş ise markaya da öyle tapıyor. Bu tam bir mistifikasyon. Marka giyerek sürüden ayrıldığını sanıyorsun. Farkı fark edin, diyorsun. Heyhat! Bu aldanişın daniskası. Gerçekte sen de bu markanın bir neferi oluyorsun.”(H.B. s.98)

Mustafa Kutlu, değişen zamanla birlikte insanların marka ile övünmesini eleştirir. Medya ve Tv reklamları toplumları etkiler. Herkes marka olan ürünü

kullanıp sürüye dahil olmaktadır. Kutlu, marka ürünleri kullanan kişileri çiftliklerde damgalanmayı bekleyen hayvan sürüsüne benzetir. Sürüleşme ve tektipleşme kapitalizmle atağa geçer. *“Küreselleşme kavramı etrafında yapılan tartışmalarda birbirine zıt iki görüş öne çıkmaktadır. Bunlardan birisi küreselleşmeyi kapitalizmin gelişim süreci içerisinde varılan ve Batılı ülkelerin temsil ettiği noktanın, insanlığın erişebileceği en üst siyasal ve ekonomik aşama kabul edip bu kavrama olumlu yaklaşanlardır. Bu varsayımın arkasında dünyanın geri kalan kısımlarının insanlığın ulaştığı bütün olumlu özellikleri temsil eden Batı gibi olma yolunda “evrileceği/evrilmesi gerektiği” iddiası yatmaktadır. İkincisi ise küreselleşmenin emperyalizmin günümüzde almış olduğu yeni bir biçime işaret ettiğini, Batı’nın/kapitalizmin çıkarları doğrultusunda ekonomik, siyasal ve kültürel “tektipleştirme” olduğunu öne sürerek meseleye olumsuz yaklaşanlardır. İkinci yaklaşımdaki küreselleşmeyi en iyi “hür dünyanın” fast food zincirini oluşturan “McDonaldların küresel olarak yaygınlaşmasının temsil ettiği ifade edilmekte ve küreselleşme bir bakıma küresel “McDonaldlaştırma” sayılmaktadır”* (Alankuş 2001:11). El sanatlarının yerini hazır ürünlerin alması, insanlarda gösteriş merakını adeta tetikler. Bu değişime direnen insanlar toplumda dışlanmaya ve marka hayranlarının olumsuz eleştirilerine maruz kalır.

2.4.3. Mekanlara Karşı Yabancılaşma

Nur hikaye kitabında eski güzel şehirlerimizin yabancılaşması ve modernizmin yıkıcılığına değinilir:

“Evliya Çelebi Bursa’dan bahsederken “ruhaniyetli bir şehirdir” diyormuş. Günümüz insanı bu ruhaniyeti tek dışı kalmış medeniyete yedirdi. Ne İstanbul kaldı, ne Bursa, ne Erzurum, ne Konya. Eski şehirlerimizin icabına kısa zamanda baktık. “Eskiye unut, yeni yolu tut” denilmişti. Şehirlerimiz kimliğini kaybedince insanların tutunacak dalı kesilmişti. Nesiller arasında irtibat kalmadı. Artık ne bir mimarımız var, ne bir musikimiz. Sinan demişti bir kere, Tanpınar’ın sözüdür diye: “Cedlerimiz inşa etmiyorlar, ibadet ediyorlardı” diye.”(N. s.156-157)

“Ah Tanpınar ah! Mezarından kalk da bir şu Bursa ovasına bak. Evliya Çelebi’nin ve asırlar sonra senin anlattığın ova ne hale gelmiş. Nasıl kıymışlar bu güzelliğe nasıl? Başka yer kalmamış mı sanayi kuracak, tutmuş Bursa’nın yeşilini yakmışlar. Şimdi ne o ruhtan bir eser var ne o sanattan. İnsanlar fotoğrafını çekip geçiyor”(N. s.157-158)

Mustafa Kutlu, güzelliğini ve ruhunu kaybeden şehirlerimize üzüldür. Medeniyet adı altında oluşturulan beton binalar şehirlerimizin ruhunu alıp onu yaşayan bir ölüye çevirir. Kutlu, Tanpınar'ın Beş Şehir'ine gönderme yapar: *“Cedlerimiz inşa etmiyorlar, ibadet ediyorlardı. Maddeye geçmesini ısrarla istedikleri bir ruh ve imanları vardı. Taş ellerinde canlanıyor, bir ruh parçası kesiliyordu. Duvar, kubbe, kemer, mihrab, çini hepsi yeşilde dua eder, muradiyede düşünür ve yıldırımında harekete hazır, göklerin derinliğine susamış bir kartal hamlesiyle ovanın üstünde bekler. Hepsinde tek bir ruh terennüm eder.”* (Tanpınar 2000:30) Şehirlerimiz beton binalarla dolup taşarken mimarimiz, müziğimiz, sanayileşme ile birlikte doğanın yeşili yok olmaya başlar. İnsanlar artık bu durumu sorgulamadan bulundukları yerin fotoğrafını çekip giderler. Kentsel mekanlar, toplumun ortak hafızasını temsil eder. Modernleşme ile birlikte, mekânsal yabancılaşma ortaya çıkar. Günümüz bireyleri her şeyi tüketebilecek bir obje olarak görür. Bu durumdan tarihsel mekanlar da payını alır. Tarihi eserler birer fotoğraf objesi haline gelir.

Mustafa Kutlu hikâyelerinde yabancılaşma tabiattan ve bireylerin kendilerinden uzaklaşması şeklinde ortaya çıkar. Sanayi devrimi ile değişen dünyada teknoloji, bireylerin hayatında büyük alan kaplamaya başlar. İlk zamanlarda bireylerin hizmetinde olan teknolojik cihazlar, zamanla bireylerin kontrolü altından çıkıp onlara egemenlik kurmaya başlar. 1960'lardan sonraki yıllarda değişen Türk toplumunda yabancılaşma karşımıza çıkar. Göç, sanayileşme, kırsal kesimin kentlere gelmesi yabancılaşmayı ortaya çıkaran en büyük unsurlardandır. Mustafa Kutlu hikâyelerinde yabancılaşma önemli bir konudur. *“Kutlu, modernizme karşı durmanın, olması gereken asil bir davranış olduğunu, bunun temelde insanın kendi öz değerlerine saygı duyması ve sahip çıkması olduğunu vurgulasa da adeta yaşanan “yabancılaşma” sürecinin önüne geçilemez haline de vurgu yapar.”* (Okuyucu, 2013:200) Mustafa Kutlu günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz insanları, hikâyelerinin ana eksenine koyarak göçün, sanayileşmenin ve kırsal kesimin kentlere gelmesiyle bireylerde ortaya çıkan arada kalmışlığı, kendine uzaklaşmayı, bireyin içine düştüğü kargaşa ortamını okuyucuların dikkatine sunar. Aşağıda verilen tablo 5'e göre hikayelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 5.

TEKRAR EDEN KONU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Yabancılaşma	Arkakapak Yazıları	2	1995
Yabancılaşma	Rüzgarlı Pazar	1	2004
Yabancılaşma	Chef	1	2005
Yabancılaşma	Kapıları Açmak	1	2007
Yabancılaşma	Huzursuz Bacak	3	2008
Yabancılaşma	Nur	1	2014

Yabancılaşma sorunu Mustafa Kutlu hikayelerinde büyük önem taşır. Arkakapak Yazıları, Rüzgarlı Pazar, Chef, Kapıları Açmak, Huzursuz Bacak ve Nur hikaye kitaplarında yabancılaşmanın olumsuz etkileri vurgulanır. İnsanın maddeye bağlanması Kutlu hikayelerinde kendini gösterir. *“Kutlu, hikâyelerinde insanın eşyayla olan ilişkisini önemsemiş fakat insanın eşyaya aşırı bağlanmasını ve kendinden uzaklaşmasına karşı çıkmıştır. Yabancılaşma bu bakımdan Kutlu’nun eserlerinde karşı çıktığı bir olgudur.”*(Can, 2015:34) Sosyal bir varlık olan insanın kendine, çevresine, mekanlara karşı yabancılaşması toplumun birlik ve beraberliğine zarar verir. Kutlu yabancılaşmanın olumsuz etkilerini hikayelerinde vurgular. Kutlu, Bu sorunu insanların manevi hayatını kuvvetlendirerek aşabileceğini ifade eder. Kronolojik olarak incelediğimiz Mustafa Kutlu hikaye kitaplarından altısında yabancılaşmanın tekrar eden konu olduğu tespit edilmiştir

Sonuç olarak Mustafa Kutlu ilk günden beri kaleme aldığı 29 hikaye kitabından 6’sında Yabancılaşmayı tekrar eden konu olarak hikayelerinin merkezine koyar.

2.5. TASAVVUF

Tasavvuf; tarikat, manevi makamlar, seyr u sülûk gibi konuları içerir. Bu aşamaları geçen ve İslamiyet’in emirlerini yerine getiren kişi ancak o zaman olgunluğa kavuşur. Tasavvuf zamanla dünyaya kendini kaptıran Müslümanların bu

yönünü en aza indirerek manevi yönünü kuvvetlendirmeyi amaçlar. Tasavvufun çeşitli sözlük anlamlarına bakıldığında “Arapça yün anlamına gelen “*sûf*” kelimesinden türeyen “*tasavvef*” fiilinin “*yün giymek*” kelimesinin mastarıdır.” (Öngören 2009:471) Kimi alimler tasavvufu ahlak ile birlikte kullanırlar. “Ebu Bekir Kettani, *Tasavvuf ahlak demektir*” şeklinde bir tanım yaparken, “Ebu Muhammed Cerîri, *Her çeşit üstün ahlaka sahip olmak, buna karşın her çeşit kötü huydan temizlenmektir*” der. Ebu Hüseyin Nuri ise tasavvufu, “*Ne şekildir ne ilimdir, o ahlaktır*” şeklinde tanımlar. (Uçan 2014:207) Cüneyd-i Bağdadi tasavvufu, “*Her şeyden alakayı kesip Allah ile olmaktır*” (Yılmaz 1989:64) veya “*Allah'ın sendeki seni öldürüp kendisiyle diri kılmasıdır*” (Uludağ 1984:144) şeklinde açıklar.

Tasavvuf düşüncesi Allah sevgisi ve Allah korkusuna dayanır. Allah korkusu aynı zamanda Allah'ı sevmekten kaynaklanan bir çekinme olduğundan dolayı bu iki kavram birbirini tamamlar. Tasavvuf, bireyin; Allah'a boyun eğmesi, her zaman onunla beraber olduğunu hatırlaması, dünyasını da buna göre düzenlemesi, bütün kişiliği ile yüreğini Allah'a bağlaması, dünyayı ahiretin tarlası kabul ederek, hem dünyasını, hem de ahretini elde edecek şekilde doğru, temiz, ahlâklı ve mücadeleci olması demektir. İslam Ansiklopedisinde tasavvuf şöyle ifade edilir: “*İslâm'a göre kullarla Allah arasında karşılıklı sevgi vardır; kullar Allah'ı sevdiği gibi Allah da kulları sever. Âyetlerde ifade edildiği üzere Allah'ın kullarını sevmesini sağlayan tövbe, temizlik, sabır, takvâ, ihsan, adalet, tevekkül gibi özellikler tasavvuf ehli tarafından seyrü sülûk diye ifade edilen ve bir mürid-i kâmil rehberliğinde uygulanan eğitim sürecinde özenle gerçekleştirilmeye çalışılır; bunun sonucunda kul ile Allah arasında mânevî bir ilişki meydana gelir. Kalbi mânevî hastalıklardan kurtarma ve nefsi kötü huylardan arındırmanın amaçlandığı bu eğitim sırasında müritlerden farzlarla birlikte nâfile ibadetleri de yapması, evrâd ve ezkârını kesinlikle ihmal etmemesi istenir.*” (TDV, 2011:119) Özet olarak tasavvuf, İslamiyet'in emirleri içinde yaşanan manevi ve derin bir yaşam şeklidir. Tasavvufi düşünceye göre bireyler dünya hırsını, mülk sevgisini, anlık arzu ve isteklerini terk etmedikçe gerçek kurtuluşa ulaşmış sayılmaz. Jung'a göre birey ancak Allah'a yaklaşırsa iyileşebilir. “*Tanrı için bir tedavi edici diyebiliriz. Bir tedavi edici, bir hekimdir Tanrı; hastaları iyileştirir, ruhsal bozuklukları düzeltmeye çalışır.*” (Jung, 1996:214) Mustafa Kutlu'da bu fikri ifade eder hikâyelerinde dünyaya kendini kaptıran, sıkıntılar yaşayan kahramanlar Allah'a sığınarak ve maneviyata yaklaşıp güçlenirler.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde tasavvuf anlayışı karşımıza çıkar. Mustafa Kutlu'nun ifade ettiği tasavvuf anlayışı dünyadan elini eteğini çekmek değil dinin emrettiği en iyi şekilde yaşamaktır. Tasavvuftaki dünyaya yarım bakmak, dünya işlerini kalbinden uzaklaştırmak ilkelerini hikâyelerinin arka planına yerleştirir. Bu bölümde Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde tekrar eden bir konu olan tasavvuf incelenmektedir.

Mustafa Kutlu'nun *Yokuşa Akan Sular* isimli hikâye kitabında tasavvufi unsurlar yer alır. Eserin “Dayan Seydali” isimli kısmında şu ifadeler göze çarpar:

“Ey inananlar Allah’a itaat edin. Peygamber’e ve sizden buyruk sahibi olanlara itaat edin...” Böyle minberdeki hatibin sesi arada bir kulaklarından yapışıp onu daldığı dünyasından uyarınca dikkat kesiliyor, söylenenleri bu dünya içinde bir yerlere oturtmak için çarpınıyordu.

- Muhterem cemaat Ulu'l-emr'e itaat gerekir...

- Nedir Ulu'l-emr?

“Sizden buyruk sahibi olanlara...”

Uzayıp gidiyor, Seydali'nin inemediği derinliklerde kayboluyor hatibin sesi.

-Bizden buyruk sahibi olanlar. Rahmetli babam, amcalarım, kayın babam. İmdad Hoca, köyün hacıları. Başımızdakiler, büyüklerimiz... Belirsiz de olsa bir miktar ete kemiğe bürünüyor “Ulu'l-emr.”

“Kıyamet gününde üç kimsenin hasmı ben olacağım: Benim namıma söz verip yerine getirmeyen, insan ticareti yapan, hür insanı satıp parasını yiyen ve bir işçiyi tutup işini gördüğü halde ücretini ödemeyen

-İslam'da işçinin şahsiyet, şeref ve haysiyeti korunmuş, emeğin ve işin değeri yüceltilmiştir. Bu cümleden olarak bazı peygamberler peygamberliklerinden önce işçilik etmişler, yani bazı peygamberleri Allah Teâlâ işçiler arasından seçmiştir. Keza Resul-i Ekrem Efendimiz “sırtıyla odun taşıyıp satarak geçinmenin el açmaktan kat kat şerefli ve hayırlı bir iş olduğunu” ifade buyurmuştur. Halde hamaldır Seydali”. (Y.A.S. s. 84)

Kur'an-ı Kerîm'in birçok yerinde Allah'a, peygambere ve ulu'l-emr'e itaat edilmesi konusunda birçok ayet yer alır. Mustafa Kutlu, Nisa suresinin 59. Ayetine gönderme yaparak Ulu'l-Emr'in ne olduğunu açıklar. İslamiyet'in emirlerine uyup kimseye el açmadan yaşanması gerektiğini ifade eder. Kıyamet gününde bu yapılan

iyiliklerin ve ibadetlerin karşılığının olduğunu söyler. Ramazan gecelerini tarif eden Kutlu'nun bunu seçme amacı Ramazan yılın en kutsal ayıdır, çünkü Kuran ayetleri bu ayda inmeye başlar. Bu ayda cehennem kapıları kapanır, cennet kapıları açılır. Bu sebeple pek çok dindar insan Ramazan ayının son on gününü veya ayın hepsini ibadet ederek veya camilerde geçirir. Mustafa Kutlu, Seydali üzerinden insanlara çalışarak helal para kazanmanın önemini vurgular.

Mustafa Kutlu'nun *Yoksulluk İçimizde* isimli hikâye kitabında tasavvufi unsurlar yer alır. Hikâyede Süheyla yazara “Hayyaalelfelah” ne demek?’ diye sorar. Bu kısım, eserin en çarpıcı noktalarından biridir. Yazarın, kahramana verdiği cevap eserin yazılma amacını gösterir:

“-Hayyaalelfelah ne demek?

Hafiflemiş kuş gibi olmuştum sanki. Anlatacaktım herhalde bu soruyu konuşmak, günlerce konuşmak için orada idim ben.” (Y.İ. s.31)

Yoksulluk İçimizde'nin “Kalbimin Dasitanı” kısmında Süheyla Hayyaalelfelah'ın anlamını öğrenir:

“Evet, bir gün “yuvasına dönen bir kuş gibi, saçları dağınık, alabildiğine umutsuz” bir günde, ansızın kendini Üsküdar meydanında, işte böyle bir akşamüstü buluverince duyduğu sesi, o çağırışı hatırladı. “Hayyaalelfelaaaah...” Sonra sorduğunu, ve “haydi kurtuluşa” manasına geldiğini. Engin'in nişanlandığını o gün duymuştu. Kurtuluş...” (Y.İ. s.45)

Süheyla bir gün Üsküdar sahilinde otururken birden ezan okunmaya başlar ve Süheyla “Hayyaalelfelah” sesini duyar, Engin'in nişanlandığı haberini tam da o gün alan Süheyla en mutsuz en umutsuz olduğu anda kurtuluşa erer. Mustafa Kutlu, insanların en çaresiz olduğu anlarda yüzünü Allah'a dönmesini, yoksulluklarını fark etmesini ve imanın zenginliğiyle hayat bulmasını ister.

Yoksulluk İçimizde'nin “Kalbimin Dasitanı” kısmında yazar Âli İmran Suresinin 92. Ayetine gönderme yapmıştır:

“Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe siz birr'e eremezsiniz, maamafih her ne infak eyleseniz şüphesiz Allah onu da bilir. Hoca annenin gencecik tilmizi duru, berrak, gencecik sesi ile önce ayet-i kerimeyi, sonra mealini, okuyup sustu.” (Y.İ. s.46)

Mustafa Kutlu, Allah için diğer bütün sevdiklerini feda etmek, iyilik yaparken hoşlandığın şeyleri sırf Allah'a olan sevginin bir nişanesi olarak bırakmanın önemini ifade eder. Âli İmran Suresinin 92. Ayetinde “*Allah yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir*” (Âli İmran 92) buyrulmaktadır. Kutlu’ya göre hakikatten emin olanlar, Allah yolunda ellerindeki malları, akçeleri, ya da bu dünyada hoşlarına giden ne varsa onları feda edebilen kişilerdir.

Yoksulluk İçimizde’nin “Kalbimin Dasitanı” kısmında Süheyla manevi yönden güçlenmeye başlar:

“Akşam yemeğinden sonra annesinin dizi dibine oturacaktı. Şuurla açacaktı Elif Cüzü’nün yapraklarını. İlk defa ve mutlaka içinde başka türlü bir duygu oluşacaktı. İşaret parmağıyla sürerken satırları. El-Keremü, el-Habibu, el-Kalbu...” (Y.İ. s.52)

Süheyla, Kur’an okurken Allah’ın üç sıfatlarını zikreder. Kutlu, El-Keremü: “Keremi, lütuf ve ihsanı bol, karşılıksız veren, çok ikram eden.”, El-Habibu: “Dost olan, sevgili”, El-Kalbu: “Kalpten kalbe, gönülden gönüle” anlamına gelen kelimeleri okuyucuya aktarır. Mustafa Kutlu, Allah’ın büyüklüğü ve yüceliğini bu sıfatlarla tanımlar. Allah karşılıksız veren ve sevendir. Allah ile dost olanın başka dostu ihtiyacı yoktur. Kalbini, Allah’a açanlar gerçek kurtuluşa giden kişilerdir. Hikâyede, Süheyla maddi dünyadan sıyrılmayı başarır ve hidayete kavuşur.

Yoksulluk İçimizde hikâyesinde Süheyla kurtuluşu dine ve imana dönerek bulur ve bu durumu şöyle açıklar:

“Süheylâ bu tutumundan aldığı gizli zevki kendi kendine itiraf etmekten çekinmiyordu. Ne zaman ki sokakta bir eski okul veya iş arkadaşına rastlıyordu. Yerlere kadar uzanan geniş mantosu, alnını çevreleyen uzun başörtüsü ile gülerek yaklaşıyor, muhatabının şaşırıp ve irileşen gözlerinin tâ içerisine kadar keyifle bakıyordu... Müslüman oldum! Diyordu...” (Y.İ. s.55)

Mustafa Kutlu, Süheyla’da ki şeklen ve fikren değişimi gözler önüne serer. Günlük hayatında tanıdıklarının aksine farklı bir Süheyla ile karşılaşan kişiler bu durumu şaşkınlıkla karşılar. Süheyla bunu “Müslüman oldum” diyerek açıklar. Müslüman olmak erdemli olmayı gerektirir. Allah iyi ve güzelliği emreder,

kötülükten men eder. Allah'ın emirlerinde büyük hikmetler vardır. Allah'ın rızasını kazanmak için yaşayanlar kurtuluşa ulaşır.

Yoksulluk İçimizde isimli hikâyenin ilerleyen kısmında Engin'de Süheyla'ya aşık olduğunu düşünür ancak bu aşk ilahi aşka dönüşür:

“O sabah her yanıma kuşatan aşkı fark ettim. Kasımpatılardaki şebnemlerin parıltısını, bir serçenin sevgi üzerine söylediklerini. Toprak ve üzerinde gezinen güz yaprakları bana açıldılar. Bir bakışta insanların ne demek istediklerini anlıyordum. Bu şehre niçin gelmişim, anlıyordum. Zaman tıkır tıkır işliyordu, gelmiş ve gelecek önümde duruyordu. Eşya hakiki hüviyetini fısıldıyordu. Bu kadar şey neye, nasıl sığıyordu fark ettim. Fark ettim, kaybettim/fark ettim, kaybettim...” (Y.İ. s.90)

Engin, Süheyla'yı terk ettikten sonra kendisine gelir. Çevresini, çiçekleri, eşyaları ve insanlara kalp gözüyle görmeye başlar. Süheyla'yı bulmak için ilahi bir yolculuğa çıkar. Dergâhlarda Süheyla'yı aramaya başlar. Mustafa Kutlu bu hikâyenin modern bir “Leyla ile Mecnun hikâyesi” olduğunu söyler. (Aslaner 2001:189) *“Mevlana'ya göre insanın evrende kendi anlamını gerçekleştirmesini “aşk” sağlar. Evren ise Tanrı'nın bir yansımasıdır ve bunun nedeni yine aşktır. İnsan da Tanrı'nın aşkının yansıması olarak aşk-âşık ve âşık olunandır. Mevlana'nın sembollerle anlattığı sonsuz aşk, metafiziksel bir yaklaşımdır. Birbirine zıt iki duygu, ayrılık ve birliktelik birbirlerinden doğar. Ayrılık acısını yaşayan birlikteliğe bir umut besleyerek ona yönelir. “Sema” da kendi etrafında dönen semazenin aslında içindeki Aşk'ın etrafında döndüğü ifade edilir (Gölpınarlı 1985:30). Aşk insanları bu dünyadan arındırır benliklerinden sıyrılan insanlar manevi bir alemde yolculuğa çıkarlar. Mustafa Kutlu hikâyelerinde aşk tanımlaması zamane aşkları gibi geçici değil daha çok bireysel aşktan ilahi aşka geçiş olarak tanımlanabilir. Aşk kelimesi; “Muhabbet, aşırı sevgi, sevginin son mertebesi, sevginin insanı tam olarak hükmü altına alması, varlığın aslı ve yaratılış sebebi gibi anlamlara gelmektedir.” (Uludağ 1996:59) Aşkın beşeri ve ilahi boyutları vardır. “Bir kadın ya da erkek göz önünde bulundurularak zevki ve cinsi cazibe ön planda tutulmak biçiminde oluşan aşk maddidir. Bu aşk genelde mecazidir. Hakiki aşk ise, Allah aşkıdır. Allah bir hadiste, “Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi arzu ettim, âlemi yarattım” buyurmaktadır ki İlahi aşkın kaynağı budur. Çünkü Allah'ı bilmek, tanımak ancak aşk ile olur. Allah'ı gerçekten seven kişi O'nun yarattıklarını da aynı şekilde sever. Yaratandan ötürü*

yaratılanı sever. Bu aşk güzele değil, güzelliğedir. Herkesi, her şeyi sevmektir.”
(Cebecioğlu 1997:120)

Mustafa Kutlu’nun *Ya tahammül Ya Sefer* isimli hikâye kitabında “Görülen Geçmiş Zamanın Aşırı Uçları” bölümünde çelişkiler, sadık kalanlar ve nefesine yenik düşüp düşlerini kâbusa çevirenler sunulur:

“Arkadaşlar! Zulmün, ümitsizliğin ve idealsizliğin kararttığı siyah zeminde Asım, şafağın ilk ışıklarını haber verir. Bizim hareketimiz mesuliyet hareketidir. Davamız hayata uymak değil, hayatımızı Hakk'a uydurmaktır... Ve o nesil. Üzerinde yaşadığımız acılı toprağın çocuğu; Asım'ın nesli.”(Y.T.Y.S. s.32-33)

Mustafa Kutlu’nun inançlı bir nesil kurma hayali vardır. Yeni nesiller dinen ve ahlâken iyi yetişirse toplum da güzelleşecektir. Mustafa Kutlu’nun güzel nesil yetiştirme fikri Mehmet Akif Ersoy’un Asım’ın Nesli örneği gibidir.. Mustafa Kutlu, Asım’ın Nesli derken: İman, irfan, fazilet, bilgi ve teknik ile donanmış; karakterli, ahlaklı, kişilikli; vatanına, milletine ve dinine sahip çıkan, dahası bunları yüceltmek için tüm imkânları seferber eden bir gençliği kasteder.

Ya tahammül Ya Sefer isimli hikâye kitabının “Görülen Geçmiş Zamanın Aşırı Uçları” bölümünde Mehmet Akif’in Meal-i Celîli şiiri şu şekilde anımsattırılır:

“Artık gidiyor: Hakk’a varan bir yolu tutmuş.

Hay Allah! Nereden geldi bu mısra? Medresenin revakları arasından mı? Derneğin küçücük toplantı salonundan mı? Yoksa Firuzağa Mescidi’nin son cemaat yerinden mi?” (Y.T.Y.S. s.32)

Mustafa Kutlu, İstiklal Marşı’mızın şairi ve milli kahramanımız olan Mehmet Akif Ersoy’un “Âyet Meâl-i Celîli” şiirinden alıntı yaparak söylemek istediklerini ifade eder. Mustafa Kutlu hikâyelerinde metinlerarası ilişkilerden yararlanır. Yazılı ya da yazısız sözlerin kendilerinden evvel yine yazılı ya da yazısız olarak söylenmiş olduğu düşüncesini savunan metinlerarasılık kavramında en çok kullanılan yöntem, yazara gönderme veya alıntılama şeklinde görülebilmektedir. Bütün edebî eserler kültürel yapıyı ve geleneksel malzemeyi kullandığı için diğer edebî eserlere çok veya az gönderme yapar. “*Kristeva’ya göre metinlerarası bir metnin önceki bir metni yinelemesi değil, sonsuz bir süreç, metinsel bir devinim alır. Metinlerarası başka bir metne ait unsurları taklit etmek ya da onları olduğu gibi yeni bir metne sokmak*

işlemi değil bir yer ya da bağlam değiştirme (transposition) işlemidir. Öyleyse metni hep bir metinlerarası görüngüde tanımlayan Kristeva'ya göre metnin metinlerarası olmasının nedeni, onun alıntılanan ya da taklit edilen başka unsurları kapsamaması değil onu üreten yazının önceki metinleri bozup bir yeniden dağılım işleminden geçmesindendir. Her metin bir alıntılar mozaiği gibi oluşur, her metin kendi içinde başka bir metnin eritilmesi ve dönüşümüdür” (Aktulum 2000:42). Hikâyede dünyanın geçiciliği ve gerçek olanın Hakk olduğu anlatılır. Mehmet Akif Ersoy'un şiirinde geçici olan dünyadan ayrılıp Hakk yoluna girenler ifade edilir. Kutlu da tıpkı Akif gibi bu dünyanın geçiciliğine vurgu yapar. Kutlu'nun alıntı yaptığı Akif şiiri Safahat/Hatıralar/Beşinci Kitap'ta yer alır ve şiirin son kısmı şöyledir:

Âyet Meâl-i Celîli

...

Artık gidiyor: Hakk'a varan bir yolu tutmuş,

Allâh'a bakan gözleri dünyâyı unutmuş.

Cûş eyleyedursun geriden nevha-i hüsrân...

Yâdında onun şimdi ne mâtem, ne de hicran!

Yâdında değil lânesinin hüzn-i elîmi ,

Yâdında değil yavrusunun tavr-ı yetîmi;

Yâdında değil doğduğu, ter döktüğü toprak;

Yâdında kalan hâtıra bir şey, o da ancak:

Gökten ona “Yüksel!” diyen ecdâd-ı şehîdi!

Artık o da yükseldi, fakat yerde ümîdi:

Bir böyle şehîdin ki mükâfâtı zaferdir,

Vermezsen, İlâhî, dökülen hûnu hederdir!”

1 Kânûnisânî 1330 (14 Ocak 1915)

Ya tahammül ya Sefer isimli hikâye kitabının “Dön Geri Bak” bölümünde kahramana şiir okuması için ısrar edilir ama şiir bilmez o anda kahraman Rabbi Yessir duasını okur:

“Rabbi yessir

Vela tuassir

Rabbi temmim

Bilhayr” (Y.T.Y.S. s.68)

Hikâyede karakter sıkıntılar içinde büyür. Ve şiir denilince aklına bu dua gelir. Kutlu, burada şiir ve dua arasındaki anlama gönderme yapar. Çünkü Kuran’ın belagatı, şiirsel değeri, müzikalitesi çok etkilidir. *“Dua ıstılahi olarak bir işin yapılması veya yapılmamasını, Allah’ı medih ve sena yollu ve kulun zillet ve ihtiyacını ifade eden bir dil ile istemekten ibarettir”* (Kufıralı 1978:650) Tevekkül ve dua arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. *“Uygun bir şekilde yerine getirilen dua, bireyin kendisinde sabır, tevekkül ve kararlılık gibi ahlaki duyguları geliştirir. Dua bireyin moral değerlerine katkı sağlar”* (Karaman 2011:44) Kahraman, Rabbi Yessir duasını okuyarak üstündeki sıkıntıyı atmak ister. Duanın aslı ve meali şöyledir:

Dua: “Rabbi yessir velâ tuassir Rabbi temmim bi’l-hayr”

Meali: “Rabbim! kolaylaştır zorlaştırma, Rabbim hayırla sonuçlandır” Zor durumlarda kalan kahraman dua okur ve kendini rahatlatmaya çalışır. Şüphesiz zorda kalan her kula Allah’ın yardımı ulaşacaktır.

Ya tahammül ya Sefer isimli hikâye kitabının “Sarışın Sorular” bölümünde kahraman sabrı ifade eder. Bakara suresi 2/155. Ayete gönderme yapar:

“Bütün sorulara kemal-i ciddiyetle cevap vermiş olacaktı. İstenilen doğruları söylemiş olacaktı. Böylece ömrünün bazı nadir saatlerini, lakin hep hatırlanan ve acıyla anılan saatlerini, yani ona doğruluk ayetlerini ve imtihan ayetlerini hatırlatan ki “Ey müminler, sizi biraz korku, biraz açlık, biraz da mallardan, canlardan ve mahsüllerden yana

eksiltme ile andolsun imtihan edeceğiz.” Diye apaçık konuşan ayetlerini artık gerçekten bırakan bir yolda olduğunu fısıldayan, saatlerini tayin etmiş olacaktı.” (Y.T.Y.S. s.77-78)

Mustafa Kutlu, bu ayetle okuyuculara ince bir mesaj verir. Mümin olmanın gereği olan ayeti kullanarak toplumu doğru yola ulaştırmak amacı vardır. Allah; korku, açlık, mal-mülk, can ve ürünlerden imtihan edeceğini ve iman edenlerin başına bu tür şeylerin geleceğini önceden bildirir. Allah sonunda da buyuruyor ki sabredenlere müjdeler olsun. Kutlu, toplumun başlarına gelen durumlara sabretmesini ve karşılığını alacağını söyler.

Mustafa Kutlu’nun *Bu Böyledir* isimli hikaye kitabında lunapark imgesiyle dünyanın geçiciliği karşımıza çıkar.

“Lunapark parlıyor. Kendinden gayrı her şeyi karartarak. Neonlarını florasanlarını salgılıyor üzerimize. Onun rengine boyanıyoruz. Yeşil yeşil bakarken birden kıpkızıl ateşte yanıyoruz. Sonra yine mor, yine mor. Her yerden seçiliyor. Sesi her yere ulaşıyor. Ovalarda, dağ tepelerinde yankılanıyor. Nereye bakarsak, nereden bakarsak hep o. Ona dönsek de yüzümüzü, dönmsek de, yanımızda, çevremizde.” (B.B s.10)

Hikayenin ismi, Kuran-ı Kerim’de çokça geçen ifadelerdendir “*Kezalik-bu böyledir.*”(Meryem:21) Kur'an'da şöyle ifade edilir: *Hz. Meryem; “Rabbim! Bana hiç bir insan dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur” dedi. Allah da şöyle dedi: Bu böyledir. Allah dilediğini yaratır. O, bu şeyin olmasına hükmedince ona sadece “ol” der ve o da hemen oluverir*”(Ali İmran, 3/47). Eserde Süleyman Koç ve ailesi lunaparkta kaybolur. Lunaparktan çıkışın olmaması, dünyanın geçiciliğine ve yokluğuna işaret eder. “*Kısacası, insan yaratılış ve dünyaya gönderiliş gayesini unuttuğunda kendi eliyle dünya hayatını, ahiret hayatının yerine ikame etmekte ve dünyayı bir simülatöre dönüştürmektedir.*” (Arık, 2017:9) Lunapark terimiyle insanı içine çeken, baştan çıkaran modern dünya hayatı sembolize edilir. Mustafa Kutlu “*Dünya hayatı, sadece bir oyun ve eğlenceden ibarettir.*” (Ankebut:64) ayetine gönderme yapar. Kutlu, bu dünyanın bir imtihan yeri olduğunu bu imtihanı sadece sabırla inanç gösterenlerin geçebileceğini vurgular.

Bu Böyledir isimli hikâye kitabında nefesine yenik düşüp doğaya zarar veren insanlar Kuran-ı Kerim ayetine gönderme yapılarak ifade edilir:

“Buldozerlerin dişleri toprağa saplandığı zaman. Motor gürültülerinin yavru kuşları yuvalarından ürküttüğü zaman. Ağaçların devrildiği, kayaların demir matkaplarla delindiği, suların önünün kesildiği zaman. O durgun göl kenarında, kamışlıkta akşam balıkların ve su kuşlarının, rüzgârın ve titreyen çimenlerin, kertenkelenin, sincabın ve tarla kuşunun birlikte söylediği ilahi ansızın kesildiği zaman...” (B.B. s.36)

Hikayede, Kuran-ı Kerim’de Tekvir Suresi’nin ilk ondört ayetine gönderme yapılarak doğanın tahribatı gözler önüne serilir. Hikayede kasabanın ortasından geçen yol adeta bir kıyamet alametidir. Mustafa Kutlu, Kuran-ı Kerim’de kıyameti anlatan sureyle bu tahribatı ifade eder. Nefsine hakim olmayan insanoğlu adeta kendi sonunu hazırlar. Sadece kendisini düşünen insanoğlu etrafındaki bütün canlıları yok eder. Bunun sonucunda ilahi uyarı geldiğinde işin ciddiyetine varmak sonuç vermeyecektir.

Bu Böyledir isimli kitabın “Red Cephesi” kısmında takvanın önemi karşımıza çıkar:

“Gözlerime gölgeler düşüyor. Ne yapacağımı adım gibi biliyorum. Çünkü yeni bir şey değil bu. Eskiden nasılsam, şimdi öyleyim, daha sonra öyle kalacağım.

- Ya zaman... Ya bütün bu olup-bitenler

- Zaman... Her zaman aynı. Güneş aynı, ay aynı, ağaçlar ve insanlar aynı, sevgi ve nefret, korku ve ümit hep aynı.

Dualar aynı.

Kible tek.” (B.B. s.39)

Mustafa Kutlu, zamanın takvim ve tarih yoluyla parçalanmamasını ifade eder. Yani zaman tek ve bölünmezdir. Kutlu, Bergson ve Tanpınar’ın ifade ettiği süre kavramını kullanır. “Varolanların içinde yer aldığı, tüm sınırlı büyüklükleri içine alan uçsuz bucaksız büyüklük, boşluk, hiçlik durumu” (Cevizci 2014:296) olarak süreyi kullanan Bergson geniş kitleleri etkiler. Bergson bütün zamanları tek bir süre olarak düşünür. Bergson’dan etkilenen Tanpınar’ın fikrine göre içinde olunan zaman her ne olursa olsun birey bilinç sayesinde bölünmez bir devamlılık ve zamanda teklik durumunu yakalar. İnsanoğlu bu akışta, hayatın sürüp giden akıntısına kapılmamaya çalışmaktadır. İnsanlar kalplerine; dünya sevgisi, mevki aşkı, gelecek telaşı gibi hevesleri yerleştirmiştir. Kalbimize dünyevi hırslar yerleştikçe Allah aşkı

unutulmaya başlar. Artık sevgi, nefret, korku, ümit, dualar ve kıble tek olsa da kalpler farklılaşır. Mustafa Kutlu'nun göstermeye çalıştığı şey budur.

Bu Böyledir isimli hikâye kitabının “Red cephesi” kısmında takvanın önemi vurgulanır. Mustafa Kutlu, dini paraya çevirenlere karşı bir eleştiri getirir:

“Sonra yine Süleyman geliyor. Atatürk Parkı'nın açılışı yapılacaktı, onu haber veriyor. Parkın içine bir de lunapark kurulacaktı. Süleyman'la bir cüz daha okuyoruz. Süleyman bana bakıyor, ben de ona. Hafızlığı kolayladı Süleyman. Bak, diyorum Süleyman; hafızlık geçim yolu değil. Para ile Kur'an-ı Kerim okunmaz. Bunu kulağına küpe et. Olur, diyor Süleyman. Kur'an-ı Kerim'i okudukça o senin gören gözün, duyan kulağın olur, unutma.” (B.B. s.41)

Mustafa Kutlu dini ve inancı, insanların kendi maddi çıkar ve menfaatleri için kullanmasına karşıdır. Kutlu, yozlaşmış din görevlilerine gönderme yapar. Ahlaklı olmak, güvenilirlik, sözünde durmak, adil olmak, emaneti ehline teslim etmek, doğruyu söylemek gibi kavramlar din görevlilerinin temel özelliği olmalıdır. Eğer bunların aksinde davranan din görevlileri var olursa toplumun kötüye gitmeye başlar. Hikâyede Yorgancı Hafız Yaşar'ın ağzından Süleyman'a bu öğütleri vermiştir. Hafız dünyaya Kur'an anlayışıyla bakmaktadır. Süleyman'a da bu yolu tavsiye eder.

Mustafa Kutlu'nun *Sır* isimli hikâye kitabında Hacı Bayram Veli'nin deyişine yer verilir. Tekkeye çalışmaya gelen insanlar bu deyişle ifade edilir:

“Lakin yer darlığından bizar olmuşuz. Baktık olacak gibi değil, yani bu işlere ayırdığımız, sohbeti zikri tamam ettiğimiz ön odayı genişletelim, yanına bir de misafirhane ekleyelim diye ihvan ile müşavere kılıp gayrete geldik.

Nagehan ol şara vardım

Ol şarı yapılır gördüm

Ben dahi bile yapıldım

Taş u toprak arasında

Buyurmuş Hacı Bayram Veli... Bu kavl üzerine uzak dağ köylerinden yüzleri güneş çalığı dağ gibi ihvan duyup gelerek ve ova köylerinden dahi nice insanlar gelerek, bizimle birlik sırtı ile taş taşıyıp ayağı ile çamur çiğneyerek işe koyuldu” (S. s. 12)

Mustafa Kutlu, Hacı Bayram Veli'nin mısralarına yer vererek nefis terbiyesi ve mücadeleye vurgu yapar. Tasavvufta nefis, *"Vücudun en bayağı tabakasıdır. Bunun üstünde kalb, ruh ve sır mertebeleri vardır. Altında da tâb (kuvvet, güç) denen maddeden ibaret beden vardır. Sûfî, sırasıyla tâbdan geçerek müşahedeye erer. Ancak bu sülûk esnasında üst makamın halini alt makam bilmeyecektir."* (Atik 1997:575) Nefsin yedi mertebesi bulunmaktadır. Bu mertebeler (emmâre, levvame, mülhime, mutmainne, raziye, marziye, kâmile) olarak adlandırılır. Nefs-i emmâre: Akılı ve kalbi aldatıcı durumdadır. En önemli ve en iyi şeyleri akıla ve kalbe, berbat, çirkin ve önemsiz gösterir. *"Nefs-i emmâre ser yuvası, kötü fiillerin, yerilmiş ahlâkın da kaynağıdır."* Nefs-i levvame: İyi ahlakın ilk evresi durumundadır. *"Nefs-i levvame evresinde salikin kalbine ilâhî ve insani olmak üzere iki türlü perde ilişir ve bu perdeler çoğunlukla ilmi perdelerdir."* Nefs-i mülhime: *"Bu nefis, sevabını ve günahını Allah'ın yardımı ile bilmektedir; bu sebeple, Allah'tan gayri her şeyden uzaklaşır. Ruhlar alemine yönelen bu nefis, aşk hali içindedir. İlmi sever, cömerttir, kanaatkar ve mütevazidir."* Nefs-i mutmainne: *"Allah'a doğru giden bu nefis sahibinin kalbi, tam ve gerçek bir inanışa sahiptir. Şeriatın bazı sırlarını elde etmiş, cömertlik, doğruluk, yumuşak gönüllülük, güler yüzlülük, tatlı dillilik gibi güzel sıfatları kazanmıştır."* Nefs-i raziye: *"Bu nefis sahibi hiçbir şeyden şikayet etmez. Nefis yerilmiş, beşeri özelliklerden kurtulup fenâ'ya ulaşmıştır."* Nefs-i marziye: *"Nefs-i marziye sahibi sâlik, her an ve her nefes müsahele üzere olup Allah'ın isim, ef'al ve sıfatlarının tecellileri kendisinde zuhur eder."* Nefs-i kâmile: *"Sıfatların kemâl mertebesine ulaşması aşaması olup, nefis artık arınmayı tamamlamış, felâha kavuşmuştur."* (Cebecioğlu 1997:547) Bu mertebeleri geçen insan kamil insan yolunu tamamlar. Bu dünyanın sahte istek ve arzularından uzaklaşır.

"Gönül şehrine vardığını; o şehri yapılış gördüğünü; kendisinin de o taş ve toprak arasında kalarak yapıldığını" belirten Hacı Bayram Velî, nefsin temizlenmesini ve kalbin dünyevi işlere kapatılmasına işaret eder. Şehirler nasıl ki hanlar, hamamlar, çeşmeler, köprüler ile verimli ve güzel hale geliyorsa, insan gönlünde dua, zikir, tövbe, şükür ve ibadet ile verimli hale gelmektedir. Mustafa Kutlu, nefis terbiyesi yolundaki fikirlerini Hacı Bayram Veli'nin düşünceleri ile ifade eder. Hacı Bayram Veli'nin şiiri şöyledir:

Çalabım Bir Şar Yaratmış

“Çalabım bir şar yaratmış

İki cihan aresinde

Bakıcak didar görünür

Ol şarın kenaresinde

Nâgehan ol şara vardum

Ol şarı yapılır gördüm

Ben dahi bile yapıldum

Taş ü toprak aresinde

Ol şardan oklar atılır

Gelür ciğere batılır

Arifler sözü satılır

Ol şarın bazaresinde

Şagirdleri taş yonarlar

Yonup üstâda sunarlar

Çalabun ismin anarlar

Ol taşun her pâresinde

Bu sözü ârifler anlar

Cahiller bilmeyup tanlar

Hacı Bayram kendi banlar

Ol şarın menâresinde”

Bu şiirinde yaşadığı manevî deneyimi ele alan Hacı Bayrâm Velî, gerçeğin yalnızca gönül olarak ifade edilen kalpte oluştuğunu ifade eder. Şiirde ifade edilen kalp şehrinin yeniden inşa edilmesi, yalnızca ariflerden olan bir mürşidin kontrolünde seyr ü sülûk olarak adlandırılan nefsin terbiyesi ve kalbin temizlenmesiyle mümkün olabileceğini ifade eder.

Sır isimli hikâye kitabında tekke yapılırken fazla harcama yapıyoruz fikrine kapılan hikaye karakteri şeyh rüya görür:

“Rüyamda güya ben Hz. Muaviye olmuşum da Şam’da İslam devletinin ilk sarayını yaptırmakta imişim. Hz Ebuzer-i Gıfari benimle birlikte inşa edilmekte olan sarayı geziyor. Derken gezintiyi yarıda kesip, o dik, o sert, o muhkem sesi ile bana dönerek: “Bu sarayı halkın parası ile yaptırıyorsan bil ki bu bir zulümdür... Yok kendi paran ile yaptırıyorsan bil ki bu da israftır...” dedi.” (S. s. 19)

Mustafa Kutlu hikayede şeyhin gördüğü rüya üzerinden zenginlik, fakirlik ve israf konusuna değinir. Toplumda zengin-fakir arasındaki uçurumun giderek açılması Mustafa Kutlu’nun Hz. Ebuzer ve Muaviye arasındaki kıssayı kullanmasına neden olur. Eşitsizliğe karşı hakça bölüşmeyi savunan Hz. Ebuzer bir Müslüman olarak düşüncelerini ifade eder. İslamiyet’e göre zengin-fakir arasından hiçbir fark yoktur. Üstünlük yalnızca takvadadır.

Sır hikâye kitabında insanların bozulması, ilişkilerin menfaate dönmesi ve takva kavramı anlatılır:

“Öyle bir zaman gelecek ki, insanlar kazançlarının helal mi, haram mı olduğuna bakmayacaklar artık şeklinde bir hadis-i şerif vardır. Bu zaman gelmiş midir?” (S. s.20)

Mustafa Kutlu, helal haram meselesine değinir. Ebû Hüreyre'den aktarıldığına göre, Hz. Peygamberimiz (sav) şöyle buyurur: *“Öyle bir zaman gelecek ki kişi malını helâlden mi yoksa haramdan mı elde ettiğine bakmayacak!”* (Buhârî, Büyû’, 23). Bu hadise yer veren Kutlu helal kazanç ve haram meselesi konusunda ne kadar titiz ve dikkatli olmamız gerektiği gözler önüne serer. Helal kazanç, kulluk esaslarının temel esaslarından biridir. Ama helal-haram gözetmeden dünya hırsına yenik düşenler bu dünyada saltanat sürer gibi görünseler dahi sonsuz alemde yoksul olmaktan kendilerini kurtaramazlar. Kutlu, günümüzdeki insanlara ve ilişkilerine bakarak bu kötü günlerin gelmiş olabileceğini sorgular.

Mustafa Kutlu’nun *Arkakapak Yazıları* isimli hikâye kitabında yer alan “Cuma” isimli hikâyesinde Cuma namazına gelen küçük bir çocuğun saflığı ve teslimiyeti gözlenerek anlatılır:

“...Hutbe süresince gözlerini minberdeki imamdan ayırmıyor. Söylediği sözlerin bir tekini dahi kaçırmamak üzere dikkat kesiliyor. “Gaflet mümine yaraşmaz” konusunda sürüp

giden hutbeden acaba kaç cümle, kaç kelime zihninde yer ediyor? İki kez başını yukarıya, kubbeye kaldırıyor. Yazılara ve tezhiplere bakıyor. Bir kabahat işlemişçesine irkilerek yeniden imamın sözlerine kulak kesiliyor. Kubbelerden, sütunlardan, yazılardan yayılan hava; kandillerin parıltısı, saf tutarak hep bir yöne çevrilen bakışlar, tövbe ve istiğfar, pişmanlıklar, yakarışlar, iç geçirmeler, insanların bu mekânın dışına, hatta dünya hayatının ötesine geçen kavrayışları, bir süre için olsun hep iyilikler, güzellikler, merhamet ve sevgi yağmuru altında yıkanmaları, bütün bunlardan etrafa saçılan titreşimler çocuk kalbinin çarpıntısını sıklaştırıyor. Sonra birlikte kılınan iki rekat namazın seline kapılıyor. Bir küçük saman çöpü gibi suyun üzerinde oradan oraya savruluyor. Bu çocuk namaz kılmasını bilmiyor. Ama alnını secdeye koyduğu zaman nedense bana Mehmet Akif'in şu mısralarını hatırlatıyor:

Karanlıklar, ışıklar, gölgeler sussun ki: Allah'ım

Bütün dünyayı inletsin benim secdem, benim ahım...

Derken incecik kolları ve kalem gibi parmakları, kırılğan bir bükülüşle duaya kalkıyor. Arada bir gözlerini kapatıyor. Hangi emel, hangi hayal, hangi arzu ile Yaradan'a yalvarıyor? Onun kalbinden koparak semaya doğru yükselen münacaat ind-i ilahiye mutlaka en önce varıyor. Onun duası dertlilere derman, hastalara şifa oluyor. Uçuk pembe bir mağfret bulutu camiye dolduran kalabalığın üzerine eğiliyor. Cemaatin her ferdi affın derin sularında yıkanıp, evlerine, işlerine dönüyorlar. Çocuk aşkın ve heyecanının ürpertiği parmaklarını ateş gibi yanan yüzünde gezdirerek duasını bitiriyor. Ah, teslimiyet..." (A.Y. s.32-33)

Mustafa Kutlu dua ederken içinde bulunulan durumu tasvir eder. Küçük çocuk camide etrafı inceler ve imamın sözlerine kulak kesilir. Namaz kılmayı bilmemesine rağmen cemaatin coşkun seliyle ahenge ayak uydurur. Dua sırasında sanki rahmetin gelişini almak için avuçlar gökyüzünü gösterir bir biçimde ellerini açar ve teslim olur. Mustafa Kutlu "*Bana dua edin, Ben de duanızı kabul edeyim*" (Sure 40:60-Mu'min) ve "*Ben, kuşkusuz çok yakınım, dua eden bana dua ettiği zaman duasına karşılık veririm*" (Sure 2:186-Bakara) ayetlerine gönderme yapar. Tevekkül; Allah katında olanlara güvenip, eldekilerden ümit beklememek, Allah'ın, rızıkına ve işine kefil olduğunun bilincinde olarak, yalnızca Allah'a yönetmek ve ondan başkasına dayanmamaktır. Sonuç olarak, kişinin güçsüzlüğünü kabullenip, dil ve kalp ile O'na inanmasıdır. "*Tevekkül; faaliyetlerin bütününe sarılmak, imkanları kullanarak, tembellikten uzak durarak, bütün görev ve sorumlulukları yerine getirip*

neticeyi Allah'a havale etmektir. Tevekkül insanın zahirdeki vasıtalarla sarılması, fakat bu sebeplere güvenmemesi, bel bağlamamasıdır”(Utku, 2005:30) Mustafa Kutlu’nun dikkati çektiği diğer nokta tevekküldür. Bir işin olması için her şeyi yapıp Allah’a güvenmek insanların yapacağı en iyi şey olduğu Furkan suresi 58. Ayette söyle belirtilmiştir: “Asla ölmeyecek, hakiki hayat sahibi ve daima diri olan Allah’a tevekkül et ve O’nu hamd ile tesbih et!..” (Furkan-58) Bu ayette Allah’ın yüceliği ifade edilir.

Arkakapak Yazıları’nda yer alan “Oruç” isimli hikâyede oruç ibadeti ve mükâfatı anlatılır:

“...Benlikten sıyrılırken, çiçek açmış badem dalının, kelebek kanadının, su sesinin ve yıldız parıltısının, dostun ve akrabanın, ayak bastığımız toprağın, buğdayın ve zencefilin, yani akşam ezanıyla yeryüzüne yağmur gibi dökülen varoluşun sırlarını fark ediyor. Bizi bu menzile erdiren kılavuza binlerce teşekkür. Bize bu basireti bağışlayan güce sonsuz secde.” (s.41-42)

“...Ve ağızları misk gibi kokanlar ve o gün insanlara gülden ağır bir söz söylememiş olanlar ve o gün almayı değil hep vermeyi düşünenler ve o gün “sabredenlere hesapsız ecirler verilecektir” müjdesi ile müjdelenmiş olanlar meleklerle birlikte iftar sofrasına oturuyorlar. Allahım, şükürler olsun, oruçluyuz...” (A.Y. s.42)

Mustafa Kutlu, İslamiyet’in bir emri olan oruç ibadetini ifade eder. Orucu hadislere gönderme yaparak anlatır. Bu hadis şöyledir. Ebu Hüreyre’den aktarıldığına göre Resûlullah şöyle buyurdu: “Aziz ve celil olan Allah insanın oruç dışında her ameli kendisi içindir. Oruç benim içindir, mükâfatını da ben vereceğim buyurmuştur. Oruç kalkandır. Biriniz oruç tuttuğu gün kötü söz söylemesin ve kavga etmesin. Şayet biri kendisine söver ya da çatarsa: Ben oruçluyum desin. Muhammed’in (s.a.v.) canı kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu, Allah katında misk kokusundan daha güzeldir. Oruçlunun rahatlayacağı iki sevinç anı vardır: Birisi iftar ettiği zaman, diğeri de orucunun sevabıyla Rabbine kavuştuğu andır.” (Yıldırım, 2001:9) Oruç ibadetinin amacı, Müslümanların birbirinin halinden anlaması, konuşmalarına dikkat etmesi, davranışlarını ve ahlaklarını iyileştirmesi ve nefesine hakim olması vardır.

Mustafa Kutlu'nun *Hüzün ve Tesadüf* isimli hikâye kitabında yer alan "Karakoncolos" isimli hikayesinde küçük çocukların masumiyeti ve karakoncolosa karşı ettikleri dua dikkati çeker:

"O gece aya bakan çocuklar, süpürgesine binmiş uçan karakoncolosu görerek yorganlarını başlarına çektiler ve şu duayı okudular:

Yattım Allah kaldır beni

Nur gölüne daldır beni

Cennetine girdir beni

Yattım sağıma, döndüm soluma

Melekler şahit olsun

Dinime imanıma

Kalkarsam ikbalime

Ölürsem vay halime...

Hiçbir şeye hiçbir şekilde düşman olmayan çocuklar her şeyi biliyor, aralarında anlaşıp sarı saçlı kıızı sözcü seçiyorlar. O da yumuk ellerini gökyüzüne kaldırıp açarak bu duaya şu ilaveyi yapıyor:

Allah'ım karakoncolosun sert yüzünü yumuşat,

Kararmış kalbini aydınlat,

Bizden al, ona kat." (H.V.T. s. 65-66)

Karakoncolos¹; çocukları korkuttuğuna inanılan bir hayaletin, cadının adıdır. Hikâye bir kadının cadıya dönüşme sürecini anlatır. Yazar maneviyattan uzaklaşan kişilerin cadılaştığına gönderme yapar. Küçük masum çocukların duasıyla bu kötülüklerden korunması ifade edilir.

Mustafa Kutlu'nun *Mavi Kuş* isimli hikâye kitabında insanın kendini aşması asıl olanı yani maddeden manayı görmesi anlatılır:

¹ Kâmûs-i Türkî isimli eserde "cadu" ve "cadı" kelimeleri şöyle açıklanır: "Cadu: (Farsça) büyücü, sehâr (sihir yapan), sihirbaz"; "Cadı: (Farsça "cadu"dan) Avamın itikad-ı cahilanesince (halkın cahilce inanışlarına göre) güya mezardan çıkub geceleri bir suret-i mahufede (korkunç bir şekilde) ve cin gibi gezen hayal, vampir, karakoncolos." Şemseddin Sami, Kâmûs-i Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006, s. 362.

“Ama insan sadece kaştan, gözden, gövdeden mi ibaret? Ayna dediğin, taşı toprağı, evi sokağı da gösteriyor. Mühim olan bu vücudun içini görebilmek. Kalbin aynasında ne var ona ulaşabilmek. Ne demişler "Kendini bilen, Rabbini bilir." (M. K. s.15)

Mustafa Kutlu kendini bilmenin ancak Allah'ı bilmekle olacağını belirtir. Kalple yani gönül gözüyle gerçeğe ulaşılacağını ifade eder. *“İnsan ruhun emirlerine uydukça, Allah'ı andıkça kalbi yatışır, huzura erer; nefsin emirlerine uydukça kalbi katılaşıp, sertleşir, sıkıntı duyar. Yani ruh ya da nefsin insandaki etkinlik durumuna göre, kalbde ya ruhun özellikleri ya da nefsin özellikleri ağırlık kazanır. Bu nedenle kalb ve gönül tasavvufta önemli bir yere sahiptir. Zira kalb veya "gönül, Allah'ın tecelli ettiği, ilahi sırların çözüldüğü ve duyulduğu bir yerdir”* (Yavuz 1990:17) Mustafa Kutlu “Ayna” imgesiyle İbnü'l-Arabî'ye gönderme yapmıştır. İbnü'l-Arabî Fusûsu'l-Hikem'inde Hakk'ı, âlemler ve insan için bir ayna olarak tarif etmiştir: *“Tecelli edilen şey, yalnızca kendi suretini Hakk'ın aynasında görmüştür; yoksa Hakk'ı görmemiştir. Zaten suretini ancak kendisinde gördüğünü bildiği durumda, Hakk'ı görmesi de mümkün değildir. Bu durumda Hak, gören kişi için bir ayna gibidir. Kişi, sureti aynada görünce, suretleri veya kendi suretini ancak onda gördüğünü bildiği halde, aynayı göremez. Allah, bu ayna örneğini zât tecellisi için bir misal olarak ortaya koymuştur. Böylece tecelli edilen, Hakk'ı görmediğini bilir. Görme ve tecelliye, bundan daha yakın ve benzer bir örnek yoktur. Aynada bir sureti gördüğünde, aynanın cismini de görmeyi bir dene! Kesinlikle göremezsin. Hatta aynalardaki görüntülerde durumun böyle olduğunu algılayan bazı insanlar, görülen suretin, görenin gözü ile ayna arasında (perde) olduğu fikrine varmıştır. (Bu sebeple aynanın görülmesi mümkün olmaz).”* (Ekrem, 2006:48) Mustafa Kutlu ayna imgesiyle insan kendisi ve sır arasında ilişki kurar. Günümüzde kullanılan ayna imal edilirken camın bir tarafına kimyasal olarak çözelti haline getirilen ince bir gümüş katman sürülür ve bu katmanın üstüne bir vernik katmanı sürülerek, altta kalan gümüş katmanın sabitleştirilmesi sağlanır. Böylece ayna sırlanmış olur. İnsan, ayna ve sır arasında çok ince bir bağlantı vardır. Yapılan ibadetler, iyi davranışlar, güzel duygular kalpte kalmayıp gösteriş olarak kullanılabilir. Bu durumda bir sır kutusu olan insan kalbi bir aynaya dönüşemez. İnsanların sırrı kalplerinde kaldığı sürece kalp ayna olabilir. Sırrını koruyabilen insan gerçek insan olabilir. Tıpkı arkasındaki sırrı sağlam olan ayna gibi güzel bir görüntü verebilir.

Mustafa Kutlu'nun *Tufandan Önce* isimli hikâye kitabında takvanın önemi ifade edilir. Belediye başkanı Şemsettin Bilen ektirdiği çınar ağaçları üzerinden dinimizi ifade eder:

“Yaşadıkça fukara Şemsettin'in adı da yaşar. Sadaka-i cariye'nin örneği işte. Ne diyor dinimiz: Ölünce ardında üç şey bırakacaksın. Hayırlı evlat, hayra hizmet edecek kitap; okul, çeşme, köprü, hastane falan. İşte o zaman amel defterin kapanmıyor. Geride bıraktığın eser insanlığa faydalı oldukça sevabı sana yazılıyor. Şu mübarek ağaçların her biri umarım hesap günü lehimize şahitlik eder. İnşallah...” (T.Ö. s.16-17)

Mustafa Kutlu, bir hadise yer vererek öğüt verir. Peygamberimiz (sav) şöyle buyurur: *“İnsan ölünce, şu üç ameli dışında bütün amellerinin sevâbı kesilir: Sadaka-i câriye, kendisinden istifâde edilen ilim, arkasından duâ eden hayırlı evlât.”* (Müslim, Vasiyye, 14; Tirmizî, Ahkâm, 36) Sadaka-i câriye: Sürekli sevaba vesîle olan hayır-hasenât (Cami, okul, çeşme, köprü vb.) anlamına gelmektedir. Bir insan öldükten sonra da amel defterine sevap yazdırmaya devam ettiren iyiliklerdir. Şemsettin Bilen kasabasını bayındır hale getirmek için çaba harcar. İslam dininin emrettiği davranışları yapmaya özen gösterir. Öldükten sonra da amel defterine sevap yazılması için halka yararlı icraatlar yapmak ister.

Belediye Başkanı Şemsettin Bilen Cuma namazı için gittiği hutbenin konusu dinin emrettiği gibi yaşanmasıdır. Kasabada dönen planların ve hilelerin farkında olan İmam, Kur' an-ı Kerim'den aldığı ayetlerle cemaati uyarır:

“En'am süresi otuz ikinci ayette buyruluyor ki: “Dünya hayatı sadece bir oyun ve oyalanmadan ibarettir. Ahiret yurdu sakınanlar için daha hayırlıdır.” Bu hüküm Ankebut suresi altmış dördüncü ayette şöyle geçmektedir: “Bu dünya hayatı sadece oyun ve oyalanmadır. Asıl hayat âhiret yurdundaki hayattır. Keşke bilseler.” Aziz cemaat, bakınız mesele Kasas suresi altmışıncı ayette daha bir açıklık kazanıyor. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: “Size verilen şeyler dünya hayatının geçim vasıtası ve debdebesidir. Allah katında olanlar ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Buna hala aklınız ermeyecek mi?” (T.Ö. s.64)

Mustafa Kutlu, imamın ağzından bu dünyanın geçici olduğunu gerçek olanın ahiret olduğunu ifade eder. *“Metinlerarası ilişkinin en belirtgesel biçimi”* olan alıntı yöntemi *“bilinçli, istemli bir anımsamadır. Bu yöntemle başka bir metne ait kesit yeni bir metne yerleştirilip ona yeni anlam yüklenir.”* (Aktulum 2000:94) *Tufandan Önce* hikâyesinde de imam hataya düşen kasabalıyı doğru yola ulaştırmaya çalışır.

Hikâyedeki uyarılar, birçok peygamberin kavmini uyarmasına benzemektedir ayrıca hikâyenin adındaki “tufan” kavramı düşünüldüğünde, Hz. Nuh'un kavmine uyarılarına gönderme yapılmıştır. Hz. Nuh, kavmini gemisine, yani “doğru yol' a” davet etmişse, imamda dünya malına özenen, menfaat hırsına yenik düşen halkı doğru yola ulaştırmaya çalışır. Mustafa Kutlu yine ayetlere gönderme yapmıştır. Kuran'da şöyle denmektedir: *“Uyarılmış olanların yağmuru ne kötüdür”* (Şuara-26:173); *çünkü yağmurlu fırtınanın bahçelerdeki meyveleri tahrip etmesi gibi, ilahi gazap da onların kalplerini harap edebilir. İnsanın gönül bahçesini ya ihya ya da dehşetli bir dolu şeklinde yerle bir eder.* (Nur-24:43) Bu ayette Allah'ın sonsuz gücü ifade edilir.

Mustafa Kutlu'nun *Rüzgârlı Pazar* isimli hikâye kitabında Allah'ın hikmeti Duran'ın doğumuyla birlikte kendini gösterir. Sabrın sonu selamet olur:

“Bir çocuk, iki çocuk, üç çocuk. Çocuklar yaşamıyor. Dördüncü hikmet-i Hüda işte ölmemiş. Adını haliyle Duran koymuşlar.” (R.P. s.12-13)

Mustafa Kutlu, Anadolu halk inanışlarından birisine yer verir. Anadolu'da çocuğu olan ama yaşamayıp ölen artık yaşasın diye çocuklarına, “Dursun, Durmuş, Duran” gibi isimler koyulur. Mustafa Kutlu hikâyede Duran ismine yer verir. Yaşanan acılar sonucunda Allah'ın hikmetiyle Duran'ın dünyaya gelmesi ailesini çok mutlu eder sabrın önemi böylece ortaya çıkar.

Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı isimli hikâye kitabında imanın şartlarından olan kader kavramı şu şekilde ifade edilir:

“Dedim ya, çocuksu bir tarafı var Sami Bey'in. Daha tanışalı iki dakika oldu, neredeyse boynuma sarılacak. Ama ona hak veriyorum, yılların özlemiyle beklediği adam birden karşısına çıktı. Vay be! Görüyorsun aziz okuyucu, birden “Beklenen adam” olup çıktım. Ama buna şaşırmayın. Sizleri de tek tek şu gökkubbenin altında mutlaka bir bekleyen vardır. Karşılaşmak!... Ah, onu bilemem. Onun adı kader.” (T.S.B.Ö.H. s.28)

Mustafa Kutlu, imanın şartlarından biri olan kader kavramını işler. *“Kadere iman, hem Allah Teâlâ'nın ilim, irâde, kudret ve tekvin sıfatlarına raci' olması hem de iman ve bilhassa tevhîdin tamamlayıcı unsuru olması nedeniyle, iman şartları arasında sayılmıştır.”*(Hakkı 1925:200) Amentü duasındaki *“Ve bil kaderi hayrihi ve şerrihi minallahi Teâlâ”* ifadesi, kaderin, hayır ve şerhlerin hepsinin Allah'tan

olduğuna iman etmeyi bildirmektedir. Kader kavramı, Allah'ın, ezelden ebede olacak her şeyin zamanını, yerini, özelliklerini, detaylarını, nasıl olacağını başlangıcı ve sonu olmayan ilmiyle önceden bilmesi ve takdir etmesi anlamına gelir. Kader, İslamiyet'te iman edilmesi farz olan bir kavramdır. Kadere iman Kuranı Kerim'de surelerle ifade edilir. *"Ne yerde ne de kendi canlarınızda meydana gelen hiç bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılmış (ezeli bilgimizde tespit edilmiş) olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır. Elinizden çıkana üzülmesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şıarmayasınız diye (böyle yaptık)..."* (Hadid-22) Mustafa Kutlu'ya göre kader inancı, insanda ümitsizliğin en büyük ilacıdır. İnsan, başına gelen felâket ve musibetlere, kadere olan inancı sebebiyle, Allah'ın takdîri gözüyle bakıp kendini teselli etmesidir. Kutlu, yeryüzünde hiçbir insanın umutsuzluğa kapılmamasını ve herkesin bir bekleyeni olacağını savunur. Tevekkül eden insan, Allah'a şartsız teslimiyet gösteren, kaderine razı kişidir. Ancak kadere inanmak ve tevekkül etmek, hiçbir şey yapmadan öylece durmak değildir. Tevekkül, çaba göstermek Allah'ın bu çabanın karşılığını vereceği düşüncesini akıldan çıkarmamak ve sonucu Allah'a bırakmaktır. Allah, kişinin kaderinin kendi çabasına bağlı kılındığını bildirir.

Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı isimli hikâye kitabında hayatın geçiciliği ve ölümü Ankebut ayeti ile şu şekilde anımsattırılır:

"...Ben o sıralar köyde muhtarım, bu da hasta yatağında, çağırmış, gittim. Muhtar dedi, benim bir ayağım çukurda. Ağzından yel alsın Hoca, o nasıl söz dedim. Bir eliyle dizime vura vura, "Her canlı ölümü tadacaktır", bundan kaçış yok." (T.S.B.Ö.H. s.108)

Mustafa Kutlu her canlının ölümü tadacağını buna göre bir hayat sürdürmek gerektiğini ifade eder ve Kuran'a gönderme yapar: *"Her can ölümü tadar"* (Ankebut-29:57). Ölüm düşüncesi ve ölümlü olma bilinci insanlara bu dünyanın geçici olduğunu her fırsatta hatırlatır. *"Ölüm bir uyarıcı olarak yeterli değil midir? Müslümanlar sürekli olarak bunu sorarlar; her gün insanların, hayvanların, bitkilerin, hatta sabit gözüken dağların da ölüp gittiği görülür. Bu nedenle yapılması gereken tek şey, bir insanın Rabbiyle karşılaşacağı güne hazırlık yapmasıdır."* (Schimmel 2004:295) Bütün canlı varlıklar gibi insanın da sınırlı bir ömrü vardır. Allah'ın takdir ettiği ömür bittiğinde bütün insanlar ölümle yüzleşir. Allah'tan başka her şey ölümlüdür. Kuranı Kerim'de ölüm düşüncesi çeşitli ayetlerde

sık sık ifade edilir. Bunlardan biri şöyledir: “*Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler*” (Zümer-30) Tevekkül etmek ölüm karşısında metanetle durmamızı sağlar. Yazar bu dünyada ahiret için hazırlığını yapan kişilerin sonucunu alacağını vurgular.

Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı hikayesinde Feride’nin çocuğunun olmaması karşısında sabır ve teslimiyet göstermesini yazar şöyle vurgular:

“*Feride’nin çocuğu olmuyordu. Gitmedik doktor, hoca, ebe kadın bırakmadılar. Vermeyen Allah vermiyor. Öyle demeyelim aziz okuyucu. Cenab-ı Hakk’ın neyi ne zaman kuluna ihsan edeceğini bilemeyiz. Bu bazen dünyada olur, bazen öteki dünyaya kalır. Bize düşen sabır-şükür-tevekkül.*” (T.S.B.Ö.H. s.50)

Mustafa Kutlu bu dünyanın bir imtihan yeri olduğunu vurgular. Feride’nin çocuk sahibi olma isteği bu bakımdan önemlidir. Çocuğu olmayan Feride çeşitli yollar dener ama Allah çocuk nasip etmez. “*...Hoşlanmadığınız bir şey sizin için hayırlı olabilir. Yine sevdiğiniz bir şey de hakkınızda şer olabilir. Allah bilir, siz bilemezsiniz.*” (Bakara-216) Bu ayette görüldüğü üzere insan sabrederek beklemeli bunun karşılığını bu dünyada olmasa da diğer dünyada muhakkak alacağı belirtilir. Yine Bakara ayetinde Mustafa Kutlu’nun dikkati çektiği sabır konusu ifade edilir “*Ey iman edenler! Sabır göstererek ve namaz kılarak Allah’tan yardım dileyiniz. Muhakkak ki Allah sabredenlerle beraberdir.*” (Bakara-153). Her ne şartta olursa olsun inancını kaybetmeyen, her ne gelirse Allah’tan geldiğini bilen ve Sen’den gelen her şey kabulümdür kahrın da hoş lütfun da diyebilen sabreden insanlar Allah’ın iyiliğine mazhar olurlar.

Mustafa Kutlu’nun *Hayat Güzeldir* isimli hikâye kitabında “Paranın Yüğü” kısmında takvanın önemi karşımıza çıkar. Bozulan düzen sonucu Hızır Aleyhisselam’a gönderme yapılır:

“*Güya bu beldede zenginler azmış; israfın, türlü yolsuzluğun boyu dağları aşmış, insaf bu şehri terk etmiş, merhamet kalmamış, oğul babayı, kız anayı dinlemez olmuş, akrabalar birbirini akrep gibi sokmaya başlamış, zina ziyadeleşmiş, yoksulluk kol gezmeye başlamış, mazlumların ahı gökyüzüne yükselmiş. Bunun üzerine Hızır Aleyhisselam Cenab-ı Hakk’ın izni ile boz atına binip geceleri dolaşmaya başlamış. Nerde fukara bir aile varsa kapısını çalıyor, onlara gerekli yardımı yaptığı gibi ortadan kayboluyormuş. Her uğradığı eve bereket yağmış. Sahipsiz kalanın sahibi Allah’tır diye kenar mahalle sakinleri geceleri yol gözlemeye başlamışlar.*” (H.G. s.48)

Mustafa Kutlu, adeta bir kaos ortamını okuyuculara aktarır. Toplumun bozulması toplumun en küçük yapı taşı olan aileye kadar yansımıştır. Bunun sonucu ahlak yolundan çıkan kişiler günahı normal karşılamaya başlar. Mazlumlar acı çekmeye ve inlemeye başlar. Allah'ın izni ile Hızır Aleyhisselam mazlumların ihtiyacını giderip ortadan kaybolur. Halk arasında darda kalmışlara, sıkıntı çekenlere hiç beklenmedik anlarda bir kişinin görünüp yardım ettiği bu kişinin Hızır Aleyhisselam olduğuna inanılır. Hz. Musa da böyle bir kişiyle karşılaşmış, o kişiden bazı bilgiler öğrenmiştir. Bu konu Kehf Suresi'nin 60-82. ayetlerinde anlatılır. Konu Kur'an'da özetle şöyle ifade edilir : *“Hz. Musa bir gün yakını bir gençle birlikte, kendisiyle buluşması emredilen bir kişiyle görüşmek üzere yola çıkar. Buluşma yeri “mecmau'l-bahreyn (iki denizin birleştiği yer)”dir. Hz. Musa burayı tanıyabilmek için yanına azık olarak balık almıştır. Çünkü balığın bu suya değince canlanması bir işarettir. Ancak genç arkadaşı, sahilde uğradıkları bir kayanın yanında balığın denize kaçtığını Hz. Musa'ya söylemeyi unutmuştur. Acıkıp balığı yemek istediklerinde genç olayı hatırlar ve durumu Hz. Musa'ya anlatır. Bunun üzerine Hz. Musa o kayanın bulunduğu yere döner ve aradığı kişinin orada olduğunu görür. Bu kişi kendisine Allah tarafından rahmet ve gizli ilim verilen bir kuldur. Hz. Musa hemen kendisini yanına almasını ve bildiklerini ona da öğretmesini ister. O kul önce buna yanaşmaz, ancak ısrara dayanamaz, yaptığı işlerle ilgili soru sormamak kaydıyla Hz. Musa'yı yanına alır. Yolda kul bir gemiyi deler, bir çocuğu öldürür, kendilerine yardım etmeyen bir toplumun bulunduğu yerde yıkılmak üzere olan bir duvarı doğrultur. Hz. Musa her defasında bunların sebebini sorar, o kul da Hz. Musa'ya ters gelen bu işlerin tek tek hikmetini açıklar, bunları Allah'ın emriyle yaptığını anlatır ve sonra ayrılırlar. Burada "kul" olarak geçen kişi hadis kitaplarında ifade edildiğine göre Hızır'dır”* (Ocak 2007:45). Diğer bir açıklama olarak *“Hızır halk inançlarında ab-ı hayatı içip ölmezliğe kavuşan kişidir. Onun darda kalanların yardımına koştuğuna inanılır. “Kul bunalmayınca Hızır yetişmez” sözü bu inancı yansıtır”* (Pala 1995: 248). Kutlu, hikayede kötülüğe bulaşmamış insanlara Allah'ın yardımının mutlaka ulaşacağına vurgu yapar.

Mustafa Kutlu'nun *Anadolu Yakası* isimli hikâye kitabında başkarakter Muzo kendisiyle röportaj yapan muhabir Erol ile kendi dindarlığı ve o dönemde din anlayışına dair görüşlerine yer verilir:

“-Dini hayatınıza karışıldı mı?

-Dini hayat derken!

-Yani, işte, namaz niyaz falan.

-Yok ya. O zaman öyle fazla bir dindar arkadaş yoktu zaten. Yurtta beş-on kişi beş vakit namaz kılardı. Onlara bir mescit yapmışlardı.

-Siz?

-Biz cumadan cumaya. Ama orucumuzu tutardık, teravihlere giderdik.

Bu sırada gülüyor Muzo Bey, “birer kahve içelim” diyor, kahveler geliyor. Söze devam:

-Teravih uzun bilirsin. Biz daha çocuk sayılırız. Önceleri bizim sınıftan on-on beş kişi gelirdi. Sonra ilk günlerin heyecanı geçince sayı azalır, en sona üç kişi kalırdı. İhsan, Selahattin ve İsmail. İsmail zaten beş vakit namaz kılıyordu. Ben doğrusu teravihi otuz gün kılmadım.

-Kitap okudunuz mu? Dini kitaplar

-O yıllarda dini neşriyat çok azdı. İsmail’de ilmihal vardı onu okudum. Bir de Kıyamet ve Ahiret diye bir eser. Dili ağırdı pek anlayamadım. Yani elhamdülillah Müslüman çocuklardık ama Müslümanlık, yani dini hayat disiplin ister. O disiplini hiç görmedik” (A.Y. s.41-42)

Mustafa Kutlu, Muzo Gönül’ün ağzından ahirete hazırlanmayı ahiret için çalışmanın ciddi bir iş olduğunu ve disiplini elden bırakmamak gerektiğini söyler. Günümüz insanı sürekli bir koşturma halindedir. İnsanlar namaz vakitlerini işlerine göre ayarlamak için büyük mücadele vermektedir. İş hayatı, aile hayatı, eş, dost ilişkisi bu disiplinin bozulmasına neden olur. Kutlu dinin bir erdem olduğunu, dinin iyi bir eğitim ve anlayışla anlatılmasını gerektiğini ve disiplinli olup ahirete hazır olmayı “Bu dünya Ahiretin tarlasıdır” hadisinin gereği olarak görür.

Anadolu Yakası’nın ilerleyen bölümünde yine Muzo Gönül’ün tasavvufi tespitleri karşımıza çıkar:

“...Merkezden, masa başından bakıyor taşraya. Taşranın geçmişini temelini bilmiyor. Taassup dediği “nas”lardır. Bu millet Müslüman kaldıkça nistan vazgeçmez. Cemaatte rahmet vardır diyor Peygamberimiz. Ama bunu şöyle ele almak lazım. Bizde “birey” yoktur. Neden? Bu uzun bir konu. Kisasını nakledeyim. Birey Batılı anlamı ile “hür” adam demek. Ama biz “kul”uz. Allah’ı, ahireti, peygamberi inkar etmedikçe bu anlamda hür olunmaz.” (A.Y. s.127)

Mustafa Kutlu, ahirete ve peygambere iman etmeyi vurgular. İmanın altı hükmü vardır: Bunlar, Allah'a, ahirete, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, kadere iman etmektir. Bir insanın mümin olabilmesi için bu altı esasın tamamına inanması gerekir. Bir tek iman şartına inanmayan insan, tam mümin olamaz. Zira, iman esasları birbiriyle zincir gibi ilişkilidir. Doğu ve batının insan ve inanç anlayışları birbirinden farklıdır. *"Batı felsefesinde, insanı, materyalist-mekanik düşünceden kurtarma, ona özgürlüğünü ve layık olduğu değeri verme iddiasıyla ortaya çıkan akımlardan (Yaşama Felsefesi, Fenomenoloji, Varoluşçuluk vb) hiçbiri varlık kavramını, insanı ve evreni gerçek hüviyetiyle kavrayamamıştır. Dikkat edilecek olursa "Tarın öldü" teziyle ateizme kayan hümanizm, krize sürüklenmiştir. Hümanizmin bu krizinden ilk defa söz eden düşünür M. Heidegger'dir. (Wattimo 1999:86). Batı düşünce felsefesinin, gerçeğe ulaşma fikrinde sadece akla değer vermesi bireyleri çıkmaza sürükler. Böylece ortaya çıkan birey maddeci ve pragmatist bir yapıda olur. Bunun sonucunda birey kendisine ve topluma yabancılaşmış olur. Doğu felsefindeki ideal birey, kendisini tanıma sorumluluğuna sahiptir. Doğadaki şekillerin bütün hareketini ilgiyle izlemek, bu hareketlerden anlam bulmak, iyiyi kötünden ayırmak gibi sorumluluklar bunlardan birkaçıdır. Bu birey Allah'ın tüm alemlerde tecelli ettiğinin bilincindedir. Böylece tüm hareketlerine dikkat eder. Kutlu, hikâyelerinde ahirete hazırlanmayı çok sık dile getirir. Geleceğinden hiç şüphe olmayan ahiret, hesap vermek üzere tekrar diriltileceğimiz zamandır. İman esaslarından biri olan, çoğu defa Allah'a imanla birlikte zikredilen ahirete iman, insanın sorumluluk bilinciyle hareket etmesini sağlar. Bu bilinçle hareket eden kimse dünya hayatında ilkesiz, sorumsuz bir şekilde asla hareket etmez. Ahirete iman etmek, insan hayatına tutum ve davranışlarına anlam katar, yön verir, değer kazandırır, varoluş amacını hep diri tutar. Bu inanç Allah'a, topluma, aileye ve kendimize karşı olan sorumluluklarımızı layıkıyla yerine getirmemizi sağlar. Bizim her türlü tutum ve davranışımızdan haberdar olan bir Allah'ımızın olduğunu, bütün amellerimizin kaydedildiğini ve bunlardan bir gün mutlaka hesaba çekileceğimiz bilincini canlı tutar.*

Mustafa Kutlu'nun *Nur* isimli hikâye kitabında Nur'un başından geçen bir kavga, dini yönden ifade edilir:

“...Bu olay Nur’u okulda efsane haline getirdi. Artık herkes ondan çekiniyor, saygı ile yaklaşıyordu. Nur şöyle düşünmeye başladı: Güç pek çok şeyi hallediyor. Demek iktidar böyle bir şey. Ve demek herkes bu yüzden iktidar peşinde. Vay be! Ama İslam öyle demiyor. İslam “Zulm ile abad olanın ahiri berbat olur” diyor.(N. s.76)

Mustafa Kutlu, Nur üzerinden iktidar, güç ve zulüm konularına değinir. “Siyasal iktidar ile din arasındaki ilişkiler, tüm çağlar boyunca toplumsal ve siyasal yaşam içinde etken olan ve tarihin farklı dönemlerinde o devrin toplumsal yapısına göre değişik biçimlerde oluşan bir nitelik taşımaktadır” (Çetin 1982:7) İslamiyet’in iktidar ile ilişkisi önemlidir. İslamiyet’te yönetme gücünü elinde bulunduranların her şeyden önce adil olması beklenir. “Devlet sistemin düzenli bir şekilde işlemesini sağlamak, farklı güçler arasındaki uyum ve uzlaşmayı korumak, bunlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları, ihtilafları çözümlemekle yükümlüdür.” (Özalp 1987:68) Adaletin sağlanması, hak sahiplerine haklarının iade edilmesi, suç ve suçluların cezasının belirlenmesi, toplumdaki anlaşmazlıkların çözülmesi gibi işlerin yerine getirilmesi için yargı sistemi şarttır. “Adalet, toplumun temeli ve bütün kanunların dayanağıdır. Toplumda esas olan adaletin sağlanmasıdır. Siyasi iktidarın niteliği nasıl olursa olsun, adaletin olmadığı bir yerde düzenden söz etmek de mümkün değildir.”(Eryarsoy, 1995:114) Hikâyede, Nur’un başından geçen kavga sonucu herkes Nur’a saygı duymaya başlar. Nur bunun farkına varıp gücün nasıl bir şey olduğunun farkına varır ancak bu güç saygı ve sevgi ile kazanılmadıkça insanın öteki dünyasının sıkıntıya gireceğini belirtir.

Nur isimli hikâyeye kitabında kitapla aynı ismi taşıyan Nur’un, Yunus Emre’nin şiirini okuması ve teslimiyet ifade edilir:

“Canlar canını buldum bu canım yağma olsun

Assı ziyandan geçtim dükkânım yağma olsun

Ben benliğimden geçtim gözüm hicabın açtım

Dost vaslına eriştim günahım yağma olsun

İkilikten usandım birlik hanına kandım

Derdi şarabın içtim dermanım yağma olsun

Varlık çün sefer kıldı dost andan bize geldi

Viran gönül nur doldu cihanım yağma olsun

Yunus ne hoş demişsin bal u şeker yemişsin

Ballar balını buldum kovanım yağma olsun”

“Ah Yunus ah! Gözündeki perde kalkmış, kalp gözü ile görür olmuşsun. Ne olur Hak bunun binde birini bana nasip etse. İmanım taklit olmaktan çıkıp hakikata erse. Ben Hakk’ın bir kemter kuluyum, bana da bir hidayet nasip olacak mı? Ballar balını bulamasam bile dostun kokusunu alacak mıyım? Bir menzilden ötekine uçacak mıyım? “Viran gönül nur doldu” diyorsun, benim adım Nur ama viran gönlüm karanlık, hep karanlık. Akıl bu karlı dağı aşamıyor, gönül bana kanat takamıyor, bu hasretle, bu fırkatle nasıl yaşarım?”(N. s.113-114)

Mustafa Kutlu, Nur üzerinden insanların maddi alemden manevi aleme geçme isteğini yansıtır. Nur, Yunus Emre gibi olmak ister gözündeki ve gönlündeki perdenin kalkmasını arzu eder. Hidayet ve gerçeğin peşine düşer ve hidayete erebileceğinin şüphesi içindedir. Kutlu, Yunus Emre’yi hatırlatır. Yunus Emre “Canlar Canını Buldum” diyerek manevi mertebelerin doruğunu tasvir eder. Yunus Emre fenafillaha² ulaşmış olmanın verdiği mutluluk ve heyecanını yaşar. Müridin tasavvuf yolculuğuna Seyr ü Sülûk adı verilir. “Seyr ü Sülûk Hakk’a ermek için bir rehberin öncülüğü ve denetiminde çıkılan manevi yolculuktur” (Konur 2003:31) Allah’a doğru manevi yolculuğa çıkan dervişin yaygın olan düşünceye göre dört mertebesi bulunur. Bu mertebeler şunlardır: “Seyr İlallah (Allah’a Doğru Seyr): “Bu seyr kesret perdesinin birliğin yüzünden indirilmesidir. Bu seyr nefse ait menzillerin,

²Fena fi'llah: Arapça, Allah'da fani olmak demektir. Kulun zât ve sıfatının, Allah'ın zât ve sıfatında fani olmasıdır. Dünya ilgilerini tam anlamıyla ortadan kaldırarak, Allah'a yönelmek demektir. Bu yönleştte istiğrak hâli meydana gelir. Sûfi bu makama ulaşmak için, her şeyi terkeder. Tıpkı bir ölünün dünyayı terkedişi gibi. İşte buna "ölmeden önce ölmek" denir. Ölen kişi nasıl Allah'a rücû ederse, bu makama gelen kişi de Allah'a vâsıl olmuş, O'na rücû etmiştir. Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yay., Ankara, 1997, s., 82.

mecazi askların giderilmesi ile kalp makamının sonuna ulaşmaktır. Kalp gözünün açılmasıyla yolculuğun ilk adımı atılmış olur. Seyr Fillah: “Bu seyrin sonu gerekli olan bilgilerin üzerinden perdenin kalkıp salike ledün ilminin anlaşılır ve öğrenilir hale gelmesidir.” İlim verilen kişi gerçeğin ne olduğunu anlamaya başlar ve kalbindeki perde kalkar. Seyr Maallah (Allah ile Seyr): “Salikin her vasıl olduğu mertebede Allah ile olan seyridir. Salik bu mertebede zahir-batın ayırımından kurtularak veliliğin sonuna ulaşır.” Kişi bu mertebede doğru ve yanlış tam anlamıyla ayırmaya başlar. Seyr Anillah (Allah’tan Seyr): “Seyr anillah, birinci seyrdeki masivanın mahvından sonra birer esya ilminin husulüdür ki, tarikat büyükleri buna ‘temkinden sonra telvin’ derler. Bu makam davet ve irsad makamını tahsil içindir. Hakk’tan halka dönen salik, artık irşad mertebesine yükselmiş kamil ve mükemmil olur. Bu mertebede bulunanlar halkı irşadla yükümlüdürler.” Sonuç olarak “Seyr ile ilgili bütün bu açıklamalardan salikin kamil bir mürşidin idaresi altında yola çıkıp masivadan yüz çevirerek Hakk’a yönelmesi sonucunda ilk iki seyr (seyr ilallah ve seyr fillah) ile velilik makamına, son iki seyr (seyr maallah ve seyr anillah) ile de mürşidlik makamına ulaşır.” (Ayni, 1922:233-300) Bütün bu mertebeleri aşan kişi olgunluğa ulaşır. Nefsani duygulardan arınmış olur. Yunus Emre gerçek aşkı bulduktan sonra dükkanın, mekanın, bağın, bahçenin önemini kaybettiğini ifade eder.

Nur’un ilerleyen kısmında kabristanda yorulan Nur oturduğu yerde Yunus Emre’yi görür dünyanın geçiciliğini Yunus şu şekilde ifade eder:

“Yalancı dünyaya konup göçenler

Ne söylerler, ne bir haber verirler

Üzerinde türlü otlar bitenler

Ne söylerler, ne bir haber verirler

Yunus der ki: Gör takdirin işleri

Dökülmüştür kirpikleri, kaşları

Başları ucunda hece taşları

Ne söylerler, ne bir haber verirler.”(N. s.159)

Mustafa Kutlu, Yunus Emre'nin şiirine yer vererek bu dünyanın geçici olduğunu ifade eder. “Yunus Emre şiirlerinde ölüm konusu üzerinde de sıkça durur. Ama O ölümü, salt acı verici, dayanılması zor bir durum olarak görmekten ziyade, bir tür olumlu ahlaki davranışların motivasyonu olarak anlatır. Ölüm duygusunu yok etmek, ondan kaçmak yahut ona odaklanıp hayatı ihmal etmek yerine, ölüm duygusunu arttırıp canlı kılarak insanları diri olmaya ve hayatı olumlu ahlaki ve insani davranışlar bağlamında dolu dolu yaşamaya yönlendirir. Ölümü hatırlatırken dünya tecrübesiyle gözlemleyebildiğimiz boyutu olan mezarlardan da sık söz eder. Onların altında yatanların da bir zamanlar bizler gibi yaşadığını, şimdi sürekli bir sükût içinde olduklarını söyler.” (Karakoç 1943:41) Yunus Emre, insanın durumunu da dünyanın faniliğiyle bağdaşan “konup göçenler” sözüyle dile getirir. Bu dünyadan konup göçenler ifadesi ölümü sembolize eder. Yunus der ki: Gör takdirin işleri ifadesi İslamiyet’e göre ölüm Allah’ın takdiridir yani ölüm nedeni ne olursa olsun, Allah’ın dilemesiyle gerçekleşir.

Nur hikaye kitabında baş karakter Nur manevi ortamda yolculuk yaparken Mehmet Akif’in Gece şiirini anımsar:

“Ömürler geçti, sen yoksun, gel ey bir tânecik Ma’bûd,

Gel ey bir tânecik gâib, gel ey bir tânecik mevcûd!

Ya sıyrılsın şu vahdet-gâhı vahşet-zâr eden hicran,

Ya bir nefhanla serpilsin bu hâsir kalbe itmînan.

Hayır, îmanla, itmînanla dinmez ruhumun ye’si:

Ne âfâk isterim sensiz, ne enfüs, tamtakır hepsi

Senin Mecnûn’unum, bir sensin ancak taptığım Leylâ;

Ezelden sunduğun şehlâ-nigâhın mestiyim hâlâ!” (N. s.200)

Mustafa Kutlu, Mehmet Akif Ersoy’un Allah aşkını ifade eden şiirinden alıntılar yapar. Gerçek aşk Allah aşkıdır, bu tasavvufi aşka ulaşmak isteyen insanlar öncelikle Allah’a iyi bir kul olmalı, maddiyattan, gösterişten, ünden kendini arındırarak yaşamalıdır. Ancak bu yol ile gerçek aşka ulaşılır. Mehmet Akif yıllarca Müslüman ülkelerin kurtuluşa ulaşması için mücadele etmiştir ama sonucu istediği gibi olmaması onu üzer. Mehmet Akif tıpkı Yunus Emre gibi Allah’ı ulaşmayı arzu

eder. Mehmet Akif'in, Leyla diye seslendiği gerçek sevgili olan Allah'tır. Mustafa Kutlu, hikâye kahramanı Nur'un kırılmış gönlüyle bulanıklaşmış aklına gelen Gece şiiri üzerinden Allah aşkını ifade eder.

Mustafa Kutlu'nun *Tirende Bir Keman* isimli hikâye kitabında dini hayat karşımıza Gani Bey üzerinden çıkar. Gani Bey adeta toplumumuzun din konusunda özeti gibidir:

"Gani Bey Yasin okuyordu. Bu memleketin sarhoşu bile Yasin'i ezberden okur. Ne sandınız ya. Adam içiyor diye adamlıktan çıkmadı ya. Allah affetsin. Kötü bir alışkanlık. Haram. Ama tövbe kapısı açık. Cenab-ı Hak Gani Bey'e de tövbeyi nasip eder, böyle merhametli adam."(T.B.K. s.111)

Mustafa Kutlu, Türk toplumunun dini hayatını gözler önüne serer. Din konusuna en uzak gibi görünen kişiler bile Yasin suresini ezbere bilmesi toplumumuzun özelliklerindendir. Mustafa Kutlu, dünyanın aldatıcı zevklerini tercih etme eğiliminde olan Gani Bey'in tövbe etmesini ve bu kapının açık olduğunu söyler. İçkiye eğilimli insanları dışlayıp onları dinsiz gibi gören sert bakış açısına da bir eleştiri getirir. *"Takva, insanı Allah'tan uzaklaştıracak şeylerden uzak durmaktır"* *"Takva, nefsin arzularını terk etmek ve yasaklardan uzak durmaktır"* ve *"Takva; Allah'tan korkarak günahlardan kaçınmakta, Allah'ın emir ve yasaklarına uymakta titizlik göstermek, Allah'ın himayesine girmek, emrini tutup azabından korunmaktır"* (İsfahani 1961:530) Allah ayetlerinde, gaflete kapılıp günah işleyen ve arkasından samimi olarak tövbe edip bağışlanma dileyen kişinin bağışlanacağını belirtir. Müminlerin yaptıklarından pişmanlık duydukları takdirde Allah'ın rahmetinden umutlarını kesmemeleri gerektiği ayette şöyle ifade edilir: De ki: *"Ey kendi aleyhlerinde olmak üzere ölçüyü taşıran kullarım. Allah'ın rahmetinden umut kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, esirgeyendir"*. (Zümer-53) Allah ölçüyü kaçırın insanlara bile bağışlayıcı ve affedicidir. Kur'an'da "takva", her hangi bir tehlikeden değil, Allah'ın azabından ve insanı bu azaba sürükleyecek olan günahlardan korunma anlamına gelir.

Mustafa Kutlu'nun *Hesap Günü* isimli hikâye kitabında nefis ile mücadele anlatılır. Toplumdaki bozulma nasıl düzelir ve nasıl kalıcı hale getirilebilir bu durum ifade edilir:

“İlk Müslümanlar önce iman etti, Hz. Peygamber’e uydu, maneviyatını yükseltti, güçlendirdi ve bir ahlak sahibi oldu. Adil düzen bir sonraki aşamada bu inançlı ve ahlaklı insanlar eliyle kuruldu. Düzenin birinci ilkesini ifade edebilir miyiz? Elbette. Fert güçlenip cemaata baskı yapmamalı, cemaat ferdi ezmemeli! Sonunda ortaya bilgili, iradeli, özgüven sahibi şahsiyet çıkar. Şahsiyeti oluşturmazsan kişilikli topluma kavuşamazsın. Nefis terbiye edilmeden böyle bir toplum oluşmaz. Doğru. İşte şimdi işin püf noktasına geldik. Hz. Peygamber’in “büyük cihat” dediği nefis terbiyesi.”(H.G. s.84)

Mustafa Kutlu, bir toplumun nasıl yükselip ilerleyebileceğine dair tespitler yapar. Kutlu, adil düzenle birlikte inançlı bir toplum yetiştirip inançla, bilinçle, gayretle, sebatla, yardımlaşarak ve çalışarak kalkınma hamlelerini elbirliğiyle başarmayı önerir. Bunun sonucunda da ne bir kişi yükselip cemaati ezmeli ne de cemaat kişilere baskı kurmalıdır. Böylece özgüvenli kendi kararlarını verebilen insanlar yetişmiş olacaktır devamında ise toplumun kalitesi artacaktır. Kutlu, nefis terbiyesi konusuna da değinir. Hz. Peygamberimizin (sav) bir savaş sonrası söylediği rivayet edilen: *“Şimdi küçük cihattan büyük cihada nefis ile cenge dönüyoruz!”* (Yıldırım, 2001:71.) sözü nefsin tehlikesine dikkat çeker. Nefis ile savaşın en büyük cihat sayılmasının nedeni, nefsin sürekli tuzaklar hazırlayan ve insanı kötülüğe çeken özelliğidir. Nefsin tuzaklarına karşı her an canlı bir gönül ve uyanık bir zihinle mücadele gerekmektedir. Birey-cemaat ilişkisi birbiri için önemli bir kavramdır. Dünyadaki her canlı bitkilerden hayvanlara kadar toplu halde hayatlarını sürdürürler; sosyal bir canlı olan insan toplu halde yaşamaya uygun bir yaralıdışa sahiptir. Günümüzde insanlar yalnızdır. Bireysel insan güçsüz durumdadır. İslamiyet’e göre bireysel olarak yapılan amellerin niteliği, cemaat olarak yapılan amelin niteliğiyle ölçülemez. Kur’an bizleri parça parça olmaktan ve bireysellikten uzak durmaya çağırır. *“Onlar dinlerini parçalayıp hiziplere, fırkalara, mezheplere, cemaatlere, partilere ayrıldılar. Her hizip, her parti kendi elindekiyle, mensup olduğu hiziple sevinip övünür.”*(Rum-32) Allah insanların ayrışmasını değil bütün olmasını emreder.

Mustafa Kutlu’nun *Tarla Kuşunun Sesi* isimli eserinde yine insanın nefsine hakim olması ve dünyanın geçiciliği anlatılır:

“İçinden “Hepimizin geleceği son durak burası” dedi. Garip bir hüzne kapıldı. Mezarlık çiçekleri son güzün serinliğine aldırmayıp açmıştı. Beyler, ağalar, dünya benim diyenler hep burada idi. Murat okuya okuya mezarlığı dolaştı. Ölüm ile arkadaş olmak lazım

geliyordu ama insanoğlu dünyaya doymuyordu. “Ölmeden önce ölünüz” demiş büyükler. Ne manaya geliyor bu? İçinizdeki canavarı, yani nefsi boğazlayın diyor. Zor ama zor! Yine de bu yolda olmak lazım.” (T.K.S. s.56)

Mustafa Kutlu nefis mücadelesine vurgu yapar. İnsanın kendine hakim olması ve nefsiyle mücadele etmesi gerekir. İnsan ölmeden önce bu dünyanın geçici heveslerine kendini kapatmalıdır. Bunun sonucunda mükâfatı Allah tarafından verilecektir. Kuran’da ifade edildiği gibi *“Hiçbir nefis başkasının günahını taşıyamaz”* (Sure 2:48 2/Bakara-48) Çünkü kadın-erkek herkes kendi eylemlerinden sorumludur. *“Yazıcı meleklerin defterlerde kaydettikleri ameller, herkesin sağ veya sol eline verilecektir; günahkârların sol eline, dindarların sağ eline. Bu amel defterleri, günahlardan dolayı kararmış ya da dindar ve erdemli amellerden dolayı parlak ve beyaz olacaklardır; aynı şekilde günahkârların kara yüzleri ve iyilerin ise beyaz yüzleri olacaktır.”* (Ali İmran-3: 106) Ölmeden önce ölmek gerçek müminlerin ve iyi insanların başarabileceği bir kavramdır. Bu emri önemseyen insan, dünyanın geçici bir yer olduğunun bilincindedir. O yüzden gönlünü ve yüreğini gündelik telaşlarla yormaz. Bu dünyada bunun bilincinde olan insan ölmeden önce ölmüş demektir. Tasavvufi düşünceye göre nefis *“Kulun kötü vasıfları ile yerilen huy ve filleridir. Sûfîlere göre kulun kötü özellikleri iki çeşittir: Birincisi; kulun günahları ve dine aykırı davranışları gibi iradesine bağlı olarak kazandıkları; ikincisi de yerilmiş ve hoş karşılanmamış olan kötü huylarıdır.”* (Baltacı 1990:87) Tasavvuf yolculuğu aslında bir nefis terbiyesi yoludur. Nefsin ardından gitmek ve nefsi terbiye etmemek, bireyleri maneviyattan uzaklaştırır maneviyattan uzaklaşan bireyler dünyanın geçici heveslerine kendini kaptırır.

Tarla Kuşunun Sesi hikâye kitabının ilerleyen bölümünde kâinatın kusursuz düzeninden ve Allah’ın büyüklüğünden söz edilir:

“...Bu süreçte çiftçinin tevekkül etmesi gerektiğini öğrendiler. Hani yağmur yağar sel gelir, ürünü önüne katar götürür. Benzeri felaketlerden Cenab-ı Hakk’a sığındılar. Hayvancılar da çiftçiler de mevsim şartlarına, günlere, aylara göre yaşıyordu. Mevsimlerin tabii akışı hayatı tanzim ediyordu. Bu nizam-ı alemde bir ritim gereği idi. Tıpkı dünyanın güneş etrafında dönmesi gibi. Bir hududullah vardı ve ademoğlu bu sınırlar içinde yaşamalı idi. Haddi aşmak o çağlarda kimsenin aklından geçemezdi.” (T.K.S. s.66)

Mustafa Kutlu, tabiatın eşsiz düzeni üzerinden insanlara mesaj verir. Nasıl ki mevsimler birbirinin ardından gelirse insanlar da Allah'ın çizdiği sınırlardan dışarı çıkmamalıdır. Kutlu, hikayede çiftçilerin Allah'a sığınmasını tevekkülün gereği olarak görür. Allah'a tevekkül ederek, her şeyin Allah'ın gücü ve kontrolü altında olduğunu bilirler, korku, hüzn, endişe ve karamsarlıktan emin olurlar. Kutlu, müminlerin haddi aşmadan yaşaması gerektiğini ve zaten eski dönemlerde insanların hadlerini bilerek yaşadığını ifade eder. Kutlu'ya göre Müminler haddini bilir. Hiçbir konuda haddini aşmaz. Allah'ın kulu olduğunun bilincinde olup için kesinlikle bencil, kibirli, hırslı ve çıkarıcı olmamalı mütevazı ve geçim ehli olmalıdır.

Tarla Kuşunun Sesi hikâye kitabının “Mustafa'nın Evliliği” kısmında köylülerin ot biçme zamanı anlatılır. Otu biçecek olan tırpancılar Allah'ı anarak otları biçmeye başlarlar:

“Bu ritim ile aşka gelen tırpancılar zikre başlar.

Tırpanı atarken: “Allah”

Çekerken: “Hu”.

Allah, Hu!

Allah, Hu!

Allah, Hu!

Dağ taş inliyor. Kurt kuş bu zikre iştirak ediyor.” (T.K.S. s.76)

Mustafa Kutlu, Allah aşkı ile coşan tırpancılarının durumunu ifade eder. Allah Hu zikrine dağ, taş, kurt, kuş canlı ve cansız bütün varlıklar iştirak eder. Tırpancılar artık bu zikirle manevi bir yolculuğa çıkarlar. *“İrfan yolunda yürüyen kimse, üç konaktan geçer: Fena Alemleri, Cezbe Alemleri, Kabza Alemleri. Fena aleminde La ilahe illallah kelimesine devam eder. Cezbe Aleminde Allah, Allah diye zikreder. Kabza Aleminde Hu, Hu, Hu; Diye zikretmelidir. Çünkü La ilahe illallah kalpleri açıcı; Allah ismi Celili ruhları açıcı; Hu ise sırları açıcıdır”* (Hakkı 2016:136) Zikir, Allah'ı hatırlamak demektir. Bu da, kalp ile mümkün olur. Allah'ı zikreden kalp temizlenir, kalpten dünya sevgisi uzaklaşır ve Allah sevgisi çoğalır. Zikir, kendini gafletten uzaklaştırmaktır. Gaflet halindeki kişi Allah'ı unutmuş kişidir. Zikir, sadece Allah demek değildir. Kendini yanıltan uzaklaştırmak, İslamiyet'in emirlerine

uymaktır. Tam kurtuluşa ve sevgiye ulaşmak için zikir lazımdır. O yüzden, İslamiyet'e tabi olarak zikir ile şereflenmek için, önce kişi kalbine Allah'ı yerleştirmelidir.

Tarla Kuşunun Sesi hikâye kitabının “Saliha'nın Taş Konağa Yerleşmesi” kısmında küçük Hamit'in doğru yolu bulması ve Allah'ı anlaması için dedesi ona öğütler verir:

“-Kokla Hamit, kokla! Aslımız budur bizim unutma. Toprağı sev, sakın satma. Toprak satılmaz unutma.

Hamit ömür boyu unutmadı bu öğüdü ama o sırada onun gözü sürülen tarlaya konup kalkan kuşlarda idi. Koynuna bir yığın taş doldurup kuşları kovalamaya başladı. Merasime katılan köylü gülmekten kırıldı. Kuş taşlamayı tamamlayan çocuk dedesinin yanına vardı.

-Yavrum neden kuşları taşıyorsun?

-Ama dede tarlamıza konuyorlar.

-Yer de, gök de Allah'ındır unutma. Biz sade emanetçiyiz.

Hamit terini sildi, emanet sözünü anlamamıştı. Murat devam etti:

-Bu toprakta kurdun, kuşun hakkı var. Hem onlar zararlı böcekleri temizliyorlar.” (T.K.S. s.105)

Mustafa Kutlu, Hamit ve dedesi arasında geçen konuşmalar üzerinden topluma mesaj verir. Küçük Hamit'e dedesi ağaç yaşken eğilir atasözüne uygun bir şekilde toprağın kutsallığını ve insanın topraktan geldiğini anlatır. Toprağını asla satmamasını ve terk etmemesini söyler. Hamit tarlasındaki canlıları uzaklaştırmak için taş atar. Dedesi ona Lokman suresi ve Yunus suresinin ifadeleriyle öğütler verir. “Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. Bilinmeli ki, asıl ganî ve övülmeye lâyık olan Allah'tır.” (Lokman-26) “İyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa yalnız Allah'ındır. (O halde) Allah'tan başka ortaklara tapanlar neyin ardına düşüyorlar! Doğrusu onlar, zandan başka bir şeyin ardına düşmüyorlar ve onlar sadece yalan söylüyorlar.”(Yunus-66) Murat, kurdun kuşun hakkını gözetmenin önemini vurgular. Her canlının bu dünyada özgürce yaşamaya hakkı vardır ve tüm bu canlılar insanlığın varlığı için çok önemlidir. Sonuç olarak mülk sahibi Allah'tır. Bu bilinç insana haddi aşmamayı her konudaki dikkatli ve hassas olmayı sağlar. “Sözlükte

“güç yetirmek, hâkimiyet kurmak, sahip olmak, tasarrufta bulunmak” manasındaki mülk Kur’an’da isim olarak “duyular âlemindeki bütün cisimleri kuşatan varlık alanı ve bunlar üzerindeki hükümlerlik”(DİA 31:540) anlamlarında kullanılır.

Sevincini Bulmak isimli hikâye kitabında kahraman kendindeki dini eksikliği anlar ve durumunu ifade eder:

“Ben Âmentü’ye inanmış biri değil miyim? Ah! Yine geldik aynı noktaya. İnaniyorum elbette. Orucumu tutuyorum ama namaz yok. Olmaz. Biliyorum olmaz. İlk mektepte, ortaokulda nineme özenip, başıma tülbent alarak namaz kıldım. Sonraları bu taklit daha ileri, daha derin yerlere vardı. Lisede sabah ezanı ile kalkıp vecd içinde namaz kıldığım çok oldu. Ama bu kısa sürdü. Bu istikrarsızlığın, gevşekliğin, ihmalin sebebi ne olabilir, izah edemiyorum. Lakin şurası muhakkak. Bu bir disiplin işi. Hadi toplumsal hayatı geçelim. Aile içinde bir iklim gerekmez mi? Küçük yaştan itibaren zorla değil, isteyerek aile büyüklerinin tuttuğu safa girmek. Ama bu bizim ailede yoktu. Hepimiz orucu tutardık. Namaza gelince ninem hariç o yok. Olmaz böyle dedim, özellikle Ramazanlarda ihlas ile başlayarak, kırk gün aksatmadan namaza devam eden bir daha bırakamaz dünü tutarak, kaç kez başladım lakin sonunu getiremedim.” (S. B. s. 108)

Mustafa Kutlu, Amentü’ye dikkat çeker. “İslâm dininin iman esasları ilmihal kitaplarında âmentü terimiyle ifade edilir. Arapça âmene fîlinin birinci tekil şahsı olan âmentü, "inandım" demektir. Terim olarak, iman esaslarını kısa ve öz olarak ihtiva eden metni ifade etmek için kullanılır. Âmentünün metni şudur: "Âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusûlihî ve'l-yevmi'l-âhiri ve bi'l-kaderi hayrihî ve şerrihî minallâhi teâlâ ve'l-ba'sü ba'de'l-mevti hakkun. Eşhedü enlâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne muhammeden abduhû ve rasûlüh" (Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inandım. Öldükten sonra diriliş haktır. Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim).” (DİB, 2001:81) Mustafa Kutlu ibadetin disiplin işi olduğunu ifade eder. Ancak ailede ibadet sürekli hale gelmemişse bireyler ibadetlerini aksatabilir. Bu yüzden ibadetin ciddi ve devamlı bir şekilde yapılması ve özendirilmesi için ailelere büyük bir görev düşer.

Mustafa Kutlu’nun *Sevincini Bulmak* adlı son hikâye kitabında kahraman kendini ilahi ahenge kaptırır ve Allah’tan yardım ister:

"Ne diyor kitabımız: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Dışarıdan gelen seslerin alfabetini çözen, mesajı alanlar yok mu? Yok diyeceksin ama cesaretin yok. Bak sana son olarak bir hadis okuyayım: "Biz Uhud'u severiz, Uhud da bizi sever". Ne demek bu? Bir insanın bir dağı sevmesini anlayabiliriz ama bir dağın bir insana sevdalanmasını açıklayabilir misin? Şu incecik, gencecik suyun sesini dinleye dinleye bu dili öğreneceğim. Ya Rabbi! Kalbimi aç! Aç ki akdedebileyim. Diye dua ede ede uyumuşum." (S.B. s.268)

Mustafa Kutlu, kahramanın içinde bulunduğu durumu Zümer suresi 9. Ayete gönderme yaparak ifade eder. Ayette şöyle belirtilir: *"De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Şüphesiz, temiz akıl sahipleri öğüt alıp düşünürler."* (Zümer 9) Allah bu ayet doğrultusunda bilginin, ilmin önemini vurgular. Yine kahraman kalbinin açılması ve akıl edebilmesi için Allah'a dua eder. Bu dua Hz. Musa'nın duasını hatırlatır. *"Ey rabbim. Göğsümü aç, genişlet. İşimi kolaylaştır. Dilimde bulunan düğümü çöz de, anlasınlar beni"* (Taha 25-28) Hikâyede kahraman doğru yolu bulmak için sürekli dua eder. Ancak zamanla doğru ulaşacağının bilincindedir.

Sevincini Bulmak adlı son hikâye kitabında Suna, yazar ve okuyucuyu şaşırtıcı bir son bekler:

"Olmaz olur mu? Yola Besmele ile çıkıyoruz. İbadet, riyazet, ahlak ne varsa maneviyat adına yolcunun yanında. Onu bu yolda coşturan şevke getiren hikmet ile ahenk, yani sanat. İbrahim Hakkı üstadın sözüne uyalım. "Görelim Mevla neyler / Neylerse güzel eyler".

Yazar: Artık bu kitaba devam etmenin bir anlamı kalmadı.

Okur: Olur mu efendim? Biz merakla, zevkle okuyor, sonu nereye varacak acaba diyorduk.

Yazar: Ama Suna Hoca istemiyor, yeter dedi.

Okur: Kahraman yazara başkaldırdı diyorsun, saçmalık bu.

Yazar: Hayır. Bana nerede durmam gerektiğini ihtar ediyor. Uydur, uydur yaz. Bir yere kadar.

Suna: Arkadaşlar lütfen, daha önce de söyledim, tartışmayalım.

Yazar okura dönerek: — Ayrılma zamanı geldi. Her işin olduğu gibi her kitabın bir sonu var.

— Hayır. Macera yarım kaldı. Olmaz.

— Gösteri devam etmeli diyorsun. Okur kardeş şunu bil ki okuduğun macera göz boyamak için kaleme alınmadı. Hepimiz aynı geminin içindeyiz. Sen, ben, Suna Hoca.

—Açıklama beni kesmedi. Galiba bu yüzden bir kitap ötekini doğruyor. Yazarımız bir sonraki eserinde belki derine iner, işin sırrını açıklar.

Yazar: Bu sırrı ancak yaşayan bilir. Ben fukarayı ümmetten biriyim. Nasıl böyle bir kitap yazabilirim?

Ayrılırken Suna Hoca:

—Benim için dua edin.

Yazar; Dua müşterek.

Okur: Dua müşterek, evet, çünkü dert müşterek.” (S.B. s. 296)

Mustafa Kutlu her işe besmele ile başlamanın önemine vurgu yapar. Bunun devamında tevekkül ederek Allah’ın insanları doğruya ve güzele eriştireceğini ifade eder. Kutlu, müşterek dua kavramını kullanır. İslam ansiklopedisinde müşterek dua şöyle ifade edilir: “Fıkıh usulünde müşterek, her biri ayrı vaz‘ ile olmak üzere birden fazla mânaya gelen lafzı ifade eden bir terimdir. Öte yandan iştirâk ve müşterek kavramlarının fıkıhın değişik bölümlerinde özel anlamlarda kullanımına rastlanır.” (TDV, 2000:172) Burada, Kutlu dua müşterek ifadesiyle anlatmak istediği şey karşılıklı birbirimize dua yollamanın önemine vurgu yapar. Nitekim Peygamber efendimiz şöyle buyurur: “Sizden biriniz kendisi için sevdiğini mü’min kardeşi için de sevmedikçe gerçek mü’min olamaz.” (Yıldırım, 2001:59) Bu hadisin inanlara verdiği mesaj bireysel düşüncenin kötü olduğudur. Çünkü insanlar bencillikten kurtulamama sorunu yaşar. İnananlar ancak bu düşünceden sıyrılarak gerçek mümin olurlar.

Mustafa Kutlu hikayelerinde tasavvufi düşünceye oldukça geniş bir yer ayırır. Çünkü Kutlu’ya göre kurtuluş manevi olarak güçlenmekle gerçekleşir. “Sözü gerektiği yerde gerektiği kadar kullanan olan yazar hedef olarak hikâyelerinde tasavvufî bir dil oluşturmaya çalışır.” (Kaplan 1984:44) Tasavvuf düşüncesinde, insanoğlu pak ve temiz yaratılır. Ancak insanoğlu zaman ilerledikçe bu yaradılıştan ayrılır ve maddi dünyaya ilgi duyar. Bu ayrılış insanoğlunun yabancılaşmasına özünden kopmasına neden olur. İnsanoğlu sadece maddeden uzaklaşarak yabancılaşmaktan uzaklaşır. Tasavvuf ve İslâm düşüncesi içinde felsefi bir yaklaşım

geliştirir. Kutlu, tasavvuftaki dünyaya yarım bakmak, dünya meşguliyetlerini yüreğinden atmak fikrini hikâyelerinin kurgusuna koyar. *“Zira Kutlu’nun temel kaygısı yabancılaştıran ve insanı yaratanından uzaklaştıran, hakikat yolunu tıkayan dünya anlayışıdır. İşte modernite, İslâm dünyası dışındakilerin olduğu kadar, Müslümanların da manevi, dinsel vs. niteliklerini dejenere etmiş, Müslümanın İslâmi değerlerini ve temel ilkelerini dahi koparmıştır.”* (Yıldırım, 2007:10) Mustafa kutlu hikayelerinde bu düşünceyi vurgulamaya çalışır. Bunu çok dikkatli bir şekilde insanlara sunar. Aşağıda verilen tablo 6’ya göre hikayelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 6.

TEKRAR EDEN KONU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Tasavvuf	Yokuşa Akan Sular	1	1979
Tasavvuf	Yoksulluk İçimizde	5	1981
Tasavvuf	Ya tahammül Ya Sefer	4	1983
Tasavvuf	Bu Böyledir	4	1987
Tasavvuf	Sır	3	1990
Tasavvuf	Arkakapak Yazıları	2	1995
Tasavvuf	Hüzün ve Tesadüf	1	1999
Tasavvuf	Mavi Kuş	1	2002
Tasavvuf	Tufandan Önce	2	2003

Tasavvuf	Rüzgarlı Pazar	1	2004
Tasavvuf	Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı	3	2009
Tasavvuf	Hayat Güzeldir	1	2011
Tasavvuf	Anadolu Yakası	2	2012
Tasavvuf	Nur	4	2014
Tasavvuf	Tirende Bir Keman	1	2015
Tasavvuf	Hesap Günü	1	2015
Tasavvuf	Tarla Kuşunun Sesi	4	2017
Tasavvuf	Sevincini Bulmak	3	2018

Mustafa Kutlu, hikayelerinde tasavvufi düşünce anlayışı içinde sabrın, tevekkülün, takvanın ve zikrin insanı kurtuluşa ulaştıracağı ifade edilir. Yokuşa Akan Sular, Yoksulluk İçimizde, Ya tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir, Sır, Arkakapak Yazıları, Hüzün ve Tesadüf, Mavi Kuş, Tufandan Önce, Rüzgarlı Pazar, Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı, Hayat Güzeldir, Anadolu Yakası, Nur, Tirende Bir Keman, Hesap Günü, Tarla Kuşunun Sesi ve Sevincini Bulmak hikaye kitaplarında tasavvufi düşüncenin önemi vurgulanır. İnsanın bu dünyanın sahte arzularından ayrılması için tasavvufi düşünceyi anlaması önemlidir. Tasavvuf düşüncesini önemseyen insanlar gerçek olana Allah aşkına ulaşmak için çaba gösterir. Kutlu, tasavvufi anlayışın olumlu etkilerini hikayelerinde vurgular. *“Mustafa Kutlu tasavvufu, hikâyelerinde bir amaç olarak kullanmaz. Ama tasavvufi terimlerden, onu meydana getiren duygulardan ve*

tasavvufun önemli temsilcilerinden sık sık istifade eder.”(Koşan,2013:22) Hikayelerindeki kahramanlar manevi yönlerini güçlendirerek rahatlar. Kronolojik olarak incelenen on sekiz hikaye kitabında tasavvufi düşünce tekrar eden konu olarak karşımıza çıkar.

Sonuç olarak Mustafa Kutlu ilk günden beri kaleme aldığı 29 hikaye kitabından 18’inde tasavvufu tekrar eden konu olarak hikayelerinin merkezine koyar.

2.6. EVLİLİK VE BEŞERİ AŞK

Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde tekrar eden bir diğer konu evlilik ve beşeri aşktır. Kutlu hikâyelerinde evlilik kutsal bir değerdir. Kutlu’ya göre modernizm yıkıcı etkisi aile bütünlüğüyle önlenebilir. Kutlu’da aşk zamanla yok olan bir kavram değil zaman ilerledikçe sağlamlaşan bir fikri ifade eder. *“Aşk bütün toplumlarda, her kültürde ve tüm zamanlarda var olmuştur ve hemen hemen her insanın yaşamının bir döneminde en az bir kez yaşadığı ya da yaşamayı umut ettiği bir duygusal durumdur. Son 30 yılda psikolojinin çalışma alanı içinde yer alan aşk kavramı, çok daha uzun bir süreden beri başta edebiyat ve güzel sanatlar olmak üzere sanatın tüm dallarında en çok işlenen temalardan biri olmuştur”*(Brown 1994:134). Kutlu da hikayelerinde aşka değinmeden geçmez.

Mustafa Kutlu’nun *Yoksulluk İçimizde* isimli hikâye kitabında beşeri aşk karşımıza çıkar. Süheyla’nın Engin’e aşık olma nedeni şu şekilde ifade edilir:

“-Nesine tutuldun bu Engin’in dedim?

Bir kere hoş çocukmuş. Hoş çocuk. Dairede bütün kızların gözü onda imiş. Sadece “hoş çocuk” olmak yetiyor mu? Yoo dedi, sonra çok anlayışlıymış, güzel konuşurmuş, insan ruhunu biliyor. Sonra bir yandan okuyor bir yandan çalışıyor, kimsesiz, korunmaya desteklenmeye muhtaç. Ben, ne bileyim, arkadaşlarla her çıkışımızda, böyle yalnız. Hayat hiç çekilmez oluyor, gezilmemiş, eğlenilmemiş, sevilmemiş.” (Y.İ. s.25)

Hikayede Süheyla Engin’e aşkını ilk başta dış görünüşü ile ifade eder. Ancak Süheyla sadece Engin’in sadece dış görünüşüne değil bu doğal, yalnız haline aşık olur. Engin’in sürekli yalnız olması Süheyla’nın dikkatinden kaçmaz. İnsanların bir araya gelip aile oluşturması Kutlu hikayelerinde önemli bir değerdir.

Mustafa Kutlu'nun *Rüzgârlı Pazar* isimli hikâye kitabında evliliğin eski dönemlerde nasıl olduğu yakın çevrenin ve tanıdıkların aile kurumunun oluşmasına etkisi Duran'ın anne ve babasının tanışması üzerinden anlatılır:

“Yozgat köylerinden birinde doğmuş. Susuz, verimsiz, çorak bir köy. Babası Recep Efendi'nin kimi-kimsesi yokmuş. Şunun bunun yanında çobanlık eden bir adam. Köylüler; “Yahu felek vurgunu bir oğlan bu, sevabına everelim de bir ocak sahibi olsun” demiş; eh davul dengi denginedir hesabı kendi gibi yoksul bir kızla evlendirmişler.(R.P. s.12)

Mustafa Kutlu, toplumumuzun çok önemli bir müessesesi olan evlilik konusuna değinir. Ailelerin en büyük amacı oğlunun/kızının zamanı gelince evlendirilmesidir. Geleneksel Türk toplumunda bu evlendirme görevini aile, akraba ve yakın çevre üstlenmektedir. Aileler, kişiyi ve toplumu etkileyen bir kurumdur. Zaman ilerledikçe toplumdaki değişimin ve dönüşümün izlerine ailede rastlamak olasıdır. Aile büyükleri geçmiş deneyimleri göz önünde bulundurarak evlenecek olan kişilerin hayat standartları ve ekonomik durumlarının benzer veya yakın olmasını isterler. Davul bile dengi denginedir atasözünden hareketle evlenecek olanlar her bakımdan kendilerine uygun kimseleri seçmelidirler. Aksi takdirde kısa zamanda anlaşmazlıklar başlayabilir ve kurulan aileler yıkılabilir. Bunun sonucunda evlenen kişiler arasındaki denklik hem evlenen kişiler hem de akrabaları arasında mutluluk, saygı, huzur ve düzenli bir birlikteliğin sağlanması hedeflenmektedir.

Rüzgârlı Pazar isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında Cemile ve Haydar'ın tatlı sert aşkları anlatılır:

“...Yine birlikte demet sarmaya dururlar. Şarkılar söyleyip, şakalaşırlar. Sevip de almışlar birbirlerini. Cemile genç deminde Haydar'ın parlak perçemlerine, kaytan bıyıklarına, tek altın dişinin parıltısına vurulup varmış ona. Yıllardır böyle işte. Hem hırlaşır, hem sevişirler. Bu nasıl aşk Allahım...” (R.P. s.56)

Mustafa Kutlu, iyi bir ilişkinin tasvirini yapar. Günümüz toplumunda insanlar en sevdikleriyle en ufak bir tartışma sonucunda yollarını ayırır. Kutlu, Haydar ve Cemile'nin hem hırlaşıp hem birbirini sevmesini sağlıklı bir ilişkinin göstergesi olarak kullanır. Bu küçük tartışmalar ilişkilerin tuzu-biberi gibidir. Başka bir deyişle, *“Çatışmadan kaçınan çiftler, çatışmayla yüzleşen çiftlere göre daha mutsuzdurlar. Çatışmadan kaçınmak, var olan problemi çözme ve engellemekte ve böylelikle kızgınlık ve kırgınlık/küskünlük gibi olumsuz duyguları ortaya çıkarmaktadır”*

(Christensen ve Shenk 1991:459). Aile ve ilişkilerde iletişiminin parçalarından biri olan çatışmayı sonlandırma çiftler arasında olumlu duyguları ortaya çıkarmaya yardımcı olur. Bir yerde sürekli mutluluk ya da sürekli mutsuzluk varsa orada bir sıkıntı var demektir. Bu dünya bir imtihan yeridir ve insanlar imtihanları geçerek gerçek mutluluğa ulaşır.

Mustafa Kutlu'nun *Menekşeli Mektup* isimli hikâyesinde postacının aşkı ifade edilir:

“Postacı kıza âşık olmuştu. Kerem’in Aslı’yla, Tahir’in Zühre’yi sevdiği kadar olmasa bile o türden bir aşk ile karısını seviyordu. Bazen kahvaltı masasında kızın apak değirmi çehresine, iki ela gözlerine, fındık burun, düğme dudaklarına dalıyor: ‘Yahu bu çocuğa el sürmek bülbülü eti için öldürmek gibi bir şey. İnsan buna nasıl kıyar, bu bakir güzellik bakire kalmalıdır.’ diye düşünüyordu. Anlayacağınız postacı kıızı bir nihavendi şarkı, bir pul, bir çiçek gibi demeyelim de başka türlü bir aşk ile seviyordu” (M.M. s.18)

“Ulan bu adam iktidarsız mı? Böyle estetik ve platonik numaralar çekerek kendi ayıbını örtmeye çalışıyor...” (M.M. s.19)

Metinler arası bir gönderme yapan Kutlu, bülbülü eti için öldürmek ibaresini kullanır. Ahmet Haşim, şiirde anlam aramak için şiiri şekli unsurlarına ayırmayı “Bülbülü eti için öldürmek” şeklinde yorumlar. Hikâyede ise postacının aşkında herhangi bir fiziki unsur veya cinsellik yoktur. Kıza bakmaya bile kıyamaz. Postacı beşeri aşktan ilahi aşka geçiş yapar. Mustafa Kutlu “iri elâ gözler, fındık burun, düğme dudaklar” gibi ifadelerle divan edebiyatındaki “sevgili” tipine gönderme yapar. divan edebiyatında aşıklar sevdiklerini idealize edip onu ulaşılmaz bir boyuta taşımışlardır. Kutlu, postacının aşkını günümüz anlayışından tamamen farklı, cinsellikten öte “sevgiliye ve onun yüzüne”, diğer bir ifadeyle aşka âşık olan biri olarak kurgular. Postacı, halk edebiyatındaki Kerem ile Aslı, Tahir ile Zühre aşklarına benzer bir aşkı yaşar. Kutlu, günümüz insanının hemen aklına gelebilecek bir durumu düşündüğü için araya girer ve okuru uyarır: “Ulan yoksa bu adam iktidarsız mı? Böyle estetik ve platonik numaralar çekerek kendi ayıbını örtmeye çalışıyor” diyerek yaşadığımız dönemin ilişkilerine gönderme yaparak, sadece cinsellikle kurulu aşk anlayışına bir eleştiri getirir. Günümüzde artık ilişkiler romantiklikten ziyade tensel, geçici ilişkiler haline gelir. Bu durum toplumun bozulmasına neden olur ve yazar buna bir vurgu yapar.

Mustafa Kutlu'nun *Huzursuz Bacak* isimli hikâye kitabında Hamiyet ile Nuri arasındaki ilişkinin başlangıcı anlatılır:

“Hamiyet’le Nuri birbirlerini tanıyıp sevecek kadar vakit geçirdi. Herhalde bu süre içinde birbirlerine ısındılar. Nuri, Hamiyet bir yana; işini, evi, şirketi öne alan planlar yapıyordu. Bu kesin. Adamın aklı gönlünün önünde idi. Hamiyet için hava hoş. Saf dediysek de aptal değildi. Nuri’nin güvenlik alanı onu da gölgesine almıştı. Eh, yüzüne bakılır biriydi. Sevmek, ısınmak Hamiyet için mesele değildi. O zaten tanıştığı her kişi ile beş dakikada samimi olanlardandı. Nuri fizik olarak pek çekici görünmese de, Hamiyet de dünya güzeli değildi. Davul dengi dengine.”(H.B. s.30)

Mustafa Kutlu'nun, işlediği aşk günümüzdeki gündelik aşklar gibi değil zamanla birbirini tanıdıkça sevmek ve birbirine bağlanma olarak tanımlanabilir. Mustafa Kutlu, ilişkilerde aşırı uçlara yer vermez kadın-erkek ilişkilerinde hep bir denklik durumu vardır. Aile kurulurken maddi durumlarının genel olarak denk olması herkesin tatmin olmasını sağlar. Bu sayede evlilikler sağlam bir temele oturmuş olur.

Mustafa Kutlu'nun *Tahir Sami Bey’in Özel Hayatı* isimli hikâye kitabında Ziya ve Saliha'nın aşkı günümüz aşkları gibi içi boşaltılmış bir aşk değildir bu ilişki tanıdık çevre sayesinde gelişir:

“Ziya “Henüz askere gitmedim, hem elde yok avuçta yok, ben nasıl evleneyim?” diye hık-mık ettiyse de esnaf ona aldırmadan babası ölmüş, tek ağabeyi bekâr olup gemilerde çalışan, eve altı ayda bir uğrayan, bir anası ile yaşayan, ölmüş babasının iki dükkânından ve gemici ağabeyden gelen parayla gül gibi geçinen Hasibe kadının kızı Saliha’yı buldular. Bulan kim? Tahir Usta’nın arkadaşı, sırdaşı Aşçı Rüstem. Onların komşusu imiş, Rüstem ile karısı Hasibe kadına meseleyi açmış, onu ikna etmişler. Bir vesile icat ederek, Ziya ile Saliha’yı buluşturdular. İki genç kızara-bozara birbirlerine hallerini anlattı. Daha doğrusu Ziya anlattı, Saliha dinledi. Arada bir “Siz nasıl arzu ederseniz öyle olsun efendim” diye Ziya’nın söylediklerini tasdik ediyordu. Ziya anladı ki bu kız dik başlı değil; uyumlu, yumuşak biri. Anama da bakar, babama da. Oracıkta Saliha’ya kanı kaynadı. Eh Ziya’da boylu-poslu, gösterişli, mesleği, dükkânı olan bir genç, Saliha dahi onu beğendi.” (T.S.B.Ö.H. s.54)

Mustafa Kutlu bu hikâyede yine tanıdık çevre sayesinde ilişkiye başlayan Ziya ve Saliha'nın durumu anlatılır. Kutlu, önceki hikâyelerinde olduğu yine bu aşkta bir denklik söz konusudur. Ziya bu ilişkiye faydacı bir yönden bakarak ailesine

de iyi davranacağını düşünerek Saliha'yı beğenir. Saliha'da mesleği olan Ziya'yı beğenir. *“Geçmişte ve kırsal kesimde daha sık rastlanan bir eş seçimi yöntemi olan görücü usulünde görücü grubu, kızları bulunan evleri ziyaret edip bir ön bilgi edinirler, kızlarla ilgili bilgiler toplanır. Genellikle hamaratlık, temizlik, saygı, ailenin geçmişinin iyi olması ve sosyo-ekonomik düzey gibi özellikler ışığında gelin adayı ya da adayları belirlenmektedir. Bunu takiben elde edilen bilgiler oğullarına uygun bir eş ve kendilerine iyi bir gelin arayan ailelere bildirilir. Erkek tarafı uygun bir zamanda kız tarafına ziyaret arzusunu dile getirir ve gençlerin birbirini bulması, tanışması bu şekilde sağlanır”* (Özgüven 2001:25). Görücü usulü evliliğin sosyoekonomik, psikolojik etkileri mevcuttur. Görücü usulü sayesinde evlenecek kişiler sosyoekonomik açıdan birbirinden çok farklı değildir. Bu yüzden maddiyat kişiler arasında büyük sorunlara yol açmaz. Psikolojik açıdan evliliğin başlangıcında çeşitli sıkıntılar yaratsa da zamanla aile kurumu bu sıkıntıları çoğunlukla aşmayı başarır. Yani görücü usulü evlilikten önce toplanan bu ön bilgiler, evliliğin geleceği için büyük önem taşımaktadır. Alınan ön bilgiler sayesinde aileler ve çiftler birbirini tanır. Buna göre bir düzen belirlenir.

Mustafa Kutlu'nun *Anadolu Yakası* isimli hikâye kitabında eserin başkarakteri Muzo Gönül eşiyle tanışmasını anlatır. Kutlu'nun dikkati çektiği nokta yine aynıdır edep ve masumiyet. Muzo Gönül ve muhabir Erol'un konuşması şöyledir:

“Anadolu insanı böyle. İlk aşkı, bir kızla ilk karşılaşmasını anlatırken, bu yaşta bile kızarıyor. Edep denilen bu olsa gerektir. Yüzü kızarmak.

-Komşumuzdu, aynı sokakta oturuyorduk. Benden üç-dört yaş ufaktır. Ama bilirsin, Kızlar çabuk büyür.

-Öyle!

-Lise birden ikiye geçtiğimiz yaz. Tarladan dönmüşüm, acayip susamışım, kuyuya yöneldim, baktım kuyu başında kızlar.

-Eee!..

-E'si. Duraksadım. Artık ben delikanlıyım onlar gelinlik kız. Öyle palas-pandıras yanlarına varılmaz

-Komşunuz yahu, yabancı mı?

-Olsun. Terbiye böyle. Kızlar baktılar ben geliyorum, sohbeti kesip kıkırdayarak dolu kapları alıp uzaklaştılar. Bir Sırma kaldı orda. O daha kovasını doldurmamış, acele ile su çekiyor. Birden içim kaynadı.” (A.Y. s.43-44)

Mustafa Kutlu, her şeyde olduğu gibi Anadolu insanının yaşadığı aşkı büyük şehirlerde yaşanan ilişkilerden üstün tutar çünkü edep kaybolmamıştır. Muzo Gönül ileride hanımı olacak, komşu kızının serpildiğini, büyüdüğünü, güzelleştiği fark etmesi ve ona tutulması anlatılır. Sırma arkadaşları ile kuyudan su çekmektedir. Muzo’yu gören diğer kızlar kuyunun başından gidip Muzo’yu ve Sırma’yı baş başa bırakırlar. Kutlu, Anadolu’da yaşanan aşkları tüm masumiyetiyle gözler önüne serer. Kent ve köydeki ilişkiler farklılık göstermeye hem aşk hem de toplumsal ilişki bakımından incelendiğinde kent hayatı insanları ilişkilerini tahrip eder. *“Kentlerin büyümesinin yüz yüze, samimi ve karşılıklı güvene dayanan birincil ilişkilerin yerini gayri şahsi, yüzeysel, rasyonel ve çıkarıcı olan ikincil ilişkilere bırakmasına neden olduğunu savunur”* (Park 1925:24). Modernizm ilişkilerin bozulmasının en büyük nedenlerinden biridir.

Mustafa Kutlu’nun *Tarla Kuşunun Sesi* hikaye kitabında Murat ile Saliha aşkı anlatılır. Mustafa Kutlu aşkı, bağlılığı, yarım kalmışlığı kadere teslimiyetle ilişkilendirerek ifade eder:

“Saliha:

-Mutlu musun?

Murat ona kederle baktı:

-Mutluluk ne demek?

-Anlarsın.

-Bilmiyorum, ama çok şükür.

Kız üzerine gitti.

-Mutlu musun Murat?

Murat onun gözlerinin içine baktı. Artık beni anla diyen bir sesle:

-Huzurluyum, dedi.

-Yani.

-Yani yara kanyor. Varsın kanasın. Ne demiş ulu bir zat: “Derdim bana derman imiş”. Yaramızı yalayarak yaşayacağız Saliha. Şikâyetle lüzum yok.” (T.K.S. s.68)

Mustafa Kutlu, Murat ve Saliha’nın aşkta sabrın önemine değinir. Murat “yaramızı yalayarak yaşayacağız” der. Bu yara gönül yarasıdır bu yüzden şifa kendilerindedir. Kutlu, Niyazi Mısri’den bir alıntı yapar: “*Derman arardım derdime derdim bana derman imiş, Bürhan sorardım aslıma aslım bana bürhan imiş*” (Tatcı ve Özay 2014:55) bu sözlerle anlatılmak istenen Allah kullarını olgunluğa çekmek için onları sınar. Bu imtihanda kişiler eğer tam olarak teslim olurlarsa her tecellide hakkı seyir edip hiç bir şeyden mahzun olmazlar.

Mustafa Kutlu’nun *Sevincini Bulmak* isimli son hikaye kitabında yine aşkın günümüzdeki durumu hakkında görüş bildirir:

“Elif acı ile gülümsedi, eliyle göğsüne vurdu.

— Tecrübeyle sabittir. Geçmişte bir mücahit tanımuştım sevdim, inandım, tosbağa çıktı. İnsan aynı yastığa baş koyduğu kişiyi dahi neden sonra tanıyabiliyor.

— Neden sonra?

— Bak şimdi. Misal, adam harama uçkur çözmedim diyor, iddia ediyor, doğru o yaşa kadar öyle gelmiş, tertemiz. Ama.

— Ama? — Eline fırsat geçmemiş yahut tehlike ile burun buruna gelmemiş, imtihana girmeden sınıfı geçtim diye övünüyor. Ulan ciddi bir sınava gir, bakalım kaç paralık adamsın”(S.B. s. 155)

Mustafa Kutlu eskiden yaşanan tinsel aşkların yerini tensel aşkların almasına Elif’in yorumları üzerinden eleştiri getirir. Sosyolojik yapının değişmesiyle aşklar da değişir. Günümüz aşkları bencil, fedakârlıktan uzak, egoist, özverinin en altta olduğu, teknolojiye dayalı bir hal alır. Bu durum günümüz aşk ve sevgisini değersiz yapar.

Zaman ilerledikçe değişen her şey gibi aşk ve evlilik kurumu da değişikliğe uğrar. Kutlu bu durumu okuyucuların dikkatine sunar. Kutlu bir köşe yazısında değişen şeylerin yanına aşkı da ekler. “*Bakınız evler, yollar, araçlar, alışkanlıklar, yeme-içme-giyinme ve hayata dair binlerce unsur değişirken; tıpkı komşuluk,*

akrabalık, dostluk, doğana sevinme, ölene üzülmeye vb. de değişiyor. Galiba aşk da değişiyor.” (Yeniçağ 2009) Kutlu, yine aile ve evlilik üzerinde görüş belirtir: “...Diyeceğim şu: Toplumda aile kurumu sarsıntı geçiriyor. Bu programlar evliliğin bir başka yüzünü gösteriyor. Ayrılan eşler, ortada kalan çocuklar, mutsuzluk. Hemen her kesimde bunu görmek mümkün. Boşanmalar artıyor Neden acaba? Kanaatim şudur: Türkiye hızla değişiyor. Değişim modern hayat tarzı yönündedir. Muhafazakâr çevreler buna direniyor. Ama direnişin bedeli ağır. Fert başına düşen millî gelir arttıkça tüketim toplumu alışkanlıkları güçleniyor. Herkes “Ben de isterem” demeye başlıyor. Çare nedir? Doğrusu bilmiyorum. Hep birlikte kafa yoralım diyorum.” (Yeniçağ 2017) Mustafa Kutlu, televizyon programları ve günlük hayat üzerinden evlilik ve aile kurumunun değerini kaybettiğini ifade eder bunun için toplumca kafa yorulması gerektiğini belirtir. Mustafa Kutlu’nun evlilik kurumuna bakışı topluma örnek teşkil eder çünkü evlilik ve aile bir milleti ayakta tutan temel direklerdendir. Mustafa Kutlu eski ile şimdi arasındaki farklılıkları belirtirken evliliğin uzun ömürlü olması için yapılması gereken şeyleri de ifade eder. Bunlar sabır, ilişkilerdeki denklik, birbirini anlamak ve ailenin bütünlüğüne sahip çıkmaktır. Aşağıda verilen tablo 7’ye göre hikayelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 7.

TEKRAR EDEN KONUSU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Evlilik ve Beşeri Aşk	Yoksulluk İçimizde	1	1981
Evlilik ve Beşeri Aşk	Rüzgârlı Pazar	2	2004
Evlilik ve Beşeri Aşk	Menekşeli Mektup	2	2006
Evlilik ve Beşeri Aşk	Huzursuz Bacak	1	2008

Evlilik ve Beşeri Aşk	Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı	1	2009
Evlilik ve Beşeri Aşk	Anadolu Yakası	2	2012
Evlilik ve Beşeri Aşk	Tarla Kuşunun Sesi	1	2017
Evlilik ve Beşeri Aşk	Sevincini Bulmak	1	2018

Mustafa Kutlu, hikayelerinde evlilik ve beşeri aşk üzerinden ailenin oluşması, oluşan ailenin bütünlüğünün korunması vurgulanır. Yoksulluk İçimizde, Rüzgârlı Pazar, Menekşeli Mektup, Huzursuz Bacak, Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı, Anadolu Yakası, Tarla Kuşunun Sesi ve Sevincini Bulmak hikaye kitaplarında evlilik ve beşeri aşkın üzerinde durulur. Gittikçe yalnızlaşan dünyada evliliğin ve ailenin önemine vurgu yapan Kutlu, hikayelerindeki kahramanlar üzerinden bunun önemini anlatır. Kronolojik olarak incelenen sekiz hikaye kitabında evlilik ve beşeri aşk tekrar eden konu olarak karşımıza çıkar.

Sonuç olarak Mustafa Kutlu ilk günden beri kaleme aldığı 29 hikaye kitabından 8'inde Evlilik ve beşeri aşkı tekrar eden konu olarak hikayelerinin merkezine koyar.

2.7. SİYASİ VE BÜROKRATİK YOZLAŞMA

Yozlaşma; genel olarak devlet içindeki çarpıklığın yani kamu çalışanlarının işleriyle ilgili çıkar sağlamalarını her türlü ayrıcalıklı iş yapmalarını ve özellikle kamuda yapılan atamalarda kayırma, haksızlık ve yanlış uygulamaları ifade eder. Günümüz dünyasında siyaset yozlaşmaya devam eder. Bu durum ülkelerdeki siyasi otoritenin zarar görmesine neden olur. Siyaset ve yozlaşma günümüzde beraber anılmaya başlar. *“Siyaset sözcüğünün günümüzdeki anlamıyla siyaseti ülke, devlet, insan yönetimi biçiminde tanımlamak olanaklıdır. Siyaset bilimini bir bilim olarak*

da, siyasal otorite ile ilgili kurumların ve bu kurumların oluşmasında ve işleminde rol oynayan davranışların bilimi olarak tanımlayabiliriz.”(Kışlalı 1999:17) İnsanlık tarihi boyunca bulundukları konumları menfaatleri için kullanan, halkını hor gören siyasiler gelip geçer.

Mustafa Kutlu, hikâyelerinde siyasi çekişmeleri, siyaset kurumunun geçiciliği ve acımasızlığını eserlerinde işler. Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde siyasi kişiler menfaatleri için diğer insanların ne düşündüğünü önemsemeyen tiplerdir. *“Kutlu, siyasetin insan öğüten bir mekanizma olduğunu düşünür. Ona göre siyasetin iyisi kötüsü yoktur. Fitri olanı insandan koparıp kendi kendine yabancılaştırır. Bir hizmet değil bir menfaat odağıdır. İlkesiz ve acımasızdır. Siyasette yükselme ancak bir başkasının üzerine basarak ve onurundan, ideallerinden ödünler verilerek gerçekleşir. Yalan, aldatmaca üzerine kurulan bir sömürü aracıdır. Onun öykülerinde siyasetçiler hep olumsuz tipleridir. Siyasetçiler ya bir ihale kapmak için “aracı” konumunda ya da halkı aldatan sahtekârlar olarak öykülerde yerini alırlar. Kısaca siyaset nefse teslim olmanın, kirlenmenin, bozulmanın ve yükselmek için her şeyi mubah görmenin adresidir.”* (Tosun 2004:112) Kutlu çoğu zaman siyasetçileri eleştirir ancak işini layığıyla yapan siyasetçileri de unutmaz.

Mustafa Kutlu’nun hikâye kitaplarında bir diğer tekrar eden konu siyasi ve bürokratik yozlaşmadır. *“Mustafa Kutlu siyasetçileri olumsuz özellikleriyle anlatır. Kaldı ki hem toplumsal, hem bireysel çürümüşlüğü, yozlaşmanın en önemli faktörlerinden birisi olarak siyasetçileri görür. Siyaseti kurum olarak bu çürümüşlüğü yapılandırılması biçiminde değerlendirir. Dolayısıyla insanların spesifik bazda davalarından vazgeçmeden siyasette yer bulamayacaklarını düşünür.”* (Yıldırım 2007:289) Mustafa Kutlu işinin hakkını verenlerin hakkını teslim ederken halktan yana olmayanları da eleştirmekten geri durmaz. *“Kutlu’nun hikâyelerinde insanı bozan iki temel unsur olarak işlenen para ve siyaset ile imtihan teması neredeyse bütün hikâye kitaplarında yer almaktadır.”* (Coşkun 2010:389) Mustafa Kutlu’nun okuyucuya aktarmak istediği düşünce ilkelerinden ayrılan insanların yaşadığı değişim ve yozlaşma siyasetle iç içe geçinde daha yıkıcı bir etki oluşturabileceği düşüncesidir.

Mustafa Kutlu’nun *Yokuşa Akan Sular* isimli hikâye kitabında siyasetçilerin durumu anlatılır:

“- Edirnekapı’da, tam şimdiki otobüs durağının yerindeydi evimiz. İstimlakta gitti. Dürüst bir mühendis vardı. İstimlak işi ilerleyince, işi azıttı diye çıkardılar. Menderes rahmetli deflemiş, yerine başka birini almış, o öbüründen beter. Siyasi olup da bulaşık olmayan var mı?” (Y.A.S. s.75)

Mustafa Kutlu’nun siyaset ve siyasetçilere mesafeli olduğu kaleme aldığı eserlerden anlaşılır. Yokuşa Akan Sular hikâyesinde siyasilerin kötü bir özelliği olan ciddiyetsizliğine bir eleştiri getirir. Kutlu siyasetçilerin çıkarları için yapamayacak şeylerinin olmamasına vurdu yapar. Toplumlarda siyasetçiler iyi ya da kötü olabilmektedir ancak genellikle siyasetçiler menfaatleri için çalıştıklarından dolayı toplumda böyle bir algı oluşur.

Mustafa Kutlu’nun *Ya Tahammül Ya Sefer* isimli hikâye kitabının “Elhan-ı Siyaset” bölümünde siyasi yozlaşma ifade edilir:

“Siyaset çirkefti. İnsanların birbirini yediği, insanların alınıp satıldığı yerdi. Doğru. Ama şurası var; buna da bir haysiyet kazandırılmaz mıydı? İşte Hüseyin Avni Bey. Siyaset meydanında halvetder-encümen olamaz mıydı? Sonra nedir bu küçük çırpınışlar? Bu kendinden başkasını yok saymalar. Dışarıdan akıp giden bir hayat var. Hayır, ona büsbütün arkasını döndüğü söylenilemezdi, gerçekleri göz ardı ettiği söylenilemezdi. Yine de netice ortada. Demek sadece genç umutları bilemiş, filizlenen hayallere su serpmişti. Tek tük yalnız kalmış, cemiyetin dışında bırakılmış –öyle olduğunu sanan filozofî düşünlerine-hatıralarına yaslanmış ihtiyarlara kucak açmıştı. Kimseye bir şey verdiği yoktu. Reel olan buydu... Hah. Kelimeye bak: Reel. Doğru, reel olan buydu. Hayatın zaruretlerine karşı kimseye bir şey verememek. Ne fikir, ne menfaat. Belki de öğrenmiş olduğu bu idi. Kendisinden vaktiyle istenilenler. Zayıf vücudu ile taşıyamayacağı yüklerin altına girmeler. Halbuki vermek lazım. Vermek için de güçlü olmak gerek. İktidar” (Y.T.Y.S. s.86)

Mustafa Kutlu, yine siyasete siyasetçilere eleştiri getirir. İşlerin içine siyaset girince insanlar insan olmaktan çıkıp birbirlerine alınıp-satılabilen bir eşya muamelesi yaparlar. Kutlu, Hüseyin Avni Bey’in üzerinden bu durumun değişebileceğini ifade eder. Siyasete öncülük edecek ahlaki ilkelerin neler olduğu konusu sorulması gereken bir durumdur. “Sadece, “yalan söylememek”, “insanlar arasında ayırım yapmamak”, “insan öldürmemek”, “adaletli olmak” vs. gibi bütün insanlığın ve -yukarıda belli başlı örneklerini sunduğumuz anlayışlarda da açıkça görüleceği üzere- hemen hemen tüm önemli ahlâk anlayışlarının ittifak ettiği evrensel ilkeler bağlamında düşünecek bile olsak bu üç-beş ilkenin dahi siyaset

üzerinde ne denli etkili olacağı ve “iktidar”ın keyfi kullanılmasına nasıl engel teşkil edeceği anlaşılabacaktır. Kaldı ki ahlaki ilkeleri, hukuki normlar üzerinde önemli ölçüde belirleyici olmuş kapsamlı öğretilerin etkisi ise hiçbir tartışmaya mahal bırakmayacak büyüklükte olacaktır.” (Barry 2004:125) Kutlu, siyasetçilerin kötü bir özelliği olan boş umutlar vermelerini hiç gerçekleştirmeyecek şeyleri halka sunmalarını eleştirir. Gençlerin, kenarda kalmışların, ihtiyaçların istekleri dinleniyormuş gibi yapıp onlara bir şey verilmemesi siyasetin kanunu gibi görülür.

Mustafa Kutlu’nun *Tufandan Önce* isimli hikâye kitabında Belediye başkanı Şemsettin Bilen sürdürmekte olduğu belediye başkanlığına tekrar aday gösterilmek istenir ama kendisi artık siyaseti bırakmak ister bu durum şöyle ifade edilir:

“Baktılar ki can u gönülden çalışıyor, doğru-dürüst becerikli, adaletli. Hem başkanlığı bir basamak yapıp da mebusluğa atlamıyor. O daha “Durun yahu, etmeyin, bu sefer niyetli değilim, yeter, biraz da başkası yapsın bu işi” demeye kalmadan “Büyük Başkan, Büyük Başkan” diye kendisini kalabalıkların omzunda buluyor; her seçimde rakipsiz kalıyordu. Ama, yeter artık, yeter. Rahmetli İl Başkanı Zeynel Abidin Bey “Siyaset zalimdir” demişti.” (T.Ö. s.10-11)

Mustafa Kutlu, Şemsettin Bilen’i temiz ve dürüst biri olarak kurgular. Şemsettin Bilen siyasetin acımasız yüzünü hep aklında tutar. Rahmetli İl Başkanı Zeynel Abidin Bey’in sözü de hafızasındadır. Bunun için siyasetin gücünün geçici olduğunun farkındadır. “Bürokrasi halkın hayatını düzenlese de halk üzerinde esrarengiz bir havaya bürünerek zalim ve özerk bir güç hâline dönüşür. Bu durum bürokratin konumunu da kutsallaştırmaktadır. Bu süreçte bürokrat hem kendisine hem de dışarıdakilere yabancılaşır” (Mouzelis 2003:11) Siyasetin zalimliği buradan gelmektedir. Mustafa Kutlu önceki hikâye kitaplarında olduğu gibi siyasetin zalim olduğunu burada da vurgular.

Tufandan Önce isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında siyaset tanımı şöyle ifade edilir:

“Siyaset budur beğim. Kim ehil ise, kim layık ise onu başa geçireceksin. Bak o zaman nasıl dönüyor değirmenin çarkı. Bizde maalesef bunu arama. Bizde kardeş kardeşi çekemez; bırak yabanı.” (T.Ö. s.33)

Mustafa Kutlu, siyasetin nasıl olması gerektiğini ve toplumdaki siyaset algısını ifade eder. *“Yeterlilik ilkesi olarak da adlandırabileceğimiz liyakat, verilen görevi başarı ile yapabilme yetisi olarak tanımlanabilir. Göreve kabul edilme ve yükselmelerde “bilgi, görgü ve diplomayı” esas alan bir anlayıştır.”* (Yıldırım 2013:354) Kutlu’ya göre işlerin çok iyi yürümesi için başa ehil ve layık olanı geçirmek gerekir ancak toplum güç için en yakınına bile engel olup önünü kesmektedir. Durum böyle olunca yabancılar bile zor bir şekilde siyaset yapmak zorunda kalırlar.

Tufandan Önce isimli hikâye kitabında siyasi ve bürokratik yozlaşma ifade edilir. Yapılan çevre değişikliklerin göstermelik olması ve bunun bir menfaat doğrultusunda yapılması eleştirilir:

“Ben burada, bu makam odasında, temeli atılacak bir tesis için toplantı yapacağım. Bu tesis tamamlandığında ülke ekonomisine katkıda bulunacak. Şu gariban kasaba kalkınacak. Sokaklardan arabalar geçecek, evlerde elektrikli aletler çoğalacak, bir canlılık, bir karmaşa. Evet, karmaşa!.. Karmaşa. Karışıklık yani. Koşturmaca. Bir nevi huzursuzluk. Kalkınıp da ne olacak yani? Şu insanları rahat bıraksalar, kalkındırmazlar olmaz mı? Kalkındıracağız da ne olacak yani? Gören de memlekete hizmet ediyoruz sanacak. Düpedüz sahtekârlık. Birileri para. Ötekiler oy toplayacak. Seçimler yakın.” (T.Ö. s.61)

Kaymakam Çetin Bey insanların nasıl kandırıldığını sadece kendi çıkarlarını düşünen siyasileri adeta özetler. Kaymakam yapılan yatırımların halk için değil para ve oy için yapıldığının farkındadır. Kaymakam, teknoloji ile birlikte insanların bir curcunanın içine düşeceğinin farkındadır bu da insanlara huzursuzluk getirecektir. Toplum içinde değerlerin kaybolması ve zaman ilerledikçe menfaatçiliğin her değer yerini alması toplumsal yozlaşmaya neden olmaktadır. Yozlaşmanın siyasi, ekonomik ve bürokratik yönü olabilir. Ülkedeki siyasi yapı toplumsal yozlaşmanın nedenlerinden biri olabilir. Toplumun değişik tabakalarının siyasi olarak isteklerini gerçekleştirememesi, siyasetin tek taraflı olması, çıkar çatışmaları yozlaşmaya neden olabilir.

Tufandan Önce isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında bu kez siyasetçilerin yozlaşması ifade edilir. Halkın oylarıyla bulundukları konuma yükselen siyasilerin daha sonra bunu önemsememeleri eleştirilir:

“Siyasilerin kırk yılda bir uğradığı böylesi güzergâhlarda adet şöyle imiş: Nüfusu, yani oy oranı yüksek köylerde bir süre mola verilir; siyasiler köylülerin derdini dinler, yani onlarla ilgilenir, isteklerini not eder, söz verir, sonra yola devam edilirmiş. Vali söz arasında bunları çıtlatıyor ama Sayın Bakan’ın aldıracağı yok. Bir an önce gideceğimiz yere gidelim, şu temeli atalım, bir an önce dönelim. Ben klasik manada bir siyaset adamı, bir parti mensubu değilim ki. Bugün varım, yarın yokum. Köylülerin istekleriymiş, pöh! Tozun toprağın içinde kaldık be. Temeli batsın. Konvoy köylülerin önünden geçip gidiyor. Köylüler bir süre arabaların ardından şaşkınca bakıyor, sonra hep bir ağızdan basıyorlar kalayı.”(T.Ö. s.168)

Mustafa Kutlu, siyasilerin özelliklerini gözler önüne serer. Siyasiler oy için köylere uğrarlar ve halkın isteklerini dinleyip yola devam ederler. Seçildikten sonra seçmenle ilgilenmeyen çıkar peşinde koşan siyasetçiler halkı siyasetten soğutmuş ve siyasete olan güvenin yok olmasına neden olmaktadır. Kutlu bakan ile köylü arasındaki ilişkiyi anlatırken aradaki kopukluğu özellikle vurgular. Bakan adeta bir başka dille konuşuyor gibidir. Onun köylüyü anlamak gibi bir derdi yoktur. Bir an önce köylülerin yanından uzaklaşmak arzusundadır. Hikâyedeki eleştiriler siyasetin iğrençleşmiş, halktan uzaklaşmış kendi içindeki entrikaları; buna uyum sağlayan siyasilerin bazen üzen bazen güldüren olaylar Kutlu’nun kaleminden okurla paylaşılır.

Mustafa Kutlu’nun *Huzursuz Bacak* isimli hikâye kitabında Mehmet ve Ömer Faruk arasında geçen konuşmada siyasetin özelliğinden bahsedilir:

“Beni kolumdan yakalayıp lobiye götürdü. Mengene gibi parmakları maşallah. Karşılıklı oturduk. Toplantıya yarım saat falan var. Hal hatır sorma faslı bitince o nasıl milletvekili olduğunu, ben de kısaca yurt dışı maceramı ve son olarak rektörle yaşadığım hadiseyi anlattım. Devletin kurumları arasında çekişme varmış. Seçilmişler ile atanmışlar sürekli dalaşıyormuş. İktidar olma başka, muktedir olma başkaymış”(H.B. s.86)

Mustafa Kutlu siyasetteki çekişmeyi ifade eder. Seçilmişler ile atanmışlar kavgası gibi konular devleti ve toplumu yorar. Atanmışlar ve seçilmişler arasındaki en mühim sorun yetki, deneyim ve bilgi çatışmasıdır. Bürokratlar uzun seneler süren eğitimlerden sonra geldikleri görevlerde bir anda kendilerinden çok daha az bilgili ve deneyimli olan kişileri seçimler sonucunda başlarında emir aldıkları bir siyasetçi tipiyle karşı karşıya kalırlar. Demokrasi eşitlik demektir. Eşitlik ancak yetkilerin

farklı mekanizmalarla göreve gelmiş kişilere birbirini tamamlayacak, birbirini denetleyecek ve birbirlerine güç açısından üstünlük sağlayamayacak şekilde dağıtılmasıyla sağlanabilir. Kutlu, partilerin iktidara gelmesini ancak muktedir olamaması durumuna da değinir. İktidar olan partilerin devlette egemen olamaması sonucu devlet ve halkın arasının açılmasına neden olmaktadır. Kutlu bu duruma eleştiri getirir.

Mustafa Kutlu'nun *Anadolu Yakası* isimli hikâye kitabında siyasi yozlaşmayı başkarakter Muzo Gönül ifade eder:

“-Özel televizyonlar Türkiye’yi değiştirdi. Daha doğrusu Özal değiştirdi.

-İyi mi oldu, kötü mü?

-Bir yanından bakarsan iyi. Serbestlik geldi, millet nefes aldı. Öte yanından bakarsan kötü. Uyanıklara gün doğdu. Başbakan “Benim vatandaşım işini bilir” dedi ya, barajın kapağını açtı. Hayali ihracat, çeteler, devleti soymak hepsinin temelleri atıldı.” (A.Y. s.88)

Mustafa Kutlu yaşanan sosyal değişimi dönemin cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın değişmeyi hızlandırdığını, Özal’ın Türkiye’yi değiştirdiğini belirtir. Turgut Özal döneminde çeşitli ekonomi politikaları uygulanır. *“Alınan ilk tedbirler: fiyatlar serbest bırakılarak enflasyonun aşağı çekilmesi, ücretlerin düşük düzeyde tutularak tüketicinin engellenmesi, ihracatın artırılması ve dış borç ödemelerinin ertelenmesi için yabancı finans çevreleriyle anlaşmaların yapılması olmuştur”* (Ahmad 1995:217). Bu durum ithalatın artmasına yol açar. Ancak yerli üretim olumsuz etkilenir. Özal döneminde dış politika, ekonomi ve siyaset iç içe geçer. Ekonominin düzgün ilerlemesi toplumun her tabakasını değiştirir. Hikâyenin kahramanı Muzo Gönül bu değişimin kimi yönden iyi kimi yönden kötü olduğunu ifade eder. Turgut Özal’ın sözlerinden yapılan alıntıdan dönemin arka planı anlaşılabilir.

Anadolu Yakası isimli hikâye kitabında başkarakter Muzo Gönül dönemin siyasi durumunu anlatır:

“...-Ama eskiden de vardı bunlar.

-Vardı ama işin ölçüsü kaçtı. Şimdi detaya girmeyelim, benim değerlendirmem şöyle: Kapitalizmin katarına, yani son vagona kendimizi attık. ABD yardımcı oldu. O sırada başka bir alternatif de yoktu. Özalcılar bunu dillerine dolamıştı: “Alternatif yok”. Yok evet

ama her şey yasak. Toplantı, parti, dernek, muhalefet. Yeni partiler kuruldu, ötekiler Zincirbozan'a gitti. Özal askerle beraber on yıl safa sürdü. Zeki adamdı, dünyayı tanıyordu, ama ülkeyi yanlış yönetti.

-Nasıl yani?

-Ayağımızı yorgandan bir metre dışarı çıkardık. Türkiye o kadar zengin değildi. Herkes borca battı. Banker faciası falan. Neyse şimdi siyaseti bir yana koyalım. Bu dönem bana da yaradı.” (A.Y. s.88)

Mustafa Kutlu, dönemin siyasi ve ekonomik durumunu gözler önüne serer. Kapitalizm dalgasıyla modern çağın acımasız unsurları ön plana çıkar. Borsa, bankerler, medya, boş siyasi nutuklar her yeri kaplar. Kutlu dönemin popüler siyasi sloganı olan “Alternatif yok” söylemini hatırlatır. Bu söylem hedefe varmak için vurgulayıcı ve pekiştirici bir unsur olarak kullanılır. Bu dönem Özal dönemidir. “*Ekonomide devlet ağırlıklı model yerine müteşebbis ruhuna öncelik veren Özal'ın üç ekonomik ilkesi bulunmaktaydı. Bunlar, istikrar getirme, serbestleştirme ve özelleştirme idi. Bu çerçevede Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu kaldırıldı, mali piyasaları düzenlemek amacıyla Serbest Piyasa Kumlu (SPK) tesis edildi. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) onun döneminde kuruldu. Vergi düzenlemeleri yapılarak sistem modernleştirildi ve şeffaflaştırıldı. 1985 itibarıyla Katma Değer Vergisi (KDV) uygulamasına geçildi. ithalat ancak ihracat ara malzemeleri için özendirildi ve geleneksel tarım ürünleri önemini kaybetmeye başladığı yıllarda Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) başlatıldı. Teşvik edilen dış yatırımlar sayesinde cazip hale gelen Türkiye'de yabancı bankalar şubeler açmaya ve krediler vermeye başladılar. Televizyon kanallarının sayılarının artarken ve niteliklerini geliştirdi” (Ataman 2014:590)* Kutlu dönemin ekonomik durumunu da şöyle ifade eder. Herkes zengin olma peşine düşer ve borçlar ödenmeyecek duruma gelir. Kutlu, Özal dönemi hakkında köşe yazılarında çeşitli eleştiriler yapar: “*Özal'ın “enflasyon içinde büyüme” planı gelir dağılımını uçuruma çevirdi. Altta kalanın canı çıktı, vatandaş kan tükürüp kızılık şerbeti içtim dedi. Çileye yatkın, kanaatkâr, dayanışmacı millet her zorluğa göğüs geriyor ve şunu söylüyordu: “Allah vatana, millete, devlete zeval vermesin”. Çünkü çok daha kötü günler görmüş, çok ızdırap çekmişlerdi. ızdırap bu milleti olgunlaştırmıştır. Uyarır ama isyan etmez. Şimdilerde Türkiye'nin bölgesinde bir güç ve istikrar unsuru olduğu söyleniyor. Pamuk ipliğine bağlı dünya dengelerinde bu gücü elinde tutmak için hemen her alanda “kaliteye prim” anlayışı egemen kılınmalıdır. Niceliğin sarhoşluğundan uyanıp niteliğin emin gölgesine girilmelidir. “Köşe dönme” dönemi kesinlikle sona ermelidir. Her iktidar zenginlerini yaratır, doğru. Ama*

yoksulları unutmamalı. Gelir farklılığını aza indirmeliyiz. Çürük-çarık işlere, adamlara yüz vermemeli, “kaliteye prim” ölçümüz olmalıdır.” (Yeniçağ 2010) Hikâyenin başkarakteri Muzo’da bu kervana katılıp yolunu bulanlardandır. Muzo, fırsatı ganimet bilerek oluşan uygun durumu sevinçle karşılayıp ondan hemen ve en iyi bir biçimde yararlanmıştır. Muzo gibi insanlar oluşan siyasi ve dönem şartlarına hemen uyum sağlayıp bu durumu kendi lehine çevirmeyi başarırlar.

Anadolu Yakası’nın başkarakteri Muzo Gönül yaşadığı dönemdeki siyasi yozlaşmayı yine kendi ifadeleriyle açıklar:

“-Özal dönemi. Kesenin ağzı açık. Herkes yolunu bulmaya bakıyor. Gün bu gün diyor. Ayağını yorganından bir metre dışarı çıkaranın haddi hesabı yok.

-Bankalar peş peşe açılıyor.

-Ya ne demezsin. Sonradan batırılmak, parayı yurt dışına çıkarmak üzere her iş mübah. Rahmetli, Türkiye’nin önünü açtı, ama ölçüyü kaçırdı.” (A.Y. s.174)

Mustafa Kutlu yine dönemin siyasi durumunu ifade eder. Yolunu bulmak için herkes borçlanmaya başlar. Bankalar toplumun iyiliği için değil para peşinde koşanların bankaları iflas ettirip paraları yurt dışına çıkarması için kurulur. Maddi çıkar peşinde koşanlar bu ilerlemeyi kötü bir şekilde kullanır. “Özal’ın, kendi iktidarı döneminde ahlaki yozlaşma, rüşvetin yaygınlaşması bir yana adeta rüşveti teşvik eden benim memurum işini bilir yönlü açıklamaları ne liberal anlayışla ne de muhafazakâr değerler ile açıklanabilir. Bu anlayışı ile adeta “para kazanmak söz konusu ise gerisi pek önemli değildir” tarzı bir pragmatizmi toplumun gündemine getirdi.” (Örmeci 2008:226) Bunun yanında “Kara paranın sistemin içine çekilmesi, hayali ihracat, kamu bankalarının içinin boşaltılması, ihale mafyası, vergi kaçırma gibi yasadışı uygulamaların yanında; kişiye özel teşvik ve kararnameler, sermaye lehine düzenlemeler ve faiz gelirleri gibi haksız yollarla yasaya uydurulan düzenlemeler ciddi anlamda eleştirilmiştir” (Emin 1993:117) Kutlu, o dönemde Türkiye’nin ilerlemesini olumlu karşılar ancak Özal dönemi ekonomi politikalarına karşı eleştirel bir yaklaşım sergilediği de görülür.

Muzo Gönül, bu tespitleri yaparken siyaset hakkındaki en net görüşünü sona saklar:

“-Bilmez gibi konuşma. Ülkemizde medyanın mensup olduğu güçler var. Ticari, siyasi.

-Olması lazım değil mi?

-Hikmet-i vücuduna bağlı. Niçin kurulduğuna bağlı. Ben çok şükür bağımsız ve bağlantısızım. Sadece millete güvendim. Ona layık olmaya çalıştım. Kimsenin önünde başımı eğmedim. Siyasete bulaşmadım.

-Siyasetten kirli bir şeymiş gibi bahsediyorsun. Ne o “bulaşmadım” fiili?

-Siyaset zalimdir.” (A.Y. s.180)

Mustafa Kutlu, medya, siyaset ve ticaret ilişkisine değinir. Bu üç kavram her zaman önemli tartışma alanlarından biri olmaktadır. Siyasetin, siyasi partilerin ve siyasetçilerin kamuoyu desteğine olan ihtiyacı ile medyanın toplumu etkileme gücü medyayı çok önemli ve vazgeçilmez bir güç haline getirir. Günümüzde gelişen medya araçları siyasi imajlar ve oy kanaatleri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. İktidar ve muhalefetin medya üzerindeki etkisi aynı değildir. İktidarın gücü fazla olması nedeniyle medyada iktidar daha görünür durumdadır. Böylece vatandaşlar göz önünde daha çok görünen siyasi harekete yönelir. *“Siyasal iletişim, iletişimin en önemli alanlarından biridir. Liderlerin ve bağlı oldukları siyasi partilerin seçim dönemlerinde uyguladığı, hedef kitlenin tutum ve oy verme davranışlarını yönlendiren iletişim faaliyetleri siyasal iletişim olarak tanımlanmaktadır”* (Aziz 2011:3) *“Siyasal iletişim, siyasal kampanya döneminde yürütülen sistematik iletişim faaliyetleri olarak algılsa da aslında seçim dönemleri dışında da sürdürülen pratiklerden oluşmaktadır. Her siyasi parti liderinin meşruiyetini sağlamak ve iktidardaki payını koruyup arttıracak tedbirler olarak hedef kitleyle sürekli iletişim halinde bulunması gerekmektedir. Bunun için sıklıkla kullanılan kitle iletişim araçları, ülke ve dünya gündemi hakkında bilgiler sunarak hedef kitlenin beklentileri konusunda öncelik yaratmakta ve böylece gündemine aldığı ve büyüttüğü konuların önemli olarak algılanmasını sağlamaktadır”* (Öztürk 2014:400) Bu durum sonucu kimi medya kuruluşları para karşılığında propaganda yaparlar. Kutlu, Muzo Gönül’ün ağzından iletmek istediği mesajı verir. Medyanın bağımsız olmasını ister. Bugün söylediğini yarın yalanlamak zorunda kalması siyasetin zalim olduğunu ifade eder.

Mustafa Kutlu'nun *Sıradışı Bir Ödül Töreni* isimli hikâye kitabında siyasetin geçiciliği Bakan ve Nezaket Albeni'nin konuşmasında şöyle ifade edilir:

“-Ben Nezaket Albeni olarak bu yolda çalışacağım. Ninelerime çıraklık edip sanatı öğreneceğim. Ancak toplu üretim için krediye, tezgâha, pazarlamaya ihtiyacımız olacak. O zaman kapınızı çalarım, bana yardım eder misiniz? Herkesin dudağı uçuklamıştı. Bu ne konuşma böyle. Kalabalık arasında bulunan Enstitü Müdürü Saadet Hanım'ın gözleri yaşardı. İçinden “Aferin Nezaket” dedi. Bakanın yüzünde şaşkın bir gülümseme. Bir kasaba kızının böyle konuşması, hayret valla.

-Evladım siyasette yarın ne olacağı bilinmez. Ama sen bana geldiğinde ben hala Bakan isem, sana söz yardım edeceğim.”(S.B.Ö.T. s.33)

Mustafa Kutlu, bakan ve Nezaket Albeni arasında geçen konuşma ile siyasetin zorluğunu gözler önüne serer. Nezaket Albeni, bakana isteklerini sunar bunun karşısında bakanın verdiği cevap siyasetin ne olduğunu açıklar niteliktedir. “Siyasette yarın ne olacağı bilinmez.” Bakan bu istekleri hoş karşılar ancak istekleri erteler belki de yarın ne olacağını bilmediği için yarın başka bir şeyin olması ihtimali olduğu için ileri bir tarihe bırakılır.” Günümüzde konjonktür, ekonomi ve siyaset alanında “İş Çevrimi” terimiyle birlikte kullanılmaktadır. Krizler ticaret ve sanayi toplumlarında görülmesi olağan hastalık durumudur ve bunalımın tek nedeni refah dönemidir” şeklinde tanımlar. Konjonktürel Dalgalanma Modeli, toplumların refah dönemleri sonrasında aralıklı ya da sürekli krizler yaşaması, çeşitli mücadeleler sonrasında krizlerin atlatılması, refah dönemine yönelik reform uygulamaları ve yeniden refah dönemleri ile açıklanır”(Yılmaz, 2005:78) Bu durum siyaseti güvenilmez bir yer haline getirir.

Mustafa Kutlu'nun *Hesap Günü* isimli hikâye kitabında siyasetin acımasızlığı ifade edilir:

“Yine de küçümsememek lazım. Ekrem'in elinde bir teşkilat vardı. Bir makine. Benzini koyup çalıştıracaksın. Ekrem'de numara bilmez. Benzini de buldu. Makinayı da çalıştırdı. Eski durumları yoktu ama keçeyi sudan çıkarmışlardı. Bu günün iş dünyası böyle. Kim kimi haklarsa. Siyaset bir, ticaret iki. Bunlar zalimdir.”(H.G. s.46)

Mustafa Kutlu, siyaset ve ticaretin ilişkisine değinir. Dünyada ve ülkemizde siyaset ile ticaret iç içe girmiş durumdadır. Siyasi gücü elinde bulunduranlar bu gücü ticari kar elde etmek için kullanmaktadırlar. Vergi affı, borç erteleme, ihale alımı gibi

konular bunlara örnektir. Bazı siyasetçiler için siyasetin bir zenginleşme aracı olarak görüldüğü ve böyle de uygulandığı görülmektedir. Ancak demokratik ve ahlaklı bir siyaset anlayışında, siyasetin ve siyasi konumun zenginleşme aracı olarak kullanılması etik açıdan iyi karşılanmaz. İş ve siyasi dünyada dengeler değişince zenginleşen insanlar yoksul, siyasi olarak yükselen insanlar da bir hiç olurlar. Kutlu'da bu açıdan siyaset ve ticaret kavramını çok tehlikeli ve zalim bulur.

Hesap Günü isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında siyasetin neden bu kadar çekici olduğu ifade edilir:

“Ankara kaynıyor, yakında seçim var. Arkadaşlar ısrarla partiye gir dediler. Girelim peki, ama girince ne olacak? Öyle deme, iş dünyası, sanat dünyası, spor dünyası gibi bir siyaset dünyası var. Ve bu belki hepsinin üstünde, hepsinden çekici. Sebep? Hedefinde güç var. Ötekiler siyasetin gücü ile boy ölçüşemez. Her ne kadar dünyada şirketler devletin önüne geçtiyse de henüz ülkemizde öyle bir durum yok. Lobiler, dernekler, alelacele uydurulmuş projeler, dedikodular, tuzaklar, yalakalıklar, kıskançlıklar, menfaat hesapları. Doğrusu hareketli ve heyecanlı.”(H.G. s.120)

Mustafa Kutlu siyasetin neden bu kadar çekici olduğunu açıklar. Toplumumuzda iş, sanat, spor ne kadar önemli yer kaplıyorsa siyaset de bir o kadar yer kaplamaktadır ve insanların ilgisini çekmektedir. Zaman ilerledikçe siyaset en üst konuma çıkar çünkü siyaset gücü beraberinde getirmektedir. Toplumda siyaset kısa yoldan zengin olmak ve köşeyi dönmek gibi algılanır. Bunun nedeni sadece isimden ibaret olan dernekler, laftan öte gitmeyen projeler, iftiralar, kıskançlıklar ve çıkar çatışmaları siyaseti hareketli ve heyecanlı hale getirmektedir.

Mustafa Kutlu, *Hesap Günü'nün* ilerleyen kısmında siyaseti eleştirmenin yanında siyasetin hakkını da verir:

“...Gördün mü? Gördüm ve o siyasi rüyadan uyandım. Siyaset için on fırın ekmek yemem lazım. Beni onuncu sıraya koymuşlar. Onuncu yani sonuncu. Kart siyasiler kıs kıs gülüyor. “Alışırısın, alışırısın” diyorlar. Neye alışacağım acaba? Neye olacak siyasetin kazığına. Siyaseti böyle toptan aşağılamak yakışık almaz. Elbette her yerde olduğu gibi orada da istisnalar var. Gerçekten kendini ülkeye, davaya adayanlar... Hem şunu unutmamalı bir toplumu ayakta tutan iktisat ve siyasettir. Her ne kadar ikisinden de hoşlanmasam, yiğidi öldür hakkını yeme.”(H.G. s.121)

Mustafa Kutlu siyasetin ve ekonominin toplumu ayakta tutan en önemli unsurlardan olduğunu ifade eder. Toplum refahı önemli bir konudur. Devlet kurumu bu refah için çalışmaktadır. *“Medeniyetin başlangıcından beri var olan bu kurumlar, toplumların, hastalar, özürlüler, yoksullar gibi kendi kendine bakamayan kesimlerine hizmet (beslenme, barınma, giyim vb.) ulaştırmak üzere çeşitli arayışlar içerisinde olmuştur (bu arayışların günümüzde de halen devam ettiği görülmektedir) (Ersöz 2000:21). “Anayasada ve kanunda liyakat sistemine dair doğrudan açıklamalar bulunmasına rağmen bu durumun istenilen ölçüde uygulamaya geçirilmediği, kamu personeli atamalarında siyasal kayırmacılığın liyakat üzerinde hâkimiyet kurduğu görülmektedir” (Uzun 2011:60) Kutlu, siyasete yeni giren kişilerin siyasette tutunmasının zor olduğunu da belirtir. Kutlu, ülkenin gelişmesi ve kalkınmasına kendisini adayan siyasetçileri takdir eder.*

Mustafa Kutlu’nun *Sevincini Bulmak* isimli son hikaye kitabında siyasi ve bürokratik yozlaşmanın ortaya çıkardığı yıkıcı etki ifade edilir:

“Anadolu’dan kopup büyük şehirlere akan insan seli önüne geleni yıkıp geçerek memleketi allak-bullak etmişti. Eski düzen, eski sokak, eski mahalle, bahçe, çeşme, kuyu, ağaç, mezarlık, mescit, tekke, kahvehane, çarşı, mektep, komşuluk, arkadaşlık, ehliyet, emniyet, güven, kanaat, feragat, feraset, nezaket, incelik, insan ile insan, insan ile eşya, insan ile tabiat arasında. âhenk yavaş yavaş çöküyordu. Eski insanların, bir türlü akıl erdiremedikleri ihtiras, yağma, bir koyup beş kazanma, ahlak ve adaletin para-pul karşısında erimesi; hatıralardan, o güne kadar değerli olan şeylerden vazgeçilmesi, yeni bir düzenin, daha doğrusu düzensizliğin, sırtıkan gücün, gün bugün diyen zihniyetin hakim olması. Eski. İnsanların çaresiz şaşkınlığı devam ederken onların çocuktan, torunları, o ahşap ve bahçeli evleri yap-satçılara, insafsız müteahhitlere, bön idarecilere; yağmayı, yıkmayı, modernlik sanan belediyelere, imar yolsuzluklarına yem etti. Üç kuruş için maziye sattı, diyeceğin dilim varmıyor, varmıyor çünkü ülkede topyekun bir yıkım söz konusu. Böylece çağdaşlaşıyoruz. Ahşap konağın yıkımı ve yerine apartmanların dikilmesi, sokakların otomobil hâkimiyetine terkedilmesi, yeniliğe adeta çılgınca koşulması çok sanatçımız, fikir adamımız hikâye ve romancımız tarafından dile getirilmiştir. Tekrarında fayda yok. Ne denilmiş: Atı alan Üsküdar’ı geçti. Yıktık ama yerine ne koyduk? Bu Türkiye’ye değil dünyaya sorulacak bir sorudur. En basit cevap: Her şey değişir, değişim kaçınılmazdır. Hatta her durumda değişimden yana olmak şarttır. Peki "Hangi değişim" diye tekere çomak sokalım. Cevaplar çeşitlenir. Ama ortak nokta şurada toplanır: Gelişme, ilerleme, refah, zenginlik.” (S.B. s. 28)

Mustafa Kutlu, hikâyelerinde toplum yaşamını büyük oranda etkileyen bir konu olan siyasi ve bürokratik yaşamdaki yozlaşmaya sıklıkla yer verir. Kutlu, siyasete soğuk bakar ve arasına mesafe koyar. Kutlu bu durumu kendi şöyle ifade eder. *“Rahmetli hocamız Nurettin Topçu, daha ziyade yüksek tahsil gençliğinden oluşan biz talebelerine siyaset ve ticaretten uzak durmamızı telkin eder, bilim ve sanat alanında varlık göstermemizi isterdi.”* (Yeniçağ, 1999) Nurettin Topçu’ya göre siyaset insanların ideallerini ve fikirlerini yıpratır o yüzden siyasete mesafelidir. Özellikle din ve ilim adamlarının siyasete uzak durmasını tavsiye eder. *“Din ve ilim adamlarının siyasete gönül vermeleri, dünya hâkimiyetini parmağındaki yüzük gibi kullanan Yavuz’ların huzurunda eğildiği ilim ve din adamlarını, sonra en sefil vicdanlara uşak yapmıştır”* (Topçu, 1998:35). Nurettin Topçu fikirlerinin takipçisi olan Kutlu için siyaset kutsal bir şey değildir. Siyaset zalimliğini sürekli vurgular. Bu zalimliğin nedeni adam kayırma, liyakat sorunları, meslek etiğindeki sorunları, siyaseti kurumunun sorun çözme becerisinin çoğu zaman yetersiz kalması bunların birkaçıdır. Kutlu, siyasilerde liyakatli, geldiği yeri unutmayan, manevi tarafı sağlam olması gibi özellikler arar ama onların yerine zamana göre davranan, kimsenin sıkıntısına çözüm üretmeyen, maddiyat peşinde koşan siyasetçileri bulur. Bu yüzden siyaset zalimliği ifade eder. Siyaseti ve siyasileri eleştirmesinin yanında makam mevki için kendi değerlerini zaman geçtikçe unutan yozlaşan insanları da buna ekler.

Yazar, siyaset- ticaret yozlaşmışlığına karşıdır. Bunları ifade eden yazar maddi gücün, siyasi mekanizmanın zorlaması sonucunda meydana gelen sosyal ve toplumsal yozlaşmaya eleştiri yapar. Bu yozlaşma insanların elbiselerinden başlayarak manevi dünyalarının bozulmasına kadar ulaşır. Bu manevi değişim Türk toplum yapısının bozulmasına ve yozlaşmasına neden olur. Sonuç olarak toplumun her kesimine sirayet eden yozlaşma toplumu ayakta tutan dinamiklerin yok olması anlamına gelmektedir. Kutlu’ya göre kurtuluş düşünüp sorgulayarak manevi tarafımızı güçlü tutarak gerçekleştirecektir. Aşağıda verilen tablo 8’e göre hikayelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 8.

TEKRAR EDEN KONU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Siyasi ve Bürokratik Yozlaşma	Yokuşa Akan Sular	1	1979
Siyasi ve Bürokratik Yozlaşma	Ya Tahammül Ya Sefer	1	1983
Siyasi ve Bürokratik Yozlaşma	Tufandan Önce	4	2003
Siyasi ve Bürokratik Yozlaşma	Huzursuz Bacak	1	2008
Siyasi ve Bürokratik Yozlaşma	Anadolu Yakası	4	2012
Siyasi ve Bürokratik Yozlaşma	Sıradışı Bir Ödül Töreni	1	2013
Siyasi ve Bürokratik Yozlaşma	Hesap Günü	3	2015
Siyasi ve Bürokratik Yozlaşma	Sevincini Bulmak	1	2018

Mustafa Kutlu, hikayelerinde siyasi ve bürokratik yozlaşmanın olumsuz etkileri ifade edilir. Bunun sonucunda siyaset güvenilmez bir hal alır. Siyasete ve siyasilere güvenmeyen halk giderek birbirinden uzaklaşır. “Kutlu’nun hikâyelerinde işaret ettiği gibi, bürokratlar bazen bulundukları yerlerde farklı ithamlara maruz kalabilirler, suçlanabilirler ve bazı bürokratlar gerçekten görevlerini kötüye kullanabilirler.” (Temür, 2014:117) Bu tehlikeyi gören Kutlu hikaye kitaplarında bu meseleye eğilir. Yokuşa Akan Sular, Ya Tahammül Ya Sefer, Tufandan Önce, Huzursuz Bacak, Anadolu Yakası, Sıradışı Bir Ödül Töreni, Hesap Günü ve Sevincini Bulmak hikaye kitaplarında siyasi ve bürokratik yozlaşma üzerinde durulur. Siyasetin ve bürokrasinin bozulmasına vurgu yapan Kutlu, hikayelerinde

bozulan durumu gözler önüne serer. Kronolojik olarak incelenen sekiz hikaye kitabında siyasi ve bürokratik yozlaşma tekrar eden konu olarak karşımıza çıkar.

Sonuç olarak Mustafa Kutlu ilk günden beri kaleme aldığı 29 hikaye kitabından 8'inde siyasi ve bürokratik yozlaşmayı tekrar eden konu olarak hikayelerinin merkezine koyar.

2.8. MUSİKİ

Müzik sosyal hayatın birçok alanında kullanılmaktadır. Sadece eğlence veya zaman geçirme aracı olmayan müziğin siyasi hareketle, dinle, diğer sanatlarla ve dille önemli bağları bulunmaktadır. Müziğin insan hayatında birçok farklı işlevi vardır ve bunların çoğu derinlemesine incelendiğinde toplumsaldır. *“Kültürün dışa vuruş şekillerinden olan müzik her toplumda belirli bir tarzda var olagelmıştır. Kimi toplumlarda dinle beraber, kimilerinde ise bir oyun ve eğlence olarak bulunmuştur. Bazı toplumlar müziği insan hayatını güzelleştiren bir dekorasyon formu olarak görürken birçoğu da toplumlarının temel özelliklerinden saymışlardır.”* (Kaemmer 1993:11) Yüzyıllardır toplumların duygu ve düşünceleri müzik sayesinde kalıcı hale gelir. Müziğin etkileyciliği toplumun hafızasını kuvvetlendirir. *“Müzik sanatların en soyut olanı olduğu, bu sebeple İnsandaki tesir gücünün diğer sanat dallarına oranla daha fazla bulunduğu, müzikte olayların dile getirilmediği, hüznün, sevinç, iç sıkıntısı, gönül rahatlığını daha çok güfteleri ve musiki eserini dinlediğimiz sırada İçinde bulunduğumuz şartların telkin ettiği duygulardır”* (Ayvazoğlu 1993:181). İnsan sesi müzik yapmaya yarayan araçların en etkilisidir. Sözle birleşen ahenkli ses, müthiş bir anlatım gücü kazanır ve dinleyiciyi etkiler. Mustafa Kutlu'da eserlerinde bu etkiyi kullanır.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde tekrar eden bir diğer konu ise müziktir. Müzik parçaları ve müziğin unsurları çıktığı toplumun acılarını, mutluluklarını, gelenek ve göreneklerini yaşatan, kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan bir dil, bir birlik-bütünlük görevi üstlenir. Kutlu, anlatıma hareket katmak ve eserlerini canlı tutmak için şarkı, türkü nakaratları, mani, ilahi parçaları ve doğu-batı musiki örneklerini hikayelerinde kullanır.

Mustafa Kutlu *Ya Tahammül Ya Sefer* isimli hikâye kitabının “Dön Geri Bak” bölümüne epigraf olarak bir Elazığ türküsüyle giriş yapar:

“Bu dere baştan başa cevizli bağ

Cevizler şak şak eder dön geri bak” (Y.T.Y.S. s.66)

Mustafa Kutlu, hikayenin Dön Geri Bak bölümüne giriş yaparken Dön Geri Bak redifli bir Elazığ türküsünü kullanır. Türkülerin halk kültüründe çok önemli bir yeri ve gelenekle ayrılmaz bir bağı bulunur. Türküler içinde bulundurduğu motifler bakımından Türk kültürünü yansıtır. *“Karadeniz türküleri, fırtınaların, şiddetli kışların, sarp dağların ve derin ormanların ifadesidir. Şiddetlidirler. Neşelenince de tiz ve çeviktirler. Akdeniz ve Ege türküleri ise saf bir güneş ve gökyüzü, şen bir iklim aydınlığı taşırlar. Orta Anadolu türkülerinde, hafif ve ılık hava hissedilir. Doğu ve Güneydoğu’ya gittikçe, türkülere güneşin kurşun ağırlığı çöker. Yorucu çöl havası hissedilir, türkülerin ritmi yavaşlar.”* (Gazimihal 2006: 111) Türküler, Anadolu coğrafyasının duygularına tercüman olur. Türkünün dili günümüze kadar susmaz. Türk insanı gündelik hayatında gördüğü kendisinde anlam uyandıran her şeyi türkülerinde yaşatır.

Mustafa Kutlu’nun *Bu Böyledir* isimli hikâye kitabının “Red Cephesi” kısmında Yunus Emre şiirinin ilahisi karşımıza çıkar:

“...Yaz günlerini, sarısıcakları. Irmaktan ayrılan suyun diplerine yaydığı serinliği, gençliğinde yağmur altında ıslanmayı nasıl sevdiğini. Sonra coşuyor:

Beni bir ovada buldular

Kolum kanadım kırdılar.

diye, Yunus ilahisi okumaya başlıyor.” (B.B. s.40)

Mustafa Kutlu, Yunus Emre’nin dertli dolap şiiriyle eşyanın Allah’ı tesbih edip zikretmesini gözler önüne serer. Sezai Karakoç bu şiiri şöyle yorumlar. *“Dağdan yani tabiattan hezeni (nefsi, vücudu) getirilen, buraya uymadığı için “türkü düzeni bozulan”, bir türkü bu dünyaya alışamayan, bu şartlarla uyşamayan, ona daima yabancı, dertli bir dolaptır. İnleyen bir dolaptır”* (Karakoç 1994: 321). Bir dağda ağaç iken kesilerek bir dolap yapılan edilen odunun hikâyesini Yunus Emre dile getirir. Hikaye işlenen şiirde ise dolabın, kuyudan su çekerken çıkarttığı

seslerden dolayı dile geldiği ifade edilir. Dolabın halinden anlayan aşğın, “niçin inlediğini” sormasıyla, dolabın verdiği cevap anlatılır. Dolap verdiği cevapta, ormanda bir ağaç olarak hayat sürerken, bu duruma gelene kadar yaşadıklarını anlatır.

Mustafa Kutlu’nun *Arkakapak Yazıları* isimli hikâye kitabının “Güzel Bir Gün Nasıl Olur” bölümünde seyyar satıcı olan küçük çocuk helva satabilmek için türkü söyler:

“Caney, caney, caney...

İşte meydan ey...

Delikanlı cim-bom,

Nerdesin haney? Nerdesin haney... ” (A.Y. s.9)

Mustafa Kutlu’nun Fenerbahçeli olduğu verdiği beyanlardan bilinmektedir. Küçük çocuk helva satabilmek için futbol taraftarlarının çok iyi bildiği bir tezahüratı dile getirir. Kutlu, bu anonim melodiyle Fenerbahçe ve Galatasaray arasındaki rekabeti de yansıtır. Mustafa Kutlu Fenerbahçeli olmasını gazetedeki bir yazısında şöyle ifade eder: “...Çünkü benim çocukluğumda bizim mahallede bisiklet yoktu. Sonra bir ağabey taşındı mahalleye, Yılmaz. Lisede okuyor ve Yale marka yeşil bir bisikleti var. Sokaklarımıza ne asfalt ne parke taşı döşenmemişti. Toz toprak yol. Bisiklet gider biz gideriz. İyicene koşar ona yetişiriz. Bir kısa süre onunla yarışırız. Yalın ayak başı kabak çocuklarız. Yılmaz abi bize bisiklete binmeyi öğretti. Kim Fenerbahçeli olursa onu bir tur bindiriyordu.” (Yeni Şafak 2014) Müziğin insan yaşamında çok farklı işlevleri bulunmaktadır ve bunların çoğu temelinde toplumsaldır. Toplum yaşadıklarını, duygu, düşüncelerini, sevinçlerini, üzüntülerini musikiye aktarır. Geleneği kuvvetli olan toplumlarda güçlü musiki eserler verilmektedir ancak günümüzde eski kalitede besteler çıkmamaktadır. Bunun sebebi maddiyata dönen dünya ve maneviyatın ortadan kalkmasıdır.

Arkakapak Yazıları’nın “5402” bölümünde yine bir türkü karşımıza çıkar. 5402 isimli marşandiz katarı şu şekilde anlatılır:

“Dışarının soğuşuna karşılık içeride baygınlık veren, kuştüyü yorganları çağrıştıran bir sıcaklık vardır. Ve istasyon şefinin tavukları dışarıda gıdaklar. Kıymet abla, üst kattaki

odasında radyoyu açar. Zeki Müren bir şarkı okumaktadır. “Uzayıp giden o tiren yolları..” (A.Y. s.87)

Mustafa Kutlu çocukluk ve gençlik dönemlerinde derin izler taşıyan tren istasyonlarını hikayelerinde kullanır. Yazar, hikayede yolu ve yolculuğu arayış imgesiyle birleştirerek kişinin ruhsal sıkıntısını vurgular. Kişinin benliğini ve ruhunu gösteren hikayede kişi içine döner ve kendi gerçeğine ulaşmaya çalışır. Tren yolculukları sırasında radyodan gelen müzik sesleri onu çok etkiler. Hikayede radyoda çalan Türk sanat müziğinin saba makamındaki “Uzayıp giden o tren yolları” isimli şarkıdır. Kutlu’nun hafızasında sanat güneşimiz Zeki Müren’in sesinden bu şarkı hatırlatılır.

Mustafa Kutlu, *Uzun Hikâye* isimli hikâye kitabında anlatımı desteklemek için türkü örneği verir:

“Annemin adı Münire idi. Babam onun sarı lepiska saçlarına, mayi berrak gözlerine bakar bakar:

Makaram sarı bağlar

Kız söyler gelin ağlar

türküsunü söylerdi. O vakitler Safiye Ayla da söylermiş bu türküyü.” (U.H. s.17)

Mustafa Kutlu, sevinçli anlarda söylenen veya dinlenen bu türküyü hatırlatır. Hikayede Ali ve Münire kaçarak evlenir. Başlarına türlü belalar gelir. Türkü de kaçarak evlenen iki gencin macerasını konu alır. Mustafa Kutlu bu hikayesinde yine toplumsal hafızanın bir örneği olan bu türküyü kullanır. Şarkı üstünden karakterin duygularını okuyuculara hissettirir.

Uzun Hikâye’nin anlatıcısı Mustafa geçmişi hatırlar ve annesinin söylediği türküleri hatırlatır:

“Çok güzel okurdu annem. Hamiyet ile Safiye arasında bir yerde. Vagon evimizde, ırmağa bakan pencerenin önüne oturur, birlikte ve alçak sesle söylerlerdi. Andıkça geçen günleri hasretle derinden veya Ah bu gönül şarkıları gibi şeyler.” (U.Y. s.40)

Mustafa Kutlu, yaşanan hüznünlü durumları çok iyi ifade eden “Ah Bu Gönül Şarkıları” isimli şarkıyı kullanır. Mustafa Kutlu’nun beyaz perdeye aktarılan Uzun Hikaye’sinin film müziği olan “Ah Bu Gönül Şarkıları” Oya İşboğa tarafından

seslendirilir. Mustafa Kutlu bu şarkıların bir ruhu olduğunu, insanı tam can evinden yakaladığını şöyle ifade eder: *“Safiye Ayla'nın bestesi imiş: Ah bu gönül şarkıları. Aynı dönemde yapılan pek çok bestede aynı ruhu buluruz. Bu nedir? Elbette ki sözleri (güfteyi) kastetmiyorum. Güftenin de önem taşıdığı parçalar vardır. (Msl: Yahya Kemal'in şiirlerinden yapılanlar). Ama bizim müziğimizde (Esasen müziğin kendisinde) söz âdeta yoktur. Müziğin diğer sanatlara üstünlüğü burada. Öyle bir dil ile konuşuyor ki, orada bildiğimiz kelime yok. Sadece ses var ve bu ses doğrudan kalbe hitap ediyor.”* (Kutlu, 2012:9)

Uzun Hikâye 'nin ilerleyen kısmında yazar yine türkülere yer verir:

“O gece Kara Turan'ın atölyesinde yedik-içtik. Turan biraz pirelendi tabi. Elimi kolumu doldurup gelmişim, pastırma-sucuk, kuş sütü, kuru üzüm. Renk vermedim, felekten bir gece çalalım dedim sade. Sabaha kadar türkü çıktık, Neşet Ertaş'tan okuduk:

Mühür gözlüm seni elden

Sakınırım kıskanırım” (U.H. s.97)

Mustafa Kutlu, felekten bir gece yaşayan kahramanların dinlediği “Mühür Gözlüm” bozkırın tezenesi Neşet Ertaş'ın sesinden hatırlatır. Mustafa Kutlu aşık edebiyatı ve halk türkülerine karşı çok ilgilidir. Kutlu'ya göre aşıkların türküler üzerinde etkisi çok büyüktür. *“Türküler esasen âşıklarla vücut buluyordu. Âşıklık öldü. Biraz Kars'ta, biraz Iğdır'da var. Son büyük âşıklar Neşet Ertaş ile Mahzuni Şerif idi.”* (Kutlu, 2013:11)

Mustafa Kutlu'nun *Beyhude Ömrüm* isimli hikâye kitabında bahçesini düzenlemek için mücadele eden kahramanın sevinci söylediği türküyü yansıır:

“Ben artık bu hızla ikindiye bulurdum. Beni artık kimse tutamazdı. Bir nevi Ferhat'a dönmüştüm. O Şirin'e sevdalı ben bahçeye sevdalı. Haliyle bir türkü tutturdum.

Şu dağları delmeli

Külünü elemeli” (B.Ö. s. 33)

Mustafa Kutlu kahramanın içinde bulunduğu durumu Ferhat'ın Şirin'e olan aşkına benzetir. Kutlu burada bahçe imgesiyle iyiliğin, güzelliğin, sevginin, ibadetin, arkadaşlığın, dostluğun, millet ve memleket sevgisini ifade eder. Karakter adeta bahçesine aşıktır ve bu duruma uygun bir türkü okur. Bahçesine adeta aşık olan

kahraman dağları deliyormuşçasına mücadele eder. Bu azimle çalışan kahraman tıpkı aşık Ferhat gibi yorulmak bilmez. Mustafa Kutlu'nun gelenek algısı içinde halk hikâyelerinin yeri ve önemi büyüktür. Halkın biriktirdiği bir kültür mirası olan halk hikayeleri Kutlu'nun ilgisini çeker.

Mustafa Kutlu'nun *Mavi Kuş* isimli hikâye kitabında Erol heyecanını bastırmak için türkü söylemeye başlar:

“Onun da gözü uçurtmadadır. Hayatının ilk ciddi macerasını yaşamakta, heyecanını bastırmak için sürekli olarak bir türkünün nakaratını tekrarlamaktadır.

Amman şeker oğlan

Yandım şeker oğlan

Anasına küsmüş

Damda yatar oğlan” (M.K. s.87)

Erol gönül coşkunluğunu hafifletmek için türkü söyler. İnsanlar hüznünü olduğu kadar neşesini de türküyle ifade ederler. Türkü adeta insanların ruh hallerini yansıtan bir ayna görevi görür. Mustafa Kutlu, İç Anadolu bölgesinde çok bilinen bir türkü olan “Şeker Oğlan” türküsünü kullanır. Genellikle mutlu anlarda dinlenen ve söylenen bir türkü olan “Şeker Oğlan” hikaye kahramanı tarafından heyecanını yatıştırmak için nakaratını okur.

Mustafa Kutlu'nun *Tufandan Önce* isimli hikâye kitabında çocukların söylediği bir Erzurum türküsüne yer verir:

“Halk Eğitim'in hem basket sahası, hem konferans, hem tiyatro salonu kullanılan gürgen parke döşeli büyük salonu oynak nağmelerle inlemeye başlar. Çocuklar Mehpere'nin işaretiyle bir yandan oynar, bir yandan söyler:

Kavurma koydum tasa

Ağam ya, paşam yar

Doldurdum basa basa

Di gel gel

Doldurdum basa basa

Di gel gel

Benim yarım çok güzel

Ağam yar, paşam yar

Azıcık boydan kısa

Di gel gel”(T.Ö. s.128)

Mustafa Kutlu anonim bir Erzurum türküsüne yer verir. Hikâyedeki küçük çocuklar yörenin halk oyunları ekibidir ve bu yöreye ait olan türkü eşliğinde hem söyleyip hem oynarlar. Kültür ve halk oyunları arasında derin bir ilişki bulunur. “*Halk Oyunları, en eski çağlardan beri, insanların hayatında önemli bir yer tutmuş ve günümüze kadar gelmiştir. İlkel zamanlarda yaşamış insanlar, yaban hayvanlarından korunmak, onları avlamak, birbirleriyle savaşmak mecburiyeti içinde zor bir yaşama mücadelesi veriyorlardı. Çoğu zaman güç, tehlikeli ve yorucu geçen bu uğraşmalardan sonra, zaferle dönen insanlar sevinçlerini tepinerek, sıçrayıp hoplayarak, coşkun hareketlerle kutlamaktan büyük zevk duymuşlardır, işte oyunun ilk ve ilkel şekli bu biçimdedir. Daha sonra oyunu meydana getiren duygular ve olgular gelişerek, müzikle de bütünleşerek, belirli bir düzene girmiş ve birçok olayların da etkisiyle çeşitlilik arz etmiştir. Türk toplumunda da oyun, yüzyıllar boyunca bir gelenek halinde devam eden çok geniş bir kültür hazinesi halini almıştır.*” (Baykurt 1976: 124) Halk oyunları geçmiş ve günümüz arasında bağ kuran özel bir gelenektir.

Tufandan Önce isimli hikâye kitabında temel atma töreniyle birlikte Ali ortamı coşturacak olan teybin tuşuna basar ve türküyeye başlar:

“Ali masanın altındaki teybin tuşuna basıyor, meydanı oynak bir hava dolduruyor. Sonra piyasada sanatçiyim diye dolaşan pek çok isme taş çıkartacak olgunlukta bir ses ve tavırla türküyeye giriyor.

-Güvercin uçuverdi.

Ganedin açiverdi.

Hemen bütün Anadolu’nun tanıdığı bu oyun havası meydanı bir baştan bir başa sarıyor, gençleri ayaklandırıyor. Nakarat kısmına gelindiğinde artık dayanamayanlar kollarını açarak karşılıklı sıkır sıkır oynamaya başlıyorlar.

-Oy farfara farfara...

Ateş düştü şalvara..."(T.Ö. s.183)

Mustafa Kutlu yine İç Anadolu bölgesine ait bir ezgi olan genellikle düğünlerde kullanılan “Güvercin Uçuverdi” ve “Oy Farfara” türkülerini kullanır. Düğünlerde ve eğlencelerde anlarda oyun havası olarak kullanılan bu türkü “Misket” ismiyle bilinir. Kutlu, hikayedeki gergin ortamı bu oyun havasıyla hareketlendirir.

Rüzgârlı Pazar isimli hikâye kitabında Duran duygularını anlatmak için türkü sözleri ile kendini ifade eder:

“Ve tabii her Anadolu çocuğu gibi, çok geçmedi bir türkünün bildiği ilk dördlüğü gelip dudaklarına tünedi:

Mavi yelek, mor düğme

Yine düştün gönlüme

Her gönlüme düşende

Kan damlar yüreğime” (R.P. s.141)

Mustafa Kutlu, Anadolu insanın saflığını ve temizliğini Duran’ın söylediği türkü üzerinden anlatır. Anadolu’da yaşanan aşklar büyük kentlerdeki gibi gelip geçici bir olay değildir. Sevip sevilenler duygularını derin bir şekilde yaşarlar. Duran gönlünden geçenleri bu Erzurum türküsüyle ifade eder.

Mustafa Kutlu’nun *Chef* isimli hikâye kitabında Hüseyin Hüsnü Şen içinde bulunduğu durumu tarif ederken spor arabalara olan bağlılığını bir türküyle ifade eder:

“Benim buralarda işim ne? Ciddi bir otelin ciddi bir balkonunda ciddi bir denize bakarak ciddi ciddi içimi yudumlayamadıktan sonra. Plaja inip altın kumlara sarılamadıktan sonra. Açık büfede tıkanamadıktan sonra. Bütün bunlar boyası dökülmüş, ikinci el bir Şahin arabaya uygun düşüyor mu? Paradigma budur arkadaş. Tercümesi şudur:

Şu Metris’in önü bir uzun alan

Bir tek seni sevdim gerisi yalan.”(C. s.51)

Mustafa Kutlu’nun hikâye kahramanı Hüseyin Hüsnü Şen yaşadığı ikilemi “Metris’in Önü” türküsüyle anlatır. Kahraman kendisini sanki cezaevinde sevdiğine

ulaşamayan ve anlaşılmayan bir kişi olarak tarif eder. Ancak Hüseyin Hüsni şen'in ulaşmak istediği bir insan değil lüks yeni model bir arabadır.

Mustafa Kutlu'nun *Menekşeli Mektup* isimli hikâye kitabında Postacı ve eşi içinde bulundukları durumu bir türküyle ifade eder:

"Kız kocasının yüzüne baktı, baktı; sonra bendini yıkıp geçen bir sel gibi, içinde bunca zamandır birikmiş duran feryadı bir uzun havaya yükleyerek patlattı.

Karlı dağlar karanlığın bastı mı?

Asker ağam ayrılığın vakti mi"(M.M. s.20-21)

Sevgili hasretiyle yanan kız bir an önce ona kavuşmak arzusundadır. Bu bakımdan dağları basan karanlığın kalkması tek isteğidir. şarkıda ifade edilen ayrılık duygusu üzerinden kızın yaşadığı acılar ifade edilir.

Menekşeli Mektup isimli hikâye kitabında Postacıyı sevmeyen kız evi terk eder. Postacı bu durum karşısında hiç tepki vermez radyodan bir türkü açıp dinlemeye başlar:

"Postacı bunu önemsemedi. Mühim olan gitmiş olmasıydı. Bu sebeple ne polise başvurdu, ne feryat etti. Acısını içine gömdü. Kır çiçeklerini bir vazoya koyup özenle masaya yerleştirdi. Radyoyu açtı, Erol Sayan'ın saba şarkısı:

Güle sorma o bilmez aşkı, sevdayı, neş'eyi

Laleye sor, sümbüle sor, mor menekşeye sor."(M.M. s.25-26)

Mustafa Kutlu gül ve bülbül metaforunu kullanır. Divan edebiyatının vazgeçilmez ikilisi olan bülbül erkeği gülse kadını temsil eder ve bülbülün güle kavuşmak isterken, gülün dikenlerinin bülbüle batmasıyla aşkın ne kadar zor olduğu anlatılır. Kutlu, bu durumu klasik Türk musikisinin mühim seslerinden biri olan Erol Sayan'ın şarkısı ile harmanlayarak ifade eder.

Mustafa Kutlu'nun *Kapıları Açmak* isimli hikâye kitabında Cihan'ın Zehra'ya karşı duyduğu hisler türküyle ifade edilir:

"Cihan, Mahir Hoca'nın oğlu marangoz Cihan. Zehra ara sıra duyulan köpek havlamaları arasında kasabaya girerken zihninde bir şarkı. Izdırapla dolu, tatlı bir şarkı:

Bahtımın yıldızı sanmıştım seni."(K.A. s.36-37)

Mustafa Kutlu, Cihan'ın içinde bulunduğu durumu “Bahtımın yıldızı sanmıştım” isimli şarkı ile anlatır. Şarkı, sevgiliye kavuşamamanın verdiği üzüntüyle gönlünün hazan dolduğunu söyler. Hep aranan ve her zaman özlemi duyulan o sevgilinin bundan habersiz olduğu belirtilir.

Mustafa Kutlu'nun *Huzursuz Bacak* isimli hikâye kitabında karakterlerin ani duygu değişimleri türküyle ifade edilir:

“Aklınız almaz ama, olmaz olmaz demeyin. İntihara kalkışan kadın ile öteki kadın karşılıklı oynuyor, göbek atıyor.

Ooooo.....

Sen yana ben cama

İkimizin resmini

Çıkarsınlar yan yana” (H.B. s.14)

Mustafa Kutlu, intiharın eşiğinden dönen kadın ile diğer kadının yaşadığı durumu Tekirdağ yöresine ait “İnce giyerim ince” isimli şarkıyla anlatır. Toplumun yaşanmışlarından izler taşıyan bu türkü aşk ve mutluluğu vurgular. Kutlu da bunu hikayesine ekler.

Mustafa Kutlu'nun *Hayat Güzeldir* isimli hikâye kitabının “Kötü Bülbül” kısmında meyhaneci içinde bulunduğu durumu bir türküyle ifade eder:

“Meyhane boşalmış, vakit hayli ilerlemişti. Kalktılar, hesabı ödeyip çıktılar. Onlar çıkarken meyhaneci hala aynı türküyü çalıyordu:

Arabaya sen bin

Faytona ben

Anasını sen al

Kızını da ben”(H.G. s.58)

Mustafa Kutlu, “Anasını sen al kızını da ben” şarkısıyla baba bülbülün anne gülü, oğul bülbülün de goncayı alması ile anlatır. Mustafa Kutlu bir anlamda bulunduğumuz çağın aşk anlayışına da bir eleştiri getirir. Çünkü dünyevi aşk ön plandadır ve aşkı basite indirgeyen bülbüller bunun bir göstergesidir.

Mustafa Kutlu'nun *Anadolu Yakası* isimli hikâye kitabında başkarakter Muzo eşi Sırma ile tanışmasını anlatırken yine bir türkü nakaratıyla anlatımı canlandırır:

“-Tıpkı türküdeki gibi

-Nasıl?

-Eli elime değdi de

Hem ben yandım hem kendi” (A.Y. s.44)

Muzo ve Sırma'nın aşkların başlangıcı türküyle ifade edilir. Hatay/Şenköy yöresine ait bu türküyü kullanan Mustafa Kutlu anlatımı türküyle destekler. Muzo o dönemlerin aşk ve samimiyet olgusunu bu türküyle anlatır.

Mustafa Kutlu'nun *Sıradışı Bir Ödül Töreni* isimli hikâye kitabında Kaymakam, Nezaket'e karşılıksız bir aşkla bağlıdır. Nezaket'in bu aşka cevap vermez. Bir dost meclisinde kaymakamı ziyarete gelen denizciye tutulur. Ama denizciler işi gereği, bir gittiği yere bir daha gelemmez. Gelse de bir öncekileri bir daha göremez. Birbirlerine olan ilgilerini birbirlerine belli etseler de denizci gider. Nezaket günlerce sahilde uzak denizlere bakar. Dilinde hep aynı şarkının nakaratı vardır:

“Nezaket sık sık tek başına sahile iniyor, uzun yürüyüşler yapıyordu. Dilinde hep o şarkı:

“Beklerim her gün bu sahillerde mahzun böyle ben.

Gün batar, kuşlar döner, dönmez bu yolda beklenen.”(S.B.Ö.T. s.81-82)

Mustafa Kutlu, Nezaket'in içinde bulunduğu durumu bu şarkıyla ifade eder. Nezaket, giden denizcinin arkasından beklemenin acısını çeker. Üzüntülü bir durumda bekleyen Nezaket söylediği şarkıyla beklenenin gelmeyeceğini bilmektedir.

Nezaket'e karşı karşılıksız bir aşk besleyen kaymakam da kendini şu şarkıyla ifade eder:

“Kaymakamın gözlerinden yaş süzülüyor. Gayrı ihtiyari ağzından bir şarkının sözleri dökülüyor:

“Anar ömrünce gönül giden sevgilileri

Bilmez bıçare kalpler, giden dönmez ki geri.”(S.B.Ö.T. s.101)

Mustafa Kutlu, karşılıksız aşk yaşayan yarım kalan kaymakamın ağzından Türk sanat musikisi eserini anımsatır. Kaymakam arar durur ömrünce giden sevgiliyi. Bilmez ki giden sevgililer geri dönemeyecekler sözüyle bu aşkın hep yarım kalacağını bilmektedir.

Mustafa Kutlu'nun *Nur* isimli hikâye kitabında başkarakterin annesinden duyduğu ninniye anımsaması şu şekilde ifade edilir:

“Günler böyle gidedursun, anamın diline bir ezgi yapıştı. Türkü müdür, ninni midir bilemem. Ancak o kadar dinlemişim ki, ta o zamandan aklımda kalmış

Aktır kızımın aklı

Öter dağların kekliği

Anasının inci ipliği” (N. s.33)

Hikâyede, Nur kendisini zaman zaman yalnız hisseder o anlarda annesinin okuduğu ninniye anımsar. Ancak hafızasındaki ninniye tam hatırlayamamış türküyü olabileceğini düşünür. Mustafa Kutlu, Burdur yöresine ait ninniye kullanır. Nur'un hatırladığı ninnide kızının yokluğu görmemesi için dilekte bulunan bir annenin dilekleri bulunur. Ninni şöyledir:

“Akdır gızımın aklı

Öter dağların kekliği

Ninesinin inci ipliği

Gadılara sarık olur

Nenni yavrum nenni!” (Koz 2005:325) (Burdur)

Nur hikaye kitabının ilerleyen kısmında Nur namaz kılarken kendinden geçer bu durum türküyü ifade edilir:

“Nur ıssız mescide giriyor. Namazını kılıp secdede kalıyor. Bazan secdede kendinden geçiyor. Müezzin onu fark edip uyandırıyor. Şaşkın ve utanmış, yavaşça çıkıyor mescitten. Genç müezzin Nur'un secde yerine bakıyor. Islak. Bu kız ağlamış mı acaba? Ne diyor Erzincan türküsü:

Seher vakti burada kimler ağlamış

Çimenler üstünde gözyaşları var” (N. s.114)

Mustafa Kutlu, Nur’un namaz kılarken kendinden geçmesini ifade eder. Nur ilahi ahenge kendini kaptırır. Namaz kıldığı yerde içi geçer. Müezzin, Nur’u uyandırır ve secde ıslaktır. Kutlu bu ıslaklığa bir Erzincan türküsü ile gönderme yapar. Hikâyede, Kutlu’nun kullandığı Erzincan türküsünün anonim halk anlatılarına göre hikayesi şöyledir: “*Osmanlı Rus savaşı Allah-u Ekber dağlarında sürdürülürken, bir bölgenin savunması Erzincanlı genç ve cesur bir teğmene verilir. Öldürmeden ölmemeleri gerektiği üzerine birliğiyle birlikte and içilir. Kışın şiddeti bütün haşmetiyle hükmetmektedir. Geceyi bu Allah-u Ekber dağlarının soğuşunda geçirirler. Birliğin gösterdiği kahramanlık da günden güne dillere destan olur. Bir gün sabahın erken saatlerinde yapılan ani bir baskında, soğuşun verdiği uyuşukluk içinde düşman püskürtülür, püskürtülür ama çok da kayıp verilir. Teğmen, daha bir saat evvel sırt sırta yatan silah arkadaşlarını kaybetmenin üzüntüsüyle kendinden geçer. Yanındakiler tarafından bir hayli zaman sonra ayıltılır. Kendine geldiğinde, Allah-u Ekber dağlarının beyazlığını kirleten cesetlerle, kan izlerini görür, hüüngür hüüngür ağlamaya başlar. Tekrar bayılır. İkinci defa ayılır, üç beş saat kadar hiç konuşmadan durur. Sonra tüyleri ürpertici bir çılgınlık içinde iki elini kulaklarına götürerek;*

Şu yüce dağları duman kaplamış,

Yine mi gurbetten kara haber var?

Seher vakti burda kimler ağlamış?

Çimenler üstünde gözyaşları var.

...

Çekilir önüme bir siyah perde

Yar senin aşkıdan tutuldum derde

Yine mi bu elde kara haber var?” (Taş ve Turhan, 2004:951) isimli Erzincan türküsünü söyler.

Mustafa Kutlu’nun *Tirende Bir Keman* isimli hikâye kitabında Naime ve Sadullah’ın iletişimi türküyle ifade edilir:

“Naime ile Sadullah’ın önce bir kızları oldu: Handan. Ardından Kenan geldi. Sadullah cömert bir adamdı. Eşini, çocuklarını hiçbir şeyden mahrum etmedi. Lakin neye yarar. Ne diyor şarkı:

Neyleyim köşkü, neyleyim sarayı

İçinde salınan yar olmayınca”(T.B.K. s.22)

Mustafa Kutlu kullandığı bu şarkıyla günümüz ilişkilerine gönderme yapar. Mal-mülkün el üstünde tutulup insani ilişkilerin unutulduğu bir dönemde bu şarkı malın mülkün yalan gerçek olanın ise insanı seven bir kişinin olması olarak ifade edilir.

Tirende Bir Keman isimli hikâyenin ilerleyen kısmında Sadullah’ın tek başına kaldığı anlar anlatılır ve söylediği şarkı ifade edilir:

“Balkonda iken bazan udunu bazan tanburunu alır, alçak sesle çalıp söylerdi. Haliç’in üzerinde ışıklar oynar, bir patpatlı motor ardında gümüşten bir iz bırakarak uzaklaşır, bir kuş dertli dertli öter, Sadullah böyle anlarda sürekli şu şarkıyı mırıldanırdı:

Anar ömrünce gönül

Giden sevgilileri

Bilmez biçare kalpler

Giden dönmez ki geri”(T.B.K. s.22-23)

Tirende Bir Keman isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında Kenan’ın sıkıntılı halleri anlatılır bu haller türkü ile ifade edilir:

“Kenan kendine gelince şehre tepeden bakan otel penceresinden İstanbul’u seyretti. Şu anda ne hikâyeler yaşıyordu koca şehirde. Kendi macerasına bir son vermek geçti içinden. Yok intihar falan değil. Ya tahammül ya sefer, demişler ya. Çekip gidecekti. Nereye? Elbette meçhule. Bir türkü mırıldanmaya başladı:

Gideceğim gurbet eldir

Ya gelinir ya gelinmez”(T.B.K. s.53-54)

Tirende Bir Keman isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında yazar gurbete gidenlerin ardından söylenen bir Eğin türküsüne yer verir:

“Bilhassa erini gurbete gönderip bir daha haber alamayan gelinlerin yürek yakan türküleri yankılanır bağda, bostanda, dağlarda, boz-bulanık akan dere boylarında. Bunların en dokunaklı olanları asırlarca gurbet acısı çekmiş Eğin(Kemaliye) türküleridir. Birkaçını buraya kaydedelim de “Bizim romanımız türkülerimizdir” diyen Tanpınar’a hak verin:

“Şu karşiki karlı dağlar var olsun

Selâmı gelmeyen ağam sağ olsun

Senden bana selâm gelmek ar ise

Benden sana çok çok selâmlar olsun

Tabutumda örtmesinler yüzümü

Hasret ölsem yummasınlar gözümü

Sağ yanımda bir pencere koysunlar

Nazlı yar geçerken görem yüzünü

Kurban olam gözlerinin içine

Ayrı düştüm o gidiyor gücüme

Elâ gözlerini sevdiğim ağam

Sığmadın mı bir Eğin"ın içine”(T.B.K. s.97-98)

Mustafa Kutlu’nun “Tirende Bir Keman” isimli hikâye kitabında bu şarkı sözlerinin yanında “Taksim, hüzzam, suzinak, mahur, Hüseyini, Hicaz, Nihavent, notaya basmak” gibi birçok müzik terimine de yer verilir. Mustafa Kutlu ayrılığın verdiği acıyı bu türküyle örnekler. Gurbet meselesi, türkü, şiir, roman vs. birçok edebi türde karşımıza çıkar. Gurbetin edebiyatımızda bu denli çok görülmesi Türk insanın yıllar boyunca çeşitli sebepler nedeni ile bulunduğu yerleri terk etmesi sonucuyla ortaya çıkar. Yaşanan savaşlar, göçler, ayrılıklar ve toplumsal olaylar ile gurbet acısı insanların hayatında büyük bir yara açar.

Mustafa Kutlu'nun *İyiler Ölmez* isimli hikâye kitabında Civan gönül yarasını bir türküyle ifade eder:

“Civan dağları, dereleri, ucu bucağı olmayan bozkırı düşündü. İçine sığmayan nefesini türküye yükleyip adeta patladı.

Yine şafak söktü sunam uyanmaz

Hasret çeken gönül derde dayanmaz”(İ.Ö. s.55)

Mustafa Kutlu, Civan'ın yaşadığı gönül meselesini “Uyan Sunam” isimli türküyle aktarır. Civan tıpkı şarkıda olduğu gibi aşkının derdinden derin bir ıstırap çeker. Bu türkünün hikâyesi Suna ve Fahri arasında yaşananlardır. Suna uğradığı iftira sonucu canına kıyar. Civan'da içinde bulunduğu sıkıntılı durumu bu türküyle özdeşleştirir.

İyiler Ölmez isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında Mustafa'nın yaşadığı sıkıntılar nedeniyle askere gidememesi ve dönemin askerlik sıkıntısı bir türküyle ifade edilir:

“Gözlerindeki arıza sebebi ile askere almadılar. Bizde askere gitmek sünnet gibi erkekleğin icabındandır. Gidemeyenler adeta yıkılır. Ancak bu görevden kaytarmaya çalışanları sayısı son yıllarda artıyor. Bence devletin kabahati bu. Çözülme Osmanlı zamanında başlamış. Ne diyor türkü:

Zenginimiz bedel verir / Askerimiz fakirdendir.”(İ.Ö. s.91)

Mustafa Kutlu, Türk toplumunun askerlik görevine bakış açısını ve yaşanan sıkıntıları aktarır. Türkler için askerlik, vatan borcundan daha çok bir görevdir. Kutlu, zenginlerin para karşılığı askere gitmediği ve fakir kişilerin askerlik görevini yaptığı gerçeğine bir gönderme yapar. Toplumda sosyal tabakalar arasındaki adaletsiz gelir dağılımı türkülere yansır, Türküler sadece insanların ruh hallerini değil toplumun sosyo-ekonomik gerçekliğini de gözler önüne serer.

İyiler Ölmez isimli hikâye kitabının ilerleyen kısmında bekçinin karanlıklar içinden gelen adamı görmesi ve onun türkü söylemesi ifade edilir:

“...Az sonra mumların ortasına bir gazete yaymış. Yine cebinden çıkardığı nevaleyi gazeteye dizmiş. Tabii manzara tamamlansın diye bir de koca şarap şişesi. Herif bir yandan içiyor, bir yandan dertli dertli okuyor, bir yandan çalışırmış.

Ankara’da yedim taze meyvayı

Boşa çiğnemişim yalan dünyayı” (İ.Ö. s.103)

Mustafa Kutlu, bekçi ve sarhoş adamı anlatırken sarhoşun türkü okuduğunu ifade eder. Sarhoşun okuduğu türkü Hacı Taşan’a ait bir ağıttır. Hacı Taşan arkadaşı Sefer’in ölümü üzerine bu ağıdı yakar. Kutlu’nun alıntı yaptığı şarkının hikayesi şöyledir: *Hacı Taşan’ın Keskin’in Cinalıuşağı köyünden arkadaşı Sefer Ceyhan’ın ölümü üzerine bu şarkıyı söyler. ...Sefer birçok doktorun kapısını çalar, derdine devâ arar. Sonra tedavi olmak üzere Ankara Numune Hastanesi’ne yatar. Numune Hastanesi doktorları da Sefer’in derdine deva olamaz. Derdin çaresiz olduğunu anlayan doktorlar: “Biz gerekeni yaptık. Merak etme iyi olacaksın” diye Sefer’i köyüne yollarlar. Sefer’in derdi kösnü değil, büyük ihtimalle “şirpençe” dir. Yani, aslan pençesi, öldürücü bir hastalık. Çaresiz bir dert... Sefer köyünde iyi olmak ümidi ile ilaçlarını kullanıp sonucu beklerken, 1942 yılının Haziran ayı gelmiş, bahar ayları yerini, güzel yaz aylarına terk etmeye hazırlanmaktadır. Sefer, uzun süredir pençeleştiği kösnü veya çiban denilen illete yenik düşer ve ömrünün baharında, dönülmez sefere çıkıp, bu dünyadan göçüp gider.” (Balcı 1995:145)* Mustafa Kutlu yine vurgulamak istediği dünyanın gelip geçiciliği düşüncesini bu türkü üzerinden ifade eder.

Mustafa Kutlu’nun *Tarla Kuşunun Sesi* hikaye kitabında misafirliğe gelecek olan komşuların Neşe’ye seslenmesi sonucu Neşe türkü söylemeye başlar:

“Akşam ezanının ardı sıra erkekler yemek yiyip kahveye yollandıklarında komşu evlerden birinin penceresi açılır, bir kadın:

-Kız Neşe! Semaveri yak, geliyoruz, deyiverir.

Neşe dünden hazırır. Semaveri yakmak ayrı zevk, odun kokusu almak ayrı zevk, eğri büğrü çıkan dumanına bakmak ayrı. Tutamaz kendini bir türkü patlatır.

Bugün ayın ışığı

Elinde bal kaşığı

Yine nerden geliyor da

Mahlenin yakışığı

Sen neredesin neredesin

Kaldır camın perdesin

Diyeceğim çok amma da

Pek kalabalık yerdesin.” (T.K.S. s.165-166)

Mustafa Kutlu, hikâyede Kırşehir yöresine ait bir türküyü yer verir. Aslen Keskin türküsü olarak bilinen bu türkü yer aldığı albümlerde “Bugün Ayın Işığı” ismiyle tanınmıştır. Hikâye kahramanı Neşe yaşadığı duygularını ve anlatmak isteyip anlatamadıklarını bu türküyle ifade eder.

Mustafa Kutlu hikâyelerinde vermek istediği duygu düşünceleri türküler, şarkılar, maniler ve ninniler vasıtasıyla halk kültürüne olan aşinalığıyla okuyucuların dikkatine sunar. Türkülerdeki yaşanmışlıkla hikâyelerine hareket katar. Ancak Mustafa Kutlu modern dünyanın bir getirisi olarak türkülerin, halk edebiyatın değerini kaybetmesine üzüldür. “...Türkülerden başlayalım. Artık Türkiye’de türkü yakılmıyor. Türkü tarım toplumuna has bir formdur. Ritmi de, hikâyesi de, üretimi de bu toplumla paralel gider. Türkiye köylerin boşalması ile tarım toplumundan uzaklaşarak çarpık sanayi toplumuna kavuştu. İletişim ve ulaşım alanında yapılan hamleler gurbet ve hasret duygularını yok etti. Geleneksel âdetler gibi, geleneksel duygu dünyası parçalandı. Artık ne doğana seviniyoruz, ne ölene ağlıyoruz. Tamamı üç gün sürüyor. Çünkü hız ve haz devrindeyiz. Radyolarda, sahnelerde çalınan, söylenen türküler eskimiştir, eski günlere aittir. Müziğini kaybeden ülke ruhunu kaybeder. Onun artık bir kalbi olduğunu söyleyemeyiz. Belki de bütün değerlerimiz gibi (Başta ahlak) müziği de hor kullanarak buruşturup attık. Ayrıca bütün dünyada "sanattan uzaklaşma" diye bir olgunun varlığından bahsediliyor, (Avrupa’da Amerika’da ünlü orkestralar, salonlar müşteri yokluğundan bir bir kapanıyor veya devlet desteği ile ayakta duruyor) biz de elbette aynı gemideyiz. Gemi tehlikeli sulara seyrediyor. Hadi hayırlısı.” (Kutlu, 2011:12) Mustafa Kutlu, kaybolan ruhla birlikte müziğin de yok olduğu ifade eder.

Modernizm ve bireysel yaşam insanları duygusuz bir varlık olmaya zorlar. Dolayısıyla içinde bir ruh barındıran türküler üretilemez. İnsanlarda kaybolan manevi ruh yeni sanat müziği bestelerinin yapılamamasına neden olur. Değişen yaşam şekilleri insanın doğasını bozmasının yanında kültürel mirasını da yok eder.

Türküler yaşamı yansıtır ancak gelenek bozulunca geleneksel müzik de bozulur. Onun yerini adeta gürültüyü andıran teknoloji ve bilgisayar destekli müzikler ortaya çıkar. Bu müzik içinde hiçbir ruh, duygu bulundurmadağı için bir kalıcılığı olmaz. Türküler halkın deneyimsel belleğinde yaşarlar ve ihtiyaç duyulduğunda hemen ortaya çıkar. Bununla birlikte Kutlu'nun dünyasında türküler tek başına değil, tasavvufî, halk oyunları, halk hikâyeleriyle iç içe geçer. Sonuç olarak Mustafa Kutlu, halk kültürüne bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşır. Kutlu'ya geleneği oluşturan her bir parça değerlidir. Bu yüzden geçmişini tanımayan geçmişini unutan geçmişin değerini sahip çıkmayanlar iyi bir gelecek kuramazlar. Aşağıda verilen tablo 9'a göre hikâyelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 9.

TEKRAR EDEN KONU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Musiki	Ya Tahammül Ya Sefer	1	1983
Musiki	Bu Böyledir	1	1987
Musiki	Arkakapak Yazıları	2	1995
Musiki	Uzun Hikaye	3	2000
Musiki	Beyhude Ömrüm	1	2001
Musiki	Mavi Kuş	1	2002
Musiki	Tufandan Önce	2	2003
Musiki	Rüzgârlı Pazar	1	2004
Musiki	Chef 2005	1	2005
Musiki	Menekşeli	2	2006

	Mektup		
Musiki	Kapıları Açmak	1	2007
Musiki	Huzursuz Bacak	1	2008
Musiki	Hayat Güzeldir	1	2011
Musiki	Anadolu Yakası	1	2012
Musiki	Sıradışı Bir Ödül Töreni	2	2013
Musiki	Nur	2	2014
Musiki	Tirende Bir Keman	4	2015
Musiki	İyiler Ölmez	3	2016
Musiki	Tarla Kuşunun Sesi	1	2017

Mustafa Kutlu, hikayelerinde müzik yoğun bir yer kaplar. Hikayedeki olayların gidişatına göre müzik parçaları kullanan Kutlu, müziğin etkileyiciliğini gözler önüne serer. Sözün anlamının müzikle güçleneceğini hikayelerinde ifade eder. Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir, Arkakapak Yazıları, Uzun Hikaye, Beyhude Ömrüm, Mavi Kuş, Tufandan Önce, Rüzgârlı Pazar, Chef, Menekşeli Mektup, Kapıları Açmak, Huzursuz Bacak, Hayat Güzeldir, Anadolu Yakası, Sıradışı Bir Ödül Töreni, Nur, Tirende Bir Keman, İyiler Ölmez ve Tarla Kuşunun Sesi hikaye kitaplarında müzik konusu bulunur. Kronolojik olarak incelenen on dokuz hikaye kitabında müzik tekrar eden konu olarak karşımıza çıkar. Sonuç olarak Mustafa Kutlu ilk günden beri kaleme aldığı 29 hikaye kitabından 19’unda müziği tekrar eden konu olarak hikayelerinin merkezine koyar.

2.9. GÖÇ NEDİR?

Göç kavramı ilk insandan günümüze kadar ulaşan bir olaydır. Göçler insanlık tarihini oluşturur. Mekânsal yer değiştirmeyele sıkıntılarının biteceğini bekleyen insanlar bulundukları yerlerden ayrılır. Yaşadığı yeri değiştirmeye karar veren kişilerin merkezde bulundukları yerlerden kaynaklanan problemleri bulunur. Bu problemler maddi eksiklik, dini ve siyasi baskılar, işsizlik, doğal afetler, savaş, vb. olabilir. Bulunduğu yerden daha iyi yerler ve koşullar arayan insanlar göç ederek olumsuzlukları aşmaya çalışır. Bu yüzden temel olarak göçlerin sebeplerinde iki faktör karşımıza çıkar. *“İlk olarak kırsal iticiliği ve kentin çekiciliğini ön plana çıkaran itme-çekme modeli ve bu modelle bağlantılı olarak ele alınan sosyo-ekonomik nedenler; ikinci olarak da aynı şekilde itici gerekçeler olarak belirtilen, ağırlıklı olarak ekolojik ya da politik nedenlerle ortaya çıkan, zorlayıcı unsurları barındıran ve zorunlu göçün nedenlerini oluşturan etkenler”* (Tümtaş, 2007: 12). Bu iki faktör göçleri tetikler.

1950’li yıllardan başlayarak Türkiye’de köyden kente göçün birçok nedeni vardır. Ancak en büyük etken kırsal kesimdeki yoksulluk, sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve bunların ortaya çıkardığı sorunlardır. *“Göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için bir iskan ünitesinden (şehir, köy gibi) diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları yer değiştirme olayıdır.”* (Akkoyun 1979: 21). Sanayileşme ile birlikte bu göç dalgası artarak devam eder. Bu göçler maddi ve manevi birçok sıkıntıyı beraberinde getirir. *“Kentleri cazip kılan ise istihdam ve yüksek gelir fırsatıyla birlikte öğrenim, sağlık ve diğer hizmetlerin varlığıdır”* (Karpat 2003: 45). Gecekondulaşma, işsizlik, sağlık ve ekonomik sıkıntıların yanında kültürel çatışma da yaşanır. Göç sonucu oluşan durumlar Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde yerini alır. Köyden kente göç; kentleşme, kültürel çatışma, işsizlik, yoksulluk, altyapı ve sağlık sorunlarını doğurur. Bu sorunların Türkiye’de çok yoğun bir şekilde yaşandığı dönem ise 1960-1980 yılları arasındır. Bu dönem Mustafa Kutlu’nun hikâyeciliğine başlamasına tekabül eder.

Mustafa Kutlu’nun hikâyelerinde tekrar eden bir diğer konu ise göçtür. Kutlu’nun eserlerinde göç kavramı sıklıkla karşımıza çıkar. Hikâyelerin karakterleri gerek okumak gerek iş için bulundukları yerlerden farklı yerlere göç etmek durumunda kalırlar. *“Mustafa Kutlu’yu göç temasını ele alan yazarlardan farklı kılan*

yanlardan biri de ele aldığı konu ve kahramanların gerçek hayatta bir karşılığının olmasıdır. Çok iyi bir gözlemci olan Kutlu, toplumun her kesiminden insanla görüşür. Bir televizyon programı için uzun yıllar İstanbul mekânlarını gezmesi ve araştırmalar yapması ondaki gözlem gücünü daha da artırmıştır.”(Aydın, 2016:137) Mustafa Kutlu, hikâyelerinde göç merkezi olarak İstanbul’u seçer. Şehirlere göçen kahramanlar genelde mutlu değildir. Şehirlerden bunalan kahramanlar ise köylere dönerek mutlu bir yaşama başlamak isterler.

2.9.1. Demografik Göç

Demografi sınırları belli coğrafi bir bölgede nüfusun yapısını, değişimleri ve özelliklerini inceleyen bilim dalıdır. Göç eden toplulukların sayısal verileri demografi bilimi sayesinde ortaya çıkarılır. Sanayinin gelişmesiyle birlikte 1960 ve 1980 yılları arasında Türkiye’de göç artış gösterir. *“Sanayileşme ile atbaşı yürümeyen, sağlıklı, başka bir deyişle “Demografik” nitelikleri ağır basan az gelişmiş kentleşmemiz kırsal bunalımın kente taşınmasının ötesinde bir oluşumu ortaya koymaktadır.”* (Tütengil 1985:143) Kutlu hikâyelerinde göçlerin çeşitli sebepleri vardır.

Mustafa Kutlu’nun Uzun Hikâye isimli hikâye kitabında Ali devraldığı kitapçının sahibinin çocukları üzerinden göç ifade edilir:

“Adam öldü, yaşlı karısı yalnız kaldı. Büyük şehirde çocukları vardı, geldiler, satıp savdılar, analarını da alıp gittiler. Cavit Bey sağlığında direnmiş; gitmem o apartıman denizine diyormuş. Buranın yerlisi, bahçeli evi var, köyde tarlaları. Lakin çocuklarının hiçbirinde gözü kalmamış. Zaten kasaba giderek boşalıyor. Yerliler şehirlere göçüyor, onlardan boşalan evlere dağ köylerinden, Almancılardan yabancı insanlar yerleşiyor.” (U.H. s.65)

Mustafa Kutlu, göç konusunu ve kuşak çatışmasını çarpıcı bir şekilde anlatır. Baba Cavit Bey köklerine bağlı, bulunduğu toprağı bırakmayan biridir ama çocukları onun tam tersidir. Çocukları kasabaya bağlayan tek şey babalarıdır Cavit Bey ölünce kasaba ile bağlarını tamamen koparırlar. Terkedilen yerlere ise yabancı insanlar gelip yerleşirler. Köy nüfusunun kente akın akın gitmesi toprakların parçalanmasına ve tarım alanlarının yok olmasına neden olur. Genç nesil artık köy yerlerinde kalmak istemez bunun sonucu olarak kentler kalabalıklaşır. Ancak iş imkanı açısından sıkıntı yaşayan insanlar kentlerde işsizlikle baş başa kalırlar.

Mustafa Kutlu'nun Beyhude Ömrüm isimli hikâye kitabında köylülerin köyden göç etmesi ifade edilir:

“Artık şehri mekân tutmuş köylülerin, köy bahsi açıldığında sözü biter mi hiç. Köylülükten hemen “hop” deyince çıkıvermek kolay mı hiç. İşlerini çektiler, dereye-tepeye, harap olan evlere, yazıya-yabana bakıp bakıp gözyaşlarını sildiler. Çamaşar köyde kalanlara evi, ahır emanet edip, helalleşerek merasimi bitirdiler. Vakit tamam oldu. Birer-ikişer çekip gittiler. Ahlar, vahlar köy sınırlarını geçinceye kadar sürdü, verilip alınan sözler il sınırından çıkınca rengini kaybetti. Önlerinde artık içine yerleştikleri yeni hayatın ufku uzanıyordu. Köy geride kalmıştı. Unutulacak, ara sıra hatırlanacaktı. Yeni hayatın şartı-şurtu kimseye göz açtırmıyordu. Dek durmaz isen işin biter.” (B.Ö. s. 162)

Mustafa Kutlu, göçen insanların üstünden çok uzun zaman geçmemesine rağmen verilen sözlerin ilişkilerin unutulmasını eleştirir. Kutlu için aslı zenginlik dostluk, samimiyet ve az da olsa alın teriyle kazanılan kazançtır. Köy hayatının maddi yönden insanları tatmin etmemesi yeni hayatın ilgi çekici görünmesi aslında göç eden köylüler için sonun başlangıcı olmaktadır ve hayalini kurdukları hayata ulaşamazlar. *“Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki temel mesele Türkiye’de yaşanan toplumsal değişimdir. Yazar, bu değişimin sebeplerini, sonuçlarını ve değişimi yansıtan olguları eserlerinde işlemektedir. Kentleşmeyle birlikte hayata dair zihinsel algıları ve pratikleri değişen insanların zihinsel ve pratiksel süreçleri de kahramanların yapıp ettikleriyle ortaya konmaktadır. Köyden kente göç etmiş olan ve kentte tutunmaya çalışan insanın kent algısı âdeta bir mücadeleyi andırmaktadır.” (Işık, 2013:57)* Geride bırakılanı unutmak ve gittiği yerlerde umduğunu bulamayan kişiler adeta kaybolur. Bilinçsiz göç insanı yutar. Çünkü insan sosyal çevresi ile var olur. Çevreye iletişim yoksa sonuç kayıp olup gitmektir. Bu yüzden göçler inşaları her zaman kurtuluşa değil kimi zaman daha kötü bir duruma itebilir.

Mustafa Kutlu'nun Hesap Günü isimli hikâye kitabında Bedir'in konuşması sırasında göç anlatılır:

“-Şimdi gençler topyekûn şehirlere gitti. Bahçe yok, sebze yok, her yer taş kaya. Ektiğimiz kendimize yetiyor. O yüzden satan gitti, satan gitti geride bir avuç ihtiyar kaldı. Keçileri de sattık.” (H.G. s.55)

Sanayileşme sonucu yaşanan göç ile beraber tarımsal üretimin azalması, insanların kentlere göçmesine neden olur. Bu durum sonucunda köyler boşalmakta,

kentler kalabalıklaşmaktadır. Para kazanmak için giden gençler ve boşalan köylerde tek kalan ihtiyarların mücadelesi Mustafa Kutlu tarafından ifade edilir. Köyden kente aşırı göç, tarım ve hayvancılıkta dışa bağımlı yaşamayı da beraberinde getirir. Toprak terk edilirse üretim durur. Bunun da ekonomik, stratejik, olumsuz sonuçları oluşur. İthal ürünler insanların beslenme alışkanlıklarını değiştirir çeşitli hastalıkların ortaya çıkmasına neden olur.

Mustafa Kutlu'nun *İyiler Ölmez* isimli hikâye kitabının “Doktor” isimli kısmında zamanın değişmesi, teknoloji ve sanayileşme sonucunda insanların göç etmesi ifade edilir:

“Doktorun dedesi Hacı Hayrettin Efendi Manisalı bir toprak ağası. Zeki, ileriye gören bir adam. Bakıyor ki dünya sanayiye doğru gidiyor, hatta Yeni Türkiye de bu yolu seçti. Varını yoğunu satıp İstanbul'a yerleşiyor” (İ.Ö. s.106)

İyiler Ölmez hikâye kitabında köylerin zamanla terkedilmesin sebebi sanayileşme ve daha çok para kazanma isteğidir. Topraktan aldığı mahsulle hayatını sürdüren insanlar topraklarını satıp göç etmeyi daha kazançlı bulurlar. Yeni düzenin insanlara dayattığı mutluluğun kaynağı olarak maddi zenginliği gören insanların sayısının giderek artması köylerin ve toprağın terkedilmesine neden olur.

Mustafa Kutlu'nun *Sevincini Bulmak* isimli son hikâye kitabında göçün insanlar üstündeki etkisi anlatılır:

“Cemil insanımızın ferasetini dile getiren bir söz etti ki, sosyologlarımızı çok ilgilendirir.

-Anlamıyorum Hocam. Köylümüz şehre kaçmak için kırk takla atıyor. Şehirli şehirden bıkmış köye göçmek istiyor. Bu nasıl iş?” (S.B. s. 272)

Mustafa Kutlu, bu hikâyesinde toplumun ortak derdi olan bulunduğu yerden memnun olmama meselesine değinir. Köyün kısıtlı imkanları yüzünden göç etmeye uğraş veren insanlar ve şehrin bitmek tükenmek bilmeyen mücadelesinden yorulan şehirli insanın köye dönme isteği ifade edilir. Hikayelerde köye dönen insanlar mutluluğu yakalarken şehirlerdeki insanlar günlük hayatın koşturmacasından bunalırlar. Aşağıda verilen tablo 10'a göre hikayelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 10.

TEKRAR EDEN KONU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Demografik göç	Uzun Hikaye	1	2000
Demografik göç	Beyhude Ömrüm	1	2001
Demografik göç	Hesap Günü	1	2015
Demografik göç	İyiler Ölmez	1	2016
Demografik göç	Sevincini Bulmak	1	2018

Mustafa Kutlu, hikayelerinde göç önemli bir meseledir. Sürekli hareket halindeki toplum daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak için çabalar. “*Mustafa Kutlu köyden-kente göçü, sonucu bakımından ele almış, hikâyelerinde bu sosyolojik olgunun insan üzerinde yaşattığı değer kaybı ve ahlak çöküşünü yazmıştır.*” (Yılmaz 2013:174). Değişik sebeplerle göç eden insanlar sosyolojik yapıyı değiştirir. Uzun Hikâye, Beyhude Ömrüm, Hesap Günü, İyiler Ölmez ve Sevincini Bulmak hikaye kitaplarında demografik göç bulunur. Kronolojik olarak incelenen beş hikâye kitabında demografik açıdan göç tekrar eden konu olarak karşımıza çıkar.

2.9.2. Ekonomik Göç

Günümüz dünyasında göç artık bireyselliğin yanında tüm aile tarafından da gerçekleştirilebilen bir olaydır. Aileler, ekonomik sıkıntılar karşısında değişik çareler arar. “*Köyden kente olan iç göçlerin nedenlerinden biri de köyün itici ve kentin çekici özellikleri olmuştur. İtici faktörler köyde artan hızlı nüfus baskısı, yetersiz ve kötü dağılmış toprak, düşük verimlilik, doğal afetler, kan davaları, toprağın miras yoluyla paylaşılması ve bazı kişilerde yoğunlaşması, tarımda makineleşmeyle ortaya çıkan işsizlik, terör ve güvenlik sorunları olmuşken, çekici faktörler ise köy-kent gelir farklılığı, daha iyi eğitim ve sağlık istemi, kentin çekiciliği, ulaşım ve iletişim olanakları, iş bulma ümidi, daha yüksek hayat standardı isteği ve kentlerdeki toplumsal ve kültürel olanaklardan yararlanma imkanları*

olmuştur” (İçduygu ve Sirkeci 1998:217). Aile bireyleri bazen bulundukları yerde çalışmakta, bazen ülkenin diğer bir bölgesinde çalışmakta, bazen de ülke dışında çalışmaktadır. Ailenin ekonomisi bozulunca, göç eden aile üyeleri eve para gönderir bu sayede ailenin ekonomisi ayakta kalır. Sonuç itibariyle, yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle ailenin bir ya da daha fazla ferdi çalışmak için ülkenin farklı bölgelerinde ya da başka ülkelere gider.

Mustafa Kutlu’nun *Rüzgârlı Pazar* isimli hikâye kitabında iş bulmak için Anadolu’dan göç edenler anlatılır:

“Nimet’in babası zamanında “yırtmak” için epeyce gayret sarf etmiş. Atölye devralmış, dükkân açıp perakendeciliği denemiş, pazarcılık dahi yapmış ama nafîle. “Adamın olacak abi” diyor, “Sırtını dayayacağın biri olmadığı sürece ne yapsan boş” diyor. Onun ne babadan, ne akrabadan yana bir güvencesi olmamış. Çıkıp gelmiş Anadolu’dan, bir tanıdık aracılığıyla mesleğe başlamış, o gün bu gün yapayalnız.”(R.P. s.75)

Mustafa Kutlu, bu hikâyesinde göçün istenilen sonucu vermediğini aktarır. Hikâyede köyden kente göç eden insanların büyük şehirlerde yaşadıkları yansıtılır. Argo tabirle yırtmak için paranın çekiciliğine aldanan insanlar köylerinden ayrılır. Ancak köylerde şehre göre daha az kazançla daha rahat yaşama olanağı olan insanlar olmadık işlerle uğraşıp mağlup olurlar. Tarihsel süreçte insanların bulunduğu mekanlar ve evler kişilerin kimliğinin bir parçası olur. *“Bu kapsamda toplumun en küçük yapı taşı olarak kabul edilen aile başta olmak üzere siyasal sistem veya medeniyetlerin gelişimi, aşınması, çözülüş ve çöküşünde mekânsal koşullara uyum konusunda yaşanan olumsuzlukların önemli bir yeri olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca teknolojik gelişmeler insan ile mekân arasındaki ilişkiyi, birincisinin lehine bozmaya başlamıştır. İlişkideki bu bozulma insan lehine bir durum ortaya çıkartıyor algılansa da orta ve uzun vadede, insan ve insana dair olana yönelik birçok olumsuzluğu beraberinde getirmiştir”* (Çelik 2012: 298)

Mustafa Kutlu’nun *Chef* isimli hikâye kitabında ekonomik göç karşımıza çıkar. Hüseyin Hüsnü Şen’in önce okumak için sonra iş için bulunduğu yerden göç etmesi anlatılır:

“Cafer Ağa ne yap, et; bu çocuğu okut dediler. Babam ne de olsa ömrü mektepte geçmiş bir adam, yol-iz biliyor, okutmaz mı hiç. Lakin fakirliğin gözü kör olsun. Devlet

parasız-yatılı imtihanlarına girdim. Kazandım. Orta ikide iken babamı da kaybettim. Sarıkamış'a son gidişim babamın cenazesi sebebiyledir. Genç ömrüm yatılı mekteplerin karanlık koridorlarında geçti. Bir de kütüphanelerinde. Yazları hep çalıştım. Ankara'ya gelip çalıştım. Bir iki hemşehri yardımcı oldu. Giderek Sarıkamış'tan, amcalardan, dayılardan, belki de tüm o topraklardan koptum.”(C. s.26-27)

Mustafa Kutlu köyden kente göçenlerin hayatlarını anlatırken şehir yaşamını görmüş, şehir yaşamının getirdiği rahatlıklara alışmış kişilerin köy yaşamında tekrar yaşayamayacağını anlatır. Özetle köyden kente göçen insanların ileride tekrar köylerine dönmesinin çok zor olduğunu göstermek ister.

Mustafa Kutlu'nun *Nur* isimli hikâye kitabında iş bulmak için Anadolu'dan İstanbul'a göçmenin sonuçları ifade edilir:

“Babamın adı Kadirgalı Hamal Ali. Aslen Harputluymuş. Çocuk yaşta İstanbul'a gelmiş. Hamal akrabalarının yanında kalırken o da hamal oluvermiş. Bize pek anlatmazdı ama galiba kimsesizmiş. Uzak akrabaların yanında büyümüş. Biraz serpilince tutmuş bunu, İstanbul'a hemşehrilerin yanına yollamışlar. Belki bir zenaat öğrenir, kendini kurtarır diye. Çocuk yaşta o izbe hanlarda, rutubetli odalarda kalmış. Ağır iş, yetersiz beslenme, ince hastalığa yakalanmış.”(N. s.10)

Mustafa Kutlu göçün ortaya çıkardığı sorunları ifade eder. Göç edilen yer yine İstanbul'dur. Kimsesi olmayan insanlar göç ettikleri yerlerde büyük acılar çeker. Bunun sonucu kim zaman ölümlere kadar varır.

Mustafa Kutlu'nun *Tirende Bir Keman* isimli hikâye kitabında Kenan'ın göç macerası ve göçün sebepleri ifade edilir:

“Anadolu o yıllarda güzün gurbete gitti, yonca biçiminde köyüne döndü. Gurbette sağlam bir iş, kalacak bir yer temin etti mi yavaş yavaş ailesini de getirdi. Köyler boşaldı. Nasıl boşalması? Babadan kalmış iki buçuk tarla var. Sende dört beş çocuk. Büyüdü, evlendi. Araziyi bölse kimseyi doyurmaz. Temel sebep budur. Nüfus arttıkça göç de artıverdi.”(T.B.K. s.99)

Mustafa Kutlu, Anadolu'nun göç macerasına yeni başladığı dönemleri aktarır. Başlangıçta insanlar sonbaharda şehirlere gidip ilkbaharla birlikte köye dönerler. Şehirlere giden kişiler iyi bir iş bulurlarsa ailelerini de yanlarına alırlar. Bu nedenden dolayı köyler boşalmaya başlar. Artan nüfus ve genişleyen ailelere yetersiz gelen

tarlalar boş kalmaya mahkûm olurlar. Bu durum göçün artmasını tetikleyen en büyük unsurlardan biri olur.

Mustafa Kutlu'nun *Sevincini Bulmak* isimli son hikâye kitabında kahraman bir köye gelir ancak köy boştur. Bunun sebebini köylüler açıklar:

“Dedelerimiz geçim için meşeyi kesip satmış. Bir de küçükbaş hayvan, daha çok keçi. Ancak o da fazla değil, çünkü meramız, yaylamız yok. Devlet keçiyi yasak edince köyde durmak zor olmuş. Nüfusu beslemiyor yani. O zamandan beri kasabaya olmadı büyük şehirlere göç olmuş, köy boşalmış. Kalanlar yaşlı.” (S.B. s. 255)

Mustafa Kutlu, göçün ekonomik kısmını köylüler üzerinden ifade eder. Ormancılık yaparak ve hayvancılık yaparak geçimini sürdüren köylüler mera alanların yok olması ve devletin keçiyi yasaklaması sonucu zor durumda kalmışlardır. Geçim kaynağı bulamayan genç köylüler çareyi büyük kentlere göç etmekte bulurlar.

Mustafa Kutlu, göç eden insanların yaşadığı sıkıntıları hikâyelerinde anlatır. Türkiye yatırımlarını daha çok sanayi ve hizmet sektörüne kaydırmış olsa da, hâlâ geleneksel tarım toplumunun genlerini hafızasında barındırdığından insanlar ikilem yaşamakta ve göç ettikleri yerlerde büyük sıkıntı çekmektedirler. *“İç göçler kaynak bölgeyi “hayalet şehir” haline getirebilmekte, hedef bölgede gecekondulaşma, işsizlik, kültürel boşluk ve gettolaşmaya sebep olmakta, şiddet olaylarını, özellikle de mala karşı suçları artırmakta ve mafya gibi yapılanmalara neden olmakta, ayrıca göç edenlerin kendilerinin de ruh sağlığının bozulması sonucunu yaratmaktadır.”* (Ay 2013:17). Göç veren bölgelerin nüfusu ciddi şekilde azalır. Göç alan bölgeler ise nüfus patlaması yaşar. Bunun sonucu olarak sıkıntılar ortaya çıkar. Suç oranları, sağlık sorunları, plansız kentleşme bunlardan sadece birkaçıdır. Kutlu bu durumun neden olabileceği sıkıntıları hikayelerinde işler. Aşağıda verilen tablo 11'e göre hikayelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 11.

TEKRAR EDEN KONU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Ekonomik göç	Rüzgarlı Pazar	1	2004
Ekonomik göç	Chef	1	2005
Ekonomik göç	Nur	1	2014
Ekonomik göç	Tirende Bir Keman	1	2015
Ekonomik göç	Sevincini Bulmak	1	2018

Mustafa Kutlu dünyaya Müslüman hassasiyetiyle bakar. Bu anlayış sayesinde gereksiz harcamanın ve israfın önüne geçilebileceğini ifade eder. Böylece göçün önüne geçilebileceğini düşünür. Kutlu'ya göre sınırı aşmayan, hesap vereceği günü unutmayan, haramın helalin bilincinde olan, kendinden çok karşısındakini düşünen, kanaatkar, barışçı, çevresini tahrip etmeyen, zenginlik meraklısı olmayan, konfor düşkünü olmayan, modernizmin dayatmalarını kabul etmeyen hayat tarzı benimsenmelidir. Kutlu yeniden toprağa dönmeyi hikayelerinde vurgular. Rüzgarlı Pazar, Chef, Nur, Tirende Bir Keman ve Sevincini Bulmak hikaye kitaplarında ekonomik göç bulunur. Kronolojik olarak incelenen beş hikaye kitabında ekonomik göç tekrar eden konu olarak karşımıza çıkar.

2.9.3. Akademik Göç

Eğitim açısından yapılan göçlerin olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Olumlu tarafı “*Göç eden aileler bakımından olaya olumlu bakmak mümkündür. Çünkü kırsal kesimde ilkokul ötesi öğrenim olanakları ya yok ya da çok sınırlı düzeydedir. Böylece aileler kente gelince çocuklarını temel eğitim ötesi okullara gönderebilmek olanağına kavuşmaktadırlar. Gecekondulardaki halk çocuklarının özellikle yüksek öğrenim yapmalarını istemektedirler*” (Alpar, Yener, 1991:79). Olumsuz tarafı ise göçlerden evvel kırsal bölgelerdeki okullar eğitimi karşılamaktaydı. Ancak günümüzdeki iç göç nedeniyle şehirlerdeki okullara ilgi

artar. Bu yüzden, okul, öğretmen, araç, gereç yetersizliğine ve öğrencilerin başarısız olmasına neden olur. 2000’li yıllardan itibaren çoğu şehirde kurulan üniversiteler, öğrenci sayısında da ciddi artışlar oluşturur. Bu durum iç göçler meydana getirir.

Mustafa Kutlu’nun *Anadolu Yakası* isimli hikâye kitabında eserin başkarakteri Muzo Gönül önce okumak için daha sonra iş için göç eder. Muzo Gönül göç macerasını şöyle anlatır:

“Muzo Gönül içini geçiriyor, bir an uzaklara dalıyor. Sonra dönüyor bana:

-Bir tahta bavul ile başladı macera. Bavulu Ekrem enışteden almıştık. Halamın kocası. O da askere bu bavulla gitmiş. Kocaman, alamet bir şey. Ama beni bu günlere taşıyan o bavul oldu. Bir ağır tahta bavul” (A.Y. s.29)

Mustafa Kutlu, Muzo Gönül üzerinden Türk toplumun göç macerasını yansıtır. Muzo yokluklarla savaşıyan bir kişidir. Halasının kocasının kullandığı Muzo’da kullanır. Yine o tahta bavulla göç yollarına düşer. O tahta bavulla yapılan yolculuk Muzo’nun hayatında bir dönüm noktasıdır. Bu göç sayesinde Muzo bir şirket sahibi olur.

Mustafa Kutlu’nun *Sıradışı Bir Ödül Töreni* isimli hikâye kitabında başkarakter Nezaket’in okumak için kasabasından Ankara’ya göç edişi şu şekilde ifade edilir:

“Nezaket okulunu bitirdi. Düşündüğü gibi Ankara’ya gidip imtihanına girerek yüksek kısmına devama başladı. Ankara’nın ünlü terzileri, modaevleri olgunlaşma ile anlaşır, bazı kabiliyetli talebeyi istihdam ederdi. Nezaket hemen girişimciliği, kabiliyeti ile dikkati çekerek bu terzilerden birkaçına birden çalışmaya başladı.” (S.B.Ö.T. s.62)

Mustafa Kutlu, Nezaket üzerinden Anadolu insanın çalışkanlığını gözler önüne serer. Nezaket imkânları kısıtlı olan bir kasabada yetişir. Sınavlara girerek moda konusunda bilgi birikimini artıran Nezaket ünlü terzilere çalışmaya başlar. Eğitim nedeni ile yapılan göçleri önlemek için küçük ölçekli yaşam birimlerinde eğitim imkanları çoğaltılmalıdır. Kır nüfusunu kente kaptırmamak için kırsal kesime yatırım yapılırsa göç hareketi yavaşlatılabilir. Aşağıda verilen tablo 12’ye göre hikayelerde bulunan konuların tekrar sıklığı görülebilir.

Tablo 12.

TEKRAR EDEN KONU	HİKÂYELER	HİKAYEDEKİ TEKRAR SIKLIĞI	BASIM YILI
Akademik Göç	Anadolu Yakası	1	2012
Akademik Göç	Sıradışı Bir Ödül Töreni	1	2013

Mustafa Kutlu, hikâyelerinde sanayileşme, eğitim, işsizlik gibi kavramların ortaya çıkardığı sorunları, köyden kente göç konusunu etkili bir şekilde işler. 1950’lerde başlayan iç göç nedeniyle köy nüfusunun ciddi bir bölümü kentlere yerleşmiştir. Sonuç olarak bu senelerden başlayarak roman ve hikâyelerde köy ve kent meselesinin göç etrafında kurgulandığı, göçün nedenleri, sonuçları, neden olduğu acılar gibi temalar çevresinde sorunun tartışıldığı görülür. Bu senelerde kent ve köyü konu edışıyle Türk hikâyesinde önemli bir alan kaplamayı başaran kalemlerden biri olarak Mustafa Kutlu ön plana çıkar. Kutlu, Türk toplumunun çektiği sıkıntılara dikkat çeken yazar, köyden kente göçün neden olduğu türlü travmalar çevresinde yaşanan değişimin izlerini sürer. *“Kutlu gelenek ve inançların ancak köyde korunabileceğini düşünür. Çünkü modern kent insanlara kötülüğü, ikiyüzlülüğü, inanç dışı bir yaşamı dayatmaktadır. Bu yüzden de insan, kent karmaşasında kendisi olarak kalamamaktadır. Ne namazını, ne dostluğunu, ne de o engin hoşgörüsünü koruyabilmektedir. Kısa bir süre sonra, orada kendisinin bile tanıyamayacağı bir başkasına dönüşmektedir.”*(Tosun 2004:15) Hikâyeler incelendiğinde köyden kente göçü değerlendiren yazar, insanların yabancılaştırılmasına, değerlerinin yok olmasına sebep olarak temel neden olarak ekonomik sıkıntıları gösterir. Ancak göçü pek de uygun bulmayan yazar, kente göç eden insanlara baktığında ise durumu mecburiyet olarak ifade eder. Çünkü parçalanmış topraklar, tarımda makineleşme ve işsizlik insanları göçe mecbur bırakır. Kronolojik olarak incelen Anadolu Yakası ve Sıradışı Bir Ödül Töreni hikaye kitaplarında eğitim açısından göç tekrar eden konu olarak karşımıza çıkar. Sonuç olarak göç başlığı altında demografik göç, ekonomik göç ve akademik göç Mustafa Kutlu hikayelerinde kendini gösterir. Kutlu’nun ilk günden beri kaleme aldığı 29 hikaye kitabından 11’inde göçü tekrar eden konu olarak hikayelerinin merkezine koyar.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde sık sık tekrar eden konular bulunur. Bunlar: Sosyal değişim konusu bu başlığın altında Değişen peyzaj ve mimari, değişen demografik yapı, değişen geleneksel yapı. İkinci konu Teknolojik değişim. Üçüncü konu Yabancılaşma. Dördüncü konu Tasavvuf. Beşinci konu Evlilik ve Beşeri Aşk. Altıncı konu Siyasi ve Bürokratik Yozlaşma. Yedinci konu Müzik. Sekizinci ve son konu olan Göç konusu başlığı altında Demografik göç, Ekonomik göç ve akademik göçtür.

Mustafa Kutlu'nun hikayeleri incelendiğinde en çok tekrar eden konu musikidir. Hikayelerin gidişatına göre ve durumu uygun müzik parçaları kullanan Kutlu'ya göre modernizm müziğin ruhunu yok eder ve artık eskisi gibi nitelikli eserler ortaya çıkmaz. Mustafa Kutlu'ya göre müzik yoksa sözlerin anlamı ve ahengi yoktur. Sadece Türk müziği değil doğu-batı musiki unsurları hikayelerde yer alır. Mustafa Kutlu'nun 19 hikaye kitabında musiki konusu tekrar eder. Bu eserler: Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir, Arkakapak Yazıları, Uzun Hikaye, Beyhude Ömrüm, Mavi Kuş, Tufandan Önce, Rüzgarlı Pazar, Chef, Menekşeli Mektup, Kapıları Açmak, Huzursuz Bacak, Hayat Güzeldir, Anadolu Yakası, Sıradışı Bir Ödül Töreni, Nur, Tirende Bir Keman, İyiler Ölmez ve Tarla Kuşunun Sesi hikaye kitaplarıdır.

Mustafa Kutlu'nun hikayelerinde en çok tekrar eden ikinci konu sosyal değişimdir. Mustafa Kutlu'ya göre Türk toplumu kent kültürüne uyum sağlayamadığı için her anlamda bir ikiliğin içinde kalır. Kentsel dönüşüm adı altında şehirlerin tarihi yok olmakta, geleneksel yapılar azalmakta ve demografik yapı değişmektedir. Mustafa Kutlu yaşanan bu değişimi hikâyelerinde işler ve farkındalık oluşturmak ister. Mustafa Kutlu'nun 18 hikaye kitabında sosyal değişim konusu tekrar eder. Bu eserler: Ortadaki Adam, Yoksulluk İçimizde, Arkakapak Yazıları, Hüzn Ve Tesadüf, Beyhude Ömrüm, Chef, Menekşeli Mektup, Kapıları Açmak, Huzursuz Bacak, Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı, Zafer Yahut Hiç, Anadolu Yakası, Nur, Tirende Bir Keman, Hesap Günü, İyiler Ölmez ve Sevincini Bulmak hikaye kitaplarıdır.

Mustafa Kutlu hikayelerinde en çok tekrar eden üçüncü konu tasavvuftur. Kutlu'nun düşüncelerinden en mühim olanı dünya hayatına kıymet vermemektir. Hikâyelerinde maddiyatın insanı maneviyattan ve gerçeklerden uzaklaştırması fikrini işler. Tasavvuf kültüründe yer alan dünyaya itibar etmemek ve asıl olan öteki dünya için çalışmak, hikâyelerinin tematik arka planında yer alır. Bozulan ve işlevini yitiren dini kurumlar ve din adamları üzerinden okuyucuların kendilerini sorgulamasını ister. Kişilerin maneviyat yolu ile feraha ve kurtuluşa ulaşacaklarını hikayelerinde ifade eder. Mustafa Kutlu'nun 18 hikaye kitabında tasavvuf konusu tekrar eder. Bu eserler: Yokuşa Akan Sular, Yoksulluk İçimizde, Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir, Sır, Arkakapak Yazıları, Hüzün Ve Tesadüf, Mavi Kuş, Tufandan Önce, Rüzgarlı Pazar, Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı, Hayat Güzeldir, Anadolu Yakası, Nur, Tirende Bir Keman, Hesap Günü, Tarla Kuşunun Sesi ve Sevincini Bulmak hikaye kitaplarıdır.

Mustafa Kutlu hikayelerinde en çok tekrar eden dördüncü konu göçtür. Mustafa Kutlu hikâyelerinde göç önemli bir konudur. Kutlu, hikayelerinde 1950 sonrası göç konusunu işleyerek göçün sebepleri, sonuçları ve göç konusunda alınması gereken önlemleri ifade eder. Ekonomi, eğitim ve sağlık gibi nedenlerden dolayı köylerde artık köyün yaşlıları kalır. İç göç hem kırsal alanları hem de şehirleri etkiler. Gecekondu yapılarının artar ve çarpık kentleşme meydana gelir kente gelenler uyum sorunları yaşar. Hikâyelerde kente göçenler çoğu zaman yoksul bir hayat sürerler. Kutlu, maddi ve manevi yoksulluğu okuyucuların dikkatine sunar. Parasızlıktan dolayı Anadolu insanı büyük hayallerle kente gelir ancak zamanla büyük hayal kırıklıkları yaşar. Kutlu'nun hikâyelerinde köyünü/kasabasını terk edip de kentte mutlu, huzurlu yaşayan bir kahramana rastlanmaz. Bu kahramanlar hep yarımdırlar ve sürekli bir özlemle yaşarlar. Mustafa Kutlu'nun 11 hikaye kitabında göç konusu tekrar eder. Bu eserler: Uzun Hikaye, Beyhude Ömrüm, Rüzgarlı Pazar, Chef, Anadolu Yakası, Sıradışı Bir Ödül Töreni, Nur, Tirende Bir Keman, Hesap Günü, İyiler Ölmez ve Sevincini Bulmak hikaye kitaplarıdır.

Mustafa Kutlu hikayelerinde en çok tekrar eden beşinci konu siyasi ve bürokratik yozlaşmadır. Toplumsal çözümler, kurumların yozlaşması, siyasette, bürokraside, iş hayatında ve ticaretle yaşanan bozulmalar Kutlu'nun değindiği önemli meselelerdendir. Kutlu, siyasete pek olumlu bakmaz. Hikâyelerindeki

siyasetçiler, makamın, mevkinin ve paranın karşısında nitelikli bir duruş sergileyemezler. Bu yüzden Kutlu siyasete mesafeli yaklaşır ve kişilik olarak siyasete karşı bir tavır gösterir. Mustafa Kutlu'nun 8 hikaye kitabında siyasi ve bürokratik yozlaşma konusu tekrar eder. Bu eserler: Yokuşa Akan Sular, Ya Tahammül Ya Sefer, Tufandan Önce, Huzursuz Bacak, Anadolu Yakası, Sıradışı Bir Ödül Töreni ve Sevincini Bulmak hikaye kitaplarıdır.

Mustafa Kutlu hikayelerinde en çok tekrar eden altıncı konu teknolojik değişimdir. Kutlu'ya göre teknoloji insanları birbirinden uzaklaştırır. Kutlu'nun hem kendi hayatında hem de hikâyelerinin dünyasında teknolojiye mesafeli bir yaklaşım vardır. Teknolojinin yıkıcı etkisi insanları bu dünyanın kölesi yapar. Dünyada her gün yeni bir buluş yapılmakta meslekler birer birer işlevini yitirmektedir. Kutlu, hikâyelerinde teknolojinin bu yıpratıcı etkisini gözler önüne serer. Teknolojik gelişmeler sonucu insanların yapacağı işleri fabrikalar yapmaya başlar. Böylece geleneksel meslekler ve el sanatları yok olmaya başlar. Fabrikasyon ürünler medya ve moda etkisiyle tüm topluma hakim olur. Artık insanlar marka ürünlerin peşinden koşar ve kültürel değeri olan ürünlere ilgi gittikçe azalır. Kutlu, hikayelerinde bu durumun nelere sebep olduğunu ve olacağını ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Mustafa Kutlu'nun 8 hikaye kitabında teknolojik değişim konusu tekrar eder. Bu eserler: Beyhude Ömrüm, Rüzgarlı Pazar, Chef, Menekşeli Mektup, Kapıları Açmak, Anadolu Yakası, İyiler Ölmez ve Sevincini Bulmak hikaye kitaplarıdır.

Mustafa Kutlu hikayelerinde en çok tekrar eden yedinci konu evlilik ve beşeri aşktır. Hikâyelerdeki aşk kavramı günümüzün bozulan, maddiyata ve dış görünüşe indirgenen aşklarından değildir. Kahramanlar birbirini saf duygularla sever ve yapılan hatalardan dolayı pişmanlık duyulur. Yazar, toplumun aile üzerinden değişeceğini ifade eder. Bu yüzden evlilik konusunu hikâyelerinde kullanır. Kutlu, evlilik kurumuna saygı duymakla birlikte evlenecek olan kişilerin maddi ve manevi olarak denk durumda olması gerektiğini savunur. Kutlu bilmektedir bir yerde denge yoksa orada huzur, mutluluk olmayacaktır. Bu yüzden hikâyelerinde denk durumda olan, benzer acıları yaşamış kahramanları bir araya getirir. Kutlu, aile kurmak isteyen bireylere yardımcı olmak isteyen diğer insanları da yok saymaz. Türk toplum yapısında aile oluşması için verilen mücadeleyi hikâyelerine yansıtır. Yine evliliğin yanında görücü usulü kız isteme, hamamda kız beğenme gibi kavramları kullanan

yazar, toplumda artık yok olmaya başlayan bu gelenekleri okuyuculara sunar. Mustafa Kutlu'nun 8 hikaye kitabında evlilik ve beşeri aşk konusu tekrar eder. Bu eserler: Yoksulluk İçimizde, Rüzgarlı Pazar, Menekşeli Mektup, Huzursuz Bacak, Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı, Anadolu Yakası, Tarla Kuşunun Sesi ve Sevincini Bulmak hikaye kitaplarıdır.

Mustafa Kutlu hikayelerinde en çok tekrar eden sekizinci konu yabancılaşmadır. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde bireyler yabancılaşma girdabının içinde debelenir. 1970'lerin ardından devamlı bir değişim geçiren Türk toplumunda yalnızlaşan insan göze çarpar. Sanayileşmenin etkisiyle kırsaldan göç, doğadan kopuş ve şehirleşmenin meydana getirdiği olumsuzluklar bireyleri kendine, doğaya, hayvanlara ve topluma karşı yabancılaştırır. Özellikle maneviyattan ayrılan birey, yabancılaşma karşısında ne yapacağını bilemeyecek duruma gelir. Tutunacak dal olarak maddiyatı gören bireyler adeta dipsiz bir kuyuya düşer. Kutlu, bu durumun sebeplerini, sonuçlarını, yapılması gerekenleri ve üzerine düşünmek gerektiğini ifade eder. Mustafa Kutlu'nun 6 hikaye kitabında yabancılaşma konusu tekrar eder. Bu eserler: Arkakapak Yazıları, Rüzgarlı Pazar, Chef, Kapıları Açmak, Huzursuz Bacak ve Nur hikaye kitaplarıdır.

Sonuç olarak bu çalışmada Mustafa Kutlu'nun yirmi dokuz hikâye kitabı tekrar eden konular yönünden incelenmiştir. Mustafa Kutlu hikâyeciliği Türk edebiyatı için çok önemlidir. Hikâye türüne ilgi duyanların Mustafa Kutlu hikâyelerindeki arka plan, şehirleşme, sanayileşme öncesi ve sonrası kentleşme, nüfus, din, müzik, teknoloji, yabancılaşma, yozlaşma, göç, siyaset gibi kavramlar üzerinden hareketle nasıl hikâyeler kurduğunu bilmesi gerekir. Mustafa Kutlu, 1960'lardan 2019'a kadar gözlem gücüyle oluşturduğu hikâyelerinde Türk toplumunun sosyal değişim, yabancılaşma, yozlaşma, aşk, evlilik, göç, siyaset, ekonomi, kültür, teknoloji, din ve müzik unsurlarının değişimini hikâyelerine yansıtan bir yazardır. Hikâyeleriyle sürekli değişen, maneviyattan ve iyilikten uzaklaşan toplum için bir farkındalık oluşturmak ister. İdeal insana ulaşma özlemi hikayelerde ifade edilir. Hikayeleriyle toplumun her yanına sirayet etmiş olan değişim olgusuna direnir. Kutlu değişen dünyada ve toplumda özü korumanın önemini hikayelerinde anlatır. Yarım asırdır ülkenin tüm sosyal, siyasi, dini, ekonomik ve tarihsel sürecine şahitlik eden Kutlu hikâye, deneme ve köşe yazıları

yazmaya devam eder. Kutlu'nun eserleri; müzik, din, teknoloji, sosyoloji, yakın tarih ve siyaset bilimi gibi bilim dalları açısından araştırmacılara ve ilgi duyanlara fayda sağlayacaktır.

Mustafa Kutlu hikayelerinde sekiz tekrar eden konu tespit ettik ancak daha tespit edilemeyen onlarca konu bulunmaktadır. Bu konuların tespiti için Mustafa Kutlu hakkında nitelikli okumalar yapılarak çalışmalar çoğaltılmalıdır.

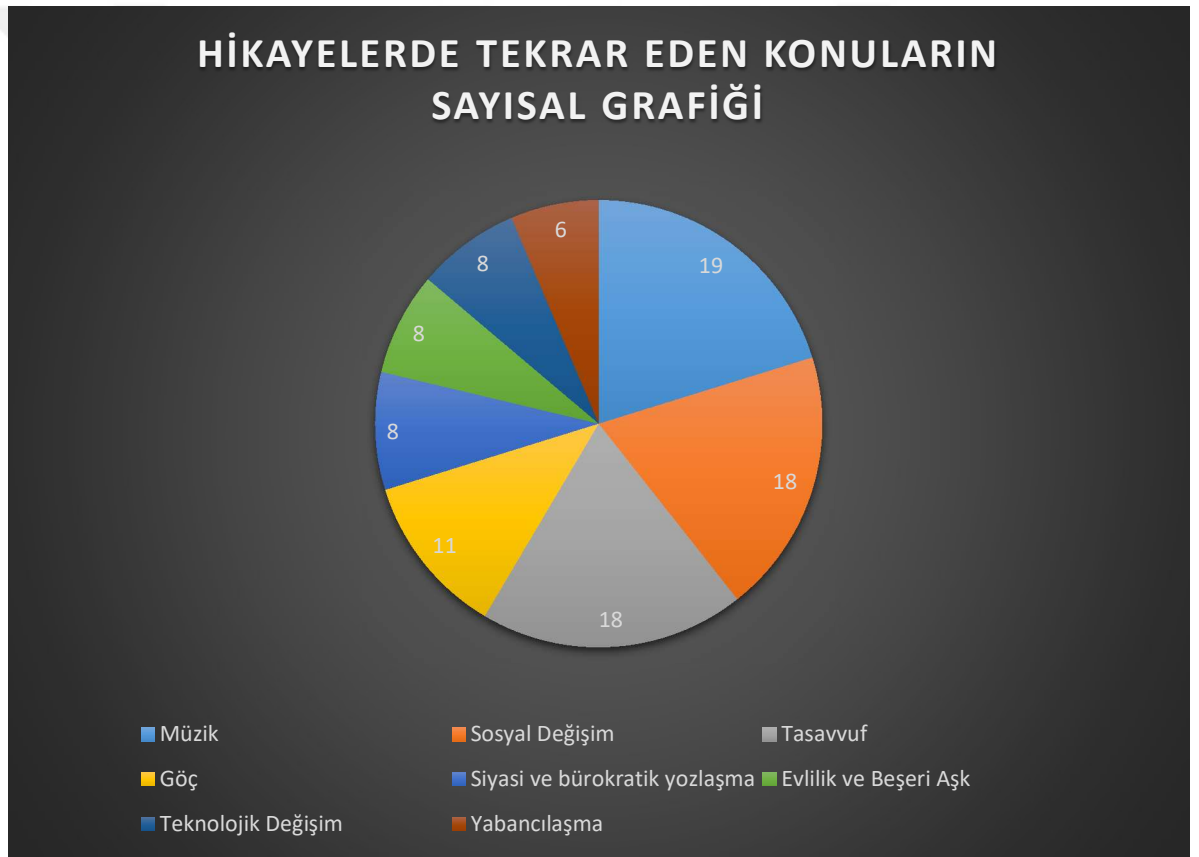
Tablo 13. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde yer alan tekrar eden konuların hikâye kitaplarına göre dağılımı.

	SOSYAL DEĞİŞİM	TEKNOLOJİK DEĞİŞİM	YABANCILAŞMA	TASAVVUF	SİYASİ VE BÜROKTİK YOZLAŞMA	EVLİLİK VE BEŞERİ AŞK	MÜZİK	GÖÇ	TOPLAM
Ortakdaki Adam	1	—	—	—	2	1	—	1	5
Gönül İşi	—	—	—	—	—	2	—	1	3
Yokuşa Akan Sular	—	—	—	1	1	—	—	—	2
Yoksulluk İçimizde	1	—	—	5	—	1	—	—	7
Ya Tahammül Ya Sefer	—	—	—	4	1	—	1	—	6
Bu Böyledir	—	—	—	4	—	—	1	—	5
Sır	—	—	—	3	—	—	—	—	3
Arka kapak Yazıları	3	—	2	1	—	—	2	—	8
Hüzün Ve Tasadüf	1	—	—	2	—	—	—	—	3
Uzun Hikaye	—	—	—	—	—	1	3	1	5
Beyhude Ömrüm	1	1	—	—	—	—	1	—	3
Mavi Kuş	—	—	—	1	—	—	1	—	2
Tufandan Önce	—	—	—	2	4	—	2	—	8
Rüzgârlı Pazar	—	1	1	1	—	2	1	—	6
Chef	4	3	1	—	—	—	1	—	9

	SOSYAL DEĞİŞİM	TEKNOLOJİK DEĞİŞİM	YABANCILAŞMA	TASAVVUF	SİYASİ VE BÜROKTİK YOZLAŞMA	EVLİLİK VE BEŞERİ AŞK	MÜZİK	GÖÇ	TOPLAM
Menekşeli Mektup	1	1	—	—	—	2	2	—	6
Kapıları Açmak	1	2	1	—	—	—	1	—	5
Huzursuz Bacak	2	—	3	—	1	—	1	—	7
Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı	2	—	—	3	—	1	1	—	7
Zafer Yahut Hiç	2	1	—	—	—	—	—	—	3
Hayat Güzeldir	—	—	—	2	—	—	1	—	3
Anadolu Yakası	2	1	—	2	4	2	1	1	13
Sıradışı Bir Ödül Töreni	—	—	—	—	1	—	2	1	4
Nur	2	—	1	4	—	—	2	—	8
Hesap Günü	1	—	—	1	3	—	1	—	6
Tirende Bir Keman	1	—	—	1	—	—	4	1	7
İyiler Ölmez	1	1	—	—	—	—	3	1	6
Tarla Kuşunun Sesi	—	—	—	4	—	1	1	—	6
Sevincini Bulmak	2	1	—	3	1	1	—	1	9
TOPLAM	28	12	9	44	18	14	33	8	167

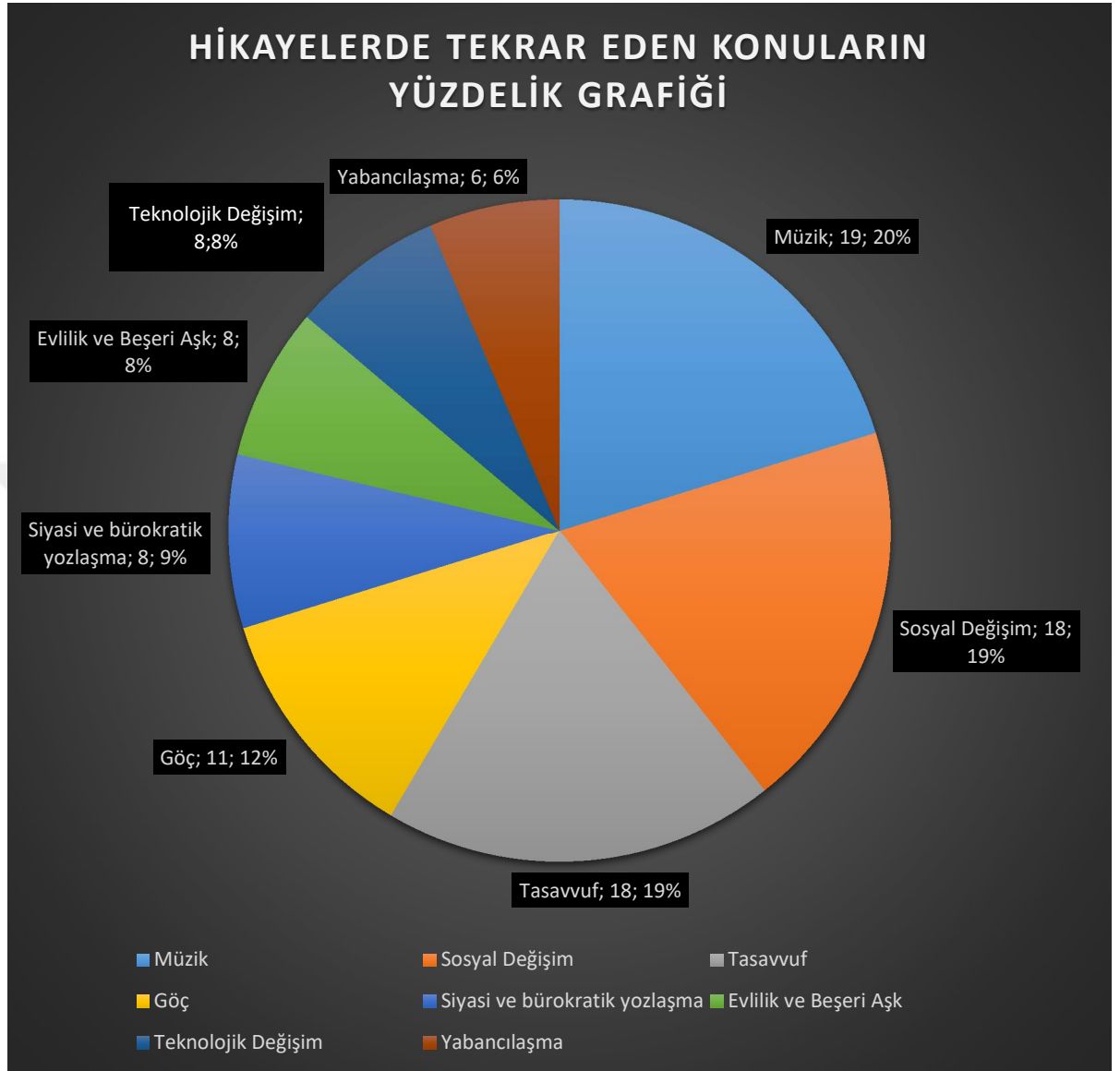
Mustafa Kutlu'nun hikayelerinde tekrar eden konuların hikaye kitaplarına dağılımına bakıldığında tasavvuf, müzik ve sosyal değişim ilk üç sırayı alır. İçerisinde en fazla konu barındıran hikâye kitabı 7 konu ile Anadolu Yakası'dır. Kutlu'nun hikâye kitaplarındaki konulara bakıldığı zaman, konu bakımından en çeşitli kitaplarının Rüzgarlı Pazar, Nur ve Sevincini Bulmak olduğu görülür. Yokuşa Akan Sular ve Mavi Kuş ise konu bakımından en seyrek hikâye kitaplarıdır. Çünkü; sadece 2 konu bulunur. Kutlu'nun hikâyelerinde yer alan tekrar eden konuların sayıları ve oranları şöyle gösterilebilir:

Grafik 1. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki tekrar eden konuların sayısal grafiği.

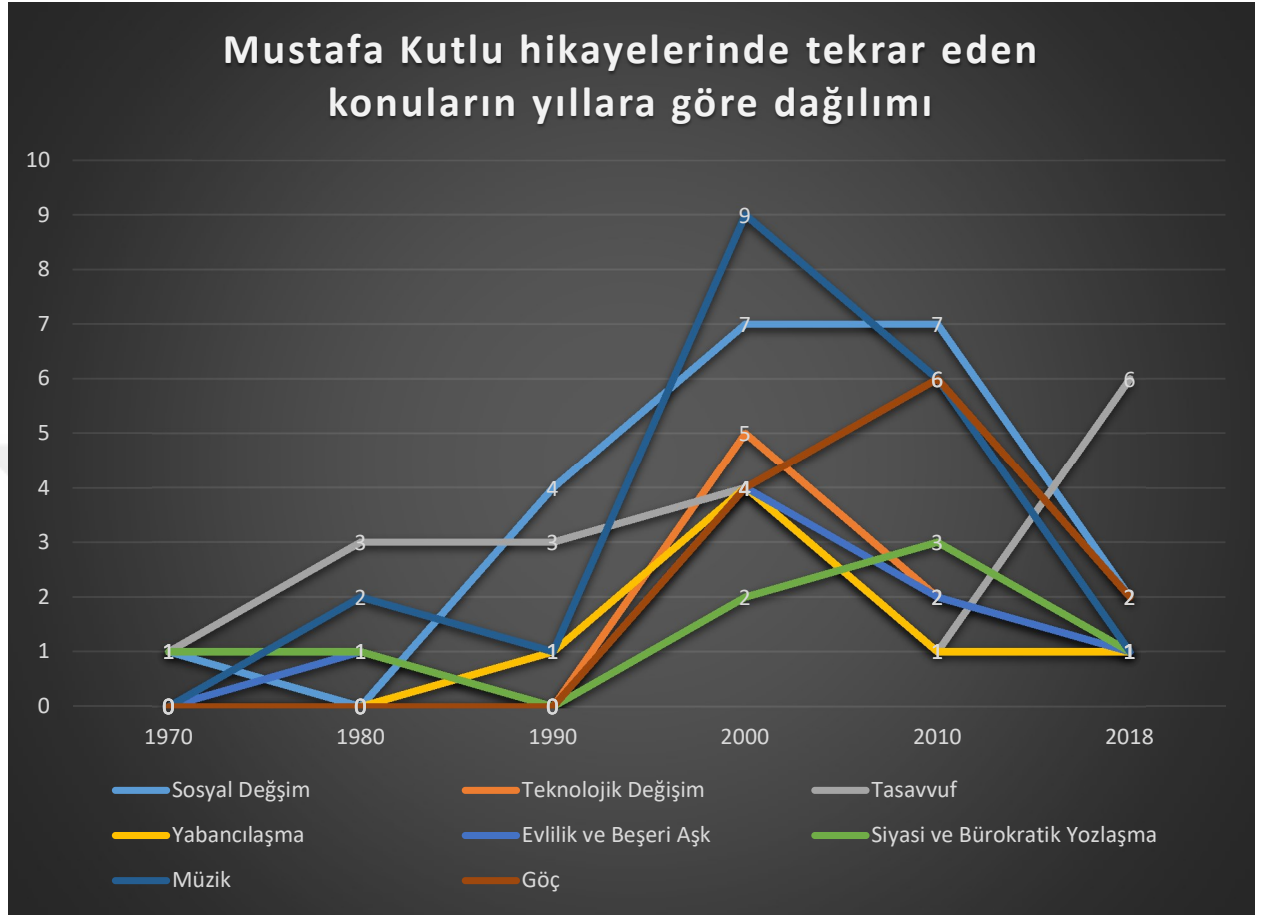
Mustafa Kutlu'nun 19 hikayesinde Müzik, 18 hikayesinde Sosyal Değişim, 18 hikayesinde Tasavvuf, 11 hikayesinde Göç, 8 hikayesinde Siyasi ve Bürokratik Yozlaşma, 8 hikayesinde Evlilik ve Beşeri Aşk, 8 hikayesinde Teknolojik Değişim ve 6 hikayesinde Yabancılaşma tekrar eden konudur. Ayrı ayrı başlıklar altına alınsa da geniş bir bakış açısıyla bakıldığında, Kutlu anlatılarındaki temel problematiğin modernizm sonrası değişen toplumsal yapı ve unutulmuş gelenekler olduğu gözlenir.

Grafik 2. Mustafa Kutlu'nun hikâyelerindeki tekrar eden konuların oranları.

Mustafa Kutlu'nun hikâyelerinde Müzik %20 oranında, Sosyal Değişim %19 oranında, Tasavvuf %19 oranında, Göç %12 oranında, Siyasi ve Bürokratik Yozlaşma %9 oranında, Evlilik ve Beşeri Aşk %8 oranında, Teknolojik Değişim %8 oranında, Yabancılaşma ise %6 oranında tekrar eder.

Grafik 3. Mustafa Kutlu hikâyelerinde tekrar eden konuların yıllara göre dağılımı.

Türkiye değişik toplumsal süreçleri yaşamış bir ülke olarak karşımıza çıkar. Dünyanın pek çok ülkesinde görülebildiği gibi Türkiye iç göç ve şehirleşme etkisiyle büyük bir değişim gösterir. Bu iki faktör toplumdaki sosyal yapının değişiminde baskın bir role sahiptir. Mustafa Kutlu 1970'lerden başlayarak toplumdaki dalgalanmayı hikayelerinde işler. Mustafa Kutlu hikayeleri incelendiğinde 2000 yılı önemli bir yere sahiptir. 2000 yılı itibariyle toplumun yapısında, toplumun dünyayı algılamasında büyük değişiklikler meydana gelir. İncelediğimiz hikayeler ve hikayelerin grafikleri bu durumu doğrulamaktadır. Bu eksen de bakıldığında, 2000 yılı öncesinde köy hayatı, birliktelik duygusunun baskın olduğu, kanaatkar ekonomik yapı ve samimi ilişkiler göze çarpar. 2000 yılıyla şehir hayatı artış gösterir birlikte bir yaşamın yerini bireysellik alır, yabancılaşma ve yüzeysel ilişkiler karşımıza çıkar. Sosyal değişim temelinde teknoloji, siyaset, ekonomi, ilişkiler, müzik kültürü, dini

hayat değişir. Kapitalizmin etkisi sonucu teknoloji ve internet insanları içine çekmeye başlar. Ekonomik durumunu düzeltmek isteyen kişiler giderek yabancılaşır ve manevi hayatı unuttur. Mimari yapı apartman egemenliğine girer, aile yapısı çekirdek aileye dönüşür. Yalnızlaşan toplum adeta bir girdabın içine düşer. Kydekiler şehire, şehirdekiler ise köylere gelmek isterler. Oluşan g sonucu çeşitli sıkıntılar ortaya çıkar kentsel dönüşüm adı altında tahrip edilen şehirler ve doğa, altyapı sıkıntıları, eğitim, sağlık desteği eksikliğini Mustafa Kutlu hikayelerinde vurgular. Grafikler incelendiğinde 2000 yılıyla sıçrama yapan sosyal değişimin 2010 yılında gelindiğinde azalmaya başladığı görülür. Çünkü sürekli değişen dünya insanları yormaya başlar ve insanda bir doyumsuzluk ortaya çıkarır. Böylece bunun bir sonu olmadığını hikayelerinde belirten Mustafa Kutlu, tasavvufun ve maneviyatın kurtarıcı olduğunu anlatır. Sonuç olarak maddiyatın karşısında maneviyatı, yalnızlaşma, yabancılaşma, yozlaşma ve doymak bilmeyen para hırsı karşısında kanaat ekonomisi fikrini okuyuculara iletir.

KAYNAKÇA

1.İncelemeye Konu Olan Hikâye Kitapları

- Kutlu, M. (1970). *Ortakdaki Adam*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kutlu, M. (1974). *Gönül İşi*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Yokuşa Akan Sular*, Dergâh Yayınları, 15.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Yoksulluk İçimizde*, Dergâh Yayınları, 21.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Ya Tahammül Ya Sefer*, Dergâh Yayınları, 26.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Bu Böyledir*, Dergâh Yayınları, 17.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Sır*, Dergâh Yayınları, 17. b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Arka Kapak Yazıları*, Dergâh Yayınları, 10.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Hüzün Ve Tesadüf*, Dergâh Yayınları, 14.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Uzun Hikâye*, Dergâh Yayınları, 45.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Beyhude Ömrüm*, Dergâh Yayınları, 29. b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Mavi Kuş*, Dergâh Yayınları, 30. b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Tufandan Önce*, Dergâh Yayınları, 12.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2015). *Rüzgârlı Pazar*, Dergâh Yayınları, 14.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Chef*, Dergâh Yayınları, 9.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Menekşeli Mektup*, Dergâh Yayınları, 15.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Kapıları Açmak*, Dergâh Yayınları, 15.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Huzursuz Bacak*, Dergâh Yayınları, 12.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Tahir Sami Bey'in Özel Hayatı*, Dergâh Yayınları, 11.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Zafer Yahut Hiç*, Dergâh Yayınları, 10.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Hayat Güzeldir*, Dergâh Yayınları, 11.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2012). *Anadolu Yakası*, Dergâh Yayınları, 1.b., İstanbul.
- Kutlu, M. (2017). *Sıradışı Bir Ödül Töreni*, Dergâh Yayınları, 5.b., İstanbul.

Kutlu, M. (2017). *Nur*, Dergâh Yayınları, 11.b., İstanbul.

Kutlu, M. (2016). *Tirende Bir Keman*, Dergâh Yayınları, 7.b., İstanbul.

Kutlu, M. (2016). *Hesap Günü*, Dergâh Yayınları, 5.b., İstanbul.

Kutlu, M. (2017). *İyiler Ölmez*, Dergâh Yayınları, 6.b., İstanbul.

Kutlu, M. (2017). *Tarla Kuşunun Sesi*, Dergâh Yayınları, 1.b., İstanbul.

Kutlu, M. (2018). *Sevincini Bulmak*, Dergâh Yayınları, 1.b., İstanbul.

2. Araştırmanın Hazırlanması Esnasında Yararlanılan Kaynaklar

Abrams, M.H. (1999). *Glossary of Literary Terms*, Cornell Üniversitesi Yayınları, Amerika. Çev: Ender Ünlü

Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Sarmel Yayınları, İstanbul.

Akalın, S. (1980). *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık, Yay., 5. Baskı, İstanbul.

Akarçay, E. (2016). *Beslencenin Sosyolojisi*, Orta Sınıf (lar)ın Yeme İçme ve Eğlence Örüntüleri-,Phoenix Yayınları, Ankara.

Akkoyun, T. (1979). *Göç ve Değişme*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Aktaş, Ü. (2003). *Mustafa Kutlu Öyküleri*, Kitaphaber Yayınları, İstanbul.

Aktaş, Ş. (2013). *Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara.

Aktulum, K. (2000). *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, Ankara.

Akyüz, K. (1969). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, Türkoloji Dergisi, Cilt 2, Ankara.

Alankuş, S. (2001). “Globalleşme, Yerelleşme ve Yerel Medya”. BİA- I. Globalleşme Yaklaşımları.

Alpar, İ., Yener, S. (1991). *Gecekondu Araştırması*, DPT Yayını, Ankara.

Altuntaş, Y. (1994). *El Sanatlarının Dünyası Bugünü Ve Sorunları*, Kamu Ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım Ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.

Alver, K. (2010). Mahalle: Mekan ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği, İdeal Kent Dergisi, Mahalle Özel Sayısı, Sayı:2, Adamor Yayınları, Ankara.

Annemarie, S. (2004). Tanrının Yeryüzündeki İşaretleri, Kabalcı Yay., İstanbul.

Arık, Ş. (2017). “Mustafa Kutlu’nun ‘Bu Böyledir’ Hikâyesi ile Yıldız Ramazanoğlu’nun ‘Mehtap Turu’ Adlı Eserinde Dünya Simülatörü” HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature], Yıl 3, Sayı 6, Bahar 2017, ss. 1-14

Aslaner, D. (2001). Yoksulluk İçimizde Mustafa Kutlu, Mustafa Kutlu Kitabı, Nehir Yayınları, İstanbul.

Atalay, B. (1986). Divanu Lügati’t-Türk Dizini, C.IV, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.

Ataman, M., (2014). Türkiye'nin Politik Tarihi içinde, 1983-1991 Döneminde İç Politika: Özal'lı Yıllar, Ankara.

Atik, K. (1997). İslâmî Kavramlar, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yayınları, Ankara.

Aykut, K., Özcan, N.t (2001). “Mustafa Kutlu Kitabı”, Nehir Yayınları, İstanbul.

Ayni, M.A., (1922). Tasavvuf Tarihi, Kitabhane-i Sevdâ, İstanbul.

Aytaç, Ö.. (2010). Bürokratik Kayırmacılık: Enformel Bağlayıcılıkların Yönetim İlişkilerine Etkisi. R. Erdem içinde, Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık, Beta Bas. İstanbul.

Ayvazoğlu, B. (1992). Güller Kitabı, Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme. İstanbul

Ayvazoğlu, B. (1993). Aşk Estetiği, Kapı Yay., İstanbul.

Aziz, A. (2011). Siyasal İletişim, Nobel Basım Dağıtım, Ankara.

Barry, N. (2004). Modern Siyaset Teorisi, (Çev. Mustafa Erdoğan-Yusuf Şahin), Liberte Yayınları, Ankara.

Baykurt, Ş. (1976). Türkiye'de Folklor. Kalite Matbaası, Ankara.

Birdişli, F. (2013). Metaekoloji ve Metaekolojik Güvenlik. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi. 6(1) Nobel Yay. Ankara.

Brown, R.. (1994). Romantic love and the spouse selection criteria of male and female Korean college students. J Soc Psychol. Çev. Ender ÜNLÜ

Cebecioğlu, E. (1997). Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Rehber Yay., Ankara.

- Çelik, C. (2012). “Göç, Kentleşme ve Din”, Din Sosyolojisi, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Çetişli, İ., (2004). Metin Tahlillerine Giriş 2 -Hikâye, Roman, Tiyatro-, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Çetin, Ö. (1982). Devlet ve Din, Ada Yayınları, İstanbul.
- Cevizci, A. (2001). On yedinci Yüzyıl Felsefe Tarihi. Asa Yayınları, Bursa
- Cevizci, A. (2014). Felsefe Sözlüğü, Say Yayınları, 4. Baskı, İstanbul.
- Coşkun, S. (2010). “Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Temel İzlek Olarak Köy Kent Meselesi”, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 5/2 Spring.
- Cunbur, M. (1976). Türkler’de Cilt Sanatı, Türk Dünyası El Kitabı, Ankara.
- Christensen, A. ve Shenk, J. L. (1991). Communication, conflict, and psychological distance in nondistressed, clinic, and divorcing couples. Journal of Consulting and Clinical Psychology. Çev: Ender ÜNLÜ
- Daşcıoğlu, Y.. Koç, O. (2009). Batı Tarzı Türk Hikayesinin Doğuşu ve Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ana Temalar, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4 /1-I Winter 2009
- Dayanç, M. (2012). Millî Edebiyat Dönemi, Milliyetçi Edebiyat ve Millî Edebiyat Kavramı Üzerine Düşünceler, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Haziran 2012, 13(1). 91-103. Eskişehir.
- Demirli, E. (2006). İbnü’l-Arabî, Muhyiddîn, Fusûsu’l-Hikem, Çeviri ve Şerhi İstanbul.
- Deveci, M.(2007). “Ferit Edgü’nün Küçürek Öykücülüğü”, Sözcük Ekonomisi Kısa Kısa , (Küçürek Öykü) 1., Hece Öykü, Şubat-Mart S. 19.
- Dirin, İ. (1999). “Mustafa Kutlu ile Konuşma”, Hece Dergisi, Sayı:33-34
- Doğan, M. (1990). Büyük Türkçe Sözlük, Rehber Yay., Ankara.
- Dönmezer, S. (1999). Toplumbilim, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Dursun, D. (1998). “Değişim Herkesi Bunaltıyor Özellikle de Şehirlileri”, İstanbullu, Yıl: 1, Sayı:3. İstanbul.
- Emin, F. (1993). Turgut Özal, Risale Yay., İstanbul.

- Emir, S. (1986). Örnekleriyle Kompozisyon Yazma Sanatı, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Enginün, İ. (2015). Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, (16. Baskı), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Ercilasun B. (1995). İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara
- Ergin, M. (1976). Orhun Abideleri,, Millî Eğitim Basımevi. İstanbul.
- Eryarsoy, B.(1995). İslam Devlet Yapısı, Buruç Yayınları, İstanbul.
- Fayrap, (2010). Fayrap Dergisi, Mustafa Kutlu Özel Sayısı, İstanbul.
- Fromm, E. (2006). Sağlıklı Toplum, Çev. Yurdanur Salman ve Zeynep Tanrıseven, Payel Yayınları. İstanbul.
- Gazali, E. H. M., (1994). İhyâ-u Ulumi'd-Dîn, (Trc) Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yayınevi İstanbul.
- Gazimihal, M..R. (2006). Anadolu Türküler ve Musiki İstikbalimiz. Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Gölpınarlı, A.(1985). Mevlânâ Celâleddin, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Günay, Ü. (1993). Din Sosyolojisi Dersleri, Kayseri.
- Gisselquist D. and Pray, C. (2001). Deregulating Technology Transferin Agriculture, Reform's Impact on Turkey in the 1980s, World Bank, Washington D.C., Çev: Ender ÜNLÜ
- Gültekin, N., Özcan, Z. (1997). Development in Cultural Continuity, Culture and Space in the Home Environment, Critical Evaluations/New Paradigms", İstanbul.
- Hakkı, İ. (2016). Marifetname, Ataç Yayınları, İstanbul.
- Hakkı, İ. (1925). Yeni İlm-i Kelâm I-II, Evkâf-ı İslâmiye Matbaası, İstanbul.
- İbni, H., (1991). El-Mukaddime, Çev: Kadiri Ugan, MEB, İstanbul.
- İçduygu, A., Sirkeci, İ. (1998). Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri. 75 yılda köylerden şehirlere, Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.
- Jung, C. G.; (1996). Analitik Psikolojinin Temel İlkeleri Konferanslar, Çev: Kamuran Şipal, Cem Yay., İstanbul.
- Jung, C. G.(1997). Analitik Psikoloji, Çev: Ender Gürol, Payel Yayınları, İstanbul.

Kaemmer, J. (1993). *Music in Human Life Anthropological Perspectives on Music*, Texas Çev: Ender ÜNLÜ

Kanter, M. F. (2012). “ Mustafa Kutlu’nun Gönül İşi’ni Gönülden Okumak”, *Türk Edebiyatı Dergisi*, Nisan Sayı:462

Kanık, İ. (2016). *Gastro Gösteri-Popüler Kültür Ürünlerinde Yemeğin Kültürel Gösterisi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kaplan, Y. (1984). Mustafa Kutlu’yla Bir Söyleşi, Söyleşen: Yaşar Kaplan, Aylık Dergi, Şubat-Mart-Nisan.

Karaalioglu, S. K. (1969). *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, İnkılâp ve Aka Kitabevleri*, Ankara.

Karakoç, S. (1994). Şiir. Yunus Emre-Makaleler, Seçmeler. (Hzl.) Hüseyin

Karal, E. Z. (1999). Tanzimat’tan Sonra Türk Dili Sorunu, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi İletişim Yayınları, İstanbul.

Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Yedi Gece Kitapları Yay.*, İstanbul.

Karpat, K. H. K. (2003). *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm. Çev. Abdülkerim Sönmez. İmge Kitabevi, Ankara.*

Kayalıdere, G. (2014). “Türkiye’nin Teknoloji Politikalarında Teknoparkların Önemi ve Teknoparklara Yönelik Vergi Avantajları”. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.

Kaypak, Ş. (2013). *Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme, Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*.

Kerman Z. (1979). “Fecr -i Atı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt:3, Dergâh Yayınları, İstanbul

Kıray, M. (1998). *Kentleşme Yazıları*, Bağlam Yayınları, İstanbul.

Kışlalı, A. T.(1999). *Siyaset Bilimi*, İmge Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Kılıç, S.(1984). *Kur’an’da Günah Kavramı*, Hibaş Yayınevi, Konya.

Kızılçelik S. (1994). *Post-modernizm: Modernlik Projesine Bir Başkaldırı*, Türkiye Günlüğü, S.30, Eylül-Ekim.

Koz, S.(2005). *Her Güne Bir Ninni, Türk Halk Ninnileri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Kratochwil, F. (2006). History, Action and Identity: Revisting the “Second Great Debate and Assessing its Imortance for Social Theory, European Journal of International Relations , Vol. 12, 1, 5–29.Çev: Ender ÜNLÜ

Kufralı, K. (1978). Dua maddesi, MEB İslam Ansiklopedisi, 5. Bsk., C.3, İstanbul.

Kuran-ı kerim meali (2012). Hilal A., Muzaffer Ş. (hızl.), Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.

Kurtuluş, H. (2011). Gated Communities as a Representtation of New Upper And Middle Classes in İstanbul. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,

Kuşeyrî, A. (1990). er-Risâletü'l-Kuseyriyye, (çev).BALTACI, A.Daru'l-Cil Yayınları., Beyrut.

Lekesiz, Ö. (2001). Yeni Türk Edebiyatında Öykü, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

Marx, K. (2007). *Yabancılaşma: 1844 El Yazmaları*, çev. Kenan Somer, Ahmet Kardam, 3. Basım, Sol Yayınları. Ankara.

Marshall, G. (2005). Sosyoloji Sözlüğü. Bilim ve Sanat Yayınları. Ankara.

Martin, J. R. (1992). Theme, methods of development and existentiality: The price of a reply. Occasional Papers in Systemic Linguistics. Çev: Ender ÜNLÜ

Mouzelis, N. (2003). Örgüt ve Bürokrasi: Modern Teorilerin Analizi, Çev: Bahadır A., Çizgi kitapevi, Konya.

Moran, B. (2002). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ocak, A. Y. (2007). İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Orçan, M. (2008). Osmanlı'dan Günümüze Modern Türk Tüketim Kültürü, Harf Yayınları, Ankara.

Oğuzkan, F. (2001). Çocuk Edebiyatı, Anı Yay., Ankara.

Ögke, A. (1998). Kur'an'da Nefs Kavramı, İnsan Yayınları, İstanbul.

Öngören, R. (2009). “Süfi”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul.

Önertoy, O. (1984). Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Örmeci, O. (2008). Türk Siyasal Hayatı, Güncel Yayıncılık, İstanbul.

Özalp, A. (1987). Said Halim Paşa, İslam ve Batı Toplumlarda Siyasal Kurumlar, Pınar Yayınları, İstanbul.

Özcan, B. (2007). Rasyonel satın alma ve boş zaman sürecine ait alışveriş eylemlerinin birlikte sergilendikleri mekânlar: alışveriş merkezleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (2), s.39-68.

Özcan, N. (2001). “Orhan Okay’ın Kutlu Hakkında Sorulara Cevapları”, Mustafa Kutlu Kitabı, Nehir Yayınları, İstanbul.

Özel, A..(1994). İslam Hukukunda Ülke Kavramı, Marifet Yayınları, İstanbul.

Özdenören, R. (2012). Edebiyat ve Hayat, Zambak Yayınları. İstanbul

Özgüven, İ. (2001). Ailede iletişim ve yaşam, PDREM Yayınları, Ankara.

Öztürk, İ. D., (2014). “Siyasal İletişim Aracı Olarak Sosyal Medya: 2012 Amerikan Başkanlık Seçimlerinde Twitter Kullanımı Üzerine Bir Araştırma”, Yeni Medya Araştırmaları: Kavramlar, Uygulamalar, Tartışmalar, Konya.

Pala, İ.(1995). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara.

Park, R. E., Burgess E. W., (1925). The City, University of Chicago Press, Chicago.

Perker, Z. S., AKINCITÜRK, N.(2011). “Geleneksel konutlarda fiziksel değişim Bursa’da üç örnek yapı”, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı 1

Polat, N. H., (2011). “Ömer Seyfettin Hakkında”, Ömer Seyfettin, Bütün Hikâyeleri (hızl. N. Hikmet Polat), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Razon, N. (1981). “Çalışan Anne Ve Çocuk” Aile ve Çocuk Dergisi.

Sami, Ş. (2006). Kâmûs-i Türkî, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Sarı, E. (2016). Bizim Türkülerimiz, Net Medya Yayıncılık, Antalya.

Şahin, E. (2011). “ Teknoloji Transferi Yöntemleri Bağlamında Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları İle Üniversite Sanayi İşbirliğinin Gelişimi.” Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, 1(2)

Secadi. C. S. (2007). Tasavvuf ve İrfan Sözlüğü, (Çev), Hakkı Uygur. Ensar Neşriyat, İstanbul.

Serin, R. (1984). İslam Tasavvufunda Halvetilik, Petek yayınları, İstanbul.

Şener, S., (1991). “Sosyal Değişimin Dini Hayata Etkisi”, Sosyal Değişim ve Dini Hayat, İstanbul.

- Sofuoğlu, M. (trc) (2013). *Sahih-i Müslim ve Tercemesi*, İrfan Yayıncılık, İstanbul.
- Spectrum, F. (2015). *Spectrum Reading for Theme and Details in Literature, Grade 5*, Carson-Dellosa Publishing. Çev: Ender ÜNLÜ
- Sunar, C.(1975). *Melamilik ve Bektaşilik*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Sühreverdî, E. H.Ş. (1989). *Tasavvufun Esasları-Avarifü'l-mearif Tercemesi* (trc. H. Kamil Yılmaz v.d), İstanbul.
- Siniavski, A.(1967). *Sosyalist Realizm*, (Çev: S. Türker), Habora Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Taş, F. ve Turhan S., (2004). *Erzincan Türküleri*, Ankara.
- Tamer, A., Bozbeyoğlu, Ç.. (2004). “1927 Nüfus Sayımının Türkiye’de Ulus Devlet İnşasındaki Yeri: Basında Yansımalar”, *Nüfusbilim Dergisi*. *Turkish Journal of Population Studies*.
- Tan, N.(2011). *Türk Halk Edebiyatı Dediğin Sarp Bir Kale*, Kültür Ajans Yayınları, Ankara.
- Tanpınar, A. H. (2000). *Beş Şehir*, YKY. İstanbul.
- Tatcı, M, Ö., İ (2014). *Niyaz-i Mısri Divanı Şerhi*. (M. Tatcı ve İ. Özay, Çev). Hal Yayınları, İstanbul.
- Taşcıoğlu, T. (1998). *Türk Hamamı*, Duran Ofset, İstanbul.
- Tekin, T. (1988). *Orhon Yazıtları*, Türk Dil Kurumu yayınları, Ankara.
- Tezcan, M.(1995). *Sosyolojiye Giriş*, Ankara.
- Tezcan, M. (1994). *Toplumsal Değişme ve Eğitim*, Ankara.
- Tdv İslâm Ansiklopedisi, (2011). C.40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Tonga, N. (2005). *Hikâyeciliğimizdeki Zenginlik Mustafa Kutlu ve Yoksulluk İçimizde*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Topçu, N. (1999). *İsyân Ahlakı*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- Tosun, N. (2004). *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Tosun, N. B.(2014). *Marka Yönetimi*. Beta Yayıncılık, İstanbul.

Türk Dünyası Edebiyat Terimleri ve Kavramları Ansiklopedik Sözlüğü, (2001). Ankara Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, c. 6.

Tütengil, C. (1985). Sorunlar-öneriler-çözümler. Oğuz Arı (Ed.), Köy sosyolojisi okuma kitabı içinde, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Türk Edebiyatı Dergisi (2012). Mustafa Kutlu'nun Desenleri. Türk Edebiyatı, S.462, s:50

Türkçe Sözlük, (1998). TDK Yay., TTK Basımevi. Ankara.

Tuncer, H. (2007). “Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı”, Türk Dünyası Ortak Edebiyatı; Türk Dünyası Edebiyat Tarihi, Cilt: 8, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. Ankara.

Uçan, S. (çev.) (2014). el-Mahmud, Abdulhalim; el-Munkizu Mine'd Delal ve Tasavvufi İncelemeler, Kayıhan Yayınları, İstanbul.

Uludağ, S. (1996). Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yay., İstanbul.

Uzun, A. (2011). Anayasal Bir Hak Olarak Kamu Hizmetine Girme Hakkı ve Liyakat İlkesi, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(1).

Ünal, N. (2002). Dinî İnanç, İbadet ve Dua'nın Umutsuzlukla İlişkisi, H. Hökelekli (Ed.), Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi (s. 183-208) Ankara Okulu Yayınları. Ankara.

Üstün, B., Tural O.(2008). “Tüketim Alışkanlıklarındaki Değişimler ve Bu Değişimlerin Alışveriş Mekânlarına Etkisinin Eskişehir Örneğinde İrdelenmesi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (2)

Yalçın, C. (1989). Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Yalçın Emel Yay., İstanbul.

Yavuz, K. (1990) Yunus Emre'nin İç Benine Dini ve Psikolojik Yaklaşımlar, Atatürk Üniversitesi Dergisi, Sayı:9, Erzurum.

Yıldırım, E. (2007). Mustafa Kutlu Hikâyeciliği Varoluş-Yabancılaşma-Hakikat, Ebabil yayınları, Ankara.

Yıldırım, H. (trc) (2011). Buhari, Sahih-i Buhari Tercüme ve Şerhi, Sağlam Yayınları. İstanbul.

Zengin, S. (2012). Hikmet ve Ahenk, Mustafa Kutlu, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul.

3.Araştırmanın Hazırlanması Esnasında Yararlanılan Tezler

Akkaya, A. (2008). Mustafa Kutlu'nun Hikayeleri ve Bu Hikayelerin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Alev, K. (2013). Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Dünya Algısı Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Arı, H., (1994). Ekonomik ve Toplumsal Gelişmelerin Apartmanlaşma Sürecinde Konut Birimlerine Etkileri. Doktora Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aydın, F. (2016), Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Köyden Şehre Göç Olgusu Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Bağcı, B. (2014). Postmodern Açından Mustafa Kutlu Öykülerinde Biçim ve Biçem, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Can, B. (2015). Mustafa Kutlu Öykücülüğünde Mekân: Bir Edebiyat Sosyolojisi İncelemesi, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya

Düztaş, D. (2013). Franz Kafka Romanlarında İnsan Doğası Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ersöz, H.Y., (2000). “Sosyal Politika Açısından Yerel Yönetimler: İngiltere, İsveç ve Türkiye Örneği”, Doktora Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Işık K.A. (2013). Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Modern Kentli İnsanın Bunalımları, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Koşan, H. (2013). Doğu-Batı Medeniyetleri Arasında Mustafa Kutlu'nun Öykücülüğü, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Narlı, S. (2014). Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Değişen Değer Yargıları Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Okuyucu, M. (2013). Mustafa Kutlu'nun Eserlerinde Taşra ve Taşralılık Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Okkesim, Z. (2011). Mustafa Kutlu'nun Hikayelerinde Modernite ve Gelenek Arasındaki İnsan Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şen, C. (2004). Fecr-i Ati Encümeni Edebisi Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Temür, M. E. (2014). Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Ekonomi ve Siyaset, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tümtaş, M. S. (2007). Türkiye'de İç Göçün Kentsel Gerilime Etkisi: Mersin Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Thompson, E.P. (1990). "The Making of The English Working Class". London, 1963 Aktaran Özen, Sevinç, Sanayi Kasabasında Yaşam Biçimi ve Aile Yapısında Meydana Gelen Değişmeler: Soma Örneği, Doktora Tezi. İngiltere.

Yılmaz, E. (2013). Mustafa Kutlu'nun Hikâyelerinde Yabancılaşma Psikolojisini İçeren Yapılar ve Bu Yapıların Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Yılmaz, H. (2013). Modern Türk Hikâyesine Mustafa Kutlu'nun Getirdikleri, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

4. İnternet Kaynakları

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafakutlu/kaliteye-prim-21289>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafakutlu/ak-ve-iir-18285>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafakutlu/once-tarim-25579>, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2018

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafakutlu/siyaset-ve-ticaret-41271>, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2018

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/mustafakutlu/muzik-nereye-gitti-26437> Erişim Tarihi: 23 Ekim 2018

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Erdi KARABIYIK

Doğum Yeri ve Yılı : Kastamonu,1992

Medeni Hali : Bekar

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : Erdi371907@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Aytaç Eruz Anadolu Lisesi

Lisans :Karadeniz Teknik Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans : Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı

RESUME

Name-Surname: Erdi KARABIYIK

Place and Date of Birth: Kastamonu, 1992

Marital Status: Single

Foreign Language: English

E-mail: Erdi371907@gmail.com

Education

High School: Aytaç Eruz Anatolian High School

Bachelor's Degree: Karadeniz Technical University, Department of Turkish Language and Literature

MA: Kastamonu University Institute of Social Sciences New Turkish Literature